

2021
2.

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

VÖRÖS TAMÁS – SÁNDORNÉ KOVÁCS JUDIT: Kriminálisztikai üvegvizsgálat

DOBÁK IMRE – TÓTH TAMÁS: Régi módszerek a kibertérben? (CYBER-HUMINT, OSINT, SOCMINT, Social Engineering)

FORGÁCS JUDIT: Rendszerváltás a börtönnevelésben

KOLLÁR CSABA: A magánbiztonsági szektor fontosabb pozícióinak és foglalkoztatási formáinak a vizsgálata

PRANTNER ZOLTÁN: Az Iszlám Állam nyugat-balkáni önkéntesei és visszatérésük problematikája

KORINEK LÁSZLÓ - FINSZTER GÉZA: Nemzetközi Rendészeti Figyelő I.

RECENZÍÓ: Menekültügy és tömeges fogvatartás az Egyesült Államokban a mexikói határ mentén a COVID-19 időszakában

KITEKINTÉS: A tudomány fejlődése töretlen Interjú Karikó Katalin professzor asszonnyal, a hírvívő RNS terápia alkalmazás kidolgozójával

REFLEXÍÓ: A tökéletlen tökéletesség avagy a Rendészettudományi szaklexikonnal kapcsolatos reflexiók margójára

NEKROLÓG: Kozáry Andrea 1953–2020

69.
évfolyam

BELÜGYI SZEMLE

A BELÜGYMINISZTERIUM SZAKMAI, TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA

---

69. ÉVFOLYAM

2021/2. SZÁM

BELÜGYI SZEMLE

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELNÖK	Dr. Felkai László, közigazgatási államtitkár, Belügyminisztérium
TITKÁR	Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
TAGOK	Prof. dr. Finszter Géza, a Magyar Tudományos Akadémia doktora
	Prof. dr. Haller József, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Prof. dr. Herke Csongor, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Prof. dr. Kecskés László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
	Prof. dr. Kerezi Klára, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, egyetemi tanár
	Prof. dr. Koltay András, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem rektora, egyetemi tanár
	Prof. dr. Korinek László, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
	Prof. dr. Maróth Miklós, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja
	Prof. dr. Mezey Barna, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Dr. Nyiri Sándor, ny. vezető ügyész, c. egyetemi docens
	Prof. dr. Patyi András, kúriai bíró, tanácselnök, egyetemi tanár
	Prof. dr. Polt Péter, legfőbb ügyész, egyetemi tanár
	Prof. dr. Sándor István, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Prof. dr. Tóth Mihály, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, tanszékvezető egyetemi tanár
	Dr. Ludek Michalek, a Cseh Rendőrakadémia tagja, egyetemi tanár
	Dr. habil. Philipp Fluri ügyvezető, Genfi Biztonságpolitikai Központ
	Detlef Schröder igazgató, Európai Unió Bűnüldözési Képzési Ügynökség
	Dr. Ciprian Maftci, belügyi attasé, Románia Magyarországi Nagykövetsége

SZAKMAI TANÁCSADÓ TESTÜLET

	Bakai Kristóf püör. ezredes, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal vámszakmai szakfőigazgatója
	Dr. Balogh János r. altábornagy, az Országos Rendőr-főkapitányság vezetője
	Dr. Bolcsik Zoltán r. vezérőrnagy, a Nemzeti Védelmi Szolgálat főigazgatója
	Dr. Frech Ágnes, a Fővárosi Bíróság büntető kollégiumvezetője, az Országos Bírósági Hivatal szaktanácsadója
	Dr. Góra Zoltán t. vezérőrnagy, az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság vezetője
	Hajdu János r. vezérőrnagy, a Terrorelhárítási Központ főigazgatója
	Dr. Hatala József ny. r. altábornagy, a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács elnöke
	Dr. Janza Frigyes ny. r. vezérőrnagy, a Belügyminisztérium oktatási főszemléelője
	Dr. Kiss Attila r. dandártábornok, az Országos Idegenrendészeti Főigazgatóság vezetője
	Láng István, az Országos Vízügyi Főigazgatóság vezetője

Prof. dr. Ruzsonyi Péter bv. dandártábornok, a Nemzeti Közszerológiai Egyetem,
Rendészettudományi Kar dékánja, tanszékvezető egyetemi tanár
Prof. dr. Sallai János r. ezredes, Nemzeti Közszerológiai Egyetem, tanszékvezető egyetemi tanár
Dr. Szabó Hedvig nb. vezérőrnagy, a Nemzetbiztonsági Szakszerológiai Főigazgatója
Dr. Szabó Marcel alkotmánybíró, nemzetközi jogász
Dr. Takács Tibor r. vezérőrnagy, a Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ
főigazgatója
Dr. Tóth Tamás bv. vezérőrnagy, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága vezetője
Dr. Túrós András ny. r. altábornagy, az Országos Polgárőr Szövetség elnöke

SZERKESZTŐSÉG

FŐSZERKESZTŐ	Dr. Dános Valér ny. r. vezérőrnagy, egyetemi magántanár
FŐSZERKESZTŐ-HELYETTES	Dr. Hornyik Zsuzsanna
FELELŐS SZERKESZTŐ	Dr. Szabó Csaba PhD r. alezredes
OLVASÓSZERKESZTŐ	Végh Zsuzsanna
IDEGENNYELVISZAKLEKTOR	Prof. dr. Boda József ny. nb. vezérőrnagy, c. egyetemi tanár
MUNKATÁRSÁK	Dr. Hertelendi Lajos r. alezredes Luda Henrietta Csala Károly r. ezredes Kecskés Nikolett Havasi József Varga Anita
SZERKESZTŐSÉG	2090 Remeteszőlős, Nagykovácsi út 3. Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600 szerkesztoseg@belugyiszemle.hu www.belugyiszemle.hu
ISSN	ISSN 2062-9494 (Nyomtatott) ISSN 2677-1632 (Online) LXIX. évfolyam
FELELŐS KIADÓ	Belügyminisztérium www.kormany.hu/hu/belugyminiszterium 1051 Budapest, József Attila utca 2-4.
KÉPSZERKESZTŐ	Botlik László
NYOMDA	Duna-Mix Kft.
FELELŐS VEZETŐ	Szakolczai Lóránt bv. ezredes Megjelenik havonta

TARTALOM

	Szerkesztőségi előszó	173
	TANULMÁNYOK	
VÖRÖS TAMÁS – SÁNDORNÉ KOVÁCS JUDIT	Kriminálisztikai üvegvizsgálat a Nemzeti Szakértői és Kutató Központban	177
DOBÁK IMRE – TÓTH TAMÁS	Régi módszerek a kibertérben? (CYBER-HUMINT, OSINT, SOCMINT, Social Engineering)	195
FORGÁCS JUDIT	Rendszerváltozás a börtönnevelésben	213
KOLLÁR CSABA	A magánbiztonsági szektor fontosabb pozícióinak és foglalkoztatási formáinak a vizsgálata	227
PRANTNER ZOLTÁN	Az Iszlám Állam nyugat-balkáni önkéntesei és visszatérésük problematikája	247
	NEMZETKÖZI RENDÉSZETI FIGYELŐ	
KORINEK LÁSZLÓ – FINSZTER GÉZA	Ajánlás a Belügyi Szemle új rovata, a Nemzetközi Rendészeti Figyelő elé	283
BORBÉLY ZSUZSANNA, CIELESZKY PÉTER, CSIZNER ZOLTÁN, ÉBERHARDT GÁBOR, PESTI TÜNDE, SCHMIDT LAURA, VEPRIK ZITA, VIZVÁRI FANNI	Nemzetközi Rendészeti Figyelő I.	285
	RECENZIO	
ÉBERHARDT GÁBOR	Menekültügy és tömeges fogvatartás az Egyesült Államokban a mexikói határ mentén a COVID-19 időszakában	305
	KITEKINTÉS	
DÁNOS VALÉR – SZABÓ CSABA	A tudomány fejlődése töretlen Interjú Karikó Katalin professzor asszonnyal, a hírvivő RNS terápiás alkalmazás kidolgozójával	311
	REFLEXIO	
DÁNOS VALÉR	A tökéletlen tökéletesség avagy a Rendészettudományi szaklexikonnal kapcsolatos reflexiók margójára	321
	NEKROLÓG	
KORINEK LÁSZLÓ	Kozáry Andrea 1953–2020	329

VÖRÖS TAMÁS	szakértőjelölt Nemzeti Szakértői és Kutató Központ, Fizikai és Kémiai Szakértői Intézet vorost@nszkk.gov.hu
SÁNDORNÉ KOVÁCS JUDIT	igazgató, főtanácsos Nemzeti Szakértői és Kutató Központ, Fizikai és Kémiai Szakértői Intézet sandornekj@nszkk.gov.hu
DOBÁK IMRE	Dr. PhD. habil. nb. ezredes, mb. intézetvezető, tanszékvezető egyetemi docens Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Nemzetbiztonsági Intézet dobak.imre@uni-nke.hu
TÓTH TAMÁS	Nemzeti Közszolgálati Egyetem, PhD hallgató ttomir44@gmail.com
FORGÁCS JUDIT	büntetés-végrehajtási alezredes, tanársegéd Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar Büntetés-végrehajtási Tanszék forgacs.judit@uni-nke.hu
KOLLÁR CSABA	Dr. kibernetikus, műhelyvezető, PhD hallgató Óbudai Egyetem, Mesterséges Intelligencia Műhely kollar.csaba@phd.uni-obuda.hu
PRANTNER ZOLTÁN	Dr. PhD, egyetemi docens Kodolányi János Egyetem prantner.zoltan@gmail.com
KORINEK LÁSZLÓ	Professor emeritus, Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Kriminológiai és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék
FINSZTER GÉZA	Professor emeritus, ny. rendőr ezredes Magyar Tudományos Akadémia doktora Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar

BORBÉLY ZSUZSANNA	PhD hallgató Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola
CIELESZKY PÉTER	PhD hallgató Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola
CSIZNER ZOLTÁN	PhD hallgató Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola csiznerzoltan@gmail.com
ÉBERHARDT GÁBOR	rendőr ezredes, kirendeltség vezető rendőrségi főtanácsos Kiszombori Határrendészeti Kirendeltség eberhardt.gabor@uni-nke.hu
PESTI TÜNDE	PhD hallgató Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola
SCHMIDT LAURA	PhD hallgató Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola
VEPRIK ZITA	rendőr alezredes, rendőrségi tanácsos, szolgálatvezető Csongrád-Csanád Megyei Rendőr-főkapitányság
VIZVÁRI FANNI	PhD hallgató Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Doktori Iskola
DÁNOS VALÉR	Dr. CsC/PhD, ny. rendőr vezérőrnagy, főszerkesztő, egyetemi magántanár Belügyminisztérium, Belügyi Szemle Szerkesztősége valer.danos@bm.gov.hu
SZABÓ CSABA	Dr. PhD, rendőr alezredes, felelős szerkesztő Belügyminisztérium, Belügyi Szemle Szerkesztősége csaba.szabo3@bm.gov.hu

SZERKESZTŐSÉGI ELŐSZÓ

„A feladat: tenni a dolgunkat, és a siker, elismerés legyen ráadás.”

Dombi József matematikus

Kedves Olvasó!

Az év elején megfogalmazott, elhatározott célkitűzések, feladatok megvalósításához nem is olyan régen vagy éppen mostanában fogtunk hozzá. 2021 februárja még mindig sok türelmet kíván valamennyiüinktől. Azonban, ha a fenti idézetre tekintünk, annak üzenete segíthet az új évre vállalt terveink valóra váltásában. Karikó Katalin biokémikus, akivel februári lapszámunkban olvashatnak interjút, korábbi beszélgetések során többször elmondta, sosem az elismerés, lehetséges jutalom hajtotta kutatásai során. Bizott a tudásában, sokévi tapasztalatában és mindig azt érezte, hogy csak rajta, a tudásán és a kitartásán múlik, hogy megoldásokat tud-e találni a különböző tudományos problémákra. Több évtizedes munkája, megingathatatlan hite meghozta gyümölcsét. Életpályája, munkássága mindannyiunk számára példaértékű. Másrészről pedig mérhetetlen büszkeséggel gondolunk arra, hogy magyar kutatóként világméretű tudományos felfedezésével kézzel fogható megoldáshoz segítette hozzá a világot a COVID-19 járvány kezelésében, elérhetővé téve a védőoltás lehető leggyorsabb kifejlesztésének lehetőségét. Februári lapszámunk tudományos cikkei különböző kutatási területeket mutatnak be, ismertetve az eredményeket vagy éppen olyan témát érintenek, amely még nem teljesen feltárt ismereteket, újdonságokat kínálnak. Szerencsére számos kiváló szakember vesz körül bennünket, akiket valóban a tudomány iránti elkötelezettség, tudás és magas színvonalú képzettség jellemez.

Vörös Tamás és Sándorné Kovács Judit *„Kriminalisztikai üvegvizsgálat a Nemzeti Szakértői és Kutató Központban”* címmel folytatott kutatást összegezve egy rövid történeti áttekintést követően bemutatják a Nemzeti Szakértői és Kutató Központban zajló forenzikus üvegvizsgálat folyamatát, alkalmazott módszereit, továbbá a kapott eredmények alapján tehető szakmai megállapításokat. Ezek mellett egy esettanulmány tükrében részletesen szemléltetik az üvegvizsgálattal kapcsolatos nehézségeket és korlátokat is. Betöréses lopás, rongálás, autófeltérés – csak néhány azok közül a gyakran üvegek törésével is együtt járó bűncselekmények közül, amelyekben a fizikai-kémiai szakértői

vizsgálatok nagymértékben segíthetik az elkövető azonosítását és a bűnügy megoldását. Hazánkban a forenzikus üvegvizsgálat kezdete az 1960-as évekre nyúlik vissza. Az azóta eltelt közel hat évtized során az alkalmazott módszerek sokat fejlődtek, a vizsgálati lehetőségek száma jelentősen bővült. A korai időkben az összehasonlítás alapjául szolgáló klasszikus fizikai paraméterek mellett, mára a legkorszerűbb műszeres módszerekkel a származási viszonyok megállapítása megalapozottabbá vált, ezen felül adatbázis építésére is lehetőség nyílt.

Dobák Imre és Tóth Tamás „*Régi módszerek a kibertérben? (CYBER-HUMINT, OSINT, SOCMINT, Social Engineering)*” című tanulmányukban a hagyományos HUMINT (emberi erőforrásokra épülő információgyűjtés) kibertérben való megjelenését, kategóriahatárait vizsgálják, amely napjainkban dinamikusan fejlődő terület. A CYBER-HUMINT kérdésköre az elmúlt tíz évben jelent meg, fogalmi kategóriája pontosan még nem körülhatárolt. Nemzetközi szakirodalma is viszonylag szűkösnek tekinthető, hasonlóan a közösségi oldalakat felhasználó információgyűjtő módszer (SOCMINT) kérdésköréhez. Azonban forrásokban rendkívül gazdag az általánosan elterjedt nyílt forrású információgyűjtés (OSINT), illetve a kiberbiztonság kapcsán egyre inkább előtérbe kerülő Social Engineering jelensége, amelyek metodikai határai gyakran átfedéseket mutatnak a kibertérben végzett, emberi erőforrásokra épülő információgyűjtéssel. A publikáció célja az egyre inkább összefonódó információgyűjtő területek áttekintése, kísérletet téve az elhatárolást elősegítő szempontrendszer előkészítésére.

Forgács Judit „*Rendszerváltozás a börtönnevelésben*” címmel megjelent cikkében fény derül arra, hogy a volt szocialista országok büntetési rendszereit vizsgálva a politikai rendszerváltozásig hasonlóságot mutatnak büntetési koncepciójuk és végrehajtási rendszerük felépítésében, működtetésében egyaránt, mivel mindannyian ugyanazt a szovjet mintát követték. A világnézeti nevelés alapjaira építő javítási törekvések már a rendszerváltást megelőző években sem adtak megfelelő választ a börtön funkcióját firtató kérdésekre. Ennek figyelembevételével a tanulmány a rendszerváltozást megelőző, majd azt követő évtized börtönnevelésének útkeresését kívánja bemutatni.

Kollár Csaba „*A magánbiztonsági szektor fontosabb pozícióinak és foglalkoztatási formáinak a vizsgálata*” című tanulmányából kiderül, hogy a magánbiztonsági szektorban végzett legfrissebb, a foglalkoztatási adatokat is vizsgáló felmérés alapján a szektorban a 2019-es év végén 4300 társas, aktív vállalkozás működött hazánkban. A társas és az egyéni

vállalkozásokban foglalkoztatottak száma túllépte a 60 ezer főt, több mint 88 ezer főnek van érvényes személy- és vagyonőri, illetve magánnyomozói igazolványa. A Személy-, Vagyonvédelmi és Magánnyomozói Szakmai Kamara 4499 tagot tart nyilván. A szektorban egyaránt megtalálhatók az alap-, közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkező munkavállalók, akiket a hagyományos foglalkoztatás mellett gyakran valamelyik atipikus foglalkoztatási forma szerint alkalmaznak. A tanulmány több adatforrást elemez online dokumentumelemzés, online résztvevő megfigyelés, szövegbányászat és szakértői megkérdezés módszerével annak érdekében, hogy egzakt képet tudjon adni a fontosabb pozíciók és foglalkoztatási formák vonatkozásában, illetve, hogy a hazai magánbiztonsági szektor innovációs potenciáljának fejlesztése és jövője szempontjából megalapozott összegző megállapításokat adjon.

Prantner Zoltán „*Az Iszlám Állam nyugat-balkáni önkéntesei és visszatérésük problematikája*” című írásából megtudhatjuk, hogy a becslések szerint 2011–2018 között meghaladta az 1000 főt azoknak a nyugat-balkáni férfiaknak és családtagjainak a száma, akik Irak vagy Szíria területére utaztak muszlim hittársaik támogatására. Többségük ott az Iszlám Államhoz csatlakozott, míg a kisebbség a Dzsabhat al-Nuszra vagy egyéb kisebb dzsihádistá csoport soraik gyarapította. Közülük több százan már visszatértek a Közel-Keletről az elmúlt évek/hónapok során származási országukba, ahol nemüktől és koruktól függően eltérő bánásmóddal szembesültek.

Korinek László és Finszter Géza professzor urak rovatszerkesztőként jegyzik a Nemzetközi Rendészeti Figyelő új rovatunkat, amellyel nemcsak a régi értékek megőrzését tekinti hivatásának, hanem figyel korunk kihívásaira is. Külföldi orgánumok, mindenekelőtt a társadalomtudományok művelésében rangot szerzett szakfolyóiratok legértékesebb közleményeinek ismertetésével forrásokat nyit a Magyar Tudományos Akadémia által 2003-ban befogadott rendészettudományi kutatói számára, hozzájárul a Nemzeti Közzolgálati Egyetem Rendészettudományi Karán folyó oktatói és elméletképző munkához, támogatja a Rendészettudományi Doktori Iskola fő törekvését, a rendészettudomány jövőjének művelőinek felkészítését, nem utolsó sorban pedig világméretű kitekintés biztosít a lap valamennyi olvasója számára.

Éberhardt Gábor a „*Menekültügy és tömeges fogvatartás az Egyesült Államokban a mexikói határ mentén a COVID-19 időszakában*” című recenziójában a „*Journal of Latin American Geography*” című folyóiratban megjelent

tanulmányt mutatja be. A téma aktualitása vitathatatlan, hiszen az ellenőrizetlen és ellenőrzött globális migráció, a COVID-19 azonosítóval jelzett globális humán pandémia a Föld egész lakosságát érinti.

Dános Valér és Szabó Csaba Karikó Katalin világhírű biokémikussal készített interjút, amelyből többek között kiderül, hogy mi is a módosított mRNS szerepe a koronavírussal szemben, valamint milyen további területen alkalmazható a 2005-ben szabadalmaztatott technológia.

Dános Valér „*A tökéletlen tökéletesség, avagy a Rendészettudományi szaklexikonnal kapcsolatos reflexiók margójára*” című reflexiójában a Rendészettudományi szaklexikonnal megjelenése okán született reflexióval kapcsolatban objektíven, tárgyilagosan és semlegesesen fejt ki álláspontját és osztja meg gondolatait a szakterület iránt érdeklődőkkel.

Korinek László nekrológiájában életének hatvanhetedik évében elhunyt prof. dr. Kozáry Andreától búcsúzik. A professzor asszony a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának egyetemi tanára volt, a Magyar Rendészettudományi Társaság egyik alapítója, a Magyar Tudományos Akadémia Rendészeti Albizottságának tagja, a hazai rendészettudományi kutatások meghatározó személyisége. Kutatói pályáját történészként kezdte, módszertani tudását szociológusként gyarapította, fő stúdiumát, a rendészetet morális értékrendjére hallgatva választotta.

Februári lapszámunkhoz jó olvasást kívánunk, bízunk benne, hogy sikerült újdonságokkal, érdekességekkel szolgálunk. Észrevételeiket, megkereséseiket a jövőben is várjuk.

Szerkesztőség

Vörös Tamás – Sándorné Kovács Judit

Kriminalisztikai üvegvizsgálat a Nemzeti Szakértői és Kutató Központban

Forensic Glass Investigation in the Hungarian Institute
for Forensic Sciences

Absztrakt

Betöréses lopás, rongálás, autófeltörés – csak néhány azok közül a gyakran üvegek törésével is együtt járó bűncselekmények közül, amelyekben a fizikai-kémiai szakértői vizsgálatok nagymértékben segíthetik az elkövető azonosítását és a bűnügy megoldását. Hazánkban a forenzikus üvegvizsgálat kezdete az 1960-as évekre nyúlik vissza. Az azóta eltelt közel hat évtized során az alkalmazott módszerek sokat fejlődtek, a vizsgálati lehetőségek száma jelentősen bővült. A korai időkben az összehasonlítás alapjául szolgáló klasszikus fizikai paraméterek mellett, mára a legkorszerűbb műszeres módszerekkel a származási viszonyok megállapítása megalapozottabbá vált, ezen felül adatbázis építésére is lehetőség nyílt. Jelen írásunk célja egy rövid történeti áttekintést követően bemutatni a Nemzeti Szakértői és Kutató Központban zajló forenzikus üvegvizsgálat folyamatát, alkalmazott módszereit, továbbá a kapott eredmények alapján tehető szakmai megállapításokat. Ezek mellett egy esettanulmány tükrében részletesen szemléltetjük az üvegvizsgálattal kapcsolatos nehézségeket és korlátokat is.

Kulcsszavak: tárgyi bizonyíték, üveg, forenzikus azonosítás, elemösszetétel, optikai törésmutató

Abstract

Break-in, vandalism, car burglary – some of the crimes often involving glass breaking, in which physical-chemical expert examinations can help a lot in identifying the offender and solving the crime. In Hungary, the beginning of forensic glass examination dates back to the 1960s. In the nearly six decades

since then, the methods used in the investigations have evolved a lot and expanded significantly. In addition to the classical physical parameters on which the comparison was based in the early days, the assessment of determination of origin by the most modern instrumental methods has given better-founded results, and besides it has also been possible to build a database. The aim of our paper is to present, after a brief historical overview, the process of forensic glass examination in the Hungarian Institute for Forensic Sciences, its applied methods, as well as the statements that can be made on the basis of the obtained results. In addition, in the light of a case study, we also illustrate in detail the difficulties and limitations of forensic glass examination.

Keywords: expert evidence, glass, forensic identification, elemental composition, refractive index

Bevezetés

1955-től kezdődően 1967 nyaráig Szolnok megyében több emberen követtek el aljas indokból (a nemi élet szabadsága elleni erőszakos bűncselekmény motívumával) emberölést, melynek utolsó áldozatát 1967. június 20-án a Körös folyóban találták meg. Az áldozat körme alatt fellelt mikroméretű üvegszemcsék és a gyanúsított használatában lévő nyergesvontató betört üvegének összehasonlító vizsgálati eredménye hozzájárult az elkövető személyének forenzikus azonosításához (Leisztner & Hámori, 1969, 29–43).

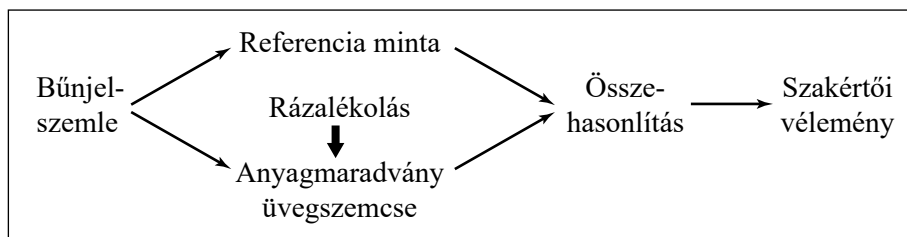
1983. november 5-ről 6-ra virradó éjjel ismeretlen tettes betört a budapesti Szépművészeti Múzeumba és onnan nagy értékű festményeket tulajdonított el. A nyomozás során előkerült egy eldobott üvegvágó eszköz, melyen lévő mikroméretű üvegdarabot a szakértői vizsgálat optikai törésmutató, sűrűség és elemösszetétel alapján megegyezőnek talált a bűncselekmény elkövetéséhez feltételezhetően használt Lada gépkocsi csomagterében fellelt üvegmaradvánnyal (Tóth, 1985, 125–130). 2019-ben – hosszas felderítő munka eredményeképpen – elfogásra került egy vélelmezett elkövetői csoport, akik a megalapozott gyanú szerint magyarországi autópálya-pihenőhelyeken követtek el többrendbeli, üzletszerűen és dolog elleni erőszakkal elkövetett lopást. A kriminalisztikai üvegvizsgálatok több gyanúsítottal szemben szolgáltattak terhelő bizonyítékot, egyúttal kibővítették a nyomozás terjedelmét. Első pillantásra a forгатókönyv nem sokat változott az elmúlt csaknem hat évtized során: a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ (NSZKK) és jogelődeinek fehér köpenyes szakértői 1963 óta véleményezik a bűncselekményekkel

összefüggésben rögzített üvegmaradványok lehetséges eredetét a büntetőeljárás hatósági alanyainak kirendelésére. Azonban a szereplők lecserélődtek, a díszlet megváltozott, a történet sokrétűbbé vált, a végkifejlet finomodott. A fenti esetek egy-egy mérföldkövet jelentenek a Magyarországon végzett kriminalisztikai üvegvizsgálatokban. Az első mérföldkő az üvegvizsgálókat végző szakértők munkájának hozzájárulása volt a Jász-Nagykun-Szolnok megyei emberölés-sorozat sikeres felderítéséhez. Ez a nagy figyelmet kapott, sikeres nyomozás világított rá ugyanis az üvegvizsgálatokban rejlő lehetőségekre. A részben kísérleti fázisban lévő módszerből kifolyólag a szakértőknek ekkor még számtalan nehézséggel kellett szembenézniük: nem volt kidolgozott, hatékony eljárás a mikroméretű üvegszemcsék megtalálására, ruházatból történő kinyerésére. Bár az üveg, mint anyag sokat vizsgált és jól ismert volt a kutatók előtt, a technika akkori színvonalán mégis nagy nehézséget jelentett a mikroszkopikus mérettartományba eső üvegszemcsék nagy pontosságú, megbízható vizsgálata. Az 1980-as évek elején az akkor Bűnügyi Technikai Intézet névre hallgatató intézményben már évi mintegy 50–60 ügyben történtek rutin üvegvizsgálatok, melyek ekkoriban jellemzően az üvegek optikai törésmutatójának vizsgálatára korlátozódtak. A módszer elég nagy pontosságúnak számított, négy tizedesjegyre képes volt megkülönböztetni az egymástól eltérő törésmutatójú mikroméretű üvegszemcséket, ami nem sokkal marad el az üvegek anyagösszetételei és gyártástechnológiai jellemzőinek ismeretéből adódó, elvi megfontolások alapján megkívánt pontosságtól. Ugyanakkor a vizsgálat meglehetősen aprólékos és fárasztó volt, valamint a fizikai jelenség időbeli változását a mikroszkópon keresztül vizsgáló személy aktuális észlelési állapotától függő eredményt adott. Mindezekben túlmenően csak a mikroszkóp tárgymezőjében egymás mellé preparált két darab üvegszemcse optikai törésmutatójának azonos vagy nem-azonos voltára adott választ (Tóth, 2011, 51–59). Ekkoriban még fel sem merült olyan üvegvizsgáló eljárás lehetősége – és valójában annak igénye sem –, ami a vizsgálatra kerülő üvegszemcsékhez számszerűsíthető, adatbázis építésére alkalmas mérési adatokat képes rendelni, amely segítségével pl. gyakoriságára vonatkozóan becslést lehetne adni. Ehelyett a módszerfejlesztés figyelme az üvegszemcsék nagyobb pontosságú megkülönböztethetőségére irányult. Az intézetben dolgozó lelkes szakértők tudományos kapcsolatai révén lehetőség nyílt az MTA Műszaki Fizikai Kutatóintézetének Pásztázó Elektronmikroszkópos Laboratóriumában működő, akkoriban igen drága és ritkaságszámba menő, pásztázó elektronmikroszkópon a mikroméretű üvegszemcsék elemösszetételének vizsgálatára irányuló elektron- és röntgenbesugárzásos mikroanalízist végezni. A kísérletek kecsgetetők voltak, sőt néhány, kiemelt ügyben – például a fent

említett Szépművészeti Múzeumban történt lopás esetében is – a módszerrel kapott eredmények az optikai mikroszkópos vizsgálatok kiegészítéseként be is kerültek az üvegvizsgálatokról szóló szakvéleményekbe (Tóth, 1985, 125–130). Üvegvizsgálatok terén a legutóbbi, igen jelentős módszerfejlesztés 2015-ben, még a Bűnügyi Szakértői és Kutató Intézetben (BSZKI) kezdődött. A 2017-ben megalakult NSZKK üvegvizsgálatokat végző szakértőinek már két, újgenerációs nagyműszer állt rendelkezésére, új alapokra helyezve ezáltal a szakértői területet. A módszerfejlesztés azóta is tart: az új műszerek adta lehetőségek minél teljesebb kiaknázására a kutatások ebben a pillanatban is folynak, és előkészületek történnek a további jelentős fejlesztésekre. Jelenleg elmondható, hogy lehetőségünk van az üvegszemcsék két jellemzőjének (elemösszetétel és optikai törésmutató) nagy pontosságú, műszeres mérésén alapuló szakértői vizsgálatára. Az NSZKK Fizikai és Kémiai Szakértői Intézetében az üvegvizsgálatok korszerű műszerekkel, az Európai Forenzikus Intézetek Hálózata (European Network of Forensic Science Institutes, ENFSI) forenzikus üvegvizsgálatokat végző szakértői munkacsoportjának szakmai ajánlásai szerint, a Nemzeti Akkreditáló Hatóság által akkreditált eljárásokkal történnek.

Az üvegvizsgálat lépései

Üvegek betörése során az elkövetőre, valamint a közvetlen környezetében tartózkodókra és azok ruházatára, továbbá az elkövetéshez használt eszközre számos üvegszemcse kerülhet, amelyek később a kriminalisztikai üvegvizsgálat tárgyává válhatnak az adott büntetőüggyel összefüggésben (Curran et al., 2000). Az alábbiakban célunk bemutatni az NSZKK-ban folyó üvegvizsgálat lépéseit és lehetőségeit, részletesen kitérve azokra a kérdésekre, amelyekre vizsgálataink alapján választ tudunk adni.

1. számú ábra: A kriminalisztikai üvegvizsgálat lépései.
Forrás: A szerzők saját szerkesztése

Egy rutin kriminalisztikai üvegvizsgálat folyamatát az 1. számú ábrán foglaljuk össze. Ennek első lépése a bűnjelszemle, melynek során a vizsgálatra érkezett ruházati tárgyakat a csomagolásukból kibontjuk, majd azokat egy nagyméretű papírlap fölött alaposan kirázzuk, zsebeit kiforgatjuk. Az így nyert anyagmaradványt (rázalékot) kisméretű edénybe gyűjtjük. Amennyiben valamilyen eszköz érkezik vizsgálatra, azt optikai mikroszkóp alatt alaposan átvizsgáljuk, szükség esetén csipesz, szike, bontótű vagy körömkefés dörzsölés segítségével róla anyagmaradványt biztosítunk. A 2. számú ábrán egy vizsgálatra küldött baseballütőbe ékelődött üvegszemcse látható.

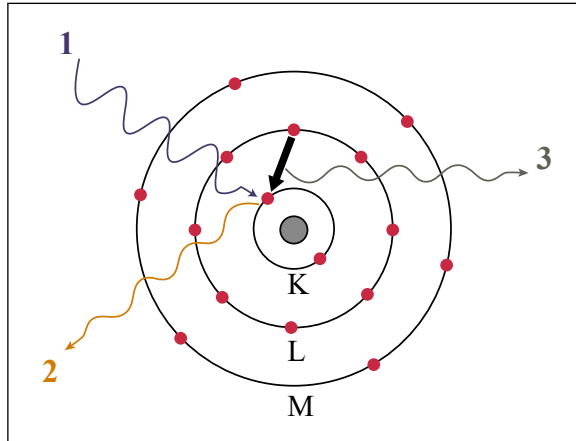
2. számú ábra: Baseball ütő repedésébe ékelődött üvegszemcse.
Forrás: A szerzők saját fényképe

Fontos megjegyezni, hogy abban az esetben, ha két vagy több bűnjel egybe csomagolva érkezik, akkor már nem állapítható meg, hogy a kinyert anyagmaradvány, illetve az azokban fellelt üvegszemcsék melyik tárgyról származnak, hiszen azok a közös csomagolás miatt egymást szennyezhetik. Ezen túlmenően, itt is szeretnénk hangsúlyozni az üvegminták- és maradványok helyszíni biztosítása szakszerűségének és a szakmai szabályok maradéktalan betartásának fontosságát a bűnjelkezelés teljes folyamata során (Anti & Gárdonyi, 2020, 80–84), egyetértésben Herke és munkatársai közleményében foglaltakkal: „Meggyőződésünk szerint a büntetőeljárásban garanciális jelentősége van annak, hogy a bizonyítékként felhasznált bűnjel útját, változatlanosságát, jogszerű és szakszerű kezelését pontosan és hitelt érdemlően nyomon lehessen követni.” (Herke et al., 2020, 113.) A bűnjelszemlét követően a ruházati tárgyakkal kinyert rázalékokban, az eszközökről biztosított, továbbá a vizsgálatokra beküldött, porszívózással vagy egyéb úton nyert anyagmaradványokban üvegmaradvány-szemcséket keresünk. Ennek során a rázalékot, illetve anyagmaradványt megfelelő nagyítást biztosító optikai mikroszkóp

alatt aprólékosan átvizsgáljuk és azokból kézi preparáló eszközök (például bontótű, csipesz) segítségével elkülönítjük az üvegszemcséket. A referencia üvegminták feldolgozása – a szennyezések elkerülése céljából – az üvegmaradvány-szemcséket hordozó tárgyak vizsgálatától elkülönítve történik. A referenciamintát kicsomagolást követően az alábbi szempontok alapján elővizsgálatnak vetjük alá: vizuális szín, típus, vastagság, esetleges felületi bevonat, dombornyomat.

Vizsgálati módszerek

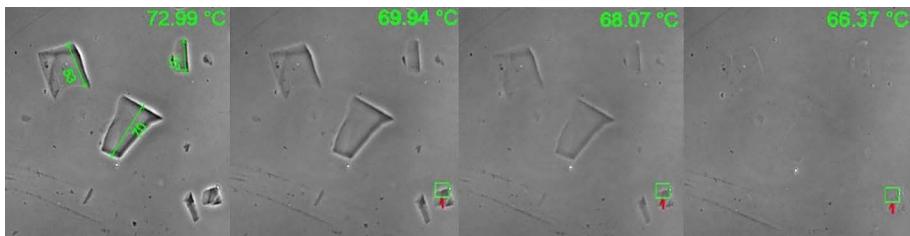
A rázalékokban és anyagmaradványokban talált üvegszemcsék a vizsgálatainkra rendelkezésre álló módszerek alkalmazhatósága alapján két csoportba sorolhatók. Makroméretűnek tekintjük azokat az üvegszemcséket, amelyek legalább 1 mm vastagságúak és rendelkeznek sík (vagy közel sík) felülettel. Az ennél kisebb üvegszemcsék a mikroméretű csoportba sorolhatók. Kedvező esetben a makroméretű üvegmaradvány-szemcse az ablakból úgy törik ki, hogy megőrzi annak eredeti vastagságát. Ilyen, a vizsgálat szempontjából nagy méretűnek számító üvegdarab – különösen biztonsági üvegek törése során – nagyon sok keletkezik, nagy mérete miatt azonban nem szóródik messzire, valamint könnyen lehullik a ruháról. Ezek a nagyobb méretű üvegszemcsék egyszerű söpréssel, rázással eltávolíthatók a ruhadarabbról, vagy néhány lépés megtétele után leeshetnek arról. Ennek okán a vizsgálatok során legtöbbször abban az esetben találkozhatunk ilyen makroméretű üvegmaradvány szemcsével, ha az beleszóródik a ruházat valamelyik zsebébe, olyan részen (például pánt alatt) tapad meg, ahonnan nehezen esik ki, vagy ha a bűncselekményt követően az elkövető azonnal autóba ül, ahol a szemcse később is megtalálható. Ilyen üvegmaradvány-szemcsén vizsgálható a szín, a típus, illetve a vastagság. Ezek alapján már egyértelműen megállapítható, hogy a fellelt üvegszemcse különbözik-e a referenciamintától. Amennyiben az egyszerűen vizsgálható, műszeres mérést nem igénylő tulajdonságok egyezést mutatnak, illetve, ha olyan makroméretű üvegszemcsével dolgozunk, ahol ezek a tulajdonságok nem vizsgálhatók, röntgenfluoreszcenciás (XRF) analízis segítségével határozzuk meg az elemösszetételt. Egy ilyen vizsgálat során a kérdéses üvegdarabot röntgensugárzásnak tesszük ki. A módszer lényege leegyszerűsítve a következő. Mint minden anyagot, az üveget is atomok építik fel. Az atomok atommagból és elektronburokból állnak (lásd 3. számú ábra).

3. számú ábra: A röntgenfluoreszcenciás analízis alapja. 1: Beérkező röntgensugárzás. 2: Kilökődő elektron. 3: Karakterisztikus röntgensugárzás.
 Forrás: A szerzők saját szerkesztése

Az elektronburokban az elektronok az ábrán látható módon egyre növekvő méretű gömbfelszíneken, úgynevezett héjakon helyezkednek el, melyeket az ABC nagybetűivel, K-tól kezdődően jelölünk (K, L, M stb.). Amikor az atomot röntgensugárzás éri (1), az a belső héjról kilök egy elektront (2). Ilyenkor ennek az elektronnak a helyén marad egy lyuk, erre a helyre gyakorlatilag rögtön beugrik egy elektron egy külső héjról. Eközben energia szabadul fel, keletkezik egy, a besugárzáshoz alkalmazottól eltérő energiájú, úgynevezett karakterisztikus röntgensugárzás (3). Az, hogy a 3-as számmal jelölt sugárzás energiája mekkora, elsősorban attól függ, hogy milyen távolságban van az a két héj, amelyről az elektron kilökődött, illetve amelyikről a kilökődéskor keletkező lyuk betöltődött. Mivel az egyes héjak távolsága atomfajtánként különböző, ez egyértelműen jellemzi az atomokat. Tehát annyi a dolgunk, hogy megmérjük, milyen energiájú sugárzások keletkeztek a röntgensugárzás hatására, ez alapján meg tudjuk mondani, milyen atomok alkották az üveget. Sőt, a módszer arra is alkalmas, hogy az alkotó elemek mennyiségét meghatározzuk. Az üveget jellemzően tíznél többféle elem alkotja. A gyártási technológiától, az alkalmazott nyersanyagoktól és az azokban lévő szennyezőktől függően mind a főbb komponensek aránya, mind a nyomelemek száma és mennyisége akár egyedileg is jellemezhet egy-egy üvegtáblát. Amennyiben azonos alkotóelemek szórásértéken belül azonos mennyiségben fordulnak elő a referencia mintában és az üvegmaradvány szemcsében is, akkor a két minta röntgenfluoreszcenciás spektrum alapján azonosnak tekinthető. Mikroméretű szemcsék

esetén a vastagságmérés és a szín meghatározása, valamint az XRF vizsgálat nem végezhető el eredményesen, ekkor az összehasonlítás kizárólag az optikai törésmutató mérésével történik. Ha fénysugár esik optikailag átlátszó, különböző közegek (például üveg és szilikonolaj, vagy levegő és víz) határfelületére, akkor annak terjedési sebessége és iránya megváltozik, a fénysugár megtörik. Ez a jelenség a fénytörés, amellyel a mindennapi életben is találkozhatunk. Ha egy poharat félig vízzel töltünk, majd abba egy kanalat teszünk, megfelelő irányból ránézve úgy látjuk, mintha a kanál szára nem egyenes vonalban folytatódna tovább a levegő és a víz határfelületén. Ez azzal magyarázható, hogy a fénysugár a vízben és a levegőben eltérő sebességgel halad, a víz-levegő határfelületen megtörik, így folytatva útját. A fénytörésnek a mértékét az optikai törésmutató írja le, amely a fény két közegben mérhető terjedési sebességének hányadosa. Az optikai törésmutató adott anyagra (például üvegre) adott hőmérsékleten és hullámhosszon jellemző fizikai tulajdonság, amelyet megfelelő pontossággal mérve lehetőségünk van arra, hogy ez alapján a tulajdonság alapján eldöntsük, származhat-e két üveg ugyanabból a forrásból vagy sem. A mérés során a rázalékban talált üvegszemcsét egy csepp szilikonolajba tesszük, a több, párhuzamos mérés és a jobb vizsgálhatóság érdekében további kisebb darabokra törjük, és az így előkészített mintát egy fűthető tárgyasztallal ellátott fáziskontraszt mikroszkóp tárgyasztalára helyezzük. Ebben az állapotban az olaj és az üvegszemcse törésmutatója eltérő, a fáziskontraszt mikroszkóp ilyen esetben alkalmas arra, hogy az átlátszó üvegszemcsét az átlátszó olajban láthatóvá tegye. Ezt követően elkezdjük változtatni a fűthető tárgyasztal hőmérsékletét. Hőmérsékletváltoztatás hatására az olaj törésmutatója jelentősen változik, míg az üvegszemcse esetén ez az érték gyakorlatilag állandó marad. Megfelelő hőmérsékleten az olaj törésmutatója épp akkora érték, mint az üvegé. Ehhez az értékhez közeledve az üvegszemcse mikroszkópos képe

4. számú ábra: Szilikonolajban lévő üvegszemcsék fáziskontraszt mikroszkópos képének változása hőmérsékletváltoztatás hatására. A bal oldali ábrán lévő számértékek (37, 53 és 70) az üvegszemcsék méretét jelölik μm egységben. A további három ábrán látható négyzet oldalhossza jelöli azt a minimális méretet (kb. 10–15 μm), amekkora üvegszemcsék optikai törésmutató értékét még meg tudjuk mérni.

Forrás: A szerzők saját fényképe

egyre halványabb, majd az adott, úgynevezett egyezési hőmérsékleten, a törésmutatók egyezősége miatt a fénysugár törés nélkül áthalad az üveg és az olaj határfelületén. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az üvegszemcse eltűnik, nem látható (lásd 4. számú ábra).

A műszert pontosan ismert törésmutatójú üvegek segítségével kalibráljuk, a kalibrációs görbe és a mért egyezési hőmérséklet segítségével a vizsgált üvegszemcse optikai törésmutató értéke öt tizedesjegy pontossággal meghatározható. A párhuzamos mérések során az elfogadott értékek 10^{-4} -es tartományon belül vannak (például 1,52235–1,52245), ekkora intervallumon belüli egyezés esetén a referenciaminta és az üvegmaradvány-szemcse törésmutató alapján azonosnak tekinthető.

A vizsgálati eredmények értékelése és a szakértői következtetés megalkotása

A vizsgálat sorozat utolsó lépése a mért adatok értékelése és a szakértői következtetés megalkotása. A mérési adatok kiértékelése matematikai-statisztikai (úgynevezett kemometriai) módszerek felhasználásával történik. A matematikai-statisztikai modellek által szolgáltatott eredmények automatikusan nem kerülnek elfogadásra, azok jóváhagyása minden esetben szakértői verifikációt követően történik (Kármán, 2019, 111). A mérési adatok alapján tett szakértői megállapítások, a kirendelő határozatban feltett kérdéseknek megfelelően, jellemzően a vizsgálat tárgyát képező üvegszemcsék viszonyára vonatkozó következtetéseket tartalmaznak. Amennyiben a szakértő a vizsgált tulajdonságok bármelyikét eltérőnek találja az üvegmaradvány szemcse és a referencia minta esetében, akkor az azonos forrásból való származásukat kategorikusan kizárja. Egyéb esetekben a vizsgálati módszertől függően különböző megállapításokat tehet. A mikroméretű üvegszemcsék vizsgálatát optikai törésmutató méréssel végezzük, melynek segítségével egy üvegszemcséhez optikai törésmutató átlagérték és hozzá tartozó szórás határozható meg. Azonos törésmutató esetén valószínűsítjük, hogy a vizsgált üvegszemcse a kérdéses törött üvegtárgyból származhat. Az ezzel kapcsolatos további nehézségeket és korlátokat a következő fejezet mutatja be részletesen. Makroméretű üvegszemcsék esetén – a legalább 1 mm-es vastagságának köszönhetően – az optikai törésmutató mérés mellett lehetőség van a nagyobb megkülönböztetőképességgel rendelkező elemösszetételnek a meghatározására is. Tekintettel arra, hogy a mindennapi tárgyakat alkotó üvegek jellemzően több mint tízféle elemből állnak, a véletlenszerű egyezés valószínűsége a minőségi és mennyiségi összetételek nagyszámú variációja

miatt meglehetősen alacsony (Koons et al., 1991, 451–456). Abban az esetben, ha minden egyes elem mennyisége szóráshatáron belül megegyezik az üvegmaradvány-szemcsében és a referenciamintában, valamint a két minta optikai törésmutatója is megegyezik, a szakértői véleményben úgy fogalmazunk, hogy az üvegmaradvány-szemcse nagy valószínűséggel a kérdéses törött üvegtárgyból származhat. Ha a makroméretű üvegmaradvány-szemcse az üvegtárgyból úgy tör ki, hogy megőrzi annak eredeti vastagságát, vizsgálható a színe és típusa is, és az elemösszetétel és az optikai törésmutató értékek mellett ezek mindegyike egyezőséget mutat a referenciamintával, akkor a szakértői megállapítás úgy hangzik, hogy a vizsgált szemcse igen nagy valószínűséggel származhat a kérdéses törött üvegtárgyból. Ha a fenti feltételek mindegyike teljesül, és az üvegmaradvány a törési felület mentén a referenciamintához illeszthető, nyomszakértő bevonásával kategorikus egyezés is megállapítható a hazai gyakorlat szerint. Figyelembe véve az Igazságügyi Szakértői Intézetek Európai Hálózatának irányelveit, utóbbi következtetést a jövőben a „bizonyossággal határos valószínűség” válthatja fel (URL1). Ennek oka a következő: *„A forenzikus tudományok fejlődési folyamatában kimutatható, hogy a fejlettebb eszközök alkalmazásával korlátozottabbá válik a bizonytalanság, de nem szűnik meg teljesen. Az ebből fakadó maradványproblematika megoldható, ha az individualizáció során elismerjük a pozicionális irracionáltságot: azt, hogy a maradék nem megismerhetetlen, de az adott fejlettségi szinten még nem ismert.”* (Czebe, 2020, 17.)

A vizsgálati eredmények alapján jelenleg megalkotható szakértői következtetéseket az 1. számú táblázatban foglaljuk össze.

Vizsgálati módszer, amely alapján az üvegmaradvány-szemcse és a referenciaminta azonosnak tekinthető	Szakértői következtetés a kérdéses üvegmaradvány-szemcse és a referenciaminta kapcsolatáról	Kategorikus-e a vélemény?
Optikai törésmutató mérés.	Származhat.	Nem
Elemösszetétel és optikai törésmutató mérés.	Nagy valószínűséggel származhat.	
Elemösszetétel, optikai törésmutató, vastagság mérése, szín, típus meghatározása.	Igen nagy valószínűséggel származhat.	
Elemösszetétel, optikai törésmutató, szín, típus, vastagság, illeszthetőség.	Származik.	Igen
–	Nem származik.	

1. számú táblázat: Szakértői következtetések a mérési eredmények alapján.
 Forrás: A szerzők saját szerkesztése

Az eddigiekben a kérdéses üvegszemcse származásának eldöntésére irányuló összehasonlító vizsgálatokat részleteztük. A vizsgálatok eredményei azonban ennél több információt is nyújthatnak. Előfordulhat, hogy a fellelt üvegszemcsék egy vagy több olyan fő csoportba sorolhatók, melyen belül az egyes szemcsék megfelelő tulajdonságai egymással megegyeznek, de eltérnek valamennyi referenciaminta megfelelő tulajdonságaitól. Ez utalhat arra, hogy a gyanúsított további üvegtárgyakat is összetört. Ezekben az esetekben – további referenciaminták megküldése révén – a származási viszonyok megállapítására újabb vizsgálatok végezhetők.

Az üvegvizsgálat lehetőségei, nehézségei és korlátai egy esettanulmány tükrében

2019-ben laboratóriumunk gépjárművek sorozatfeltörésével kapcsolatos vizsgálatokat is végzett egy országos koordinációs ügy keretében. A lefoglalt és vizsgálatra beküldött kilenc darab ruházati tárgyból, két darab eszköztől és az elkövetéshez feltételezhetően használt gépkocsiból kiporszívóztott öt anyagmaradványból összesen 84 darab üvegszemcsét sikerült kinyerni. Ezek közül 75 darab szemcse esetén rendelkezünk olyan mérési adattal, amely a kiértékelés során is figyelembe vehető volt. Az üvegmaradvány-szemcsék nagyobb arányban, kb. 60%-ban (52 darab) a személygépkocsi porszívóztott rázalékaiból származtak, míg az eszközökről biztosított anyagmaradványban üvegszemcsét nem találtunk. Kriminálisztikailag fontos lehet, hogy a személygépkocsi vezetőülése környezetéből és csomagtartójából biztosított anyagmaradványban nem, míg a bal hátsó ülés környezetéből biztosított anyagmaradványban csak három darab üvegszemcse volt; ehhez képest a jobb első és jobb hátsó részből biztosított anyagmaradványban összesen 49 darab üvegszemcsét találtunk. Ez alapján feltételezhető, hogy az elkövetők a jobb első és a jobb hátsó ülésre ültek be a bűncselekmények elkövetése után.

A személygépkocsiból biztosított anyagmaradványokban talált üvegszemcsék közül hét darab volt makroméretű, melyek közül hat darab megőrizte az eredeti üvegtábla vastagságát. Ezek közül négy darab szemcse esetén találtunk az elemösszetétel-mérések alapján egyezést, összesen három különböző referenciamintával. A további szemcsék mindegyike mikroméretű volt, így ezeknél csak optikai törésmutató vizsgálat történt.

A mérési eredményeket a 2. számú táblázat foglalja össze.

		Üvegszemcsék száma a rázálékban / anyagmaradványban	Vizsgálható üvegszemcse száma	Pontosan egy referencia mintával azonosságot mutató üvegszemcse	Több referencia mintával is azonosságot mutató üvegszemcse
1. ingatlan	1. ruha	7	7	2	1
	2. ruha	7	7	0	1
	3. ruha	1	0	–	–
2. ingatlan	1. ruha	5	5	0	1
	2. ruha	2	1	0	0
	3. ruha	1	1	0	0
	4. ruha	2	2	0	1
	5. ruha	4	4	0	0
	6. ruha	3	3	0	0
	1. eszköz	0	–	–	–
Személygépkocsi	1. eszköz	0	–	–	–
	bal első	0	–	–	–
	jobb első	6* + 19	6* + 16	3* + 3	10
	jobb hátsó	1* + 23	1* + 19	1* + 3	13
	bal hátsó	3	3	0	3
	csomagtér	0	–	–	–
	Összesen	84	75	4* + 8	30

*A kiemelt számok a makroméretű üvegszemcséket jelölik.

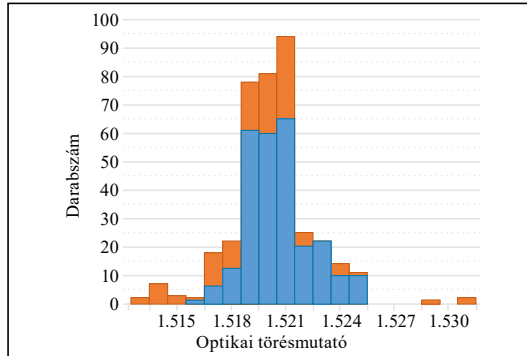
2. számú táblázat: 2019-ben vizsgált országos koordinációs ügyben beküldött bűnlejek vizsgálati eredményei.

Forrás: A szerzők saját szerkesztése

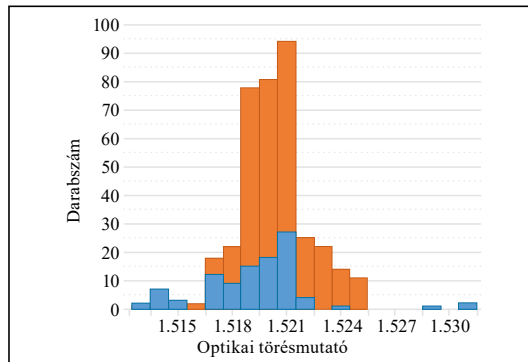
A táblázat adatai alapján látható, hogy összesen négy darab makro- és nyolc darab mikroméretű üvegszemcsét találtunk, melyek egyértelműen egy-egy gépjárműhöz köthetők. $75 - 12 - 30 = 33$ darab üvegszemcse a beküldött referenciaminták egyikével sem mutatott azonosságot, azonban további,

bűncselekménnyel érintett gépkocsikból származó üvegminták vizsgálatra küldése esetén feltehetően ezeknek a forrása is azonosítható. Különös tekintettel igaz ez a három darab, még nem azonosított makroméretű üvegszemcsére, hiszen ezeknél a szemcséknél az összehasonlító vizsgálat történhet elemösszetétel mérésel, amelynek eredménye alapján nagyobb bizonyossági fokú szakértői megállapítás tehető. Érdemes megvizsgálni a 2. számú táblázatban látható, 12 darab egyértelműen azonosított és a 33 darab nem azonosított szemcsén felüli további üvegszemcséket is. Ezen szemcsék között – ahogyan az a táblázat utolsó oszlopában látható – van 30 darab olyan üvegmaradvány-szemcse, amely vizsgálataink során az optikai törésmutató tekintetében egynél több referencia mintával is azonosítást mutatott. Ezzel a jelenséggel mindenképpen érdemes részletesebben foglalkozni. A vizsgálati tartomány, ahová a hétköznapi használatban lévő üvegek optikai törésmutatója esik 1,510–1,530 közötti. Annak ellenére, hogy az optikai törésmutatót az alkalmazott módszerrel nagyon pontosan, öt tizedesjegyre meg tudjuk mérni, könnyen belátható, hogy sokkal több üveg van használatban a világon, mint a lehetséges, egymástól eltérő mérési adatok száma (Lambert & Evett, 1984, 1–23). Szükségszerűen lesznek tehát olyan esetek, hogy két, eltérő forrásból származó, akár különböző típusú üveg optikai törésmutatója megegyezik egymással. Annak eldöntésére, hogy ez milyen gyakorisággal fordulhat elő, megvizsgáltuk összesen 382 darab referenciaminta átlagos optikai törésmutató értékét. A mért értékek eloszlásai az egyes üvegtípusok esetén az 5., 6. és 7. számú ábrán láthatók.

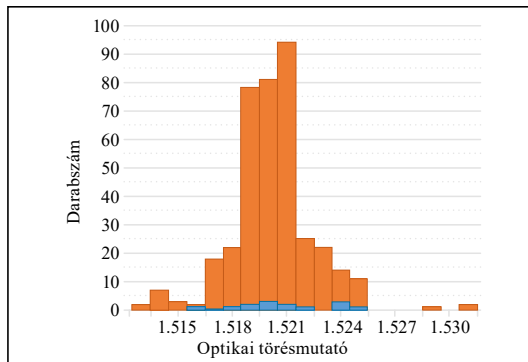
Az ábrák alapján azt láthatjuk, hogy a bűncselekmények kapcsán előforduló referencia üvegminták elsősorban biztonsági, illetve síküvegek. Ezek közül a síküvegek optikai törésmutató értékei a biztonsági üvegekhez képest szélesebb tartományt fednek le, előfordulnak kiugróan kicsi, illetve nagy értékek is, melyek kisebb előfordulási valószínűségük révén biztosabb azonosítást tesznek lehetővé. Biztonsági üvegek esetén a vizsgált referencia minták törésmutató értékei szűkebb tartományban vannak, a 267 darab ilyen típusú minta közel 70%-a (186 darab) 1,5185–1,5215 közötti törésmutató értékkel rendelkezik. Ez egy sok referenciamintát magában foglaló ügy (például gépkocsi sorozatfeltörés) esetén az üvegmaradvány szemcsék forrásának azonosítását rendszerint jelentősen megnehezíti. Ahogyan a 2. számú táblázatban látható, a vizsgálható üvegszemcsék száma kilencel kisebb (75 darab), mint az összes üvegszemcse száma (84 darab). Annak, hogy egy szemcse nem vizsgálható, illetve a kiértékelésnél nem vehető figyelembe, két lehetséges oka van. Az egyik ok a műszeres mérés teljesítőképességének korlátozottságából ered: amennyiben a rázalékban/anyagmaradványban talált szemcse nagyon kis-

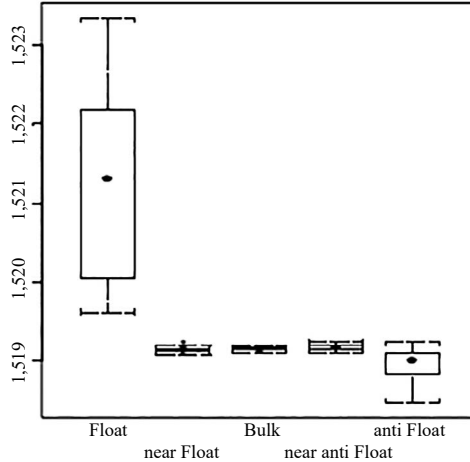
5. számú ábra: Biztonsági üvegek átlagos optikai törésmutatójának eloszlása az NSZKK-ban vizsgált referenciaminták esetén.
 Forrás: A szerzők saját szerkesztése

6. számú ábra: Síküvegek átlagos optikai törésmutatójának eloszlása az NSZKK-ban vizsgált referenciaminták esetén.
 Forrás: A szerzők saját szerkesztése

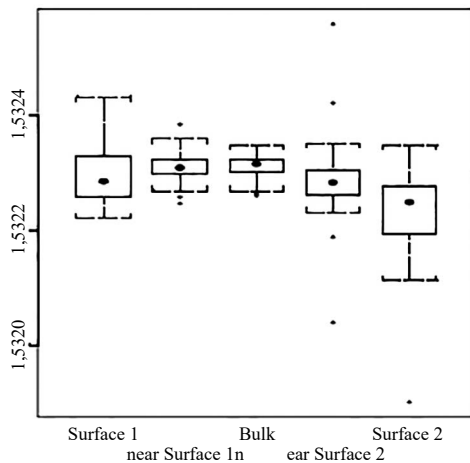

7. számú ábra: Egyéb típusú üvegek átlagos optikai törésmutatójának eloszlása az NSZKK-ban vizsgált referenciaminták esetén.
 Forrás: A szerzők saját szerkesztése

8. számú ábra: Úsztatott üveg önfüldővel érintkező oldaláról (Float), ahhoz közeli részéről (near Float), tömbi részéből (Bulk), valamint az önfüldővel nem érintkező felszínéről (anti Float) és ahhoz közeli részéről (near anti Float) származó üvegszemcsék optikai törésmutató értékei egy adott minta esetén.
 Forrás: Newton et al., 2004, 185–193.

méretű, előfordul, hogy nem rendelkezik olyan, legalább 10–15 μm -es éllel, amelyen a mérés a 4. számú ábra szerint elvégezhető. A másik ok az üvegyártás technológiájából adódik. Az üvegyártás során bizonyos üvegeket (ide tartoznak az autók ablakainak biztonsági üvegei is) folyékony ón felületre ön-

9. számú ábra: Nem úsztatott üveg felszíni (Surface), felszín közeli (near Surface), valamint tömbi részéből (Bulk) származó üvegszemcsék optikai törésmutató értékei egy adott minta esetén.
 Forrás: Newton et al., 2004, 185–193.

tenek. Ezeknél az úgynevezett úsztatott üvegeknél a tábla ónfüldővel érintkező oldaláról származó felszíni üvegszemcsék optikai törésmutatója nagymértékű szórást mutat (lásd 8. számú ábra), emiatt azok a kiértékelésnél nem vehetők figyelembe (Newton et al., 2004, 185–193; Zoro et al., 1988, 127–141).

A fenti ábrákon jól látható, hogy mind az úsztatott üvegek ónfüldővel nem érintkező oldaláról, mind a nem úsztatott üvegek (9. számú ábra) széleiről származó szemcsék esetén a törésmutató – azon túl, hogy a felületeken nagyobb szórást mutat – értéke $\sim 10^{-4}$ -nel eltérhet a tömbi fázis szemcséinek megfelelő értékeitől. Mindez tovább nehezíti az egyértelmű azonosítást, hiszen előfordulhat, hogy egy adott üvegmaradvány-szemcse törésmutató értéke alapján egy referenciaminta tömbi részéből vagy akár egy másik referencia minta felszínéről is származhat. Ilyen esetben a valószínűsíthető származási viszony mindkét referenciaminta tekintetében megadásra kerül.

Kitekintés

Az NSZKK-ban jelenleg alkalmazott két műszeres módszeren, az optikai törésmutató és a röntgenfluoreszcenciás elemösszetétel vizsgálaton felül az üvegszemcsék további kriminalisztikai célú, az ENFSI által is ajánlott vizsgálati lehetősége a lézerablációs mintabeviteli egységgel kombinált induktív csatolású plazma tömegspektrométer (LA-ICP-MS), melyet intézetünk 2020-ban tervez beszerezni és üzembe helyezni. A módszer előnye a röntgenfluoreszcenciás (XRF) elemanalízishez képest a jobb kimutatási határok, valamint a vizsgálható elemek nagyobb száma. A megbízható XRF mérésekhez legalább 1 mm vastagságú, síkfelülettel rendelkező szemcse szükséges. A LA-ICP-MS-sel történő vizsgálatok esetén ez nem szükséges feltétel, így ezen a téren is előnyt jelent ez a módszer. Az idei évben intézetünk részére többek között egy kb. 1×1 cm-es üvegdarab érkezett vizsgálatra, mellyel kapcsolatban a kirendelő hatóság kérdése az volt, hogy a minta milyen típusú üvegből származik, valamint található-e rajta egyéb, más üvegből származó szemcse, részecske. Mikroméretű üvegszemcsék esetén optikai törésmutató értéket tudunk vizsgálni, ez alapján azonban az üvegszemcse típusa nem határozható meg egyértelműen: az 5., 6. és 7. számú ábrákat vizsgálva láthatjuk, hogy eltérő típus esetén is lehet azonos a törésmutató érték. Ilyenkor segítséget jelent az, ha a törésmutató mérést követően a vizsgálandó szemcsét néhány száz °C-ra felfűtjük, majd lassan hűlni hagyjuk és újból megmérjük a törésmutató értéket. A fűtési-hűtési folyamat során a szemcsében eredetileg jelen lévő, típustól függő szerkezeti feszültség csökken, ami a törésmutató érték változását is maga után vonja. Ennek mértéke

üvegtípus-függő, a mért változás alapján következtetni tudunk az üvegminta típusára (Locke et al., 1982, 295–301; Rushton et al., 2011, 102–107). Emellett a vizsgálati módszer arra is alkalmazható, hogy azonos törésmutatójú, de eltérő típusú üvegeket is megkülönböztessünk vele. Az NSZKK-ban elsőként a tavalyi év során több ügyben is sikeresen alkalmaztuk ezt a módszert, további információkat nyerve az üvegszemcsék származásáról (Vörös et al., 2020). A legutóbbi, 2015. évi mérőföldkötől kezdve az NSZKK üvegvizsgáló laboratóriumában jelentős műszer- és módszerfejlesztések vannak kibontakozóban, amelyek a mérési eredmények nagyobb pontossága és megbízhatósága, valamint az információs technológiai háttérrel támogatott matematikai-statisztikai módszerek bevezetésének irányába haladnak. Az új műszeres eljárások használata már a napi rutin részét képezi. Megkezdődött továbbá az üvegek vizsgált sajátosságaihoz rendelhető számszerű mérési adatok módszeres gyűjtése, ami néhány év múlva egy kellő mennyiségű adatot tartalmazó adatbázis létrejöttét fogja eredményezni. Ezen adatbázis birtokában tervezzük egy, a szakértői megállapítások bizonyossági fokának kifejezésére szolgáló, jellemzően objektív adatokra támaszkodó rendszer majdani kialakítását, amely a jogalkalmazók számára is megkönnyíti és azonosan értelmezhetővé teszi az üvegvizsgálatok eredményét. Ezt a munkát még a kriminalisztikai üvegvizsgálatokat végző nemzetközi szakmai közösség sem végezte el, jelenleg is szakmai vitákon keresztül halad a folyamat a közös európai legjobb gyakorlat kialakítása felé. Ehhez a folyamathoz tervezzük a NSZKK részéről kapcsolódni.

Felhasznált irodalom

- Anti Cs. L. & Gárdonyi G. (2020). *Krimináltechnikai kézikönyv*. Semmelweis Kiadó
- Curran, J. M., Hicks, T. N. & Buckleton, J. S. (2000). *Forensic Interpretation of Glass Evidence*. CRC Press <https://doi.org/10.1201/9781420042436>
- Czebe A. (2020). A forenzikus azonosság fuzzy halmaza. *Ügyészek Lapja*, 8(2–3), 7–18.
- Herke Cs., Kovács G., Nogel M. & Czebe A. (2020). Bűnjelekről a hatályos jog tükrében. *Magyar Jog*, 67(2), 106–113.
- Kármán G. (2019). *A kriminalisztikai szakértői bizonyítás*. Országos Kriminológiai Intézet
- Koons, R. D., Peters, C. A. & Rebbert, P. S. (1991). Comparison of Refractive Index, Energy Dispersive X-Ray Fluorescence and Inductively Coupled Plasma Atomic Emission Spectrometry for Forensic Characterization of Sheet Glass Fragments. *Journal of Analytical Atomic Spectrometry*, 5(6), 451–456. <https://doi.org/10.1039/ja9910600451>
- Lambert, J. A. & Evett, I. W. (1984). The refractive index distribution of control glass samples examined by the Forensic Science Laboratories in the United Kingdom. *Forensic Science International*, 26(1), 1–23. [https://doi.org/10.1016/0379-0738\(84\)90207-X](https://doi.org/10.1016/0379-0738(84)90207-X)

- Leisztner L. & Hámori V. (1969). Mikroméretű üvegszemcsék kriminalisztikai vizsgálatának fizikai-kémiai módszerei. *Bűnügyi Technikai Közlemények*, 29–43.
- Locke, J., Sanger, D. G. & Roopnarine, G. (1982). The identification of toughened glass by annealing. *Forensic Science International*, 11(20), 295–301. [https://doi.org/10.1016/0379-0738\(82\)90131-1](https://doi.org/10.1016/0379-0738(82)90131-1)
- Newton, A. W. N., Curran, J. M., Triggs, C. M. & Buckleton, J. S. (2004). The consequences of potentially differing distributions of the refractive indices of glass fragments from control and recovered sources. *Forensic Science International*, 140(2-3), 185–193. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2003.11.030>
- Rushton, K. P., Coulson, S. A., Newton, A. W. N. & Curran, J. M. (2011). The effect of annealing on the variation of glass refractive index. *Forensic Science International*, 209(1-3), 102–107. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2011.01.006>
- Tóth P. (1985). Üvegszemcsék mikroanalízise kriminalisztikai vizsgálatokban. *Belügyi Szemle*, 23(4), 125–130.
- Tóth P. (2011). A morfológiai és szervesetlen analitikai laboratórium szerepéről. *Belügyi Szemle, különszám*, 51–59.
- Vörös T., Takács K. & Réger P. (2020). Refractive Index Variations of Glass Microfragments by Annealing – Forensic Applications. *Journal of Silicate Based and Composite Materials*, 72(6), 205-209. <https://doi.org/10.14382/epitoanyag-jsbcm.2020.33>
- Zoro, J. A., Locke, J., Day, R. S., Badmus, O. & Perryman, A. C. (1988). An investigation of refractive index anomalies at the surfaces of glass objects and windows. *Forensic Science International*, 39(2), 127–141. [https://doi.org/10.1016/0379-0738\(88\)90085-0](https://doi.org/10.1016/0379-0738(88)90085-0)

A cikkben szereplő online hivatkozás

URL1: *ENFSI Guideline for Evaluative Reporting in Forensic Science*. https://enfsi.eu/wp-content/uploads/2016/09/m1_guideline.pdf

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Vörös T. & Sándorné Kovács J. (2020). Kriminalisztikai üvegvizsgálat a Nemzeti Szakértői és Kutató Központban. *Belügyi Szemle*, 69(2), 177-194. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.2.1>

Dobák Imre – Tóth Tamás

Régi módszerek a kibertérben? (CYBER-HUMINT, OSINT, SOCMINT, Social Engineering)

Old Methods in The Cyberspace? (CYBER-HUMINT, OSINT, SOCMINT, Social Engineering)

Absztrakt

A tanulmány a hagyományos HUMINT (emberi erőforrásokra épülő információgyűjtés) kibertérben való megjelenését, kategóriahatárait vizsgálja, amely napjainkban dinamikusan fejlődő terület. A CYBER-HUMINT kérdésköre az elmúlt tíz évben jelent meg, fogalmi kategóriája pontosan még nem körülhatárolt. Nemzetközi szakirodalma is viszonylag szűkösen tekinthető, hasonlóan a közösségi oldalakat felhasználó információgyűjtő módszer (SOCMINT) kérdésköréhez. Azonban forrásokban rendkívül gazdag az általánosan elterjedt nyílt forrású információgyűjtés (OSINT), illetve a kiberbiztonság kapcsán egyre inkább előtérbe kerülő Social Engineering jelensége, amelyek metodikai határai gyakran átfedéseket mutatnak a kibertérben végzett, emberi erőforrásokra épülő információgyűjtéssel. A publikáció célja az egyre inkább összefonódó információgyűjtő területek áttekintése, kísérletet téve az elhatárolást elősegítő szempontrendszer előkészítésére.

Kulcsszavak: nemzetbiztonság, HUMINT, CYBER-HUMINT, kibertér, információgyűjtés

Abstract

This study examines the emergence and category boundaries of the traditional HUMINT in the cyberspace, which is a dynamically developing field nowadays. The issue of CYBER-HUMINT has appeared in the last ten years, and

its conceptual category hasn't been still fixed with exact boundaries. Its international literature can be regarded as relatively scarce, similar to the issue of the method of gathering information using social networking sites (SOC-MINT). However, there is an abundance of literature on open source information gathering (OSINT) and the phenomenon of social engineering (SE), whose methodological boundaries often overlap with HUMINT in the cyberspace. The aim of the publication is to review the increasingly intertwined areas of information gathering, making an attempt to prepare a system of criteria that promotes demarcation.

Keywords: national security, HUMINT, CYBER-HUMINT, cyberspace, collection of information

Bevezetés

Napjainkban a nyilvánosság széles köre számára is ismert lehet a titkoszolgálatok információgyűjtése során alkalmazott, számos hagyományosnak tekinthető módszer, eljárás. Mind a jogszabályok és a témakörben fellelhető hazai, valamint nemzetközi szakirodalmak, mind a médiában megjelenő források ismerté tették az elmúlt évszázadban még homályba burkolódzó sajátos módszereket. Legyenek ezek akár a technikai megoldásokkal történő információgyűjtés módszerei, vagy az emberi kapcsolatokhoz, erőforrásokhoz köthető különböző megoldások. Amíg az információszerzés gyakorlata a múlt század kezdetén egyértelműen a humán képességek meghatározó súlyát jelezte, addig a technikai eszközök fejlődésével a HUMINT (Human Intelligence – emberi erővel/forrásból történő információgyűjtés) alkalmazásának az információszerzés területein betöltött aránya folyamatosan csökkent. Az internet térhódítása szintén a humán eszközök visszaszorulását eredményezte, hiszen teret nyertek a korszerű, a közvetlen fizikai-emberi kapcsolatot nélkülöző, technikai úton végrehajtható eljárások. Kérdés azonban, hogy az itt megjelenő számos módszer valóban újnak tekinthető-e vagy csak a régi módszerek kibertérben történő megjelenésének lehetünk tanúi. Fialka György általános megfogalmazását idézve napjainkban *„nem új módszerekről beszélünk, hiszen a megfigyelés, információszerzés tevékenysége ősi, e felderítő szakmának már rég meglevő eleme. Változást a tevékenységet támogató eszközök fejlődése által nyújtott lehetőségek adják, melyek dinamikus fejlődése az emberi tevékenységi részét és az információk megszerzési idejét jelentősen csökkentik.”* (Fialka, 2018, 189.).

HUMINT a kibertérben – CYBER-HUMINT

Jelen tanulmány a HUMINT tevékenységének kibertérben való megjelenésére helyezi a hangsúlyt, amely tevékenységhez – a NATO (North Atlantic Treaty Organisation, Észak-atlanti Szerződés Szervezete) szakterminológiája alapján – azon információgyűjtő módszerek és eszközök összessége sorolható, melyek során az információk emberi erőforrás által kerülnek beszerzésre és elsősorban humán forrásokból származnak (NATO, 2019, 63–64.). Ennek kapcsán elvi kérdésként merül fel, hogy napjainkban a humán és a technikai információgyűjtési területek sajátos közeledéséről vagy teljesen új területek fejlődéséről beszélhetünk a kibertérben. A háttérben azt láthatjuk, hogy a nemzetbiztonsági szervezeti struktúrákban hagyományosan a technikai és humán területek egymástól való elkülönülése dominál, továbbá a költségvetési források túlnyomó többsége is a technikai információszerező tevékenységekhez kapcsolódik. Példaként az Amerikai Egyesült Államok (USA) egyes ASI [All Source Intelligence – összetettforrású információgyűjtés: az adat- és információgyűjtés (HUMINT, SIGINT, IMINT stb.), feldolgozás, elemzés-értékelés egyes eszközeinek és módszereinek összessége] képességeinek szervezeti elkülönítése hozható, akár a HUMINT és a globális SIGINT [Signal Intelligence – rádióelektronikai (jel) információgyűjtés: azon információgyűjtő módszerek és eszközök összessége, melyek az ellenérdekelt fél kommunikációs és nem kommunikációs kisugárzó eszközeinek észleléséből szolgáltatnak adatokat és információkat] tevékenység vonatkozásában. A domináns SIGINT eszközök mellett egyre nagyobb teret nyer a szintén technikai IMINT (Imagery Intelligence – képi felderítés) képesség, a képi felderítéshez kapcsolódó műholdak vagy az UAV-k (Unmanned Aerial Vehicle – pilóta nélküli jármű) rendkívül elterjedt alkalmazásának köszönhetően (Johnson, 2010, 17.).

Látható azonban egy másik folyamat is, amely a humán jellegű információgyűjtési megoldások digitális világhoz való igazodását jelzik, és amelyek vizsgálata kapcsán kiinduló elemként tekinthetünk a HUMINT tevékenység alábbi hagyományos jellemzőire, előnyeire, hátrányaira:

- A HUMINT alkalmazása során lehetővé válik a technikai eszközökkel nem megismerhető törekvések, mélységi információk konspirált felfedése, amelyben kiemelt szerepet kaphat a közvetlen emberi kommunikáció és észlelés, valamint akár az azonnali döntéshozatal lehetősége.
- A tevékenység működtetésének költségei a technikai módszerekhez viszonyítva alacsonyabbnak tekinthetők.
- Jelen van a szubjektivitás, valamint a humán jellegű kapcsolatok kiépítésének időigényessége, mely akár hosszas előkészítést, szakmai előrelátást

igényelhet a releváns információkhoz való hozzáférés időben elhúzódó megvalósításáig.

- Alkalmazásának lehetőségei közvetlenül kapcsolódnak a humán források rendelkezésre állásához és megbízhatóságához, amelyek hiánya a területen képességvesztéshez és dezinformálódáshoz vezethet, azaz megszűnik az érdemi, valós és ellenőrzött információkhoz való hozzáférés lehetősége.
- Előfordulhat, hogy az információgyűjtéssel érintett személyek köre a technikai és infokommunikációs eszközök alkalmazását illegális tevékenységek (például terrorizmus) során szándékosan minimalizálják, elkerülik, így ellehetetlenítve a technikai módszerek alkalmazásának eredményességét.
- A HUMINT irányai (például hírszerzés, elhárítás, terrorelhárítás, bűnüldözés) ugyanakkor rendkívül sokoldalúak lehetnek, annak ellenére, hogy módszereik számos elemében azonos eljárásokat és elveket tükröznek vissza.

Egyes nyugati szakirodalmi forrásokban a jövőre kitekintve annak elvi kérdését is felvetik, hogy érdemes-e adott esetekben a HUMINT műveletek során az állományt közvetlen veszélynek kitenni, ha az adott információ megszerzhető technikai úton, például UAV alkalmazásával (Crosston & Valli, 2017). Más források ezzel szemben a két terület közeledésének sajátosságaira hívják fel a figyelmet, amely bizonyos ismeretek, képességek közös kialakításának szükségességét vetítik előre, különösen a technikai ismereteket igénylő, humán jellegű információgyűjtési területek vonatkozásában (Károly et al., 2019, 60–61.). A két hagyományos információgyűjtési ág egymáshoz való viszonyát még összetettebbé teszi, hogy napjainkban már számos információ alapvetően nyílt, technikai jellegű forrásban áll rendelkezésre – melyek OSINT (Open-Source Intelligence – nyíltforrású információgyűjtés)¹ útján is beszerezhetők –, illetve az emberi kapcsolatokat előtérbe helyező közösségi oldalakon is hozzáférhetők – akár az úgynevezett SOCMINT (Social Media Intelligence – közösségi médiából történő információgyűjtés)² során. Ezen információk elérése azonban a technikai ismeretek mellett egy napjainkban divatos terület, a humán információgyűjtés sajátosságaihoz sorolható – úgynevezett Social Engineering³ (a továbbiakban: SE) – módszereit is igényelhetik.

---

1 Azon információgyűjtő módszerek és eszközök összessége, melyek forrásai a nyilvánosság számára is elérhető, nem titkosított olyan információk, amelyek hozzáférése vagy terjesztése korlátozott (NATO, 2019)

2 Azon információgyűjtő eszközök és módszerek összessége, melyek forrása a közösségi média, az egyes felhasználók közösségi médiában folytatott tevékenységéhez kapcsolódó adatok (Omand, Bartlett & Miller, 2012).

3 Social Engineering: információszerzés céljából, az ellenérdekelt humán erő technikai eszközök felhasználásával vagy azok alkalmazása nélkül végrehajtott manipulálása, az érdekelt fél információigényének kielégítése érdekében (Tóth, 2019, 46.).

A humán információgyűjtési területek jelentősége az elmúlt évekre visszakéntve két szempontból mindenképpen alátámasztottnak tűnik.

- Egyrészt a különböző kockázatok, kihívások és fenyegetések a társadalom olyan tagjainak irányából érkeztek, akik kiszűrése, valamint a biztonságot negatívan befolyásoló folyamatok észlelése és azonosítása csak rendkívül korlátozottan volt lehetséges a hagyományos technikai információgyűjtő eszközökkel. Gondoljunk csak a korábbi évek Nyugat-Európában elkövetett terrorcselekményeire, vagy akár az illegális migráció köré szerveződő embercsempész hálózatok működésére.
- Másrészt a technikai-felderítési lehetőségek alkalmazásának hatékonysága egyes esetekben mérsékeltnak tekinthető. A célszemélyek nem használják hagyományos infokommunikációs eszközeiket jogellenes tevékenységükkel kapcsolatos közlésekre, illetve kerülik az érzékeny információk hagyományos hírközlő hálózaton történő továbbítását. Így a hírközlő hálózatból esetlegesen kinyert információk nem hozhatók összefüggésbe az ellenőrzés alapjául szolgáló normasértő tevékenységgel. A mára már általánosan elérhető titkosítási protokollok, melyek jelentőségére az elmúlt évtized európai terrorcselekményei szintén felhívták a figyelmet, ugyancsak tovább nehezíthetik az információgyűjtéssel érintett célszemélyek kommunikációjának felderítésére és ellenőrzésére szakosodott szervezetek munkáját. A terrorizmus diverzifikációja, hálózatosodása okozta kihívás egy igen egzakt példa a technikai információgyűjtés nehézségeire, valamint a humán alapú képességek újbóli felértékelődésére. Példaként az izraeli Nemzetközi Terrorelhárítási Intézet⁴ kutatási igazgatójának, Dr. Eitan Azani beszámolója említhető, amely alapján az Iszlám Állam terrorszervezet vonatkozásában a toborzás, a háttértámogatás, a pénzügyi finanszírozás, valamint maga a műveleti tevékenység is hálózatépítő folyamatokon, kapcsolati hálókön alapult (Azani, 2018.). A zárt, főleg titkosított protokollokkal ellátott internetes kommunikációs csatornákat alkalmazó terrorista sejtek, decentralizált hálózatok kommunikációja pedig gyakran csak korlátozottan ellenőrizhető technikai úton. Az e csoportokba történő humán forrás létesítése nélkül, a belső érdemi információk csak rendkívül korlátozottan hozzáférhetők a biztonsági szervek számára.

Nem hagyható figyelmen kívül továbbá az sem, hogy a humán műveleti ismeretek és erőforrás a technikai területeken sem nélkülözhető, hiszen ezen tevékenységek nagy részének is van emberi vonatkozása, ahol a feladat

---

4 International Institute for Counter-Terrorism (ICT), Izrael.

meghatározása, engedélyezése, az információk értelmezése, értékelése már magához az emberi erőforráshoz kapcsolódik. Emellett a technikai úton beszerzett információk is valamely emberi tevékenységhez kapcsolódhatnak. Például egy adott hírközlő hálózaton folytatott kommunikáció során, az emberi tevékenység (például kommunikáló felek beazonosítása, közleménye) és a technikai adatok (például helyadatok, eszközazonosítók) együttesen alkotnak releváns információt. A technikai és humán információgyűjtő módszerek viszonyát tekintve a jövőben egyfajta integrált alkalmazás válhat előremutatóvá, ahol a technikai megoldások hangsúlyos szerepet kaphatnak a HUMINT támogatásában. Ezek között kell kiemelni a társadalomban általánosan használt olyan elektronikus infokommunikációs lehetőségeket, különösen a kibertérben az internettechnológiára épülő OTT⁵ szolgáltatásokat, amelyek segítségével a korábban csak nehezen megszerezhető információkat ma már rövid időn belül tömegesen elérhetjük. Az internettechnológiára épülő OTT szolgáltatások mindenki számára könnyen hozzáférhetők a meglévő infokommunikációs eszközökkel, csekély számítástechnikai tudással is használhatók, legtöbbször ingyenesen igénybe vehetők (Kovács, 2015, 136.). Ugyanígy napjainkban a hagyományos HUMINT-hoz szükséges kapcsolattartási tevékenység során is alkalmazásra kerülhetnek az információtovábbítás biztonságának vélt technikai megoldásai. John Sano írásában felhívja a figyelmet arra, hogy amellett, hogy számtalan pozitívuma van annak, hogy a hagyományos HUMINT tevékenység egyre inkább támaszkodik a technikai képességekre, ugyanakkor komoly negatívumokkal is számolni kell (Sano, 2015). Igaz, a technológia növelheti a hatékonyságot és a gyorsaságot, például az információk továbbításban, de ugyanakkor sérülékenységeket is okozhat. Gondoljunk csak a technikai úton továbbított üzenetek metaadataira, nyomaira, követhetőségére, melyek kiküszöbölésére Osama Bin Laden általánosan ismert technikai eszközhasználatot kerülő kommunikációs megoldásai állíthatók példaként. Az emberi tevékenységek virtuális térben történő megjelenésével, az internet és különösen a közösségi oldalak térhódításával fontossá váltak a HUMINT ismereteit sem nélkülöző, a kibertérre épülő OSINT egyes elemei is, a közösségi oldalak kapcsán megjelenő SOCMINT, vagy akár a nagyon divatos területeként fejlődő Social Engineering módszerei. Mindezek már a virtuális világ folyamataihoz kapcsolódnak, amelyek azonban nem választhatók el a fizikai dimenzió eseményeitől, és a két térben megjelenő információk

---

5 Over the Top: Egy olyan alkalmazás vagy szolgáltatás, amely lehetővé teszi egy infokommunikációs termék elérését az interneten keresztül, kikerülve a hagyományos terjesztést. Ilyenek lehetnek például a kommunikációs szolgáltatások, mint a Skype, Gmail, az egyéb alkalmazásslolgáltatások, mint a Facebook, LinkedIn, Twitter.

szükségszerűen kiegészítik egymást. Például azáltal, hogy a közösségi oldalakon egy fényképet teszünk közzé magunkról, akkor a virtuális térben megjelenő adatokat a valós, fizikai térben játszódó eseményhez, helyszínhez kapcsoljuk. A globális biztonságpolitikai színterére kitekintve – gondoljunk csak az arab tavasz eseményeire –, a biztonságot fenyegető, veszélyeztető események, megmozdulások nagy része a közösségi oldalakon szerveződött, de megemlíthetők akár az illegális migrációs útvonalakat formáló bejegyzések is. Az ezekhez hasonló tevékenységek már a virtuális-, kibertér befolyásolási célú felhasználását jelenthetik, egy a valós térben játszódó eseményre való hatásgyakorlás érdekében. Az ilyen törekvések megjelenésének, szándékos alkalmazásának észlelése és nyomonkövetése a biztonsági szervezetek számára is fontos, ahol a valós térben játszódó HUMINT és a virtuális térben végrehajtott digitális formában megjelenő HUMINT tevékenység értelemszerűen kiegészíthetik egymást, fokozva az információgyűjtés teljességét és hatékonyságát. A virtuális és a valós világban való megjelenés ugyanakkor ellentmondásokat is hordozhat magában, hiszen a felhasználók gyakran nem valós információkat osztanak meg magukról a kibertérben, például szándékosan fiktív adatokkal regisztrálnak a különböző alkalmazásokban. Ennek egy része mögött érthető módon saját személyes adataik védelme állhat, azonban a valótlan adatokból célirányosan felépített nacionálék, életvezetési legendák mások szándékos megtévesztésére, és bűnös tevékenység során az elkövetők személyazonosságának leplezésére is szolgálhatnak.

Az OSINT szempontrendszere

Az információs robbanás, a vele párhuzamosan bekövetkezett információs technológiai forradalom, valamint az internet gyors elterjedése magával hozta az OSINT, azaz a nyílt forrásból származó információszerzés eljárásainak és rendszerének folyamatos változását (Szabó, 2019, 69.). Napjainkban számos hazai és külföldi szakirodalom foglalkozik az OSINT témakörével, rávilágítva, hogy a nyílt információgyűjtés sajátos megoldásai lényegében mindenki számára rendelkezésre állhatnak, ugyanakkor az információk nyílt, professzionizált megszerzése és felhasználása az állami, gazdasági, vagy akár a mindennapi életünket meghatározó döntések fontos elemeivé is váltak. Az elmúlt évek folyamatait tekintve jól látható, hogy a katonai és rendvédelmi jellegű hasznosulás mellett számos más alkalmazási területen is saját információgyűjtő jellegű képességeket alakítottak ki, amelyek között a nemzetközi

szervezetek, az NGO⁶-k, a gazdasági élet szereplői vagy akár az egyes terorszervezetek, mint például az Iszlám Állam is megtalálhatók (Solti, 2019, 4.). Ugyanitt érdemes hangsúlyozni, hogy a tevékenység nem pusztán adott információk nyílt elérését jelenti, hanem annál sokkal szélesebb körben (például adatok célirányos gyűjtése, elemzése, felhasználása) értelmezendő. Az OSINT során egyfajta alaptételként jelenik meg, hogy – a HUMINT területtel szemben – csak nyílt forrásokból elérhető információk szerezhetők meg. A források közé sorolhatók például a közösségi oldalakon nyíltan megosztott, az egyes felhasználókhöz és a velük kapcsolatba hozható személyekhez kötött információk is, felvetve azonban számos etikai és jogi kérdéskört is. Egy másik jelentős etikai és normatív kérdés az interneten nyíltan elérhető adatok tömeges jellegű megszerzésével és felhasználásával kapcsolatban jelenik meg, felhívva a figyelmet a mesterséges intelligenciát felhasználó keresőmotorok, algoritmusok, elemző-értékelő szoftverek alkalmazására. A nyílt forrásból történő információgyűjtés természetesen nem újkeletű (Regényi, 2019, 33.), azonban a rohamosan fejlődő infokommunikációs megoldások robbanásszerű változást eredményeztek annak jelentőségében. Egyfelől fejlődtek az információk megszerzésének és feldolgozásának platformjai, ezzel párhuzamosan pedig változtak azok a nyílt hozzáférhető információs közegek is, amelyek az OSINT számára alapvető forrásokat jelentenek. (Az OSINT értelemszerűen túlmutat a hagyományos internetes keresőmotorokon és -eljárásokon, hiszen a kibertérben egy-egy információmegosztásra szolgáló új felület, szolgáltatás új OSINT eljárásokat is felszínre hozhat.) Értelemszerűen felmerül a kérdés, hogy pontosan hol is húzódhat az OSINT határa? Az OSINT kereteinek tisztázása során a források nyílt hozzáférhetőségét kell-e figyelembe venni, vagy azon módszerek sorolhatók ide, amelyek habár széles körben elérhetők, azonban mégis speciális ismereteket igényelnek. Az sem feltétlen biztos, hogy annak végrehajtója számára minden, az interneten megtalálható adat és a hozzáférés módja etikusnak, esetenként jogszerűnek tekinthető (gondoljunk csak egy adott internetes oldalon elérhető, jogszerűtlenül megszerzett és megosztott jelszavak megismerésére és felhasználására) (Bardóczy, 2018). Mindez már az OSINT-on túl, akár a hacker tevékenység irányába mutat. A témával foglalkozó egyik áttekintett szakirodalom példaként veti fel az interneten kiszivárogtatott állami szintű minősített adatok nyílt internetes felületen történő elérésének problematikáját (Hassan & Hijazi, 2018, 342.). Ezen etikai kérdéseket felszínre hozó adatgyűjtés (például a Cambridge Analytica tevékenysége) legyen az akár egy tudományos közegből kiinduló kutatás – amellet hogy

---

6 Non-Governmental Organization (civil szervezet).

az adatok nyílt forrásokból és jogszerűnek tűnő eljárások útján jelentek meg – már inkább az adatok sérülékenységére hívja fel a figyelmet. Gondoljunk az olyan kutatásokra, amelyek során végeredményként a különböző adatbázisokban elérhető egyedi adatok adatbázisszerű összevetése révén minőségileg új, az eredeti rendeltetési céljától eltérő adatkoncentráció jön létre. Ezek közé sorolhatók az egyes adathalmazokban megjelenő metaadatok, amelyek komplex elemzése és értelmezése, majd további adatbázisokkal történő kiegészítése akár szenzitív jellegű adathalmazok létrehozását is jelenthetik, például profilozás vagy kapcsolati hálók megalkotása során. Nemzetbiztonsági értelmezésben az információgyűjtő tevékenység titkosságának védelme szintén az OSINT egyfajta korlátjaként értelmezhető. A példa kedvéért: a hagyományos internetes keresőmotorok használata során a böngészési előzmények megőrzésre kerülnek, mindez azonban már rendszerszintű OSINT tevékenységeknél kerülendő azokon a területeken, ahol az információgyűjtés irányultságának nyilvánossága – például katonai, rendvédelmi, gazdasági irányultság során – nemkívánatos. Az információgyűjtés iránya mások számára is információt szolgáltathat a tevékenységet végző szervezet hírigényéről, amely csak széleskörű biztonsági előírások betartásával kerülhető el. Az OSINT sajátos kihívásaként jelenik meg az internetes felületekhez köthető egyre növekvő számú online dezinformáció terjedése – ezek egy része fake news, azaz álhír –, amelynek a közösségi hálózatok mindenképpen kedveznek. Az Európai Bizottság Álhírekkel és Dezinformációval Foglalkozó Magas Szintű Szakértői Munkacsoportjának (High-Level Expert Group on Fake News and Disinformation – HLEG) jelentése szerint a közösségi hálón megjelenő online dezinformáció *„olyan hamis, pontatlan vagy félrevezető információ, amelyet nyereségvágyból vagy szándékos károkozás elérése érdekében készítenek, tesznek közzé vagy terjesztenek. Ez a tevékenység fenyegetést jelenthet a demokratikus folyamatokra és értékekre, de akár a közélet egy specifikus részét is érintheti, mint például az egészségügy, tudomány, oktatás vagy gazdaság.”* (EU Commission, 2018, 10.) A jelentés az online dezinformáció komplex halmazát jelöli meg komoly kockázatként, nem pedig kizárólag az álhíreket. A jelenség természetesen nem új, hiszen a dezinformációkkal történő megtévesztés, manipulálás a történelem számos jeles eseményénél megfigyelhető volt. A jelenség új lendületet a média, különösen a közösségi média kapcsolati hálózatainak terjeszkedése mentén kapott, közvetlenül elérve annak felhasználóit. A hiteles, ellenőrzött, aktuális információk felhasználásában érdekelt nemzetbiztonsági struktúrákban ezen dezinformációk és álhírek alapvetően az OSINT információgyűjtő tevékenysége során kerülhetnek felszínre, ahol elsődleges feladat az információk hitelességének megállapítása.

Ezt követően az adott információ akár más hírszerzési információkkal összevetve válhat értékes, ellenőrzött részinformációvá. Napjaink online hírfolyamában az azonos témakörben megjelenő, eltérő tartamú hírek közül azonban gyakran rendkívül nehéz kiszűrni a valóságosat. Az elmúlt években az online források mindenki számára elérhető értékelő, elemző eljárásai ugyanakkor sajátos fejlődési irányokat is létrehozhatnak. A nyíltan hozzáférhető adatforrások, valamint az OSINT szabadon megszerezhető szoftveres eszközei lehetővé tették például, hogy adott események nyílt forrású feldolgozását bárki elvégezhesse és színvonalas elemzéseket készítsen (Jasikevicius, 2015). Ennek korlátját a jelentősebb képességű, mélyebb információk kinyerésére és komplexebb elemzések elvégzésére képes szoftverek fizetős változatai, valamint a professzionális szakmai hozzáértés hiánya jelenthetik.

A SOCMINT szempontrendszere

A közösségi oldalakhoz köthető fiatal információgyűjtési terület a SOCMINT. Eredményes alkalmazásához a nemzetbiztonsági és egyéb biztonsági szervezetek esetében már nélkülözhetetlen a hagyományos HUMINT alapú szakmai ismeretek és információk bizonyos szintű megléte, hiszen az információgyűjtés iránya alapvetően a biztonságot negatívan befolyásoló személyekre, közösségekre irányul. A témakört vizsgáló tanulmányt idézve *„A SOCMINT és a HUMINT integrálása elengedhetetlen a terrorizmus fenyegetéseinek azonosításához, megakadályozásához és megelőzéséhez. A technológia szerepe elengedhetetlen az aggodalomra okot adó viselkedés összegyűjtéséhez, összekapcsolásához és előrejelzéséhez.”* (Lombardi, Rosenblum & Burato, 2015).

A SOCMINT – habár már évek óta jelen van a szakirodalomban – terminológiai határai még mindig nem letisztultak (Antonius & Rich, 2013). Alap esetben a tevékenység, az információgyűjtés hagyományos elemeinek a közösségi média felületeihez kapcsolódó folyamatait takarja. Természetesen metodikai módszerei a közösségi oldalak fejlődésével párhuzamosan változnak. Az egyes tevékenységek elhatárolását tekintve emelhető ki példaként Erdész Viktor kategorizálása, aki szerint *„a SOCMINT-ot megkülönbözteti a klasszikus OSINT-tevékenységtől, hogy az érdemi információ kinyeréséhez, felhasználónévhez kötött online profil szükséges”,* azonban mint írja *„az adatszerzők fő szabály szerint nem lépnek interakcióba a közösségi médiában. Erre már – indokolt esetben – a virtuális HUMINT-tevékenység során kerül sor.”* (Erdész, 2018).

Abban a szakértők egyetértenek, hogy nem húzható egyenlőség az OSINT és a SOCMINT terület között. Amíg az OSINT tevékenység általánosságban a nyilvánosan, bárki által jogszerűen hozzáférhető információs forrásokat és azok megszerzéséhez szükséges eljárásokat jelöli, addig a SOCMINT esetében a nézőpontok megoszlanak. Egyes szerzők a SOCMINT-ot az OSINT részeként értelmezik, annak egyik sajátos irányaként, amely a közösségi oldalakhoz kapcsolódik. Amíg az OSINT értelemszerűen nem szűkíthető le a kibertérre, addig a SOCMINT kizárólag ezekre irányul. Mások arra hívják fel a figyelmet, hogy a SOCMINT a nyilvánosság számára korlátozottan hozzáférhető információkat is magában foglalja, vagyis értelmezhető nyílt és zárt irányultsága is (Antonius & Rich, 2013, 45.). Ebben a megközelítésben azonban, véleményünk szerint, a SOCMINT nem lehet kizárólag az OSINT részterülete, ahol a nyílt forrás megléte egyfajta alapfeltételként értelmezhető. Ebben az esetben, ha az köthető emberi közreműködéshez, akkor nemzetbiztonsági vonatkozásban a tevékenység jellege már a kibertérben végzett CYBER-HUMINT irányába mozdul el, hiszen a HUMINT fogalmkörében a zárt rendszereken tárolt, korlátozottan hozzáférhető, védett információk megszerzése érdekében alkalmazott titkos információgyűjtő eszközök is értelmezhetők. (Természetesen, csak ha azt jogszabályban erre kifejezetten feljogosított információgyűjtő szervezet végzi, a normatív garanciális elemek betartása mellett.) A fentiek jól jelzik, hogy az éles határ vagy akár a tiszta definíció tekintetében a források sem egységesek, s e mögött a kibertérben megjelenő nyílt és nem nyílt források közötti szürke zóna kérdésköre található. A titkos információgyűjtő tevékenység végrehajtására feljogosított szervezetek számára a fenti határok jelentősége kettős. Egyrészt a jogszabályok által deklarált felhatalmazási jogosítványaik, illetve a nemzetbiztonsági érdekek érvényre juttatása a minél részletesebb, pontosabb, releváns információk megszerzését teszik szükségessé, így nem állnak meg a nyílt, de zártabb felületeken megjelenő információk határnál, másrészt azonban ennek a határnak az átlépése már jogszabályban meghatározott engedélyeket és szakmai szempontok alkalmazását igényelheti. Példaként említhető, hogy a passzív jellegű, nyílt információgyűjtés területén túllépve, akár az (etikus) hacker technikák aktív alkalmazásával vagy akár a műveleti célú online HUMINT tevékenységgel, már nemcsak a zártabb közösségből történő információszerzésre nyílik lehetőségük, hanem az események részesei, akár formálói (befolyásolói) is lehetnek az érintett szervezetek. Ennek követelményei között pedig már fontossá válik a tevékenység valós céljának és a végrehajtói állomány kilétének rejtése, vagy akár az online kommunikáció során az adott ügynek megfelelő azonnali döntés jelentősége. Ebben az esetben a közösségi

felületen való aktív jelenlét szükséges, amely révén az OSINT-al szemben egy sokkal mélyebb – a hagyományos HUMINT területéhez hasonló – betekintést nyerhet alkalmazója egy adott közösség, csoport (például szervezett bűnözői kör) működésébe. Lehetővé válhat akár egy csoporton belüli hierarchikus viszonyok feltárása, rejtett szándékok megelőző jellegű felderítése (például terrorcselekmény előkészülete), valamint a csoport tagjai belső személyiségi jegyeinek mélyebb megismerése is. A CYBER-HUMINT fogalma alatt, álláspontunk szerint, egyszerűen a HUMINT módszerek kibertérben történő megjelenését és alkalmazását érthetjük, így az információgyűjtés során lényegében lehetővé válik, hogy közvetlen fizikai kapcsolat nélkül, a kapcsolattartás online térbe terelésével, a tevékenységet végzők humán forrásokat foglalkoztathassanak, akár távoli földrajzi térségekben is. Mindezen lehetőségek jelentősen csökkenthetik a humán hírszerzési tevékenység kockázatait is. Az alkalmazás környezetétől függően (például közösségi oldalak) lehetővé válhat mind a forrás, mind a célszemély vagy célobjektum mélyebb megismerése, tevékenységének nyomon követése, a szándékok feltárása. A tevékenység hatékony végrehajtásához ugyanakkor a HUMINT ismeretek mellett a különböző – aktív és passzív – támadó jellegű informatikai eljárások és egyéb, korunk információtechnológiai környezetéhez igazodó technikai képességek is szükségesek. Talán ez lehet az oka annak, hogy a kibertérhez kapcsolódó nemzetbiztonsági irányultságú HUMINT területeken a fiatalabb generációk dominanciája várható, hiszen a technológiai környezetből érkező információk értelmezése, a kapcsolódó ICT (Information and Communication Technology – Információ- és kommunikációtechnológia) megoldások alkalmazása számukra magától értetődőbb, mint az idősebb generációk számára. A CIA (Central Intelligence Agency – Központi Hírszerző Ügynökség) egyik korábbi vezető munkatársa, John Sano tanulmányában kitér rá, hogy mindez lényegében egy digitális szakadék, amely megkülönbözteti a tisztek jelenlegi generációját elődeiktől, ahol az előbbieket digitális bennszülöttek, míg az utóbbiak a digitális bevándorlók. Mindez – mint megfogalmazza – nem csupán annyit jelent, hogy a fiatal generáció többet töltött a televízió vagy a számítógép előtt, mint könyvek olvasásával, hanem más gondolkodási mintákat is magában foglal (Sano, 2015).

A Social Engineering szempontrendszere

A fenti témakörhöz gyakran sorolt Social Engineering az ember befolyásolására, manipulálására alapozza módszereit, lényegében emberek hackelésé-

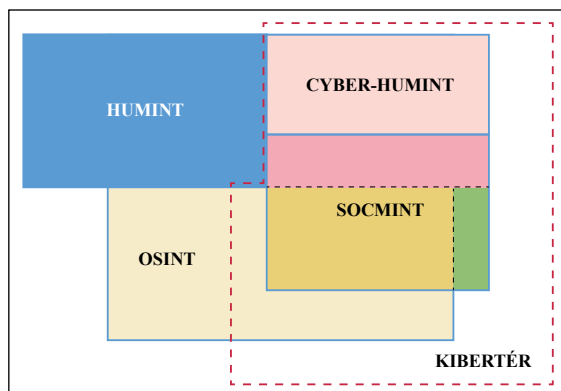
ként is jellemzik. Elsődleges alkalmazói a különböző bűnelkövetői csoportok, azonban bizonyos elemei természetesen alkalmazhatók szabályozott, jogszerűen kifejtett tevékenység részeként is. Harl szerint az SE nem más, mint az emberi tényező kihasználható tulajdonságaira, az emberi hiszékenységre építő támadási forma, olyan technikák és módszerek összessége, amely az emberek befolyásolására, manipulálására alapozva teszi lehetővé bizalmas információk megszerzését, vagy éppen kártékony programok terjedését és működését (Harl, 1997). Az SE műveletek kivitelezése alapvetően kétfajta módszertani csoport megkülönböztetésével valósulhat meg, amely szerint elhatárolhatók egymástól a humán és az infokommunikációs (technikai) csatornákon keresztül végrehajtott SE módszerek (Guenther, 2001). A tevékenység során megjelennek a HUMINT és az OSINT egyes elemei is, amely módszerek a nemzetbiztonsági szervezetek eszközkészletében is jelen vannak. Jelentősége a kibertérhez köthetően értékelődött fel, ahol a kibertámadások kb. 80%-a SE támadással kezdődik (Capano, 2019), amelyeknek számos formája ismert (a célirányos e-mailektől kezdve egészen a közvetlen emberi kommunikációt igénylő formáig). Capano szerint az SE támadások lehetnek emberi vagy számítógépes alapú támadások, ahol az emberi alapú támadások szükségessé teszik, hogy a támadó – valós személyazonosságát rejtve – kapcsolatba lépjen az áldozattal az információk megszerzése érdekében, így alapesetben korlátozott a támadás kiterjedése. Az informatikai alapú támadások során azonban nagyon rövid idő alatt a megtámadott áldozatok halmaza rendkívül nagyra, akár több ezer fős felhasználói körre is duzzadhat. Erre példaként az adathalász e-mailek említhetők, amely az internethasználat során az egyik legismertebb és leggyakoribb megtévesztési technika. Írásában Capano kitér a támadások közvetlen (személyes kapcsolatot, vagy csak kommunikációt igénylő, például telefonhívás), illetve közvetett (például az adathalászat) kategorizálásra is. Adathalászat során a támadók infokommunikációs csatornán (e-mail, hanghívás, üzenet) is felvehetik a manipulálni kívánt személlyel a kapcsolatot, melyben például egy hamisított weboldal megnyitására ösztönzik. Ezek a weblapok megjelenésükben rendkívül hasonlítanak az eredeti oldalra, azonban van néhány eltérés, például az URL-címbe, amelyeket megvizsgálva felfedhető a támadás. A támadás során beszerezhető adatok köre lehet például: felhasználónevek, jelszavak, bankkártya szám, PIN-kód, születési hely, születési idő, anyja neve, lakcím, tartózkodási hely, okmányszámok, munkahely neve, munkahely címe, gépjármű adatok, pénzügyi információk stb. (EC-Council, 2011, 22.). Az adathasználat módszereinek humán és informatikai felosztása rávilágít arra, hogy az SE napjainkra számos módszert felölelő széles kategóriává fejlődött, ahol alapelemei a HUMINT területéről

származnak, míg technikai kötődésű területeinek nagy része tíz évvel ezelőtt még csak a hackertechnikák gyűjtőfogalma alatt jelentek meg (Capano, 2019). A szakirodalmakban az SE számos fogalmával találkozhatunk (Hadnagy, 2011; Mitnick, 2003, 191–193.), amelyek közös jellemzőjeként látható, hogy annak alkalmazója az emberi hiszékenységet kihasználva, megtévesztéssel, rábeszéléssel, befolyásolással kíván olyan információhoz jutni, amely segítheti egy adott informatikai rendszer elleni támadó szándékát. Az ilyen jellegű befolyásolási eljárás nem feltétlenül a kibertérben megy végbe, hanem a fizikai dimenzióban megjelenő, hagyományos közvetlen emberi kontaktusok során is megvalósulhat. Az alkalmazható, emberi sérülékenységet (például manipulálhatóságot, naivitás, nem megfelelő biztonságtudatos magatartást stb.) kihasználó megoldások így rendkívül sokfélék lehetnek, felölelhetik a személyes kontaktust igénylő és a technikai eszközök tárházát is. Ugyanakkor nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a megtévesztés, befolyásolás érdekében alkalmazott módszerek többsége már túlmutat a másik fél hagyományos – akár pszichológiai ismereteket igénylő – tanulmányozásának körén, és az illegális tevékenységek halmazába sorolható. Legjobb példaként a személyiség-, identitáslopás különböző, humán és technikai elemeit ötvöző megoldásai említhetők, e körben jellemző a személyes adatok jogosulatlan megszerzése és felhasználása, például bankkártya adatokkal összekötve, illegális anyagi haszonszerzés céljából (Sörös & Váczi, 2013, 11–12.). Az SE tevékenység elhagyhatatlan eleme az előzetes, tanulmányozó jellegű információgyűjtés, hiszen a támadó ennek során igyekszik feltérképezni a másik fél gyenge pontjait, a sérülékenység lehetséges területeit. A tanulmányozás forrásai között jelennek meg a nyíltan hozzáférhető internetes tartalmak, amelyek köre az adott céltól függően eltérő mélységű lehet. Ennek jellemző területei például a közösségi oldalak, ahol az egyes felhasználók eltérő mélységben, a veszélyt gyakran nem érzékelve tesznek közzé magukról szenzitív adatokat. Jelen lehetnek azok a már nyílt forrásokon túlmutató adattárak is, amelyek megszerzése már legális eszközökkel nem biztosítható, illetve az ott elérhető információk, annak tulajdonosának beleegyezése nélkül jogszerűen nem is használhatók fel. Például gondoljunk egy zárt közösségi csoporton belül megjelenő, adott körnek szánt bizalmasabb információkra. A SE tevékenységet tekintve egyre nélkülözhetetlenebb módon vannak jelen azok a technikai eszközök is, amelyek a megtévesztést, befolyásolást elősegíthetik (például proxy szerverek, feltöltős SIM kártyák). Az ide sorolható eszközökkel lényegében annak alkalmazója azonosíthatatlan maradhat. A professzionális SE támadás kivitelezése során számolni kell a humán és az informatikai rendszer együttes alkalmazásával (Tóth, 2020, 87.).

Konklúziók

A kutatási eredmények alapján megállapítható, hogy a HUMINT, az OSINT és a SOCMINT módszerek – kibertérhez köthető – elhatárolhatósága mellett is számos átfedés látható, mivel azok végrehajtását általánosan jellemzi a komplex, az egyes információgyűjtő módszerek fúzionalizált alkalmazása. Amíg az OSINT tevékenység általánosságban a nyílt forrású információk megszerzéséhez szükséges eljárásokat jelöli, addig a SOCMINT-ot a szakirodalom egy része az OSINT részhalmazaként értelmezi, amely a közösségi oldalakhoz kapcsolódik. Értelemszerűen az OSINT forrásoldala nem szűkíthető le a kibertérre, a SOCMINT azonban kizárólag ezekre irányul. A szakirodalmi források másik köre arra hívja fel a figyelmet, hogy a SOCMINT a nyilvánosság számára korlátozottan hozzáférhető információkat is magában foglalhatja, vagyis értelmezhető nyílt és zárt irányultsága is. Véleményünk szerint a SOCMINT nem kizárólag az OSINT részterülete, ahol a nyílt forrás megléte egyfajta alapfeltételként értelmezhető, hanem az összadatforrású információgyűjtés egy lehetséges ága, melynek az OSINT-tal csak kapcsolódási pontjai (halmazuniói) vannak, a közösségi oldalakon elérhető, nyíltan hozzáférhető információk vonatkozásában. A SOCMINT-nak a közösségi oldalak nem nyilvánosan hozzáférhető tartalmait megszerző irányultsága már a kibertérben végzett CYBER-HUMINT irányába mozdul el abban az esetben, ha a releváns információk megszerzéséhez valamilyen emberi tevékenység is társul, hiszen a HUMINT fogalomkörében a nyilvánosan nem hozzáférhető információk megszerzése érdekében jogszerűen alkalmazott titkos információgyűjtő eszközök is értelmezhetők. Fontos megjegyezni, hogy a SOCMINT tekintetében csak akkor beszélhetünk közös metszéspontról a HUMINT vonatkozásában, ha az információgyűjtés emberi tevékenységhez kötött. Az egyes tevékenységek elhatárolását a forrásoldal irányából érdemes megközelíteni. Meg kell vizsgálni, hogy a releváns információ, illetve adat jogszerűen, nyíltan hozzáférhető – például a közösségi hálón –, és annak megismerése, kezelése nem ütközik normatívába (OSINT U SOCMINT). Vagy az érdemi információk megszerzése érdekében a lehetséges irány – a jogszabályi garanciáknak való megfelelés mellett – a zárt, a nyilvánosság számára nem, vagy csak korlátozottan hozzáférhető forrásokból történő információgyűjtés (HUMINT U SOCMINT).

A jövőre kitekintve már most látható, hogy az emberi viselkedés és kapcsolattartás virtuális platformokon megjelenő digitalizált adatai a humán és a technikai alapú ismereteket igénylő új információgyűjtő megoldáso-

1. számú ábra: Az információgyűjtő területek lehetséges kapcsolódásának elvi vázlata.
 Forrás: A szerzők saját szerkesztése

kat eredményeznek. Gondoljunk a globális kiterjedésű közösségi oldalak elterjedésére, adathalmazainak létrejöttére, amelyeken keresztül az emberi viselkedés addig soha nem látott formában, rendszerszintű eljárásokkal vált megismerhetővé. A jövőben várhatóan nemcsak az egyén, hanem a csoportokhoz köthető viselkedésminták, folyamatok modellezésének fejlődése várható, melyek mellett, hogy hozzájárulhatnak a biztonság növeléséhez, ugyanakkor a mérleg másik oldalán akár lehetővé is tehetik, hogy egyes társadalmi csoportokat befolyásoljanak, manipuláljanak. Mindezek sokoldalú kihívást jelentenek a biztonságért felelős szervezetek számára. A Global Trends 2012-ben készített, 2030-ig szóló előrejelzése szerint a közösségi média működése és szabályozása, a kiberbiztonság mellett kiemelt jelentőségű területé fog válni. A növekedés jelentős kihívásokat jelent mind a kormányok, mind a társadalom tagjai számára, melyeknek új módszereket kell találniuk a megjelenő ICT technológiák előnyeinek kiaknázására, miközben az e technológiák jelentette új fenyegetésekre megfelelő válaszokat is kell alkotniuk, például az információgyűjtés hatékonyságának optimalizálása során. Mindezen változásoknak már most is a részesei, szemtanúi vagyunk (Global Trends 2030, 2012). Számos, a fejlett a titkos információgyűjtést lehetővé tevő technológia alkalmazása terén meghatározónak tekinthető ország (többek között Nagy Britannia, az Orosz Föderáció, Kínai Népköztársaság, Ausztrália, Izrael és az USA) esetében a technológiák hangsúlyos jelenléte látható, amely közvetlenül befolyásolhatja a kibertéren végezhető HUMINT fejlődését is, míg egyéb, technológiailag fejletlenebb országok esetében ez a folyamat lassabban megy végbe. A jövőt azonban láthatóan nem a humán vagy a technikai terület kizárólagossága jelenti. Elkerülhetet-

lennek tűnik a hagyományos HUMINT módszerek és a technológia alapú információgyűjtő eljárások fúziója, és olyan szakmai képességek kialakulása valószínűsíthető, ahol a technológiai jellegű, szaktechnikai tudás és a humán alapú információgyűjtéshez szükséges ismeretek koncentráltan lesznek jelen.

Felhasznált irodalom

- Antonius, N. & Rich, L. (2013). Discovering collection and analysis techniques for social media to improve public safety. *The International Technology Management Review*, 3(1), 42–53.
- Azani, E. (2018). Global Jihad – The Shift from Hierarchical Terrorist Organizations to Decentralized Systems. <https://www.ict.org.il/images/Global%20Jihad%20%E2%80%93%20The%20Shift%20from%20Hierarchical.pdf>
- Bardóczi Á. (2018). *Nyílt-forrású információszerzés – kémek, kurvák, gengszterek*, OSINT. NetAcademia LLC.
- Capano, D. E. (2019). *The human asset in cybersecurity*. <https://www.controleng.com/articles/the-human-asset-in-cybersecurity/>
- Crosston, M. & Valli, F. (2017). An Intelligence Civil War: “HUMINT” Vs. “TECHINT”. *Cyber, Intelligence, and Security*, 1(1), 67–82.
- Erdész V. (2018). A SOCMINT helye, szerepe az összedatforrású hírszerzésben. *Felderítő Szemle*, 17(4), 27–40.
- EC-Council (2011). *Penetration Testing: Procedures & Methodologies*, Cengage Learning
- EU Commission (2018). *A multi-dimensional approach to disinformation*
- Fialka Gy. (2018). Emlékek az operatív technika világából - A titkos információgyűjtés technikai támogató rendszere. In Dobák I. & Hautzinger Z. (Szerk.), *Szakmaiság, szerénység, szorongalom* (pp. 197–202.). Dialóg Campus
- Guenther, M. (2001). *Social Engineering – Security Awareness Series*. Előadás
- Hadnagy C. (2011). *Social Engineering: The Art Of Human Hacking*. Wiley Publishing Inc.
- Mitnick, K. D. (2003). *Art Of Deception: Controlling The Human Element of Security*. Wiley Publishing Inc.
- Hassan, N. A. & Hijazi, R. (2018). *Open Source Intelligence Methods and Tools: A Practical Guide to Online Intelligence*. Apress. <https://doi.org/10.1007/978-1-4842-3213-2>
- Harl, G. (1997). *People Hacking - The Psychology of Social Engineering*. Text of Harl's Talk at Access All Areas III, March 7, 1997.
- Jasikevicius, Z. (2015). Exploring the VW scandal with graph analysis. <https://linkurio.us/blog/exploring-the-vw-scandal-with-graph-analysis/>
- Johnson, L. K. (Eds.) (2010), *The Oxford Handbook of National Security Intelligence*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780195375886.001.0001>

- Károly L., Drusza T., Regényi K. & Laufer B. (2019). *Információszerzés kapcsolati forrásai*. Nemzeti Közszerológati Egyetem
- Kovács Z. (2015). *Az infokommunikációs rendszerek nemzetbiztonsági kihívásai*. Doktori értekezés. Nemzeti Közszerológati Egyetem, Katonai Műszaki Doktori Iskola
- Lombardi, M., Rosenblum, T. & Burato, A. (2015). *From SOCMINT to Digital Humint: re-frame the use of social media within the Intelligence Cycle*. Fondazione de Gasperi
- NATO Standardization Office (2019). *NATO Glossary of Terms and Definitions AAP-06*.
- Omand, D., Bartlett, J. & Miller, C. (2012). Introducing Social Media Intelligence (SOCMINT). *Intelligence and National Security*, 27(6), 801–823. <https://doi.org/10.1080/02684527.2012.716965>
- Regényi K. (2019). OSINT a második generációs internetet megelőző korokban. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 7(2), 32–37. <https://doi.org/10.32561/nsz.2019.2.3>
- Sano, J. (2015). The Changing Shape of HUMINT. *The Intelligenceer: Journal of U.S. Intelligence Studies*, 21(3), 77–80.
- Sörös T. & Váczi D. (2013). *Social engineering a biztonságtechnika tükrében – Avagy a modern támadók nem símaszket, hanem álarcot viselnek*. XXXI. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
- Szabó K. (2019). Az OSINT – Gondolatok a tevékenységről és az alkalmazás közegeiről. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 7(2), 68–82. <https://doi.org/10.32561/nsz.2019.2.6>
- Solti I. (2019). Az OSINT információgyűjtő eszközeiről. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 7(2), 3–18. <https://doi.org/10.32561/nsz.2019.2.1>
- Tóth T. (2019). General Description of Social Engineering and Its Place In Information Warfare. *National Security Review*, 5(1), 42–55.
- Tóth T. (2020). Az egyes Social Engineering módszerek elhatárolása és rendszerezése. *Szakmai Szemle*, 18(1), 87–110.
- Twitchell, D. P. (2006). Social engineering in information assurance curricula. *InfoSecCD*, 3, 191–193. <https://doi.org/10.1145/1231047.1231062>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Dobák I. & Tóth T. (2020). Régi módszerek a kibertérben? (CYBER-HUMINT, OSINT, SOCMINT, Social Engineering). *Belügyi Szemle*, 69(2), 195-212. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.2.2>

Forgács Judit

Rendszerváltozás a börtönnevelésben

The change of regime in correctional education

Absztrakt

A volt szocialista országok büntetési rendszereit vizsgálva a politikai rendszerváltozásig hasonlóságot mutatnak büntetési koncepciójuk és végrehajtási rendszerük felépítésében, működtetésében egyaránt, mivel mindannyian ugyanazt a szovjet mintát követték. A világnézeti nevelés alapjaira építő javítási törekvések már a rendszerváltást megelőző években sem adtak megfelelő választ a börtön funkcióját firtató kérdésekre. Ennek figyelembevételével tanulmányomban a rendszerváltozást megelőző, majd azt követő évtized börtönnevelésének útkeresését kívánom megvizsgálni.

Kulcsszavak: büntetés-végrehajtás, börtön, szabadságvesztés, nevelés, rendszerváltozás

Abstract

The penal systems of the former socialist countries possess a certain similarity in their conceptions, the structure of their system of execution and their operation until the political change of regime, since all of them were based on Soviet patterns. Correctional efforts built on ideological education were lacking the capacity to answer questions related to the function of correctional institutions even before the change of regime. Taking into account the above, in this study I will endeavour to analyse the directions of corrections and correctional education before the change of regime and during the decade that followed it.

Keywords: Prison Service, Prison, deprivation of liberty, corrections, change of regime

Bár hazánkban a rendszerváltozásig a nyugat-európaihoz hasonló szerves fejlődés a büntetés-végrehajtásban nem zajlott le, mégis a treatment egyes elemei hatottak a tudományos gondolkodásra. A treatment az angolszász kriminológia által életre hívott medikális alapokon nyugvó, kezdetben jelentős sikerekkel bíztató kezelési modell, amely az 1960-as évek végétől fokozatosan válságba került. A treatment elfogadása vagy elutasítása által generált szakmai vitának Robert Martinson 1974-ben publikált tanulmánya (Martinson, 1974) vetett – ha csak időlegesen is – véget (Szabó, 2014, 29.). Elhíresült cikkében Martinson tudományos tényként közölte, hogy néhány elszigetelt jelenségtől eltekintve, a fogvatartottak rehabilitációs programjai nem voltak hatással a bűnisméltésre (Martinson, 1974, 25.). Konkrétabban: a kezelték és a nem kezelték között semmiféle különbség nem mutatkozott a visszaesés szempontjából. Bár a későbbiek során súlyos módszertani problémák merültek fel kutatásával kapcsolatban, és maga Martinson is visszavonta nézeteit, mégis jelentős hatást gyakorolt a punitív trend felerősödésében. Az 1980-as évek legfőbb jellemzőjeként, a nemzetközi szintéren a treatment ideológia háttérbe szorult „... azt a következtetést vonták le [...] ami a korszak szlogenjévé is vált, hogy semmi sem működik (nothing works)” (Huszár, 1997, 30.).

Huszár értelmezésében hazánkban a treatment ideológia hatása az 1980-as évek folyamán több tényezőben is megnyilvánult: egyrészt egy specializált központi kivizsgáló tervezésében, másrészt a fogvatartottak megismerésével kapcsolatos eljárások vonatkozásában, az úgynevezett neveltségi szintek meghatározásával és a nevelési terv kidolgozásával (Huszár, 1997, 67.). Szintén a treatment irányzat hatásaként van számon tartva, hogy „a nyugathoz képest mintegy 10-15 év késéssel, a nevelő mellett megjelent a pszichológus is. [...] elismertté vált, hogy [...] a büntetés-végrehajtásnak nem csak az elitélt osztálytudatát, hanem a személyiségét is meg kell céloznia [...]. Nagyjából ugyanazt a célt tűzte ki maga elé, mint a nyugati koncepciók főárama: a megtorló jelleg mellett nagyobb teret engedni a megjavító eljárásoknak” (Huszár, 1997, 25.). Huszár az alábbi jellemzést adta a korszak szakmai szemléletéről: „A treatment magyar (általában szocialista) változatának sajátossága az volt, hogy a személyiség formálása nem elsősorban, mint terápiás (tehát pszichológusi), hanem inkább, mint pedagógiai [...] feladat jelentkezett.” (Huszár, 1997, 67.).

A nevelés történetében fontos állomásnak számított az 1983-ban megszületett „Büntetés-végrehajtási nevelés fejlesztési koncepciója” (a továbbiakban: Koncepció), amely a nevelési tevékenység átvilágítását és tovább fejlődésének irányát kívánta meghatározni. A Koncepció a nevelés feltételrendszerének szisztematikus és minden körülményre kiterjedő értékelését tartalmazza.

Kiemelésre érdemes néhány máig helytálló megállapítás: az elhelyezés feltételei elégségesek, de nem megfelelően szolgálják a szabadságvesztés célját; a személyi feltételek nincsenek összhangban a nevelőmunka követelményeivel, ezért szükséges a nevelői létszám emelése¹ és a körletélet átalakítása. A munkáltatási feltételek tekintetében a teljes körű foglalkoztatásra törekvés igényét összhangba kell hozni az elérendő nevelési célokkal, „*ki kell dolgozni [...] a konkrét munkatevékenységnek a személyiségre gyakorolt hatása fejlesztésének lehetőségeit.*” (Vincze, 1982, 12.). A megfelelő szervezeti feltételrendszer megteremtéséhez a Koncepció lényeges hiányosságokat tárt fel: a nevelés, mint komplex feladat és a szakszolgáltatokra tagolódnak szervezet között ellentmondások keletkeztek, mivel nem alakult ki nevelőközösség a felügyelők és nevelők között, ezért az elítélteket nem érik egységes hatások. A feladatok differenciáltsága szükségessé tenné az intézetek profiltisztítását és egy központi kivizsgáló létesítését. Összességében megfogalmazódott az a lényeges megállapítás, hogy „*a büntetés-végrehajtás szervezete – sajátos irányítási és magatartásszabályozási formák miatt – csak mérsékelten segíti elő a szabadulás utáni beilleszkedést.*” (Módszertani Füzetek, 1984, 4.).

A magyar büntetés-végrehajtás 1980-as évek végére jellemző nevelés értelmezésében már nyoma sem volt a korábbi időszak derűs optimizmusának, mivel nyilvánvalóvá vált, hogy a börtön nem vállalhatja a családi, iskolai nevelés teljes programját, nem tűzheti ki célul a személyiség sokoldalú kibontakoztatását. A lecsökkent hatásrendszer és a börtön személyiségkárosító hatásainak figyelembevételével született meg a nevelés új fogalma: „*A céltudatos, tervszerű fejlesztő és korrigáló hatások olyan összehangolt rendszere, mely jogszabályi keretek és zárt intézeti viszonyok között az elítélt személyiségéhez igazodó differenciáltsággal segíti a személyiség változását, a társadalmi beilleszkedés és alkalmazkodás képességének és készségének kialakulását.*” (Nevelői Szakkönyvtár, 1986) Az elítéltek nevelésének alapelvei, a nevelői bánásmód megfogalmazása még ekkor sem volt mentes a politikai hatástól, bár a gyakorlatban már egyre kevesebb jelentősége volt az ideológia befolyásának. A tárgyalt időszakra jellemzően a kriminológia és kriminálpolitika területén is intenzív átalakulás volt tapasztalható. A szemléletváltáshoz jelentősen hozzájárult Szabó Dénes magyar származású kriminológus személye (a Nemzetközi Összehasonlító Kriminológiai Kutatóközpont – Centre International de Criminologie Comrarée; CICC – megalapítója), akinek támogatásával és biztatására alakulhatott meg a Magyar Kriminológiai Társaság 1983-ban.

---

1 A jelzett időszakra jellemző fogvatartott–nevelő arány szerint átlagosan 80-100 fogvatartottra jutott egy nevelő (Vincze 1982/ A, 6.).

Az 1980-as évek közepére tetőző gazdasági-, társadalmi- és politikai válság nem kerülhette el a büntetés-végrehajtás világát sem. A börtönök túltelítettsége elviselhetetlenné vált, „1986 májusában elérte a Kádár-korszakban tapasztalt csúcslétszámot, a 25 ezer főt.” (Lőrincz, 2019, 146.). A fogvatartottakat és az állományt érintő elhelyezési körülmények tervezett fejlesztése elmaradt, amely rendkívül rossz élet- és munkakörülményeket eredményezett a végrehajtásban. A politikai színtéren történt változás Brezsnyev (a Szovjet Kommunista Párt főtitkára) halálával vette kezdetét. Gorbacsov 1986-os hatalomra kerülésével meghirdetett peresztrojka és glasznosztj a represszív büntetőpolitika enyhülését eredményezte. Már a rendszerváltozást megelőző időszakban érezhető volt az a visszafordíthatatlan folyamat, amely az állam társadalmi-politikai és gazdasági életének több szférájában, így a börtönügyben is változást eredményezett. A hivatalos iratokból kitörölték a politikai, világnézeti nevelés mindennemű maradványát. Az ezt követő időszakban a büntetés-végrehajtással kapcsolatos jogalkotás formálódása során az európai végrehajtásban meghonosodott módszerek, eszközök, célok és feladatok kerültek a szabályozás középpontjába.

Neveléskritika az 1980-as évek végén

A végrehajtás célját, feladatát és a nevelést érintő éles rendszerkritikát Kövér Ágnes fogalmazott meg a rendszerváltozás évében (Kövér, 1989). Kövér a Jogtudományi Szemle hasábjain aggasztónak nevezte a szabadságvesztés végrehajtása szabályainak ellentmondásait és tisztázatlanságát. Így a börtön feladatával kapcsolatosan több paradoxonra hívta fel a figyelmet. Súlyos ellentmondásként tárta fel – a nyugati börtönügyi szakirodalomra hivatkozva –, hogy a börtön intézménye természetéből fakadóan leginkább a megtorlást és izolációt szolgálja, míg a bűnelkövető személy rehabilitációjára alkalmatlan. „*A börtön céljainak meghatározásában hiányzik mindenfajta koherencia: egyidőben kell büntetnie és bűnhődtetnie, gyógyítania és rehabilitálnia, elkülönítenie és izolálnia. Ha büntetünk, hogyan indokolható egyáltalán a nevelés, a pszicho- és szocioterápia? Ha elkülönítünk és izolálunk, hogyan készíthetjük fel az elítélteket a szabadsággal való élés elfogadott formáira?*” (Kövér, 1989, 173.). Tanulmányában kiemelte, hogy a jogszabályok mindkét elvárást kiemelt szempontként kezelik, ezzel olyan helyzetet eredményezve, amellyel kioltják egymás hatását. Kövér arra is felhívta a figyelmet, hogy a jogalkotó kiemeli, hogy az egész rendszernek a nevelést kell szolgáltatnia, ennek ellenére – a vertikális szabályokat is vizsgálva – sehol nem lelhető fel a társterületek számára (őrszolgálat, gazdálkodás,

nyilvántartás) a nevelési feladatok konkrét előírása. Ennek következtében a nevelésért felelős szolgálat tevékenységén kívül minden szolgálati ág esetében el-sikkad a közös cél és csupán a szakterületi célok kerülnek előtérbe (Kövér, 1989, 176.). Markáns kritikával illetve a börtönben folyó nevelésnek a büntetés letöltése utáni időszakra vonatkozó hatékonyságát. Véleménye szerint: „...a legminimálisabb siker érdekében rendkívül pontos és intenzív befolyásolási formákat és módszereket kellene alkalmazzon a börtön. Ennek érdekében a nevelés olyan speciális szintjének kialakítására volna szükség, amely az egyes elítéltek személyiségét egyedien kíséri meg az adaptív magatartás irányába befolyásolni.” (Kövér, 1989, 176.). Nézete szerint az egyéniesítést a szakmai alapokon nyugvó differenciálásnak kellene megelőznie, ugyanakkor rávilágít, hogy a büntetés-végrehajtás nem rendelkezik megfelelő differenciálási rendszerrel, így az egyes csoportokhoz nem lehet hozzárendelni speciális nevelési célokat és ennek megfelelő nevelési eljárásokat. Helyette a rendszer praktikus, a mindennapi működést elősegítő szempontok alapján csoportosít, ami elsősorban a fogvatartottak szakértelme, a munkahely és műszakbeosztás szerinti csoportképzést jelenti (Kövér, 1989, 5.). Idézett tanulmányában Kövér elismeri, hogy a nevelés hatásrendszerének része egy úgynevezett generális szint is, ahol a finomabb differenciálást nélkülözhető (ilyen a kulturális jellegű tevékenységek, oktatás, munkáltatás) tevékenységek zajlanak, de csak kizárólag ezeknek a foglalkozásoknak érvényesülése esetén a speciális, egyéni célok elsikkadnak. Éles kritikát fogalmaz meg a büntetés-végrehajtás szakmaiságát megkérdőjelező, végletekig leegyszerűsített személyiségkép-alkotásról és a nevelés hatásterületein (értelmi-kulturális nevelés, az erkölcsi-akarati nevelés, a társadalmilag hasznos tevékenységre nevelés) kitzúzható túl általános és sematikus célokról. Hibaként említi a nevelői tevékenységére vonatkozó elnagyolt szabályozást, emellett a bürokratikus, adminisztratív feladatok részletes előírását, amely gátolja a nevelők érdemi munkáját.

Kövér világosan látja, hogy a börtönnek, mint intézménynek hármas funkciót kell betöltenie: egyaránt meg kell oldania a biztonságos őrzés, a munkáltatás és a nevelés feladatait. Ez a hármas prioritás a gyakorlatban mégsem működik, ennek okaként a nevelési tevékenység mérésének hiányosságát jelölte meg. „Mind a biztonság, mind a munkáltatás olyan tevékenységet igényel, amelynek egyes mozzanatai beláthatóak, a munka mennyisége és minősége mérhető, az eredmény vagy eredménytelenség pedig közvetlenül, a kifejtett munkával egyenesen összefüggésbe hozható, és belátható időn belül realizálódik. Mind ezek a jellemzők nem mondhatók el a nevelésről, hiszen ez absztrakt, elvont jellegű.” (Kövér, 1989, 177.). Ebben a helyzetben az intézet működését elsősorban a mérhető funkciók határozzák meg, a személyi állomány munkáját is ezeknek a funkcióknak ellátása minősíti. Kövér arra hívja fel a figyelmet, hogy

míg a magasabb szintű jogszabályok a nevelés elsődlegességét hangsúlyozzák, addig az intézmény valóságos működésében ez mégis háttérbe szorul. „*A mai végrehajtást [...] olyan elvek, nézetek, szemléletek és viszonyulások uralják, amelyeknek semmi közük nincs a szándékolt büntetőpolitikához, mert a börtön évszázados hagyományaiból és a leghétköznapibb előítéletekből fakadnak. Ehhez mértelen kell elvárniuk eredményességét, hatékonyságát is.*” (Kövér, 1989, 178.). Ennek az ellentmondásnak megnyilvánulása figyelhető meg – többek között – az állomány egyes szakszolgálatának kompetenciaharcában is.

A Kövér által felsorolt válságtünetek feltárása egy olyan időszakban történhetett, amikor a kutatók már megfogalmazhatták szakmakritikai véleményüket, amikor a hazai büntetés-végrehajtás már nyithatott a nemzetközi normák felé. Ennek eredménye lehetett a fentebb említett Koncepció is, elérhető elméleti közelségbe került a nevelés professzionizálása is. Azonban a honi büntetés-végrehajtás még nem állt készen egy átfogó szakmai reformra, ennek sem materiális, sem személyi-szellemi feltételei nem voltak adottak.

A nevelés szemléleti változása a rendszerváltozást követően

A rendszerváltozást követően Magyarország több globális és regionális emberi jogi nemzetközi egyezmény részes államává vált. Szükséges kiemelni az univerzális konvenciók közül az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát, a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egységokmányát, valamint a Kínzás elleni Egyezményt. Magyarország 1990. november 6. óta tagja az Európa Tanács nemzetközi szervezetének. Az Európa Tanács börtönügyi ajánlásaihoz csatlakozva új fogalmak jelentek meg: a rehabilitáció, normalizáció², nyitottság³ és felelősség⁴ elve, a továbbiakban ennek előzményeit ismertetem röviden.

Európai értékek a végrehajtásban

Európa nyugati államaiban a 20. század első felének kíméletlen történelmi tapasztalatai alapján már a II. világháború után uralkodóvá vált a büntetési rendszerek és a büntetés-végrehajtás, ezen belül a börtönviszonyok humanizálása.

---

2 A fogvatartott csak a szabadságától van megfosztva, ezért joga van egyéb emberi jogainak gyakorlásához, vagyis a börtönön belül is a normálhoz hasonló életkörülményekhez.

3 A börtönöknek nyitottakká kell válniuk, a teljes elszigeteltségnek csak különleges biztonsági okai lehetnek.

4 A fogvatartottnak éreznie kell, hogy a börtönön belül is felelős az életének alakulásáért.

E törekvésnek két igényt kellett kielégítenie: az egyik a társadalom biztonsághoz való joga, másik a fogvatartott személy emberi méltóságának tisztelete. 1984 májusában a Bűnmegelőzési és Ellenőrzési Bizottság több ajánlást terjesztett elő, amelyek azt célozták, hogy a bebörtönzöttekkel való bánásmódban a minimális alapelveket minél hatékonyabbá tegyék a gyakorlatban. Az „*Eljárások a minimális szabályok alkalmazására*” című ajánlás tartalmazza, hogy az államok öt évenként számoljanak be arról, milyen haladást értek el az alapelvek alkalmazása terén (Vókó, 2014). A bebörtönzöttekkel való bánásmódhoz kiadott minimális szabályokat kötelező normának ismerik el mindazok az államok, amelyek képviselői részt vesznek az ENSZ által a bűnözés megelőzésének és a bűnözéssel kapcsolatos eljárásnak a kérdéseiről időszakonként megrendezett kongresszusokon. A nemzetközi fórumokon egyetértés alakult ki a büntetés-végrehajtási politika három lényeges irányát illetően. A szabadságvesztés büntetésnek a szabadságtól való megfosztásból kell állnia, a büntetéshez többetként hozzáfűzött kényszer vagy szenvedés nélkül, e mellett a büntetés végrehajtásának elvileg a bűnelkövető újbóli beilleszkedését kell céloznia. A büntetés-végrehajtási rendszernek és tevékenységnek egyik legfontosabb központi elemeként kell biztosítania az ember alapvető jogainak betartását (Vókó, 2014).

Az európai büntetés-végrehajtási jog szempontjából kiemelt jelentőséggel bír az Európa Tanács egyik fő szerve, a Miniszterek Bizottsága, amely a tanács döntéshozó testületének szerepét tölti be. Hatáskörébe tartozik többek között az Európai Emberi Jogi Bíróság ítéletei végrehajtásának ellenőrzése is. A bizottság kötelező jogi erővel nem bíró határozatokat, illetve ajánlásokat bocsát ki, közülük mindenképpen kiemelendő az Európai Börtönsszabályok néven ismert ajánlás, melynek közvetlen előzménye az ENSZ Minimum Standard Szabályok⁵ című gyűjtemény volt. Az Emberi Jogok Európai Egyezményén kívül az Európa Tanács még egy végrehajtási relevanciával bíró egyezményt fogadott el, a Kínzás és embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről szóló európai Egyezményt, amely 1989. február 1-jén lépett hatályba.

Az egyezmény végrehajtását a Kínzás és Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetés Megelőzésére Létrehozott Európai Bizottság (European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment) ellenőrzi.

Az 1990-es években a szabadságvesztés végrehajtásában jelentős szemléletváltás ment végbe, a nemzetközi tudományos tanácskozások alapkérdéseiben, a „Mi működik?”, „Hogyan tudhatjuk meg?”, „Hogyan mérhetjük?” kérdések

---

5 Ezt a szabálygyűjteményt ajánlotta a tagállamok figyelmébe ugyanis némi módosításokkal az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága 1973-ban.

kapcsán a treatment gyakorlati elemeinek visszaszivárgását figyelhetjük meg. A rendszerváltás utáni elméleti paradigmaváltást hazánkban az európai normákat harmonizáló 1993. évi XXXII. törvény vezette be. A jogszabály a szabadságvesztés feladataként „... az elítélt önbecsülésének fenntartását és felelősségérzetének fejlesztését” határozta meg, melyhez „... fel kell használni a szükséges gyógyító, oktató, erkölcsi és szellemi erőforrásokat, biztosítani kell a rendszeres munkavégzés feltételeit.” A paradigmaváltás következményeként az elítéltek emberi, személyiségi jogai és a büntetés-végrehajtás garanciái, a jogállami biztosítékok, mint az ügyészi törvényességi felügyelet, a bv. bírói hatáskör jelentős megnövelése, a nemzetközi és társadalmi ellenőrzés kerültek előtérbe.

A szemléletváltás leginkább a felelősség és az önbecsülés elvének elfogadásában volt érzékeltethető. Eszerint az elítéltet támogatni kell abban, hogy önmagán tudjon segíteni. Ez az európai modell nem mond le az elítéltek pozitív irányú befolyásolásának hatásrendszeréről, de azt a társadalomba visszatérésük esélyét javító készségeik és képességeik, személyes erőforrásaik fejlesztésére ajánlja (Pallo, 2016, 40.). Ebben a paradigmaváltásban jelentős szerepe volt annak a törekvésnek, amely az emberi jogoknak az elítéltekre kiterjesztését tűzte ki céljául, és ezen belül biztosítani kívánta az elítélteknek saját sorsuk alakításához fűződő önrendelkezési jogát. A paternalista börtönmodellt felváltó, az elítéltekkel együttműködő börtönmodell kialakítása tehát egyaránt indokolható büntetés-végrehajtási szakmai és az európai emberi jogi fejlődést kísérő okokkal. A felelősség elvéből következik, hogy az elítélt a büntetés-végrehajtásnak nem tárgya, hanem alanya, aki jogokkal és kötelezettségekkel, vagyis felelősséggel kell, hogy rendelkezzen. A felelősséget realizáló formák közé tartozik – egyebek mellett – az együttműködési szándék az intézet személyi állományával, segítségük igénybevétele a szabadulás utáni beilleszkedésük érdekében (Juhász & Lőrincz, 2015, 45.). A rendszerváltást követően fontos, a végrehajtást befolyásoló körülménynek számít, hogy erre az időszakra tehető egy olyan generációváltás, melynek tagjai el tudták fogadni az új szellemiségű jogintézményeket.

A nevelhetőség krízise a pedagógiában

A nevelés háttérében meghúzódó emberkép társadalmilag, kulturálisan és gazdaságilag is meghatározott, így a külső elvárások és az aktuális pedagógiai feladatok kapcsolódása minden időszakban természetesnek mondható. A büntetés-végrehajtási szempontból lényegesnek tekinthető, gyermekek és felnőttek

nevelésének elválasztása az általános pedagógiában 1949 után történt meg, mikor is a szocialista ideológiai-politikai nevelés megrajzolta az iskolarendszerű felnőttnevelés kereteit. A belső meggyőződést alakító politikai-nevelő funkció erős gazdasági vetülettel rendelkezett. „... a dolgozók világnézeti, erkölcsi, társadalmi kultúrája is lényeges összetevője a termelékenység növekedésének, a szocialista társadalmi előrehaladásnak. Ezért a polgári társadalomban nevelkedett dolgozók polgári szemlélet és a szocialista társadalom szükségletei közötti ellentmondás felszámolása nélkülözhetetlen feladattá tette a dolgozók szocialista szellemű átnevelését.” (Durkó, 1999, 55.). Már a rendszerváltást megelőző években megfigyelhető volt a szocialista ideológia érvényvesztése, amely a felnőttnevelés lényegét megjelölő emberkép szétesésével járt együtt. Az új szocialista személyiség utópiájának helyébe a jelentős bizonytalanság lépett, e mellett egyfajta pesszimizmus volt megfigyelhető, amely a nevelhetőség irányába mutatott. Nemzetközi és hazai tudományos szinten az ember nevelhetősége, annak problematikája éles viták középpontjába került és kerül napjainkban is. Bár sem a szélsőségesen pesszimista irányzatot követő nativizmus⁶, sem az extrém szociobiologizmus⁷ nem vetette el teljességében a nevelés szerepét (elsősorban a gyermekek vonatkozásában), de a mindent eldöntő kérdésre: Milyen arányban létezik bennünk a „saját”, és az a külső tényezők által megnynyire alakítható? – meggyőző választ nem tudott adni. A szociális és személyes nevelés a 20. század végére komoly válságtüneteket produkált, lehetőségei kimerültek. A folyamat erősödéseként az ezt követő években számos szakmai fórumon megkérdőjeleződött a nevelés jövőbeni létjogosultsága. Az antipedagógia irányzatának képviselői szerint nem lehet a jövőnek nevelni, le kell rombolni a hagyományos pedagógiai intézményeket, amelyek csupán a hierarchikus társadalmi viszonyokat támogatják. A posztpatriarchális kor eszményét magába fogadó posztpedagógia képviselői egyértelműnek vélik a nevelhetetlenség tényét nemcsak a gyermekek, hanem a felnőttek esetében is (Mihályi, 2005).

A börtönnevelés funkciójának változása az ezredforduló után

Az 1990-es évek első felében a tudományos, szakmapolitikai és jogszabályi változások komplex módon éreztették hatásukat a nevelésben. A megváltozott körülmények ösztönzőleg hatottak azokra a törekvésekre, melyek ennek helyét és szerepét igyekeztek korszerűsíteni. A jövő nevelője – Garami szerint – el-

---

6 Az ember természete adott, külső hatásokra nem alakítható.

7 A túlélés eszköztárához hordozzuk, amely genetikailag rögzített.

képzeltetlen a jelenlegi attitűdrendszer átértékelése és megváltoztatása nélkül. Azon az állásponton volt, hogy a paternalista szemléletet szükségszerűen fel kell, hogy váltsa a partnerség, az autokrata szemlélet helyébe kell, hogy lépjen a segítő együttműködés (Garami, 1997, 73.). A fogvatartotti problémák átválalása helyett a nevelő feladatának mindinkább a tanácsadás irányába kell majd elmozdulnia. Ruzsonyi és Módos a büntetés-végrehajtási pedagógia irányából közelítette meg a nevelő változó szerepét (Módos, 2000; Ruzsonyi, 1999; 2003). Módos szerint a nevelés egyfajta cselekvésszabályozás, a felfogás és meggyőzés alakítására irányul, és a fogvatartott egész életrendjére kihat, meghagyva annak önállóságát. Ruzsonyi és Módos véleménye szerint a büntetés-végrehajtásban zajló nevelés leginkább korrekciós nevelésként értelmezhető, melynek célja a konstruktív életvezetés kialakítása. A korabeli tanulmányokat egybevetve megfigyelhető, hogy a büntetés-végrehajtási szakemberek egymástól két jól elkülöníthető irányvonalat képviseltek. Garami a szociális munka irányába képzelte a nevelői feladatrendszer továbbfejlődését, míg Ruzsonyi és Módos a korrekciós nevelés szerepét hangsúlyozta. Nézetük szerint a pedagógiai tények arra utalnak, hogy a nevelési folyamat elképzeltetlen a magatartás- és tevékenységformálás nélkül. Álláspontjuk szerint újfajta komparatív szakmai látásmódra van szükség, mely egyesíti és felhasználja a pedagógiában, a szociális munkában és a pszichológiában leírt módszereket.

Az elméleti bizonytalanságot erősítette a büntetés-végrehajtás egyik nagy sajtóvisszhangot kapott esete, a Döcher-ügy⁸, amely jelentős törésvonalat jelentett a végrehajtás nyitottságának, a fogvatartottakkal való együttműködésnek a területén. Az ügy kihatott az esemény utáni jogszabályalkotásra is. A biztonsági kérdések előtérbe kerülése, az irányítás fokozottabb centralizálása a nevelői munka kompetenciavesztésével járt együtt. Az ezredfordulón a várt és tervezett reformfolyamat megtorpant, a korszerű elvek és a napi gyakorlat eltávolodtak egymástól. Az informatikai rendszer örvendetes kiépülése nem csökkentette, ellenkezőleg növelte a nevelői munka hivatali, bürokratikus szerepét.

Kísérletek a magyar büntetés-végrehajtás professzionalizálására

A rendszerváltozást követő évtizedben egyre gyakoribbá váltak a nyugati börtönrendszer tanulmányozására kínáló alkalmak. Közülük az egyik kiemel-

---

8 Döcher György 1999-ben emberölés során vesztette életét, miközben elítéltként külső munkáltatásban vett részt. Az ügy vizsgálata sorozatos szakmai hibákat tárt fel.

kedő projektnek a Holland Helsinki Bizottság által irányított, és a magyar büntetés-végrehajtás professzionalizálását megcélzó Matra program⁹ tekintendő. A program beindulását megelőző látogatások egyértelművé tették, hogy három nagy témakörben (fiatalkorú elítéltek, drogok a börtönben és napi programok témaköre) igényli a magyar végrehajtás a holland szakemberek segítségét. A program szokatlansága abban nyilvánult meg, hogy szakítani kívánt a szokásos előadások és továbbképzések alacsony hatásrendszerével. Nemcsak horizontálisan, hanem vertikálisan kívánt beavatkozni, szemléletet formálni a tapasztalatcserék és tanulmányi utak megszervezésével. A „*Train the trainers*” elnevezésű alprojekt azon trénerek kiképzését szervezte és irányította, akik a magyar végrehajtói állomány több szintjéről érkezett 200-300 fő továbbképzését biztosították a megjelölt három témakörben. A program legérdekesebb alprojektje az úgynevezett Twining, vagy ikresítés elnevezésű volt, jelentősege abban állt, hogy a holland és magyar intézetek munkatársai (6-6 fő) egymás intézetét meglátogatva tapasztalatot cseréltek (Fliegau, 2017). A program hatékonynak bizonyult, hatására hazánkban új részlegek jöttek létre (drogprevenációs részleg, hosszúidős speciális részleg), és a fiatalkorú elítéltek kezelésében is változásokat eredményezett. A Matra program jelentősége abban állt, hogy lehetővé tette a megismerkedést Európa más országainak büntetés-végrehajtási vívmányaival, ezek ismeretében pedig a honi szakma javítanivaló hiányosságai. Az ekkor belépő új szakmai generáció érzékelhette a modernizáció biztató jeleit, ezt a folyamatot erősítette a 2003-ban meginduló PHARE-program¹⁰ is.

Az ezredforduló első évtizedében hazánk a magyar börtönrendszer infrastruktúrájának javítására kért és kapott Európai Unió támogatást. Elsősorban a fiatalkorúakat fogva tartó intézetek¹¹ rossz földrajzi elhelyezkedése és zsúfoltsága indokolta, hogy a támogatás erre a területre irányuljon. A „*Börtönbeli körülmények javítása a fiatalkorú bűnelkövetők hatékonyabb reszocializációja érdekében*” elnevezésű PHARE-program egy új fiatalkorú bűnelkövetőket fogva tartó intézet¹² létrehozásának költségeihez járult hozzá, de az anyagi támogatást az európai börtön szabályoknak megfelelő projekt kialakításához és működtetéséhez kötötte (Maanen, 2002, 81.). A program lényegi elemeit a klasszifikációs szemlélet érvényesítése és a feltárt sajátosságokra szervezett fiatalkorú fogvatartottakat célzó képzések jelentették. A PHARE-program

9 Holland rövidítés, jelentése: a kelet és közép-európai országok demokratikus fejlődésének elősegítése. A program 2001–2004-ig tartott.

10 A PHARE (Pologne, Hongrie Aide a la Reconstrukcion Economique) program 1990-óta támogatja hazánk Európai Unió csatlakozásra való felkészülését.

11 Ebben az időszakban csupán a Fiatalkorúak Bv. Intézetéről (Tököl) és a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézet fiatalkorúak számára kialakított objektumáról beszélhetünk.

12 Baranya Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet területén létesült fiatalkorúak regionális intézete.

keretében 2004-ben megtartott nemzetközi konferencia utat mutatott az európai végrehajtás irányába. Megismertette a hazai személyi állománnyal a fogvatartottak megismerésének, kockázati felmérésének folyamatát, valamint a kockázatok kezelésének módszereit.¹³ A magyar viszonyokra átültetve a nevelő, a pszichológus, az ápoló és a körletfelügyelő kezébe olyan eszközöket adott, amelyek az esetleges fogvatartási kockázatok (agresszió, pszichológiai és pszichiátriai rendellenességek, kábítószer függőség stb.) jelzésére alkalmasak. Mindezeket nemcsak fiatalkorúakra, hanem felnőttekre is alkalmazhatóvá tették.¹⁴ A kezdeti lelkes fogadtatást azonban érdektelenség követte. Az újfajta módszerek egy színhelyre, a felépült új fiatalkorúaknak fenntartott intézetre korlátozódtak, így azok elszigetelődtek. Néhány megjelent tanulmányon¹⁵ kívül a módszerek feledésbe merültek. A büntetés-végrehajtás professzionálissá tétele, amely leginkább a nevelést és a nevelő tevékenységét helyezhette volna új és modern mederbe, néhány fennmaradt jogintézményen és épületen kívül nem hagyott maga után nyomokat.

A rendszerváltást követő általános törekvés, amely az országok társadalmi, politikai életének deideologizációjára irányult, nem került el a magyar börtönügy valóságát sem. A Bv. Kódex¹⁶ 1993. évi módosításával a jogalkotó egyértelművé tette, hogy a magyar büntetés-végrehajtási jogot azon értékek mentén kívánja fejleszteni, amelyek középpontjában az európai szabályozás elvei állnak (Pallo & Törőcsik, 2011, 13.). Ezzel a korszakos jelentőségű jogszabállyal megindulhatott az a fejlődési folyamat, amely eredményeként megszületett a jelenleg is hatályos Bv. Kódex, amely szellemiségében és filozófiájában egyaránt meghatározza a 21. századi fejlődés fő irányait.

Felhasznált irodalom

Durkó M. (1999). *Andragógia – A felnőttnevelés és közművelődés új útjai*. Magyar Művelődési Intézet

Fliegaut G. (2017). *Börtönbeli nevelés presztízscsökkenése*. <http://bortonblog2.blogspot.com/2011/12/bortonbeli-nevelés-presztízscsökkenése.html#more>

Garami L. (1997). Támogató háttér. (A nevelői funkció változásáról). *Börtönügyi Szemle*, 16(3), 71–80.

---

13 A felsorolt eszközökről részletes leírás a Börtönügyi Szemle 2002/4., 86–88. oldalán található táblázatban található.

14 A felsorolt eszközökről részletes leírás a Börtönügyi Szemle 2002/4., 86–88. oldalán található táblázatban található.

15 Ezek közül legismertebb: Krizsán József „Az EQUIP módszer. Fiatalok felelősségteljes gondolkodásra és cselekvésre tanítása kortársaikat segítő hozzáállással” című munkája.

16 1979. évi 11. törvény a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról

- Huszár L. (1997). ... és bűnhődés: A magyar börtönlakók szociológiai vizsgálata. *Kandidátusi értekezés*. Magyar Tudományos Akadémia
- Juhász Zs. & Lőrincz J. (2015). *Büntetés-végrehajtási jog*. Iurisperitus Bt.
- Kövér Á. (1989). *Egy elmélet rejtett metamorfózisa*. Előadás. Elhangzott a nevelési szolgálatok megalakulásának 30. évfordulója alkalmából rendezett konferencián. IM–BVOP
- Krizsán J. (2006). Az EQUIP módszer. Fiatalok felelősségteljes gondolkodásra és cselekvésre tanítása kortársaikat segítő hozzáállással. *Börtönügyi Szemle*, 25(1), 79–88.
- Mezey B. & Lőrincz J. (2019). *A magyar börtönügy története*. Dialóg Campus
- Maanen, T. van (2003). PHARE-projekt a magyarországi klasszifikációról. *Börtönügyi Szemle*, 22(4), 181–190.
- Martinson R. (1974). What works? Questions and answers about prison reform. *Public Interest*, 10(35), 22–54.
- Mihályi Ildikó (2005). Az oktatás alkonya? Vagy a nevelés vége? *Új Pedagógiai Szemle*, 55(11), 71–77.
- Módos T. (2000). Az elfelejtett tudomány. (A kriminálpedagógia időszerűségéről.) *Börtönügyi Szemle*, 19(2), 47–58.
- Bánki E. (Szerk) (1984). *Módszertani Füzetek*, 4. Igazságügyi Minisztérium
- Nevelői Szakkönyvtár* (1986) 1; 3.
- Ruzsonyi P. (1999). Javíthatatlanok? (A büntetés-végrehajtási korrekciós nevelés fejlődési trendje.) *Börtönügyi Szemle*, 18(4), 24–45.
- Ruzsonyi P. (2003). *A büntetés-végrehajtási korrekciós nevelés új irányzatai. Nevelési tansegédlet*. BVOP Büntetés-végrehajtási Szakkönyvtár
- Pallo J. (2016). Évforduló. Visszatekintés a Bv. törvény kodifikációjára és a jogalkalmazás néhány első tapasztalatára. *Börtönügyi Szemle*, 25(1), 40.
- Pallo J. & Töröcsik B. (2011). A magyar büntetés-végrehajtás szabályozási környezete az európai elvárások tükrében. *Börtönügyi Szemle*, 30(2), 13.
- Szabó J. (2014). Rehabilitálható-e a rehabilitáció? *Börtönügyi Szemle*, 33(4), 29.
- Vincze T. (1982). Az elítéltek nevelésének helyzete, a továbblépés lehetőségei. *Módszertani Füzetek*, 2, 3–13.
- Vókó Gy. (2014). *A magyar büntetés-végrehajtási jog*. Dialóg Campus Kiadó – Nordex Kft.

Felhasznált jogszabályok

1979. évi 11. törvény a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Forgács J. (2020). Rendszerváltozás a börtönnevelésben. *Belügyi Szemle*, 69(2), 213–225.
<https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.2.3>

Kollár Csaba

A magánbiztonsági szektor fontosabb pozícióinak és foglalkoztatási formáinak a vizsgálata

Examination of key positions and forms of employment in the private security sector

Absztrakt

A magánbiztonsági szektorban végzett legfrissebb, a foglalkoztatási adatokat is vizsgáló felmérés alapján a szektorban a 2019-es év végén 4300 társas, aktív vállalkozás működött hazánkban. A társas és az egyéni vállalkozásokban foglalkoztatottak száma túllépte a 60 ezer főt, több mint 88 ezer főnek van érvényes személy- és vagyonőri, illetve magánnyomozói igazolványa. A Személy-, Vagyonvédelmi és Magánnyomozói Szakmai Kamara 4499 tagot tart nyilván. A szektorban egyaránt megtalálhatók az alap-, közép- és felsőfokú végzettséggel rendelkező munkavállalók, akiket a hagyományos foglalkoztatás mellett gyakran valamelyik atipikus foglalkoztatási forma szerint alkalmaznak. Tanulmányomban több adatforrást elemzek online dokumentumelemzés, online résztvevő megfigyelés, szövegbányászat és szakértői megkérdezés módszerével annak érdekében, hogy egzakt képet tudjak adni a fontosabb pozíciók és foglalkoztatási formák vonatkozásában, illetve, hogy a hazai magánbiztonsági szektor innovációs potenciáljának fejlesztése és jövője szempontjából megalapozott összegző megállapításokat fogalmazhassak meg.

Kulcsszavak: magánbiztonsági szektor, pozíciók, foglalkoztatás

Abstract

According to the most recent data mining survey in the private security sector, including employment data, at the end of 2019 there were 4,300 corporate companies active in the sector. The number of employees in corporate and sole proprietorships has exceeded 60,000, more than 88,000 people have valid

security guard ID or private investigator ID, the Chamber of Personal, Property, and Private Investigators holds 4,499 members. The workers of the sector got the highest educational attainment from primary and secondary school as well as from higher education, they are often employed in atypical forms of employment in addition to traditional employments. In my paper, I analyse multiple data sources using online document analysis, online observation of participants, text mining and expert interviewing to provide an accurate picture of key positions and forms of employment, and to provide a grounded summary about the innovation potential and the future, focused on the domestic private security sector.

Keyword: private security sector, positions, employment

Bevezetés

Életünk során megannyi szituációban találkozunk a magánbiztonsági szektorban dolgozó szakemberekkel. Közéjük soroljuk elsősorban a személy- és vagyonvédelemmel, illetve -biztonsággal, a fegyveres őrzéssel, a portaszolgáltatással, a rendezvénybiztosítással, az épületbiztonsággal, a magánnyomozással foglalkozó biztonsági őroket, személy- és vagyonőroket, testőröket, portásokat, recepciósokat, magánnyomozókat. Az őrzés-védelem mellett e területen tevékenykednek a különböző ingó- (például gépjárművek) és ingatlanvagyon (családi házak, nyaralók irodaházak, raktárak, egyéb épületek, területek) védelmére szakosodott, a védelmi rendszerek vagy részegységei tervezésével, fejlesztésével, telepítésével, felügyeletével, üzemeltetésével, javításával, kereskedelmével foglalkozó szakemberek. A magánbiztonsági szektorhoz sorolhatók a testőrök mellett a zsoldosok is, akik „...*valamely megbízó szolgálatába állva aktív szerepet vállalnak (nem csak) fegyveres konfliktusokban a megbízó oldalán, annak biztonságának védelmében*” (Hantos & Kollár, 2020, 62.). A biztonságtechnika és az informatika metszéspontján helyezkedik el az információ-, az adat-, az informatikai-, illetve a kiberbiztonság. Az e területen dolgozó – többségében informatikusi, elektronikus információbiztonsági vezetői, rendszergazdai és/vagy programozói közép, illetve felsőfokú végzettséggel rendelkező – munkavállalók helye a szervezetekben a metszéspontból adódóan jellemzően vagy a biztonsági igazgatóságon, vagy az informatikai igazgatóságon képzelhető el.

Kutatásmódszertani alapok

A magánbiztonsági szektor munkavállalóival kapcsolatban online dokumentumelemzést, online résztvevő megfigyelést, szövegbányászatot, szakértői megkérdezést végeztem. A tartalom- és dokumentumelemzés során elsősorban Babbie (2000), Krippendorff (1995), Langer (2009), Cseh-Szombathy és Ferge (1971), a résztvevő megfigyelésnél és terepkutatásnál Babbie (2000), Cseh-Szombathy és Ferge (1971), Horváth és Mitev (2015), a szövegbányászatnál Sebők (2016) és Tikk (2007), a szakértői megkérdezésnél pedig Kollár (2018) módszertani ajánlásaira hagyatkoztam.

Az elemzésbe vont felhasznált forrásaim a következők: (1) OPTEN céginformációs adatbázisa alapján leválogatott releváns cégek weboldalai, (2) Detektor plusz biztonsági szaklap, (3) szakmai szövetségek és kamarák weboldalai, (4) profession.hu weboldal releváns álláshirdetése, (5) facebook témaspecifikus csoportjai, (6) EIVOK szakmai közösség tagjai, (7) szakkepesites.hu weboldal, (8) Nemzeti Pályaorientációs Portál.

Részletesebben:

- 1.) Az OPTEN céginformációs adatbázisban 8010 személybiztonsági tevékenység, 8020 biztonsági rendszer szolgáltatás és 8030 nyomozás TE-ÁOR főtevékenységek szerint végeztem leválogatást, majd felkerestem az így kapott cégek hivatalos weboldalait. A cégeknél elsősorban a felsorolt szolgáltatások oldalakról gyűjtöttem ki szógyakoriság alapján a leggyakoribb tevékenységeket, majd ezekből következtettem az azt végző szakember munkakörére, végzettségére.
- 2.) A kéthavi rendszerességgel kiadásra kerülő Detektor Plusz biztonságtechnikai szaklapban az elmúlt öt évben (2015–2019) megjelent hirdetéseket néztem meg, s képeztem a tartalom és a szógyakoriságok alapján egyszerűbb kategóriákat (biztonsági rendszerek, riasztórendszerek, megfigyelőrendszerek, mesterséges intelligencia, vagyonvédelem, kereskedelem és kereskedelmi partnerek, beléptetés, intelligens otthon, tűzjelző rendszerek), amelyekből következtettem az azt végző szakember munkakörére, végzettségére.
- 3.) Vizsgálódásomba az alábbi szakmai szövetségek és kamarák weboldalait vontam be:
  - Személy-, Vagyonvédelmi és Magánnyomozói Szakmai Kamara,
  - Magyar Testőr Szövetség,
  - Magyarországi Fegyveres Biztonsági Örök Szakmai Egyesülete,

- Magyar Biztonsági Fórum,
- Magyar Védelmiipari Szövetség.

Ezekon az oldalakon a képzési kínálatot, a nevesített tevékenységeket, szakmákat, valamint a konferenciátémákat (előadók szakmai életútja is) gyűjtöttem össze.

- 4.) Magyarország meghatározó online állásportálja a profession.hu. A cég rendelkezésemre bocsátotta a 2016 és 2019 között (4 év) megjelent, a meghirdetett pozícióban a magánbiztonsághoz köthető álláshirdetéseinek leválogatott, szöveges adattábláját (összesen 1972 adatsor). Szövegbányászat segítségével kigyűjtöttem a pozíciókat.
- 5.) A Facebookon számos olyan tematikus csoport van, amelyik közvetlenül is a magánbiztonsági szektorhoz köthető. Jelen kutatásomban az alábbi csoportokat vontam be (az adatok a 2020. 03. 12-i állapotot tükrözik):

Csoport neve	Alapítás	Létszám	A csoport leírása
Személy és vagyonőr állások 800 Ft/óra felett	2017. 08. 13.	7938	„Ez egy ÁLLÁSKERESŐ csoport, itt nem szeretnénk megjelentetni vicceket, illetve semmilyen vagyonőri kamarai hirdetést sem, mert nagyon megosztó a tagok között.”
Alkalmi, illetve állandó vagyonőri munkák	2015. 07. 27.	6411	„Alkalmi, illetve állandó munkák keresése, ajánlása! A csoportban nem megengedett a hirdetés ócsárolása, tagok sértegetése, kötözködés, trágár szavak stb. használata...”
Vagyonőr munkák országosan	2019. 04. 14.	1401	Országosan hirdetnek meg vagyonőr munkákat
Vagyonőr munkák	2017. 06. 24.	8828	„Vagyonőrmunkák oldal hozta létre ezt a csoportot, hogy könnyebben tudjanak a munkáltatók hirdetni, illetve a munkavállalók munkát vállalni. Ha cég vagy, vagy kolléga, aki a cégénél álláslehetőséget hirdetne, ne habozz! Kérlek jelezd a hirdetésedben, hogy munkaadó vagy, vagy kollégaként hirdetsz. Kérek mindenkit, hogy moderáltan kommunikáljunk. Ami nem fér bele a „normális” kategóriába azt a bejegyzést töröljük. Ha valaki notóriusan teszi, azt pedig tiltjuk. Köszönjük!”

Csoport neve	Alapítás	Létszám	A csoport leírása
Biztonsági őr	2015. 07. 15.	2192	<i>„Ezt a csoportot annak reményében hozom létre, hogy a Biztonsági őrök szektorban dolgozók tudjanak egymásnak segíteni tanácsokkal, és minden más információkkal. Remélve azt, hogy egy olyan hasznos kis csoport tud lenni, ahol egymás szolgálatára tudunk lenni. Szakmai kérdésekben, tanácsokban, munkalehetőségben, és még sok minden mással kapcsolatban.”</i>
Vagyonőr nettó 1000 Ft/óra felett	2019. 04. 13.	5336	<i>„Ezt a csoportot azért hoztam létre, mert sok vagyonőr munka van, de még elég kevés a nettó 1000 Ft feletti. Ezért a leírt szabályokat betartva egyaránt a Hirdető, mint a Kereső emberek közt szeretném, ha pontosan kitöltenék az alábbi leírást és úgy hirdetnének köszönöm.”</i>

1. számú táblázat: A kutatásba bevont Facebook-csoportok
 Forrás: A szerző saját szerkesztése

Nevezett csoportokban résztvevő megfigyelést végeztem, de alapvetően nem folytam bele a diskurzusokba. Az oldalakról az ott meghirdetett állásokat, a pozíciókkal és a hirdetőikkel kapcsolatos véleményeket gyűjtöttem össze.

- 6.) Az EIVOK (Elektronikus Információbiztonsági Vezetők Okosan Klubja) a Hírközlési és Informatikai Tudományos Egyesület Információbiztonsági Szakosztálya az információbiztonsággal aktívan foglalkozó szakemberek gyűjtőhelye. A szakosztály néhány tagjával – csoportos szakértői megkérdezés módszerével – a terület fontosabb munkaköreit, pozícióit beszéljük meg.
- 7.) A szakképesites.hu weboldalról – amelyen a „... leendő tanulók több szűrési lehetőség közül válogatva kereshetik meg a számukra leginkább megfelelő képzést. [...] a képzést keresők számos szakképesítés adatlapja mellett választhatnak az adott szakmát oktató képzőintézmények közül” – a magánbiztonsági szektor számára releváns képzéseket gyűjtöttem össze.
- 8.) A Nemzeti Pályaorientációs Portálon az egyes foglalkozások jellemzőit, valamint követelményeit vizsgáltam meg dokumentumelemzés, s azon belül kivonatolás segítségével.

Eredmények, következtések I. – A magánbiztonsági szektor munkavállalói

Tanulmányom bevezető részében felsorolt tevékenységekhez megannyi szakmával és végzettségi szinttel rendelkező munkavállalót lehet besorolni. A dokumentumelemzés, a résztvevő megfigyelés, a szövegbányászat és a szakértői megkérdezés módszerek eredményei alapján a fontosabb pozíciókat az alábbiakban ismertetem.

1. Általában minimum alapfokú iskolai végzettséghez (mint iskolai előképzettséghez) kötött pozíciók

Az alább felsorolt pozíciók közös jellemzője, hogy általában alapfokú iskolai végzettséghez, illetve jobb esetben alsó középfokú szakképesítéshez kötött pozíciók. Hiba lenne azonban azt az általános képet megfogalmazni, hogy ezek a munkavállalók egyszerű emberek, annál is inkább, mivel a testőrök-nél, illetve bizonyos portaszolgálati, recepciós, ügyfélszolgálati pozíciókban elvárás az érettségi, illetve a minimum alapszintű idegennyelv-ismeret is. A távfelügyeleti cégek kiszálló (kocsis) őreinél pedig a jogosítvány megléte számít alapkövetelménynek.

Biztonsági őr (általános)

Az (általános) biztonsági őr feladata elsősorban az objektumok őrzése (nyitás, zárás, zárva tartási idő alatt a létesítmény többszöri körbejárása és ellenőrzése), a portaszolgálati tevékenység (be- és kiléptetés, teherszállítmányok ellenőrzése), a rendezvénybiztosítás (rendbontók eltávolítása a rendezvényről, vendégek terelése). A feladat és az objektum jellegétől (például raktár, ipartelep, irodaház, kiskereskedelmi egység), valamint a munkaadó jogkövető magatartásától (feketefoglalkoztatás, szürkefoglalkoztatás, részmunkaidős bejelentés, teljes idejű foglalkoztatás stb.) függően az e tevékenységet végzők között meg lehet találni a nyolc általánost sem befejező, az alapfokú iskolai végzettséggel rendelkező, a nem befejezett középiskolai végzettséggel, a középiskolai végzettséggel, s kisebb arányban technikus, illetve felsőfokú végzettséggel rendelkező munkavállalókat is. Egy részük – függetlenül attól, hogy milyen szintű iskolai végzettséggel rendelkezik – nem végzett el semmilyen szakirányú tanfolyamot.

Portás (vállalati portás)

A portás tevékenysége nagyban hasonlít az általános biztonsági őr tevékenységéhez, de hangsúlyosabban jelenik meg nála az őrzési és védelmi feladatok ellátása mellett a telefonközpont üzemeltetése (tehát érthetően kell kommunikálnia, s több esetben nem árt az alapfokú idegennyelv-ismeret – elsősorban angol – sem), az ellenőrzési feladat (ki- és belépők személyi adatainak és belépési jogosultságának az ellenőrzése, teherforgalom ellenőrzése – ez szintén megfelelő kommunikációt és alapvető intelligenciát feltételez), a biztonsági kamerarendszer által sugárzott képi információk folyamatos figyelése, értékelése. A portás és recepciós/ügyfélszolgálati munkatárs pozíció több állásírde-
tésben is keveredik. Az utóbbinál – még ha a feladatai egy része besorolható is a biztonsági őr feladatai közé – rendszerint minimum elvárás az érettségi, az alapfokú nyelv- és számítástechnikai ismeret, a kulturált, ápoltság megjelenés.

Személy- és vagyonőr

A személy- és vagyonőrök az általános biztonsági őrökhez hasonló tevékenységet végeznek, ugyanakkor amennyiben a munkáltatójuk hivatalosan foglalkoztatja őket a nevezett munkakörben, rendelkeznek szakmai végzettséggel (személy- és vagyonőr), valamint személy- és vagyonőri igazolvánnyal. A régi OKJ alapján a személy- és vagyonőr végzettségre épült rá a testőr, a fegyveres biztonsági őr, valamint a kutyavezető-vagyonőr végzettség.

Testőr

A testőr rendszerint a természetes személy (például üzletember, vállalkozó, politikus, államférfi) életét és testi épségét védi, s ennek részeként felméri a veszélyeztetettség szintjét, értékeli a kockázati tényezőket, megtervezi és elkészíti a biztosítási tervet, biztosítja a gyalogos és/vagy járművel való kísérést, folyamatosan monitorozza a környezetet, biztonsági esemény bekövetkeztekor (például támadás a védett személy ellen) kivonja a védett személyt a veszélyzónából, illetve végrehajtja a menekítését. A hazai és a nemzetközi testőrképzés megítélése és a képzések színvonala meglehetősen heterogén képet mutat. A gyorstalpalók mellett megtalálható többek között a Magyar Testőrszövetség, a Nemzetközi Testőrákadémia, az ESA (European Security Academy), illetve az amerikai és izraeli titkosszolgálatok képzési anyagait is felhasználó iskolák gazdag és szerteágazó tanfolyami kínálata is. A nevesebb képzéseken és továbbképzéseken az elméleti ismeretek átadása mellett

rendszerint nagy hangsúlyt fektetnek a fizikai erőnlét és állóképesség fejlesztésére, a hatékony önvédelmi és küzdősport technikák elsajátítására, illetve a megfelelő fegyverhasználat megtanítására és gyakoroltatására.

Fegyveres biztonsági őr

A fegyveres biztonsági őr részint a személy- és vagyonőrökhöz hasonló feladatokat lát el fegyveresen, részint pedig részt vesz szállítmányok fegyveres kíséretében (például pénz- és értékszállítás). Tevékenységét elsősorban és nevesítve a 1997. évi CLIX. törvény szabályozza, amely kimondja, hogy „*Fegyveres biztonsági őrsgéggel kell védeni az állam működése, illetőleg a lakosság ellátása szempontjából kiemelkedően fontos tevékenységet, létesítményt, szállítmányt, ha [...] az őrzés a közbiztonság vagy a nemzeti vagyon védelme érdekében indokolt*”. Ezek a következők lehetnek:

- „*az állam biztonsága, illetve a honvédelem szempontjából fontos létesítmények;*
- *a nemzetközi személy- vagy teherforgalomban működő repülőterek;*
- *olyan robbanásveszélyes, tűzveszélyes, mérgező, valamint az egészségre vagy a környezetre veszélyes anyag felhasználásával, gyártásával, tárolásával, forgalmazásával, szállításával összefüggő tevékenységek, amely katasztrófát okozhatnak, továbbá a jogszabályban meghatározott nukleáris és más radioaktív anyagokat, nukleáris létesítményeket;*
- *a lakosság alapvető szükségletét biztosító infrastruktúrát és a közműrendszer egyes elemeit;*
- *a kiemelt jelentőségű nemzeti, kulturális értékeket;*
- *a postai szolgáltató kiemelt létesítményeit, a közszolgálati rádió és televízió, a távközlési rendszerek központi létesítményeit*”.¹

Kutyavezető-vagyonőr

A kutyavezető-vagyonőr a személy- és vagyonőrökhöz hasonló feladatokat lát el (jobb esetben) erre kiképzett kutyával. A szakirodalom (O'Brien, 1998; Veress, 2004; Hajeski, 2016) rendszerint a munkakutyákon belül az őr-, illetve őrző-védő kutyáknál nevesíti azokat a fajtákat, amelyek más fajtához képest alkalmasabbak lehetnek az őrző-védő feladatok ellátására. Ezek a fajták rendszerint kiegyensúlyozott és nyugodt természetűek, de amikor vészhelyzet

---

1 1997. évi CLIX. törvény a fegyveres biztonsági őrsegről, a természetvédelmi és a mezei őrszolgálatról. 1. § (1).

alakul ki, vagy arra az őről parancsot kapnak, támadásba lendülnek. Kiképzésük sikere az alomból való megfelelő egyed kiválasztása mellett azon is múlik, hogy a gazda/őr mennyire következetes és határozott a tanítás (szocializáció) során. Hazánkban elsősorban a következő fajtákat használják őrző-védő feladatokra: amerikai bulldog, amerikai staffordshire terrier, angol masztiff, argentin dog, bandog, belga juhászkutya (malinois), Bordeaux-i dog, bullmasztiff, dobermann, kaukázusi juhászkutya, kuvasz, moszkvai őrkuutya, boxer, németjuhász, rottweiler.

Természetvédelmi és mezőőr

A fegyveres biztonsági őröknél megnevezett 1997. évi CLIX. törvény foglalkozik az önkormányzati természetvédelmi őrszolgálatok, a mezei őrszolgálatok, a mezőőrök és a hegyőrök feladataival, jogköreivel. Tanulmányomban ezekkel a szakemberekkel csak említés szintjén foglalkozom.

Diszpécser, távfelügyeleti ügyfélszolgálatos operátor

A hirdetésekben nem túl gyakran, de előfordul a biztonsági őr feladataival gyakorlatilag azonos feladatokkal bíró, de általában már középfokú végzettséggel rendelkező diszpécseri, illetve inkább a portásokhoz hasonló feladatokat elvégezni képes – ugyancsak elvárt a középfokú végzettség – távfelügyeleti ügyfélszolgálatos operátor pozíciók meghirdetése is.

Általában minimum középfokú szakképesítéshez kötött pozíciók

A (gyengeáramú) infokommunikációs és biztonsági rendszerek telepítése, a központi egységek programozása (beállítása, konfigurálása), a perifériák beállítása, a kész rendszer tesztelése rendszerint minimum középfokú szakképesítéshez kötött (kivételt képez a kábelcsatornák kivésése, a kábelek behúzása, mert ezeket a hazai gyakorlatban általában segéd-, illetve betanított munkások végzik).

Elektronikai, elektromechanikai műszerész, villanyszerelő

Bár az elektronikai, az elektromechanikai műszerész és a villanyszerelő három külön szakképesítés, a tanult ismeretanyag hasonlóságai, illetve a (biztonsági) rendszerek (riasztórendszer, tűzvédelmi rendszer, intelligens otthon stb.) telepítésével, szerelésével, beállításával (programozásával, konfigurálásával),

bővítésével, esetleges javításával kapcsolatos feladatok mindhárom szakképesítés birtokosai számára lehetőséget jelentenek a magánbiztonsági szektorban történő munkavégzésre. A szükséges többlettudást – például adott (biztonsági) rendszer szoftveres konfigurálása, felprogramozása – a munkáltató belső képzés/tréning formájában tudja biztosítani a munkavállalóknak.

Technikus

A technikusi bizonyítvány megléte önmagában nem jelenti azt, hogy az adott munkavállaló rendelkezik (csoport)vezetői ismeretekkel is, de a gyakorlatban ez a végzettség gyakran (alsó) vezetői pozícióként jelenik meg az álláshirdetésekben. A technikus összefoglaló név, s a biztonsági piacon rendszerint az elektronikai technikust és a távközlési technikust jelenti. Feladatuk annyiban különbözik a műszerészekétől és villanszerelőkétől, hogy csoportvezetőként felelősek néhány személy (munkacsoport) munkájáért, jobban átlátják a közepesen bonyolult biztonsági-informatikai rendszereket, szükség esetén az eredeti tervektől eltérő, szakmailag megfelelő módosításokat is képesek megtervezni, dokumentálni, illetve munkatársaikkal/beosztottjaikkal kivitelezni, kiviteleztetni, nagyobb döntési jogkörrel rendelkeznek, eredményesen képesek a különböző szakmai tartalmú tárgyalásokon és megbeszéléseken a vállalatukat képviselni.

Asszisztencia

Általában a biztonság(technika)i cégek központjában, székhelyén, rendszerint középfokú végzettséggel, nyelvismerettel, számítógépes ismeretekkel bíró kollégák is dolgoznak irodavezetői, adminisztrátori, asszisztensi pozícióban. A hazai gyakorlat alapján ők nem vesznek részt közvetlenül az őrző-védő feladatokban (mint például a diszpécserok, operátorok), de az (őr)szolgálati beosztások megtervezésében, távolmaradás esetén a szolgálati beosztás módosításában, a munkavállalók munkaügyeinek intézésében (elszámolások, kimutatások, kifizetések, teljesítési igazolások előkészítése, esetleg aláírása), a közép- és felsővezetés támogatásában (titkárnői feladatok) aktív szerepet vállalnak. Bizonyos cégeknél a technikusok mellett/helyett kapcsolatot tartanak a (kisebb) megbízókkal.

Általában felsőfokú végzettséghez kötött pozíciók

A magánbiztonsági szektorban szinte valamennyi felsőoktatási területen diplomát szerzett munkavállaló is előfordulhatnak, mégis a pozíciók meghirdetésekor gyakrabban lehet találkozni mérnöki, informatikus, nyomozói, (rendőr

és katonai) tiszti, biztonsági szervezői, jogászai, közgazdászai diplomakövetelményekkel. Mivel a felsőfokú végzettséget követelményként előíró elemzett álláshirdetések száma viszonylag alacsony volt, így megbízható, statisztikailag is kvantifikálható eredményt nem tudok közölni jelen tanulmányomban. Mégis úgy gondolom, hogy egy, a szövegelemzésből származtatható klaszifikáció valós képet tud nyújtani.

Mérnök

A meghirdetett mérnöki pozícióknál rendszerint biztonságtechnikai, villamosmérnöki, kommunikációtechnikai mérnöki végzettséget és/vagy az ezeken a szakokon szerzett ismeretek gyakorlati alkalmazását várják el mérnöki szinten az álláshirdetésre jelentkezőktől. Ez a gyakorlatban a (nagyobb) munkacsoportok vezetése mellett olyan munkatevékenységekben nyilvánul meg, mint közepes és nagy (komplex) biztonsági rendszerek megtervezése, különböző (biztonsági) rendszerek közötti varratmentes kapcsolat megtervezése, biztonsági kockázatelemzés, a rendszerelemek optimális kiválasztása (például költségre, feladatra, beszerezhetőségre, integrálhatóságra, fejleszthetőségre, bővíthetőségre), a teljes mérnöki tervdokumentációk elkészítése, az engedélyeztetési eljárások lefolytatása (amennyiben szükséges), pályázati és tenderanyagok összeállítása és a hozzá kapcsolódó háttéranyagok elkészítése (vagy elkészíttetése), a biztonságtechnikai rendszer üzemeltetésének és felügyeletének rendszerszintű megtervezése, biztonsági incidensek kezelésére vonatkozó eljárásrendek kidolgozása, biztonsági ellenőrzések végrehajtása, végrehajttatása, alvállalkozók irányítása, vállalkozás képviselése.

Mérnöküzletkötő és -tanácsadó/szakértő

A mérnöküzletkötők és -tanácsadók/szakértők részint a fentebb leírt mérnöki szakokon, részint gazdasági mérnöki, műszaki menedzseri, közgazdászai, informatikusai, rendvédelmi, nyomozói, katonai, biztonsági szervezői, védelmi infokommunikációs rendszertervezői szakon szereztek diplomát. Tevékenységük annyiban tér el a klasszikus mérnöki pozícióban dolgozó társaikétól, hogy feladatuk elsősorban az ügyfelekkel, megbízókkal, partnerekkel, beszállítókkal való kapcsolattartás, így a fentebb definiált mérnökökhöz képest hangsúlyosabb a részvételük a tendereken, pályázatokon, ártárgyalásokon, a projektek megvalósításának irányításában és felügyeletében (projektmenedzser). (Mérnök)tanácsadói szerepkörben alapos szakmai ismeretekkel rendelkeznek a tanácsadási – és akár szakértői – módszerek és technikák (tanácsadás

folyamata, a tanácsadáshoz kapcsolódó kommunikációs és pszichológiai ismeretek), a fogyasztói és megrendelői igény-, illetve elégedettségfelmérés és annak alapos kiértékelése, a különböző minőségbiztosítási rendszerek implementálhatósága, az adott biztonsági rendszerek fejleszthetősége és integrálhatósága területén. A magánbiztonsági szektorban tevékenykedő üzletkötőktől, tanácsadóktól és szakértőktől elvárt a hazai és nemzetközi biztonságtechnikai piac naprakész ismerete, a várható trendek és tendenciák objektív mérlegelése, valamint az ezekre adható – az általuk képviselt vállalkozás lehetőségeit és korlátait realistán értékelő – megoldások közérthető megfogalmazása.

Ügyvezető (közép- és felsővezető)

Az ügyvezetők, valamint a közép- és felsővezetők rendszerint a közgazdász, jogász, mérnök, valamint felsőfokú végzettséggel rendelkező, leszerelt rendőrökből és katonákból (tisztekből) kerülnek ki. Feladataik zöme egyezik bármilyen ügyvezető, illetve közép- és felsővezető feladataival, vagyis a tulajdonosok/felsővezetők érdekeinek képviselése az alkalmazottak, illetve az alsó- és középvezetők irányába; az alkalmazotti igények kommunikálása a felsővezetés és a tulajdonosok felé, a kétféle igényrendszer összehangolása, a cég képviselése a legmagasabb (ügyvezetői, felsővezetői) szinten, a folyamatos üzletmenet biztosítása, a tulajdonosi elvárások szerinti gazdasági/pénzügyi eredmények (mutatószámok) teljesítése, a vállalat közép- és hosszútávú stratégiájának, valamint részstratégiáinak (például pénzügyi, humánpolitikai, kutatás-fejlesztési) megtervezése, valamint ezek kisebb egységekre (éves, féléves, negyedéves, havi tervek) bontása, a közvetlenül alárendelt vezetők szakmai és egyéb kompetenciáinak fejlesztése, szükség esetén szakmai coacholása. Feladataik egy másik része szektorspecifikus ismereteket kíván meg, ami azt jelenti, hogy ha az egyébként kiváló általános vezetői kvalitások nem társulnak a magánbiztonsági szektorról, annak működéséről, piaci háttéréről származó részletes és kellően alapos információkkal, akkor a vezető nem lesz képes ebben a szektorban sem eredményes munkát végezni.

Speciális területek kiegészítő pozíciói

Jelen tanulmányomban a rendelkezésemre álló források elemzése során a magánbiztonsági szektorban meghirdetett pozíciókat három nagy csoportba osztottam: (1) általában minimum alapfokú iskolai végzettséghez (mint iskolai előképzettséghez) kötött pozíciók; (2) általában minimum középfokú szakképesítéshez kötött pozíciók; (3) általában felsőfokú végzettséghez

kötött pozíciók. E felosztás segítségével a pozíciók többsége beazonosítható volt, ugyanakkor úgy gondolom, hogy négy területen (információbiztonság, járműbiztonság és -nyomkövetés, magánnyomozás, zsoldos) másféle megközelítést kell alkalmazni. Ennek eredményeit – terjedelmi okok miatt – egy másik tanulmányomban ismertetem. A gyakoribb pozíciókat bemutató rész zárásaként megemlítem, hogy a szakképzés (korábbi OKJ) megújuló rendszerében a magánbiztonsági szektor szűk értelmezésében a rendészet és közszolgálat ágazatban az ötéves technikai képzésben a közszolgálati technikus (közigazgatási ügyintéző, rendészeti technikus) és a rendőrtiszt-helyettes (bűnügyi, közlekedési, közrendvédelmi, határrendészeti), a hároméves szakképző iskolai képzésben a rendészeti őr, a honvédelmi ágazatban technikai szinten a fegyverműszerész technikus, a honvéd kadét (releváns szakmairányok: informatikai rendszer- és alkalmazás-üzemeltető, infokommunikációshálózat-építő és -üzemeltető technikus, elektronikai technikus), a honvéd altiszt, a fegyvergyártó technikus, valamint a fegyveroptikai technikus jelenik meg. Ha az itt végzett fiatalok úgy döntenek, hogy mégsem a belügyi/honvédelmi területen akarnak hivatásosként dolgozni, civilként a magánbiztonsági szektorban friss, alapos tudással képesek megjelenni, s elősegíteni a szektor innovációs potenciáljának a fejlődését. A szektor tágabb értelmezésében levő elektronika és elektrotechnika ágazatban (elektronikai technikus, elektronikai műszerész, villanszerelő), a tanulmányomban nevesített szakmákhoz képest újabb szakmák nem, de átalakuló szakmai kompetenciaelvárások nagy valószínűség szerint meg fognak jelenni. A kapcsolódó informatika és távközlési ágazatban nevesített képzések (infokommunikációshálózat-építő és -üzemeltető technikus, informatikai rendszer- és alkalmazás-üzemeltető technikus, szoftverfejlesztő és -tesztelő, távközlési technikus) leírása alapján pedig arra lehet következtetni, hogy az ezeket választó diákok alkalmasak lehetnek a legmodernebb biztonsági, beléptető-, kamera-, információbiztonsági stb. rendszerek fejlesztésében, tervezésében, tesztelésében, üzemeltetésében is aktív szerepet vállalni.

Eredmények, következtések II. – Atipikus foglalkoztatás a magánbiztonsági szektorban

Kutatási eredményeim bemutatásának első részében a fókusz a fontosabb pozíciók beazonosításán és megnevezésén volt az elvárt tevékenységek/feladatok számbavételével együtt. Elsősorban a Facebook-csoportokban folyó beszélgetések, illetve a fesztiválidőszakhoz kapcsolódó, szezonálisan megjelenő

álláshirdetések elemzése miatt úgy gondolom, hogy érdemes részletesebben foglalkozni a magánbiztonsági szektor atipikus foglalkoztatási kérdésével is. Karoliny és Poór (2017) az atipikus foglalkoztatás okaként elsősorban a globalizációt, a piac folyamatos változását, a hatékonysági és racionalitási szempontokat nevezi meg. A hagyományos és atipikus foglalkoztatás jellemzői az alábbi (2. számú) táblázatban láthatók.

Ismérvek/jellemzők	Hagyományos foglalkoztatás	Atipikus foglalkoztatás
A munkaszerződés időtartama	Határozatlan idejű munkaszerződés	Határozott idejű munkaszerződés
A napi munkaidő hossza	Teljes munkaidő	Részmunkaidő, munkakör-megosztás, munkavégzés behívás alapján
A munkáltatók száma	Egy munkáltató – egy munkavállaló által létesített munkaviszony	Több munkáltató – egy munkavállaló által létesített munkaviszony
A munkavégzés helye	Munkáltató székhelye/telephelye	Táv munka, bedolgozói jogviszony
A foglalkoztatás jellege		Egyszerűsített foglalkoztatás (idénymunka, alkalmi munka)

2. számú táblázat: A hagyományos és az atipikus foglalkoztatás jellemzői
 Forrás: Karoliny és Poór (2017) alapján a szerző saját szerkesztése

Az atipikus foglalkoztatás önmagában inkább pozitívan értékelendő, úgy a munkaadó, mint a munkavállaló oldaláról, feltéve, hogy (1) a vállalati HR-kultúra felkészült a nem hagyományos foglalkoztatásra (beleértve az esetleges többletadminisztrációt, a gyorsabb problémamegoldás szükségességét, a váratlan helyzetek hatékony kezelését, a magasabb fluktuáció kezelését); (2) az atipikusan foglalkoztatott munkavállalók felelősséget éreznek a másod-foglalkoztató irányába, s nemcsak kifizető-, illetve pihenőhelyként tekintenek rá. Számos jó gyakorlat bizonyítja (Antalík et al., 2014; Kollár & Poór, 2016), hogy az atipikus foglalkoztatás a munkaadó és a munkavállaló számára is egyaránt előnyös lehet. A 2012. évi I. törvény által nevesített atipikus foglalkoztatási formákat, Hovánszki (2005) felsorolását, valamint a már említett Facebook-csoportokban folyó beszélgetéseket megvizsgálva a következő fontosabb megállapításokat tudom tenni:

- A nyugdíjasok foglalkoztatásánál a munkaadók rendszerint három lehetőség közül választhatnak: a munkaviszonyban történő (nem atipikus) foglalkoztatás, a közérdekű nyugdíjas munkaszövetkezetekkel történő szerződés, szerződés kiegészítő tevékenységet folytató nyugdíjas vállalkozóval. Ezek a munkavállalók zömében nyugállományú, nyugdíj előtti rendelkezési állományú, könnyített szolgálatban foglalkoztatott hivatásos katonák, rendőrök, határőrök, friss nyugdíjasok, kordedvezményes nyugdíjasok.
- Sok biztonsági őr panaszskodik arról, hogy a munkaadó a saját számára kedvezőbb foglalkoztatás érdekében hivatalosan részmunkaidőben foglalkoztatja. Ha ennek mértéke több mint havi átlag 60 óra, akkor a munkavállaló beleszámít az átlagos statisztikai létszámba (s így a szektor átlagos fizetésének a számításába is, ami jelentősen torzítja a kapott eredményt, még akkor is, ha egyébként a fizetések amúgy is bérminimum-közeliek).
- A határozott időre szóló (akár próbaidős) foglalkoztatással nincsenek megelégedve az online csoportokban véleményt megfogalmazó munkavállalók, mivel úgy gondolják, hogy a munkaadó számára azért kedvezőbb ez a foglalkoztatás, mert így alacsonyabban tarthatja az órabéreket, trükközhet (ígéretet tesz a szerződés meghosszabbításakor, illetve a próbaidő lejárta után az órabérek emelésére, de gyakorlatilag ezt nem teszi meg).
- Alkalmi (szezonális) foglalkoztatású munkavállalókkal (idénymunkásokkal) lehet találkozni általában tömegrendezvényeken (koncertek, sportesemények), fesztiválokon, sok résztvevős eseményeken (nemzetközi és világkongresszusok). Az így foglalkoztatottak jelentősebb része diák, egyetemista.
- A készenléti jellegű foglalkoztatás gyakorinak tekinthető a magánbiztonsági szektorban. A Munka Törvénykönyve megfogalmazásában az ilyen „... munkavállaló a feladatainak jellege miatt – hosszabb időszak alapulvételeivel – a rendes munkaidő legalább egyharmadában munkavégzés nélkül áll a munkáltató rendelkezésére”, illetve „... a munkavégzés – különösen a munkakör sajátosságára, a munkavégzés feltételeire tekintettel – a munkavállaló számára az általánoshoz képest lényegesen alacsonyabb igénybevétellel jár”. (URL1) Ez a gyakorlatban rendszerint a 12/24-es, 24/48-as folyamatos beosztást, szolgálatot jelenti.
- Bár néhány szektorban foglalkoztatott beszámolt munkaerő kölcsönzésről, többségük nem ezt a foglalkoztatást részesíti előnyben (Miért volna le az amúgy is alacsony fizetéséből még a kölcsönző cég is?), ugyanakkor a nagyobb rendezvények munkaszervezési gyakorlatában ezzel a foglalkoztatással is lehet találkozni.
- A távmunka elsősorban azokban a pozíciókban jelenik meg, ahol az őrzési-védési feladatok elvégzése nem teszi szükségessé a védett objektumban

vagy közvetlen közelében történő személyes jelenléte. Ilyen pozíciók elsősorban a távfelügyeleti, diszpécseri, kijáró karbantartó, javító műszerész/technikus munkakörök.

- A bedolgozás a távmunkához hasonló atipikus foglalkoztatás, de a felek a munkabért kizárólag teljesítménybérként határozzák meg. Ilyen foglalkoztatással az általam elemzett forrásokban nem találkoztam.
- Az alkalmi (szezonális) foglalkoztatáshoz képest annyiban tér el a tanulók/egyetemisták foglalkoztatása, hogy ez utóbbinál a szektor munkaadói a törvényi előírásokkal összhangban gyakorlati helyet biztosítanak a középfokú képzésben részt vevő (műszerész, technikus) tanulóknak. Ha a szektor nagyobb figyelmet fordítana erre a lehetőségre, akkor jobban tudná biztosítani a középfokú végzettséggel rendelkezőknél a munkaerő-utánpótlást.
- Gyakornokok foglalkoztatása: munkaszerződés alapján a szektor gyakorlati, gyakornoki lehetőséget kínálhat egyetemistáknak. Ez utóbbi különösen fontos a hazai magánbiztonsági szektor innovációs potenciáljának az erősödéséhez.
- A rendszerint egy főt (vagyis magát a tulajdonost) alkalmazó egyéni vállalkozások a magánbiztonsági szektorban gyakran megbízási vagy vállalkozási szerződéssel foglalkoztatott alkalmazottak. Ez a foglalkoztatás a munkaadó számára több könnyítést jelent, hiszen a munkavállalót nem illeti meg a pluszmunkáért járó túlórapénz, nem jogosult fizetett betegszabadságra, illetve szabadságra, nem kell foglalkozni a bérszámfejtéssel (elég a hó végén leadni egy számlát).
- A szektorra jellemző, hogy – bár a korábbi évekhez képest ritkábban, de – a biztonsági cégek a munkavállalóiknak azt javasolják (vagy rosszabb esetben döntési kényszerhelyzetbe hozzák), hogy önálló vállalkozóként, önfoglalkoztató, (gyakran) kényszervállalkozóként vállaljanak munkát. Ez az atipikus forma a gyakorlatban nagyon hasonlít a fentebb említett megbízási, vállalkozási szerződéssel történő foglalkoztatásra.

Összefoglaló megállapítások

Kutatásom során az elemzésbe vont források feldolgozása után megállapítottam, hogy a szektor arculata – néhány kivételtől eltekintve – kiforratlan, kedvezőtlen. Az arculat, amely szakmai értelmezésében az arckép-képmás, illetve a bélyegzőlenyomata hasonlattal írható le, úgy az arckép/bélyegző, mint a képmás/bélyegzőlenyomat tekintetében meglehetősen hiányos, s nem elég tudatos. Sajnos a munkaadói és a munkavállalói oldal még a pozitív próbálkozások

ellenére sem tudta az elmúlt években megfontoltabban képviselni és kommunikálni a magánbiztonsági szektort. A Facebookon folyó diskurzusok gyakori témái a nagyon alacsony bérek, a ki nem fizetett munkák, a fekete-, illetve szürkefoglalkoztatás, az atipikus foglalkoztatás rossz, nemegyszer törvénytörő értelmezése, az ügyeskedő munkaadók, az átveréssel csak évekkel később, akár a cég megszűnése után szembesülő munkavállalók. Ez nem igazán vonzó perspektíva azoknak, akik a magánbiztonsági szektorban örként szeretnének elhelyezkedni. Problémák jelennek meg a munkavállalókkal szemben is: hamis papírok, behazudott, de soha be nem mutatott végzettségek, alkoholos befolyásoltság alatti munkavégzés, kimaradás a munkából, a szolgálatból, hanyag, nemtörődöm hozzáállás, lopás, igénytelenség. Ez pedig nem vonzó a munkaadónak. A munkaadó-munkavállaló kapcsolatát sajnos a bizalmatlanság mérgezi meg. Erre pedig nem lehet hosszú távon építkezni egyik félnek sem. A középfokú végzettségű, műszerészi, technikusai pozíciókban meghirdetett állásoknál a fizetések alapvetően nem nevezhetők rossznak (igaz, más szektorokban többet lehet keresni), de meglátásom szerint a szektor kedvezőtlen megítélése miatt egy frissen végzett műszerész, technikus fejében (hacsak nincs családi/baráti kötelék a szektorhoz, vagy szakmai gyakorlati idejét nem a szektor valamelyik vállalkozásánál töltötte) elsőként nem a biztonságtechnikai szektorban történő elhelyezkedés jelenik meg. Miközben a technológiai alapú szektorok és ágazatok (a magánbiztonsági szektoron belül a biztonságtechnikai piac lenne ilyennek tekinthető) szinte folyamatosan innoválnak, s az innováció eredményeit kommunikálják a szélesebb közönség felé is, addig a biztonságtechnika nem tudta (néhány pozitív példát leszámítva) ezt megtenni, holott megannyi igényes, a legújabb technikákat is bemutató konferencián vehettek részt a szektor képviselői és az érdeklődők egyaránt. A szektorspecifikusság csak az örök esetében jelenik meg, vagyis magasabb képzési szinteken nem elég markáns a szakma reprezentációja még akkor sem, ha egyébként az Óbudai Egyetem, illetve a Nemzeti Közszolgálati Egyetem kiváló, speciálisan a szektorra jellemző műszaki-szervezési ismeretekkel látja el a hallgatókat. Egyszerűbben összefoglalva a fentieket: a magánbiztonsági szektor – szűkebb értelmezésében – nem annyira vonzó egy frissen végzett mérnök, illetve egyéb felsőfokú oklevelet szerzett munkavállaló számára. A magánbiztonsági szektorhoz is besorolható információbiztonsági piacra a fentiekkel gyakorlatilag ellentétes megállapítások tehetők. A foglalkoztatásban a közép- és felsőfokú végzettségűek dominálnak, a fizetések jók, sőt egyes területeken kimagaslók, a munkaadói és munkavállalói bizalmi index jónak mondható, a szakmai rendezvények rendszerint nagyon sok szakmabelit és sok érdeklődőt is vonzanak, a cégek a hagyományos magánbiztonsági cégekhez képest nagyobb profitot

tudnak elkönyvelni, az innovációs aktivitás megfelelő, a szakirányú végzettséggel rendelkező fiatalok körében az információbiztonsági piac szereplőinél menő, cool dolog dolgozni. Ezek a tények összességében kedvezően hatnak az információbiztonsági piac fejlődésére, innovációs potenciáljára. Sem a jelenlegi, sem a megelőző kutatás (Hantos & Kollár, 2020) nem tudott választ adni arra a kérdésre, hogy a jövőt illetően a szektor, s benne a piaci szereplők milyen irányba fejlődnek, vagy inkább elmaradnak. Bár a szektorban egyre többen dolgoznak, szinte biztosra vehető, hogy az elkövetkező években a szektorból komolyabb elvándorlás indul meg (köszönhetően egyes iparágak szívóhatásának), ami azt is eredményezheti, hogy nem lehet elodázni a gyakorlat szintjén azokat a fejlesztéseket, amelyek az élő munka (részleges) kiváltása révén szolgáltatják a megfelelő biztonságot a megbízóknak. Szektoron belüli vándorlásokkal is számolni lehet: a jobban képzett, talpraesettebb, frissebb tudással rendelkező munkavállalók a hagyományos magánbiztonsági vállalkozásokból inkább az információbiztonsági vállalkozásokhoz próbálnak átmenni dolgozni. Ugyancsak gyakorlati szintre kellene emelni azokat az egyébként kiváló elképzeléseket (Csege, 2017), amelyek a magánbiztonsági szektor humánfejlesztéséről szólnak. Az biztos, hogy a magánbiztonság jelenleg az egész világon elsősorban és markánsan még élőerős szolgáltatás, de láthatók már azok a tendenciák is, amelyek az ipar 4.0-hoz hasonlóan az élőerő egy részének kiváltását célozzák meg (például mesterséges intelligenciával támogatott felügyeleti szolgáltatások, drón-járőrök, automatikus arcfelismerő és beléptető rendszerek). Csak remélni lehet, hogy a hazai magánbiztonsági szektorban dolgozó mérnökök és informatikusok is felismerik ezeknek a trendeknek a komoly, transzformatív hatását a szektorra.

Felhasznált irodalom

- Ambris J., Herendi D., Németh S., Obert F., Orovecz I., Patyi S., Seemann L. & Szakál B. (2003). *Országvédelem, polgári védelem, katasztrófa elhárítás. Biztonság-szervezés*. Budapesti Műszaki Egyetem, Mérnöktovábbképző Intézet
- Antalik I., Dús M., Gábriné Tözsér Gy., Gösi M., Horbulák Zs., Juhász T., Kollár Cs., Kovács I. É., Madarász I. & Mihály N. (2014). *Foglalkoztatás-atipikus foglalkoztatás a magyar-szlovák határmentén – Komárno, Komárom és Párkány-Esztergom térségeiben*. Szent István Egyetem Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar, Selye János Egyetem Gazdasági Kar
- Babbie, E. (2000). *A társadalomtudományi kutatás gyakorlata*. Balassi Kiadó
- Berek L., Berek T. & Berek L. (2016). *Személy- és vagyonbiztonság*. Óbudai Egyetem
- Berek L. (2014). *Biztonságtechnika*. Nemzeti Közszerzői Társaság

- Bökönyi I. & Jármy T. (Szerk.) (2009). *A magánbiztonság főszereplője: a biztonsági őr*. In-Kal Security 2000 Kft.
- Christián L. (Szerk.) (2014). *A magánbiztonság elméleti alapjai*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar
- Csege Gy. (2017). *Élőerős őrzésvédelem továbbképzésének, fejlesztésének lehetőségei a 21. századi biztonsági kockázatok tükrében (tézisfüzet)*. Óbudai Egyetem Biztonságtudományi Doktori Iskola
- Cseh-Szombathy L. & Ferge Zs. (1971). *A szociológiai felvétel módszerei*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
- Devecsei J., Nán J., Varga M. & Gábor L. (Szerk.) (1999). *Hivatása a védelem*. Cedit 2000 Kft.
- Felméry Z. (2017). *Az állam és a magánvállalatok szerepvállalása a belbiztonsági szektorban (2000-2016). Elméleti kiindulópontok és mérési módszerek (doktori disszertáció)*. Budapesti Corvinus Egyetem
- Hajeski, N. (2016). *Every Dog: A Book of Over 450 Breeds*. Firefly Books
- Hantos Z. & Kollár Cs. (2020). A magánbiztonsági szektor elemzése a 2014 és 2018 közötti időszak pénzügyi beszámolóinak bizonyos adatai alapján. *Biztonságtudományi Szemle*, 2(1), 61–73.
- Horváth D. & Mitev, A. (2015). *Alternatív kvalitatív kutatási kézikönyv*. Alinea Kiadó
- Hovánszki A. (2005). A tipikus és az atipikus foglalkoztatás Magyarországon. *Munkaügyi Szemle*, 38(7-8), 30–36.
- Kaló J., Buzás G., Simon A. & Takács P. (2002). *Személy- és vagyónvédelem*. Őrtanoda Kft.
- Karoliny M. & Poór J. (szerk.) (2017). *Emberi erőforrás menedzsment kézikönyv – Rendszerek és alkalmazások*. Wolters Kluwer
- Kollár Cs. & Poór J. (2016): Foglalkoztatás – Atipikus foglalkoztatás magyar és szlovák vállalatoknál longitudinális vizsgálatok tükrében. *Selye E-Studies*, 1, 1–16. <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2018.02.07>
- Kollár Cs. (2018). A szakértővé válás, illetve a szakértők kiválasztásának és megkérdezésének módszertani kihívásai. *Vezetéstudomány*, 2, 63–75.
- Krippendorff, K. (1995). *A tartalomelemzés módszertanának alapja*. Balassi Kiadó
- Langer K. (2009). *Kvalitatív kutatási technikák*. Szent István Egyetem
- Lasz Gy. (2011). A személybiztonság specifikumai a magánbiztonsági szolgáltató esetén. *Hadmérnök*, 6(4), 26–33.
- Novák Cs. & Radványi R. (Szerk.) (2014–2019). *Biztonságpiaci évkönyv*. Biztonságpiac Kft.
- O'Brien, I. (1998). *Kutyalexikon A-tól Z-ig*. Fantastico Kiadó
- Sebők M. (Szerk.) (2016). *Kvantitatív szövegelemzés és szövegbányászat a politikatudományban*. L'Harmattan Kiadó
- Szabó Cs. (2017). Új típusú biztonsági kihívások kezelésének vizsgálata a magánbiztonsági szektor egyes szakterületei vonatkozásában a lőfegyvertartási jog kiterjesztése kérdéskörének aspektusából. *ACTA HUMANA*, 5(6), 147–176.
- Szabó Cs. (2019). A magánbiztonsági szektor szerepe a keresztény szent helyek biztonsági modelljének kialakításában. *Magyar Rendészet*, 30(1), 117–130. <https://doi.org/10.32577/mr.2019.1.7>

- Szili L. (1997). *Személy- és vagyondőrök, biztonságtechnikai szakemberek tankönyve*. Pro-Sec Kft.
- Szövényi Gy. (2003). *Biztonságszervezői menedzsment*. Pro-Sec Kft.
- Tikk D. (Szerk.) (2007): *Szövegbányászat*. Typotex
- Tóth A. & Tóth L. (2014). *Biztonságtechnika*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Kar
- Vajda E. (2017). A magánbiztonsági szektor és a terrorcselekmények közötti korreláció. *Terror & Elhárítás*, 6(1-2), 172–194.
- Veress I. (2004). *Kutyalexikon*. Arión Kiadó

A cikkben található online hivatkozás

URL1: *Készenlét és készenléti jellegű munkakör*: <https://ado.hu/munkaugyek/keszenlet-es-keszenleti-jellegu-munkakor-2/>

Alkalmazott adatbázisok

- OPTEN Informatikai Kft. Céginformációs adatbázisa
- ORFK Igazgatásrendészeti Főosztály nyilvántartása a személy- és vagyondőri, illetve magánnyomozói igazolványokról
- Profession.hu hirdetési adatbázisa
- Személy-, Vagyonvédelmi és Magánnyomozói Szakmai Kamara tagnyilvántartása

Alkalmazott jogszabályok

- 12/2020. (II. 7.) kormányrendelet a szakképzésről szóló törvény végrehajtásáról
1997. évi CLIX. törvény a fegyveres biztonsági őrsegről, a természetvédelmi és a mezei őrszolgálatról
2009. évi CXV. törvény az egyéni vállalkozóról és az egyéni cégről
2010. évi LXXV. törvény az egyszerűsített foglalkoztatásról
2011. évi CCIV. törvény a nemzeti felsőoktatásról
2012. évi I. törvény a munka törvénykönyvéről
- 3/2010. (IV. 2.) KSH közlemény a főbb munkaügyi statisztikai fogalmakról és azok definícióiról
- 31/2015. (VI. 16.) BM-rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományát érintő személyügyi igazgatás rendjéről

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Kollár Cs. (2020). A magánbiztonsági szektor fontosabb pozícióinak és foglalkoztatási formáinak a vizsgálata. *Belügyi Szemle*, 69(2), 227-246. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.2.4>

Prantner Zoltán

Az Iszlám Állam nyugat-balkáni önkéntesei és visszatérésük problematikája

Volunteers of the Islamic State from the Western Balkans and the issue of their return

Absztrakt

Becslések szerint 2011–2018 között meghaladta az 1000 főt azoknak a nyugat-balkáni férfiaknak és családtagjainak a száma, akik Irak vagy Szíria területére utaztak muszlim hittársaik támogatására. Többségük ott az Iszlám Államhoz csatlakozott, míg a kisebbség a Dzsabhat al-Nuszra vagy egyéb kisebb dzsihádista csoport sorait gyarapította. Közülük több százán már visszatértek a Közel-Keletről az elmúlt évek/hónapok során származási országukba, ahol nemüktől és koruktól függően eltérő bánásmóddal szembesültek.

Kulcsszavak: Nyugat-Balkán, Iszlám Állam, külföldi harcosok és önkéntesek, vallási és erőszakos szélsőségek, terrorellenes intézkedések, reintegráció

Abstract

According to estimations, the number of the men and their family members from the Western Balkan countries exceeded 1000 persons, who travelled to the territory of Iraq or Syria to support their Muslim comrades. Most of them joined the Islamic State there, while the minority multiplied the ranks of Jabhat al-Nusra or other smaller jihadist groups. However, hundreds of them have already returned from the Middle East to their country of origin in the recent years or months, where they faced different treatments depending on their gender and age.

Keywords: Western Balkan, Islamic State, foreign fighters and volunteers, religious and violent extremism, anti-terrorism measures, reintegration

Bevezetés

A közel-keleti konfliktus elmélyülését követően hozzávetőleg 42 900 fő volt azoknak a külföldieknek a száma, akik a világ mintegy 120 országából utaztak a térségbe 2017-ig, hogy ott a felkelő csoportok egyikének vagy pedig az Iszlám Államnak (ISIL) a harcosa legyenek (Azinović & Bećirević, 2017, 12). A kalifátus összeomlásának idejére a több mint 5000 európai önkéntes mintegy harmada visszatelepült származási országába, ahol súlyos biztonsági kockázatként értékelték jelenlétüket. A Nyugat-Balkánon ez a tendencia több mint 1000 főt érintett. Közülük legkevesebb 260-an életüket veszítették és körülbelül 475-en – döntően nők és gyerekek, akik közül sokan már ott születtek – még mindig a térségben tartózkodnak. Az elmúlt évek során ugyanakkor mintegy 485-en már visszatértek vagy repatriálták őket anyaállamuk területére, ahol a helyi hatóságok a férfiakat azonnal letartóztatták (URL1). Az őrizetbe vétel ugyanakkor csak átmeneti kríziskezelésnek tekinthető. Hosszú távon a rehabilitáció és a reintegráció jelenthet hatékony megoldást, amit a térség államainak többsége már el is kezdett alkalmazni a hazatért nők és gyermekek esetében.

A balkáni önkéntesek kiutazásának történeti háttére

A Nyugat-Balkánon a történelem során az iszlám szunnita ágának mérsékelt, toleráns irányzata telepedett meg, ami döntően a hanafita vallásjogi iskola tanításain alapszik. Követői, akik az évszázadok alatt kulturálisan integrálódtak a térségben, a vallási előírásokat meglehetősen rugalmasan értelmezték és nem tekintettek ellenségesen a síitákra. A második világháborút követően azonban korlátozták a hit gyakorlását az egykori Jugoszláviában, Albániában pedig egyenesen betiltották.¹ A délszláv állam széthullását és az albán izolacionista rendszer összeomlását követően azonban az iszlám vallást ismét szabadon és nyíltan meg lehetett élni, amit az egyes nemzeti kormányok alaptörvényükben is deklaráltak. A térség iszlám közösségein belül azonban rövidesen a követők három jól elkülöníthető csoportja jött létre: 1) a tradicionális iszlám közösségek tagjai és a liberális szellemiségűek (ők alkották a többséget); 2) az iszlám konzervatív értelmezésének hívei, akik elutasították az erőszakot (a szalafiták fő áramlata); 3) az az iszlám konzervatív irányvonalával szimpatizáló keménymag tagjai, akik a takfiri ideológia szellemében elfogadhatónak

---

1 Az uralkodó kommunista párt 1967-ben Albániát a világ egyetlen hivatalosan is ateista államának nyilvánította.

és megengedhetőnek tartották az erőszak alkalmazását is (az elutasító szalafiták) (Kursani, 2019, 11; Qehaja, 2016, 79).

Az iszlám hit megújult mindennapi megélése és a háború sújtotta régiók kiszolgáltatott helyzete egyszerre eredményezhette a különféle perzsa-öbölbeli segélyszervezetek – és általuk a harcos szalafita irányzat – megjelenését a térségben, ami azután jelentősen felerősítette a térségben végbement radikalizációs folyamatot. Az ideológia különösen azokban az államokban vált népszerűvé, ahol a belpolitikai struktúra sérülékenynek bizonyult, burjánzott a korrupció és a nepotizmus, magas volt a munkanélküliség, a gazdaság és az adminisztratív irányítás súlyos működési zavarokkal küzdött, a múltban élő, polarizált társadalomban komoly, átmenetileg elfojtott etnikai és vallási ellentétek húzódtak a háttérben, valamint az állam és az egyes közösségek önmeghatározása, illetve az egymáshoz való viszonyuk definiálása megoldatlan kérdésnek bizonyult (Azinovic, 2017, 12.). A megállapítás különösen igaz volt Bosznia-Hercegovinára, Koszovóra és Észak-Macedóniára annak ellenére, hogy nem jött létre egységes iszlám közösség a Balkánon a nyelvi–kulturális különbségek miatt² (Qehaja, 2016, 78.). Bosznia muszlim közösségében a szíriai konfliktus tetőpontján a dzsihádisták propaganda viszonylag könnyen hatni tudott a vállalkozó szellemű fiatalokra, akik készek voltak hitükért idegen földön önkéntesen harcolni. Mellettük a bosnyák hatóságok 2016-ban mintegy 3000 főre becsülték az országban a szalafiták számát (URL2). Utóbbiak kapcsán ugyanakkor azonban meg kell jegyezni, hogy ez a jelentős szám nem alapvetően a 2001. szeptember 11-i támadás egyik következménye volt, sőt. A szaúdi kormány által mintegy 500 millió dollárral finanszírozott mecsetépítések és a visszafogott hangvételű térítőtevékenység pont a World Trade Center elleni támadások következményeként álltak le, mivel Rijád nem akart konfliktusba kerülni Washingtonnal. Az ikertornyok elleni támadás fordulópontot jelentett abban a tekintetben is, hogy minimálisra redukálta a kapcsolatot azok között a külföldi veteránok között, akik a délszláv háborúban önszántukból harcoltak a bosnyákok oldalán az El Mudzahid különítményben, és a 2010-es évek fiatal önkéntesei között. A délszláv háborút lezáró daytoni békeszerződés után az alakulat tagjainak jelentős része elhagyta a térséget és Afganisztánba, Csecsenföldre vagy Tádzsikisztánba utazott, hogy ott vívja tovább szent háborúját³ (Gammer, 2007, 159–160.).

---

2 A döntő törésvonal az albánul (is) beszélő országokban – Albánia, Koszovó és Észak-Macedónia, különös tekintettel utóbbi nyugati részére – és a délszláv muszlim közösségeknél – Bosznia-Hercegovina és a dél-szerbiai Szandzsák régiója – volt látványos megfigyelhető.

3 Távozásukban kétségkívül komoly szerepet játszott a csalódás, hogy többéves küzdelem árán sem sikerült megteremtteni az általuk propagált iszlám államot a Balkánon. Sokan közülük emiatt úgy érezték, hogy becsapták és elárulták őket a hálátlannak tartott bosnyákok.

Tény ugyanakkor az is, hogy több száz mudzsahed Bosznia-Hercegovina területén maradhatott a bosnyák hatóságok hallgatólagos támogatásával⁴ (URL3). Közülük sokan helyi muszlim nőt vettek feleségül, valamint tekintélyes volt azoknak a száma is, akik a háború alatt mutatott érdemeik elismeréseként megkapták az állampolgárságot⁵ (URL4). A helyi közösségekbe beolvadt külföldi hitharcosok közel 30%-áról azonban feltételezték, hogy továbbra is szoros kapcsolatokat ápolt terrorista csoportokkal, amelyek merényleteket terveztek az ország területén lévő nyugati érdekeltségek, illetve az ott állomásozó békefenntartó erők ellen.⁶ Évekkel később közülük többen csatlakoztak a Koszovói Felszabadítási Hadsereghez is, amikor összecsapások robbantak ki a szerbek és az albánok között. Az újabb, alapvetően etnikai jellegű konfliktusra ők ugyanis akkor a muszlimok és a keresztények közötti háborúként tekintettek. Mindezek ellenére az al-Kaida hálózat nem tudott meglepedni Bosznia területén, mivel a helyiek túlnyomó része liberálisabb szellemben nevelkedett és élt, ezáltal az iszlám hit mérsékelt felfogását vallotta. A szalafita doktrína emiatt teljesen idegen volt számukra és elutasították annak követését. Továbbá maguk a külföldi hitharcosok sem alkottak homogén közösséget sem a háború alatt, sem pedig azt követően. Szervezetük nem volt kiforrott és jól strukturált, tagjait pedig nem kizárólag az al-Kaida toborozta, hanem jelentős számban képviselték magukat abban a terrrorszervezettől független arab–afgán veteránok, valamint az Öböl-államok fiatal önkéntesei is (URL3). Háttérbe szorulásukat felgyorsították a 2001. szeptember 11-ét követő terroristaellenes hadműveletek Boszniában. Washington növekvő nyomására az egykori mudzsahedek jelenléte ekkorra már nemcsak teher volt, hanem egyenesen szükségessé vált az ellentük való gyors és hatékony hatósági fellépés a külkapcsolatok megóvása érdekében. 2001 októberében emiatt tíz, terrorizmussal gyanúsított egykori mudzsahedet – akik közül legalább öten algériaiak voltak – helyeztek őrizetbe Boszniában azzal a váddal, hogy támadást készítettek elő a tuzlai és bratunaci SFOR bázisok ellen (Lebl, 2014, 9.). 2002 januárjában a bosnyák hatóságok újabb hat algériai személyt tartóztattak le az amerikai külképviselet ellen tervezett támadás gyanújával, akiket

---

4 A letelepedett külföldi harcосok között voltak például az algériai Abdelkader Mokhtari (felvett nevén Abu el Maali vagy becenevén a Csendőr) és Abu Szulejmán al-Makki parancsnokok, akik állítólag 1996–2000 között Donja Bočinja faluban éltek. El-Maalit 1999-ben kitoloncolták az országból és 2015 októberében halt meg az algériai Oránban. Feltételezhetően jelenleg is az ország területén él azonban az a szíriai Imad al-Huszein (felvett nevén Abu Hamza), aki 2013-ban nyilvánosan az Ahrar as-Sám támogatása mellett szólalt fel.

5 A megítélt állampolgárságok közül a bosnyák hatóságok 2006 szeptemberében 50-et visszavontak. November közepéig további 100 illető igényét utasították el, 250 személy esetében éppen folyamatban volt a felülvizsgálat, 1500 eljárás pedig addigra már le is zárult.

6 Mellettük több ezere tették azoknak a vallási szélsőségeseknek a számát, akik a háborút követő mintegy fél évtized alatt megfordultak az ország területén.

rövid időn belül kiadtak az Egyesült Államoknak (URL5). 2005-ben ismét kínos precedensre került sor, amikor Horvátországban egy olyan robbantásos merénylet előkészületeit leplezték le, amit az elkövetők II. János Pál pápa temetésén akartak végrehajtani. A vizsgálatok során később megállapították, hogy a támadást az észak-boszniai Gornja Maočában tervezték meg, valamint onnan származtak a lefoglalt eszközök és robbanóanyagok. Még ugyanebben az évben a bosnyák rendőrség megrohant egy lakást, ahol a gyanú szerint azok a terroristák szállásolták el magukat, akik fel akarták robbantani a szarajevói brit nagykövetséget (Lebl, 2014, 9–10.). Később egy fundamentalista bombát helyezett el Bugojnában a rendőrség épülete mellett 2010. június 27-én, ami megölt egy rendőrt, többeket pedig megsebesített (URL6). Legvégül 2011. október 28-án egy iszlamista automata kézifegyverével tüzet nyitott Szarajevóban az USA nagykövetségének épületére, amelynek során súlyosan megsérült egy rendőrtiszt. A későbbi vizsgálat szerint az elkövető egykori lakóhelyén, Gornja Maočában radikalizálódott (URL7). Fentiek okán Boszniában a szalafita közösségek – különösen Jusuf Barčić 2007-ben bekövetkezett halálát követően – olyan, a délszláv háború idején a 20-as éveiben járó, majd a 2000-es években a vallási irányzat elkötelezett hívévé és külföldön továbbképzett hitszónokává vált vezetők köré tömörültek, mint Nedžad Balkan (felvett nevén Abu Muhammed) és Mohamed Porča, vagy az Iszlám Állam toborzója, Bilal Bosnić, valamint az al-Kaida és a Dzsabhat al-Nuszra híve, Nuszret Imamović. Eltekintve a nagyobb városokban működő radikális imámoktól, az irányzat hívei többnyire olyan, a külvilágtól elzárt hegyvidéki falvakban éltek többek között, mint az ország északi részén elterülő Šišici, Bužim, Bosanska Bojna, Orašac és Dubovsko, vagy a központi régiókban megtalálható Gornja Maoča, Ošve, Gluha Bukovica és Mehurići (URL3). Mentalitásukról és a világról vallott felfogásukról elmondható, hogy túlnyomó részük elutasította az erőszak alkalmazását és mindössze az iszlám szigorú előírásainak megfelelően akarták élni mindennapjaikat. Hozzá kell egyúttal tenni, hogy kivételek természetesen itt is akadtak. Gornja Maoča, valamint más települések például nemcsak menedéket adtak a külföldi harcosoknak és a toborzóknak, hanem egyes helyeken még nyíltan ki is tűzték a dzsihadista lobogókat egyértelmű elkötelezettségük jeleként (URL2).

Albániában, ami közismert volt vallási toleranciájáról, hosszú időre tekintett vissza a három meghatározó vallás – az iszlám mérsékelt irányzata, a római katolikus és az ortodox keresztény – békés egymás mellett élése. Ennek szellemében nem sokkal a kommunista diktatúra bukását követően az átmeneti alkotmányba beiktatták az állam szekuláris jellegét, egyúttal pedig elismerték a vallásszabadság jogát és hozzájárulásukat biztosították a vallásgyakorlás feltételeinek megteremtéséhez. Habár az elkövetkező évek során számos

törvény korlátozta a vallás befolyásának növelését a politikai és oktatási életben, az állam és felekezetek viszonya elmélyült, aminek jeleként az 1998-ban elfogadott alkotmányban az országot az addigi szekuláris helyett semlegesként határozták meg. A vallásszabadság a többi balkáni államhoz hasonlóan az arab államok növekvő térnyeréséhez vezetett, amelynek eredményeként az 1990-es években itt is létrejöttek az első helyi szalafita és vahabita csoportok. Támogatásukkal fiatal férfiak közel-keleti egyetemeken és medreszékben⁷ folytathattak széleskörű vallási tanulmányokat. Az elsajátított ismeretek és különösen az iszlám vallás eltérő értelmezése ugyanakkor hazatérésüket követően egyfajta generációs válságot váltott ki az Albániai Muszlim Közösség vezetőivel, akiknek a kommunista uralom évtizedei alatt a muszlim világtól elszigetelve esélyük sem volt magasabb fokú vallási tanulmányok folytatására. A vallási identitás terén megmutatkozott különbségek mellett ugyanakkor a radikalizáció megjelenésére jelentősebb hatással volt a muszlim identitás markánsabb felvállalása a politikai életben, ami egyértelműen a külföldi segítyek és támogatások megszerzésére irányult. Ennek szellemében Albánia 1992-ben az első európai és kommunista utódállamként az Iszlám Konferencia Szervezetének tagállamává vált, amivel amellet, hogy azzal gyakorlatilag intézményesítette az Öböl-államok politikai befolyását és anyagi támogatását, egyúttal a Boszniába irányuló fegyverszállítások és az átutazó hitharcosok tranzitországává tette Albániát⁸ (Qirjazi, 2018, 47.). A bosnyák háborút megjárt veteránok közül később sokan le is akartak telepedni Albániában, hogy ott európai iszlamista bázisokat alakítsanak ki. Boszniához hasonlóan azonban itt is a 2001. szeptember 11-i támadások véget vetettek a fundamentalisták térnyerésének. Az Egyesült Államokkal korábban is kiegyensúlyozott kapcsolatokra, Nyugat-barát külpolitikára, és az Európai Unióhoz való csatlakozásra törekedett albán vezetés számára kényelmetlenné vált az iszlamista személyek és szervezetek működése. Számos, a hatóságok látókörébe került illetőt kitoloncoltak emiatt, valamint 2004 decemberétől befagyasztották azoknak az alapítványoknak és magánszemélyeknek a vagyonát, akiket szélsőséges csoportok támogatásával gyanúsítottak. A kormány mindezzel párhuzamosan kísérletet tett az arab jelenlét lecsökkentésére az országban. A nagyobb török szerepvállaláshoz fűzött remények azonban hamar kiábrándítóan bizonyultak, mivel az egyfelől nem tudta megtörni az Öböl-államok dominanciáját, ugyanakkor viszont további polarizálódást eredményezett a muszlim

7 Mohamedán egyházi főiskola teológusok és jogászok képzésére.

8 Mintegy hat olyan jelentősebb iszlám civil szervezet működött Albániában 1991–2005 között, amelyek terrrorszervezetekkel álltak kapcsolatban.

közösségeken belül⁹ (Dyrmishi, 2017, 27.). Az erélyes hatósági fellépés és az albániai muszlim közösség reformjai ellenére az állam és az Albániai Muszlim Közösség fokozatosan elveszítette az ellenőrzést az önjelölt imámok és a külföldi forrásból támogatott mecsetek felett, aminek köszönhetően a vallási szélsőségek növekvő népszerűsége tettek szert már az ISIL felemelkedése előtt¹⁰ (Dyrmishi, 2017, 22–23.; Spahiu, 2016, 66–69.).

Koszovóban az iszlamista önkéntesek 1998-ban tűntek fel a Koszovói Felszabadítási Hadsereg soraiban. A szerb erőkkal vívott harcokat követően itt is magániskolák és mecsetek épültek szaúdi támogatással, amelyekben – vagy éppen azok mellett – olyan, Szaúd-Arábiában tanult imámok terjesztették radikális vallási és politikai nézeteiket 1999-től, mint az önkéntesek toborzása miatt letartóztatott Zekerija Qazimi vagy Lulzima Qabashi. Térnyerésüket segítette az a széleskörű csalódottság, ami a függetlenség 2008-ban történt kikiáltása után uralkodott el a gazdasági visszaesés és a remélt általános fejlődés elmaradása miatt. Az Arab tavasz és a szíriai polgárháború kirobbanását követően a koszovói központi vezetés – több nyugati kormánnyal egybehangzóan és Bassár el-Aszad elnök gyors bukásában bízva – támogatásáról biztosította a szíriai ellenzéket. A politikusok több alkalommal mielőbbi lemondásra szólították fel a szíriai államfőt, akinek a civil lakosság sérelmére elkövetett erőszakos akcióit visszatérően párhuzamba állították az 1990-es évek végén a Milošević-rendszer által a koszovóiak ellen elkövetett tömeggyilkosságokkal. A vallási sorsközösség és az Aszad-rezsimről kialakult negatív kép ellenére megnyilvánulásaikban pragmatikus és perspektivikus szempontok érvényesültek: a Szíriai Szabad Hadsereg, amit megalakulását követően a Nyugat szinte azonnal támogatásáról biztosított, győzelme esetén nyitott volt diplomáciai viszony létesítésére Pristinával. Koszovó ezáltal Egyiptom és Líbia után elnyerhette volna szuverenitásának szíriai elismerését is, amit addig Bassár el-Aszad elnök Szerbiára való tekintettel megtagadott tőle. Emellett újabb bizonyítékát is adhatta eltökélt kiállásának a nyugati érdekek és értékek mellett. Mindezek okán Enver Hoxhaj koszovói külügyminiszter 2012 áprilisában fogadta a szíriai ellenzéki erők küldöttségét, amit anyagi támogatásról biztosított. Egy hónappal később bejelentésre került, hogy bizonyos diplomáciai jellegű kapcsolatok létre is jöttek a felek között. Úgy tűnt ekkor, hogy

---

9 Az arab államok befolyását jól érzékeltette, hogy az arab nyelv, aminek ismerete elvárás volt a hitszónokok, illetve a Kulturális Minisztérium vezetői és több munkatársa irányában 2002-től, hivatalosan az Albániai Muszlim Közösség szertartásnyelveként került bevezetésre 2005-ben.

10 Egy közvéleménykutatás szerint már 2011–2012-ben a muszlim lakosság 12%-a támogatta a saría törvénykezés bevezetését, 6%-uk pedig indokoltan tartotta öngyilkos robbantások elkövetését az iszlám hit védelmében.

a koszovói vezetés a szíriai konfliktusba történő külföldi beavatkozásokban egyfajta vezető szerep elnyerésében reménykedett, miközben a közel-keleti és észak-afrikai demokratikus átalakulás támogatójaként aposztrofálhatta önmagát (Kursani & Fetiu, 2017, 85–87.). A koszovói állami intézmények nyílt kiállása a szíriai ellenzék mellett ugyanakkor kettő, ekkor még kevésbé meghatározónak tűnő szempontot figyelmen kívül hagyott. Először is egy egységes ellenzékben gondolkodtak, mivel a felkelőcsoportok mindegyike az Aszad-rendszer megdöntése mellett kötelezte el magát. Ez a felszínes megközelítés azonban figyelmen kívül hagyta, hogy a több tucatnyi fegyveres tömörülésben csupán a legfőbb célkitűzés volt a közös, egyébiránt alapvető különbség volt közöttük meghirdetett programjukban és az általuk vallott értékekben, valamint külkapcsolataikban, szövetségeseikben és ellenségeikben. Másodszor, fentiek okán, nem tulajdonítottak különösebb jelentőséget az iszlamizmus megjelenésének és elterjedésének a szíriai felkelők között, mint ahogy a koszovói állampolgárok hozzájuk való csatlakozásának sem. Mindezeknek köszönhetően Pristina a polgárháború kezdeti szakaszában nem tulajdonított különösebb jelentőséget a koszovói önkéntesek szíriai jelenlétének annak ellenére sem, hogy csak 2013 végéig 191-en utaztak oda (Kursani & Fetiu, 2017, 87–88.). A legmagasabb szintű állami támogatás mellett a Koszovói Iszlám Közösség is nyíltan felvállalta a szíriai civilek és menekültek támogatását. A hivatalos állásponton túlmutatóan az Aszad-rendszer terrorista jellegének elítélése, a Milošević-rezsim vérfürdőinek felemlegetése, a civil lakosság megpróbáltatásainak és Levante értékeinek méltatása mellett azonban már egyfajta vallási dimenziót is adtak a konfliktusnak, amikor az imámok prédikációikban hangot adtak az alavita irányzat negatívumairól, kapcsolatairól a síita Iránnal, valamint a szunnita többség felett gyakorolt brutális és elnyomó uralmáról is (Kursani & Fetiu, 2017, 89–90.). Az állami és vallási vezetés mellett ráadásul a sajtó is aktívan közreműködött a közvélemény tudatának formálásában, amikor az első halottakat egyfajta hősként tüntették fel, akik a diktátor elleni küzdelemben áldozták fel életüket. A rádió- és médiacsatornákon mindezek mellett olyan szakértőket szólaltattak meg, akik kendőzetlen büszkeséggel méltatták a szíriai fronton harcoló koszovói önkénteseket (Kursani & Fetiu, 2017, 92.). Az időközben bekövetkezett események és változások hatására a koszovói központi vezetés addigi irányvonalában azonban éles fordulat következett be 2014 elejére. Az addigi álláspont újrafogalmazásában az első és talán legfontosabb fejlemény 2013 őszének elején következett be, amikor első alkalommal tették közzé albán nyelven egy koszovói és egy albán önkéntes csatlakozási felhívását a hitetlenek elleni harcra. Novemberben a koszovói biztonsági szervek hat, al-Kaida kapcsolatokkal rendelkező személyt vettek

őrizetbe, akiket terrorcselekmény előkészítésével gyanúsítottak. Egyikükről később megállapították, hogy korábban a szíriai válságzónában tartózkodott. 2014. első hónapjaiban további videók jelentek meg az interneten, amelyeken koszovói önkéntesek az ISIL szimbólumaival pózolván anyanyelvükön ismét csatlakozásra szólították fel a szimpatizánsokat. Felhívásukban az otthon maradókat hitük árulóinak nyilvánították, a koalíciós erők vezetőit pedig lefejezéssel fenyegették meg (Kursani & Fetiu, 2017, 93–94.). Emellett Nyugaton – és azon belül is különösen az Európai Unió területén – 2013-tól gyakoribbá váltak a külföldi hitharcosokhoz kapcsolódó erőszakos események, amelyek a hozzájuk kapcsolódó fenyegetésekkel párosulva szinte napi szinten jelentek meg a médiatudósításokban. A legtöbb nyugati kormány emiatt számos militáns iszlamista kapcsolatokkal rendelkező szíriai ellenzéki tömörülést nyilvánított terroristacsoportnak. Mindezek okán a helyi Iszlám Közösség imámjai fokozatosan elhatárolódtak a szíriai és iraki eseményektől. Emellett a koszovói intézmények szintén kénytelenek voltak korábbi álláspontjukat felülvizsgálni és a Közel-Keletről hazatérő állampolgárainak hazai jelenlétét, valamint a külföldi iszlamista szervezetek koszovói tevékenységét immáron komoly biztonsági kockázatnak értékelni. Ennek megfelelően már 2014. június 26-án négy személyt, augusztus 11-én 47 feltételezett iszlamista milicistát, szeptember 17-én pedig 15 illetőt – közöttük több közismert konzervatív imámot – tartóztattak le azzal a gyanúval, hogy korábban felkelőcsoportok oldalán harcoltak Szíriában és Irakban. Mindezekon túl a nemzeti hatóságok 16, terrorista tevékenység támogatásával gyanúsított NGO (non-governmental organization – civil szervezet) működési engedélyét visszavonták még az év folyamán (Jakupi & Kraja, 2018, 7.; Kursani, 2015, 29.).

A mintegy 2,1 millió főnyi Észak-Macedóniában az önkéntesek szinte mindegyike a társadalom hozzávetőlegesen 25%-át alkotó muszlim albánok közül került ki. Ennek oka alapvetően az etnikai és vallási törésvonalak mentén húzódott meg, azaz leginkább a többséget alkotó domináns ortodox keresztény közösség és a muszlim albánok közötti, régóta fennálló feszültségben volt tetten érhető. Az érdekellentétek és az albán kisebbség szegregációja 2001-ben rövid ideig tartó, nyílt összecsapásban kulminálódott a biztonsági erők és az albán Nemzeti Felszabadítási Hadsereg között, akiknek számos veterán hitharcos sietett a segítségére a szomszédos Koszovóból. A harcokat az Ohridi Keretmegállapodás zárta le, ami több jogot biztosított a macedóniai albán etnikum tagjainak, egyúttal pedig hivatalosan politikai hatalommegosztásról rendelkezett macedónok és albánok között. Az előremutató törekvések ellenére a különbségek azóta nemcsak fennmaradtak, hanem az egyes politikai körök érdekeinek megfelelően még tovább is mélyültek. Mindezek megfelelő

körülményeket teremtettek mindkét oldalon a radikalizációhoz és a szélsőséges csoportok működéséhez¹¹ (Qehaja & Perteshi, 2018, 23–24., 26.). Észak-Macedóniában ugyancsak az Iszlám Közösségtől függetlenül működő, különböző karizmatikus vezetők körül összpontosult szalafita közösségekről lehet beszélni. Egységes szalafita mozgalom ezáltal nem alakult ki sem az országhatáron belül, sem pedig azon kívül. Több balkáni államhoz hasonlóan az iszlám ezen konzervatív irányzata azokon a Szaúd-Arábia és Katar által finanszírozott humanitárius segítségnyújtásokon keresztül tudott megtelepedni az országban, amelyek hatalmas befolyásra tettek szert az 1998–1999-es koszovói háború alatt, amikor többszázezer menekült keresett itt magának menedéket. Követőinek túlnyomó része békésen, a világtól visszavonult élt, ezáltal kevés figyelmet kapott. A dzsihádzmus gondolatával és annak globális támogatásának lényegével alapvetően tisztában voltak, amitől pár szélsőséges imám megnyilvánulásától eltekintve többségében elhatárolódtak a 2010-es évek elején. A vallási irányzat híveit emiatt nem tekintették biztonsági kockázatnak a szíriai konfliktus kiéleződéséig, a média pedig meglehetősen ritkán számolt be vallási radikalizmusról. Ráadásul a Macedóniai Iszlám Közösség a szíriai harcok kezdeti szakaszában maga is több alkalommal kifejezte szimpátiáját az ellenzéki erők iránt, amikor imámjai a mecsetekben több alkalommal felhívást intéztek hívekhez a szíriai polgárok és menekültek támogatására. Habár utóbbi értelmezésük szerint alapvetően humanitárius segítségnyújtásra vonatkozott, indirekt módon mégis sokakat arra inspirált, hogy aktívan bekapcsolódjanak a fegyveres küzdelembe. Hasonló hatást váltott ki Számi Abdullahu – egy 2014-ben Szíriában elesett szkopjei származású imám – esete is, aki tucatnyi honfitársa számára bizonyult követendő példának (Qehaja & Perteshi, 2018, 33–34.). Az önkéntesek távozását emiatt a többi balkáni államhoz hasonlóan itt is alapvetően három szakaszra lehetett elkülöníteni: 1) a szíriai konfliktus kezdeti periódusa, amikor az Aszad-rendszer retorziói miatt a muszlim hittársak iránt érzett szolidaritásból csatlakoztak az ellenzéki csoportok valamelyikéhez; 2) az Iszlám Állam kikiáltását követő időszak, amikor jelentős arányban telepedtek le a terrorszervezet által uralt területre; 3) a közel-keleti konfliktusban érintett személyek tevékenységének kriminalizálása és hatósági szankcionálása, ami radikálisan lecsökkentette a kiutazások számát (Šutarov, 2017, 104.).

11 A növekvő etnikai feszültségre figyelmeztetett az az eset is, amikor albán származásúak öt fiatal macedónt gyilkoltak meg a Szmilkovci-tónál 2012. április 12-én. Aggodalomra adott okot az a lövöldözés is, ami a rendőrök és a Nemzeti Felszabadítási Hadsereg tagjai között tört ki 2015. május 9-én. Az összesen 18 életet követelő tűzharc végén 28 albán etnikumú személyt vettek őrizetbe. Jól mutatta továbbá az albánok diszkriminatív megkülönböztetését és szegregációját 2017-ben, hogy amíg mindössze a teljes macedón társadalom negyedét alkották, addig arányuk elérte a 60%-ot a börtönökben fogvatartottak körében.

A közel 680 ezer fős Montenegróban szintén 20%-ra tehető a muszlimok aránya, akik a szunnita irányzat híveiként hosszú évszázadokon át békésen éltek a keresztények mellett. A felekezetek konfliktusmentes viszonyában itt is az 1990-es évek első felében lezajlott délszláv háború számított határkönek. 1992-ben a határőrség néhány tisztje tucatnyi bosnyák menekültet vett őrizetbe törvénytelenül, akiket azután Bosznia szerb többségű részére deportáltak, ahol később szinte mindnyájukkal végeztek. Hiába kért bocsánatot a montenegrói kormány a történekekért és ígért anyagi kárpótlást az áldozatok családtagjainak 2008-ban, az incidens sok helyi muszlim számára jelentett komoly törést. Ugyanekkor már az országban, azon belül is a Szerbiával határos Szandzsák-régióban, megkezdtek működésüket a külföldi iszlamista csoportok. A szélsőséges tanok terjesztése azonban itt nem bizonyult olyan sikeresnek, mint Koszovóban vagy Boszniában. A biztonsági szervek ugyanis itt komoly nemzetbiztonsági kockázatnak tekintették a vahabita irányzatot, aminek szerbiai és bosnyák híveit több alkalommal kiutasították az országból. A 2012-től meginduló kiutazásoknak ennek ellenére nem tulajdonítottak különösebb fontosságot, mivel a politikusok figyelmét a növekvő belpolitikai válság kötötte le, az országban pedig nem következett be vallási indíttatású terrorakció. A döntéshozók csak akkor ismerték fel a probléma fontosságát, amikor elterjedt az első Szíriában elesett montenegrói állampolgár halálhíre, és elkezdtek visszazárlingózni az első harcosok a válságövezetből (Bećirević, Šuković & Zuković, 2018, 6.).

A Szandzsák döntően bosnyák eredetű muszlim lakosságának megpróbáltatásai a régió 1991-ben kikiáltott autonómiájával és a független kormány kikiáltásával vették kezdetüket. Belgrád az elszakadás megakadályozására puccsnak nyilvánította a történeket és a vidéket gyakorlatilag teljesen kizárta a politikai döntéshozatalból. A problémákat tetőzte, hogy a háború lezárulta után a régiót komoly gazdasági és társadalmi gondok sújtották a Szerbia ellen bevezetett szankciók miatt, amelyeket politikai érdekérvényesítés hiányában nem tudtak orvosolni. Mindezek mellett az új államok létrejöttét követően a régiót gyakorlatilag felosztották Szerbia, Bosznia-Hercegovina és Montenegró között. A Belgrád ellenőrzése alatt maradt területen háborús bűnöket követtek el, a lakosság súlyos veszteségeket szenvedett el, a gazdaság és az infrastruktúra romokban hevert, a szegénység pedig kiugróan magasnak számított. A szerb nacionalista központi vezetés az őshonos bosnyák származású lakosokat elszigetelte, a helyi politikusok személyes érdekeiket képviselték a közösség helyett, a médiában gyűlöletbeszédék és nyilatkozatok hangzottak el, az oktatásban pedig gyakran diszkrimináltak etnikai alapon a fiatal bosnyákokat és muszlimokat. Összefoglalóan minden feltétel adott volt a radikalizációhoz (Ćorović, 2017, 126.). Az első vahabita és a szalafita csoport a feltételezések szerint Szarajevóból érkezett és 1997-ben

tűnt fel először Novi Pazarban. Az iszlám szélsőséges irányzata hamar népszerűvé vált a jogfosztott muszlim közösség tagjai között. A próféta hívó szava mellett a vallási elmélyülést segítette, hogy anyagilag is megérte a csatlakozás, mivel a gazdaságilag elmaradott régióban napról napra tengődő nélkülözőket jelentős összegekkel támogatták, amennyiben beléptek és esetleg még új tagokkal is gyarapították a közösség létszámát. Mindezek mellett sokan etnikai és vallási alapon szorosan kötődtek a szomszédos Boszniához, ahol közülük többen titokban elsajátították a takfiri ideológia és a hadviselés alapjait az ott működő szélsőséges táborokban. Utóbbiak eredményeként a 2000-es évek közepétől egyre gyakrabban mutatkozott meg az iszlám szélsőséges értelmezése erőszakos megnyilvánulásokban. A mecsetekben lezajlott sorozatos incidensek miatt a hivatalos iszlám közösség kitiltotta a vahabitákat az ellenőrzése alá tartozott imahelyekről, a szerb hatóságok pedig többeket nemzetbiztonsági okokra hivatkozva őrizetbe vettek (Qehaja, 2016, 88–89.).¹² Válaszként a vahabita csoportok elhatárolódtak a többi muszlimtól és a többségi társadalomtól, és nem hivatalos tereken, az iszlám közösség és a hivatalos szervek látókörét elkerülve gyűltek össze. A biztonsági erők fellépései mellett a szerbiai muszlimok aggodalmait növelték a szerb háborús bűnösök nyílt ünneplése és rémtetteik vehemens tagadása, a szélsőséges nacionalista csoportok demonstratív katonai felvonulásai és erőszakos akcióik, amelyeket azután csak enyhén vagy egyáltalán nem szankcionáltak. Mindezek felerősítették a helyi muszlimoknak az 1990-es évek etnikai tisztogatásainak megisméltődésével kapcsolatos félelmeit, egyúttal pedig megkönnyítették a radikális hitszónokok dolgát, akik az incidensekre hivatkozva a szerb agresszió folyamatos fennállásának veszélyét hirdették (Ćorović, 2017, 126–129.).

A kiutazás körülményei és okai

A szíriai konfliktus elmélyülését követően – a délszláv háborúhoz hasonlóan – sok szunnita muszlim érzett világszerte késztetést arra, hogy a helyszíntre utazva hittársai segítségére legyen a szekulárisnak és vallásellenesnek tekintett síita Aszad-rendszer ellen. Számuk a kalifátus 2014-ben történt kikiáltása idején tetőzött, amikor Abu Bakr al-Bagdádi csatlakozásra szólította fel őket. A Nyugat-Balkánról több mint 1000 főre becsülték azoknak a személyeknek a számát, akik gyakran a helyi fundamentalista közösségek támogatásával és

---

12 A legjelentősebb, nagy nyilvánosságot kapott fegyveres összecsapásra a Sjenica melletti Zabren településen került sor, ahol a szerb hatóságok gyanúja szerint egy kiképzőtábor működött. A rendőrségi rajtaütés során életét veszítette a szalafita közösség vezetője, két személyt pedig letartóztattak.

közbenjárásával utaztak a konfliktuszónába 2018-ig, ahol az ISIL fegyveres erején belül külön egységet alkottak Balkáni Zászlóalj elnevezéssel¹³ (URL8; URL9). Az önkéntesek az egyes államokra vetítve az alábbiak (1. számú táblázat) szerint oszlottak meg.

Ország	Összes fő	Nők	Gyerekek	Meghaltak
Albánia	157–163	29–35	38–41	26
Bosznia-Hercegovina	500	70	230	71 (köztük 3 nő és 4 gyermek)
Koszovó	446	55	98	74 férfi, 1 nő és 1 gyermek
Észak-Macedónia	161	15	6	30
Szerbia	59	12–15	15	11
Montenegró	27	5	4	5

1. számú táblázat: Az Irak vagy Szíria területén tartózkodott nyugat-balkáni állampolgárok száma 2018 közepéig.

Forrás: Cook & Vale, 2019, 19.; Shtuni, 2019, 18.

A statisztikai adatok alapján megállapítható volt, hogy a konfliktus első szakaszában – 2012–2014 között – mintegy 80%-uk a szíriai felkelőcsoportok valamelyikéhez csatlakozott, és az Iszlám Állam csak a kalifátus kikiáltása után vált vonzóvá számukra. A tendencia kapcsán egyúttal elmondható volt az is, hogy a kiutazások 2015-ben jelentősen lecsökkentek, 2016 elejétől pedig szinte teljesen megszűnt a toborzók letartóztatása, az Iszlám Állam iraki és szíriai visszaszorulása, valamint a török határon bevezetett szigorúbb ellenőrzések miatt. Mindezek mellett feltételezhetően a fanatikusok számára szempont volt a terrorszervezet vezetőinek azon felhívása is, amiben szimpatizánsaikat a helyben maradásra és a tartózkodási helyükön való működésre szólították fel (Azinovic, 2017, 11.). Az önkéntesek jelentős része (67%) egyedülálló, 20–35 év közötti fiatal férfi volt. Őket követték a házasok, akikhez társultak feleségeik és gyermekeik. Legcsekélyebb arányban azok a személyek voltak, akik egyéb hozzátartozóval vagy barátal csatlakoztak a terrorszervezetek valamelyikéhez¹⁴ (URL10; URL11). A férfiakról elmondható

13 Albánia, Bosznia-Hercegovina és Koszovó az önkéntesek teljes lakossághoz viszonyított aránya alapján az öt legfőbb európai kibocsátó ország között helyezkedett el a rangsorban.

14 A koszovói önkéntesek között a Demolli család különösen nagy számban képviseltette magát: 2018 januárjában 19-en – nők, férfiak és gyerekek – éltek közülük a szíriai Rakka melletti táborban, és addigra legkevesebb kettő férfirokonuk már életét veszítette. Egyikük özvegye hatévnyi szíriai tartózkodás után, 2019 áprilisában térhetett vissza hazájába öt gyermekével, akik közül a legfiatalabb már a második, egy másik ISIL harcossal kötött kényszerházasságából született.

volt még, hogy bár voltak közöttük a délszláv fegyveres konfliktusok veteránjai, ugyanakkor többségük kiutazása előtt nem rendelkezett semmilyen harci tapasztalattal¹⁵ (Šutarov, 2017, 107.). Utóbbi okán a balkáni önkéntesek halálozási aránya közel kétszerese volt a többi európai önkéntesének¹⁶ (Azinović & Jusić, 2016, 31.). A nők kapcsán megállapítható továbbá, hogy – főleg a bosnyák kontingensen belül – magas volt az arányuk¹⁷ (Azinović & Jusić, 2016, 28.). Túlnyomó többségük a 20-as éveiben vagy a 30-as éveinek elején járó házas nő volt, aki inkább kötelességből, mint vallási meggyőződésből követte férjét vagy gyermekét a Közel-Keletre. Másik részük hozzátartozóit hátrahagyva utazott ki a polgárháborús övezetbe, hogy ott új családot alapítson¹⁸ (Azinović & Jusić, 2016, 27–28.). Közös vonásuk volt még, hogy többnyire hasonló, földrajzilag, társadalmilag és gazdaságilag marginalizált környezetből, valamint hagyományos patriarchális közegből származtak¹⁹ (Jakupi & Kelmendi, 2017, 13.). A tradicionális, konzervatívabb értékrendnek köszönhetően egyértelműen alárendelt helyzetben voltak a férfi–nő kapcsolatban és a nyugat-európai női önkénteseknél nagyobb arányban szembesültek családi erőszakkal²⁰ (Kelmendi, 2019, 22.). A helyi munkaerőpiacon diszkriminálták őket, önálló és stabil jövedelemük, illetve magántulajdonuk nem volt. Kevés kivételtől eltekintve alacsony iskolai végzettséggel és háztartásbeliként minimális munkatapasztalattal rendelkeztek (Azinović & Jusić, 2016, 44–45.). Kint tartózkodásuk ideje alatt háztáji munkákat végeztek, a fegyveres konfliktusba aktívan nem kapcsolódtak be. Az albán anyanyelvűek származási országuktól függetlenül megpróbálták csoportokba tömörülni a nyelvi azonosság miatt. Megfigyelhető volt továbbá, hogy az albán és a koszovói özvegyek első férjük halála után lehetőleg macedón, koszovói vagy albán dzsihádistával házasodtak újra (Kelmendi,

---

15 Az idősebb macedóniai háborús veteránok túlnyomó része például kimondottan azzal a szándékkal utazott ki, hogy mártírként haljon meg.

16 A bosnyák önkéntesek halálozási arányát például 25%-ra becsülték, míg az európai kontinens más országaiból származott hitharcosoknak átlagosan 14%-a veszett oda.

17 A nők arányát 30–36% közé becsülték az önkéntesek között. Összehasonlításként: Franciaország és Németország esetében 20–22%, a koszovóiaknál 12%, az albánok esetében pedig 9–19% volt a nők aránya.

18 A bosnyákok esetében a már házas vagy a Szíriába/Irakba történt megérkezése idején házasságot kötött nők aránya 93% volt. Emellett 30 éves átlagéletkoruk hét évvel volt több koszovói női társaiknál, valamint kilenc évvel haladta meg a nyugat-európai női önkéntesekét.

19 Korábbi kutatások már rámutattak arra, hogy a patriarchális közegből származott nők jóval nagyobb arányban vettek részt terrorista cselekményekben vagy azok támogatásában azoknál, akik kevésbé apa- és férfiközpontú környezetben nevelkedtek.

20 A Koszovói Statisztikai Ügynökség és az UNICEF egy közvélemény-kutatása szerint a megkérdezett koszovói nők mintegy 33%-a jogosnak tartotta, ha a férj tettelesen bántalmazza házastársát, amennyiben a feleség elhanyagolja a gyermekeit, házasságon kívüli kapcsolatot folytat, visszautasítja párja szexuális közeledését vagy egyszerűen csak odaégeti az ételt.

2019, 23.). A konfliktus első felében döntően egyedülálló férfiak utaztak ki Szíria vagy Irak területére, ahova teljes családok főleg az Iszlám Állam kikiáltását és az államépítés beindulását követően települtek ki jelentős számban. A gyerekek között 5 hónapos volt a legfiatalabb és 17 éves a legidősebb. Pontos számuk meghatározását nehezítette, hogy közülük többeket hazájuk hatóságai még származási országukban való tartózkodásuk idején sem vettek nyilvántartásba. Sokan emellett több éves távollétük alatt felnőtt korba léptek, míg mások éppen hazájuktól távol, már a terrorszervezet fennhatósága alatt születtek. Utóbbiak létszámára csak elnagyolt becslések láttak napvilágot, mivel szüleik nem tudták vagy nem akarták tartani a kapcsolatot hozzátartozóikkal, ezáltal rokonaik legfeljebb a közösségi hálón közzétett fényképek alapján értesülhettek világra jöttükről. Az ISIL területén nevelkedő gyerekek kapcsán megállapítást nyert továbbá, hogy ott-tartózkodásuk idején mintegy negyedük elveszítette legalább egyik szülőjét. Mindezek mellett a fiúk 13–14 éves korukban katonai kiképzésen estek át, amelyet követően sokukat harcoló egységekhez osztották be. A fegyveres összecsapások és a légitámadások közülük is többek életét követelte (Azinović & Jusić, 2016, 29.). Nyugat-Európához képest alapvető különbség mutatkozott meg abban a vonatkozásban, hogy amíg Nyugaton a radikalizáció azok között a többnyire másodgenerációs, gazdaságilag és társadalmilag marginalizálódott bevándorlók között mutatkozott meg kiugró arányban, akik nem tudtak sikeresen integrálódni, addig a Nyugat-Balkánon a szélsőséges erőszak gondolata a több évszázados múltra visszatekintő helyi közösségeken belül is elterjedt. A beazonosított egyének alapján jól körülhatárolható volt, hogy az ISIL mely körzetek és városok lakosai között volt népszerű.

Ország	Település
Albánia	Tirana, Elbasan, Librazhd, Leshnicë e Poshtme, Zagoracan, Rrëmenj, Pogradec
Bosznia-Hercegovina	Szarajevó, Zenica, Tuzla, Travnik, Bihac
Koszovó	Prizren, Prishtina, Hani i Elezit, Kacanik, Mitrovica, Gjilan, Viti
Észak-Macedónia	Szkopje, Aracsinovo, Szaradzs, Kumanovo, Gosztivar
Montenegró	Podgorica, Plav, Gusinje, Rozaje, Bijelo Polje, Bar
Szerbia	Novi Pazar-i Szandzsák régió, Smederevo, Zemun

2. számú táblázat: A kibocsátó régiók.

Forrás: URL12

Az önkéntesek sokszor csonka vagy boldogtalan családban élők, elmagányosodott, háborús poszttraumával, bizalmatlansággal és előítéletekkel, felhalmozódott adóssággal, magánéleti válsággal, identitásválsággal és mentális problémákkal küzdöttek²¹ (Azinović–Jusić, 2016, 62–65.). Többségük maximum középfokú oktatásban részesült²² (Speckhard & Shajkovci, 2018, 84.). Szekuláris szellemenben vagy pedig olyan családban nőttek fel, amiben nem gyakorolták vallási meggyőződésüket, ezáltal mindössze felszínes vallási ismeretekkel rendelkeztek²³ (URL13). Az államot és közösségük vezetőit politikailag és erkölcsileg korruptnak tartották, állandó munkahellyel többnyire nem rendelkeztek²⁴ (Speckhard & Shajkovci, 2018, 91; URL13; URL14). Jövőjüket kilátástalannak tartották szülőhazájukban és magas volt közöttük a köztörvényes bűnelkövetők aránya²⁵ (Kursani & Fetiu, 2017, 84.). A gazdaságilag elmaradottabb régiókban megélhetésüket földművelésből, állattartásból vagy pedig a szomszédos országok valamelyikében folytatott idénymunkából próbálták biztosítani²⁶ (Speckhard, Yayla & Shajkovci, 2018, 30.). Elmondható ugyanakkor az is, hogy közülük többen magas iskolai végzettséggel rendelkeztek, korábban világias életvitelt folytattak, sőt éveken át éltek és dolgoztak az Európai Unió valamely tagállamában. A gazdasági krízis kibontakozását követően azonban kénytelenek voltak hazatérni, ahol nem tudtak érvényesülni és elhelyezkedni, ami fogékonnyá tette őket a szélsőséges ideológiák iránt. Az ortodox keresztény többségű balkáni államok

-
- 21 A kutatások szerint a kiutazott férfiak és nők közül sokan panaszkodtak titokban családjuknak vagy barátaiknak arról, hogy dzsinn szállta meg őket. Mások súlyos drog- és alkoholfüggőségben szenvedtek. Mivel a tradicionális közösségekben a mentális betegségeket és a függőséget nyilvánosan megbélyegezték, emiatt problémájukról nyíltan nem beszélhettek, és nem remélhettek segítséget annak kezelésére a helyi egészségügyi ellátórendszerben. A rendőrségi feljegyzések szerint emiatt bosnyák szalafita vezetőket kerestek fel, akik végrehajtották rajtuk a Korán szellemében az úgynevezett rukját a rossz szellemek kiűzésére. Az eljárást követően szinte azonnal külföldre távoztak, ahol a férfiak pár hónapon belül életüket veszítették.
  - 22 A koszovói önkéntesek mintegy 80–85%-a középiskolai, 10%-a pedig főiskolai végzettséggel rendelkezett.
  - 23 Szakértők becslése szerint például azoknak a koszovói fiataloknak a 70%-a, akik Szíriában és Irakban harcoltak a radikális hitszónokok tanainak hatására, újdonság volt az iszlám hit, mivel olyan családban nőttek fel, ahol nem gyakorolták vallásukat.
  - 24 A Világbank felmérése szerint 2017-ben a munkanélküliség aránya 25,6% volt a felnőtt lakosságon belül Boszniában. Ez az arány a fiatalokra vetítve még sokkal rosszabb eredményt mutatott: a pályakezdő korosztályban csak minden harmadik fő dolgozott bejelentett munkahelyen. Koszovó esetében az arányok ennél is magasabbak voltak: a hivatalos állami statisztikák a fiatalok 65%-át, illetve a teljes lakosság 35%-át regisztrálták munkanélküliként 2016-ban. A szerbiai Novi Pazarban a 2011-es népszámlálás hivatalosan a koszovóihoz hasonlatos, 37%-os munkanélküliséget mutatott ki. A valóságban ugyanakkor a lakosság 50%-ának – azon belül is a 30 év alattiak 75%-ának – nem volt biztos megélhetési forrása.
  - 25 Például a koszovói önkéntesek 40%-ának priusza volt.
  - 26 Számukra különösen vonzó alternatíva volt fentiek miatt az Iszlám Állam által felajánlott magas havi fix jövedelem, valamint a költségmentes lakhatás és gépjárműhasználat. Az ISIL propaganda-anyagjaiban feldönt honfitársaik az anyanyelvükön megfogalmazott felhívásaikban az anyagi stabilitás mellett az egyedülálló férfiaknak a közmegebecsültség, a társadalmi ranglétrán való felemelkedés, a konzervatív iszlám életvitel és a mártíromság elnyerése mellett elrendezett házasságot és szexrabszolgákat is ígérték.

gyakran marginalizált muszlim közösségeiben ugyancsak sokakra gyakorolt vonzó hatást az az elképzelés, hogy addigi mindennapjait feladva az iszlámel- lenes megnyilvánulásoktól és a nemzeti kormányok megfigyelésétől, illetve be- avatkozásától mentesen, a saria törvény előírásai szerint szabadon gyakorolhas- sa vallási meggyőződését az Iszlám Állam égisze alatt²⁷ (URL 13). A macedóniai hitharcosok esetében döntő volt az is, hogy legtöbbjük albán származású volt, ezáltal a nyelvi és etnikai azonosságuk miatt koszovói vagy albán csoportokhoz csatlakoztak a harci övezetben (Šutarov, 2017, 106.). Legvégül pedig ott voltak azok, akiket pusztán a kalandvágy vitt arra, hogy bekapcsolódjanak a fegyveres küzdelembe a szembenálló felek valamelyikének oldalán. Megállapítást nyert továbbá, hogy – főleg a bosnyákok esetében – az önkéntesek közül sokan kiuta- zásukat megelőzően az interneten online kapcsolatban álltak dzsihádistá tobor- zókkal média és társas fórumokon, hosszabb-rövidebb ideig közismert szalafita közösségekben éltek vagy legalábbis rendszeresen látogatták azokat, illetve sze- mélyes ismeretség fűzte őket szélsőséges vallási szervezetekhez és mecsetekhez. Radikalizálódásukról családjuknak többnyire nem volt tudomása, távozásukról rokonaik csak utólag, meglepetésszerűen értesültek. Másokat – különösen 2014 előtt – a fundamentalista ideológiák helyett inkább gyermekkori traumák, hu- manitárius célok és a szíriai közemberekkel felvállalt sorsközösség motivált, akiknek a maguk módján akartak segíteni az Aszad-rendszerrel vívott küzdel- mükben²⁸ (Kursani & Fetiu, 2017, 98–99.; Speckhard, Yayla & Shajkovci, 2018, 30.). Amint azonban az egyes milíciák elkezdtek szembefordulni egymással, kö- zülük többen meghasonlottan tértek vissza származási országukba, nemegyszer alig pár hónapos távollét után. Hazájukban azután őszinte megdöbbenéssel és felháborodással vették tudomásul, hogy tettükért a rendfenntartó erők őrizet- be helyezték és bűnözőkét kezelték őket, a közvélemény megbélyegezte őket, rokonságuk pedig megszakított velük minden kapcsolatot. Esetükben emiatt a visszatartó erőnek szánt hatósági fellépés ellentétes hatást váltott ki, és közülük többen inkább ismét visszatértek a térségbe feleségükkel, valamint gyermekeik- kel, hogy a továbbiakban immár az Iszlám Állam égisze alatt folytassák közös életüket (Speckhard, Yayla & Shajkovci, 2018, 36–37.).

---

27 A Szerbia területéről sokszor családostul kiutazott önkéntesek közül például sokan a többségi társadalom által diszkriminált muszlim romák, míg mások a bosnyák közösség tagjai voltak.

28 A balkáni muszlim közösségek sok tagjának tudatában kitörölhetetlen emléket hagytak az 1990-es évekből a megkülönböztetés nélküli támadások és azok a külföldi önkéntesek, akik vallási szolidaritásból érkeztek a segítségükre. A fegyveres konfliktus kirobbanásának kezdeti periódusában a Közel-Keletre kiutazott önkéntesek emiatt kötelességüknek érezték, hogy hálából most ők védjék meg a szíriaiakat az Aszad-rendszer atrocitásaitól. Ráadásul az őrizetbe helyezett koszovói önkéntesek elmondásuk szerint eleinte azzal a meggyőződéssel utaztak ki az ellenzéki csoportok oldalán harcolni, hogy azt hivatalos nyilatkozatai alapján hazájuk is támogatja.

A hazatért „hitharcosok” jelentette biztonsági kockázat

Már az Iszlám Állam fennállásának idején is jelentős számban települtek vissza a neki hűséget esküdött balkáni önkéntesek²⁹ (Barrett, 2017, 10.). Döntésüket sokszor az ISIL ideológiájával és az alkalmazott módszerekkel szembeni ellenérzésük, előzetes elvárásaik kudarca felett érzett csalódottságuk, a különböző származású önkéntesek etnikai és faji diszkriminációja, életkörülményeik romlása, háborús sérülés(ek), a terrorszervezet által mind gyakrabban elszenvedett vereségek és az abból fakadó területveszteségek, valamint családi okok motiválták. 2016-tól azonban a kiutazásokkal egyidejűleg szinte teljesen megszűnt a konfliktusövezetből történő önkéntes hazatelepülések száma is a nemzeti kormányok által bevezetett megszorító intézkedések miatt, valamint a válságövezetben kiéleződött összecsapások hatására, ami megnehezítette az oda történő be- és kiutazást.

Ország	Visszatértek száma	A harci övezetben maradtak
Albánia	45 fő	18 férfi és 55 családtag
Bosznia-Hercegovina	48 férfi, 6 nő és 2 gyerek	102 fő
Koszovó	123 férfi, 7 nő és 3 gyerek	59 férfi, 41 nő és 95 gyermek, akik közül 41-en a térségben születtek
Észak-Macedónia	72–86 fő	30 fő
Montenegró	8 férfi, 1 nő és 1 gyermek	–
Szerbia	7 fő	–

3. számú táblázat: A Nyugat-Balkánra visszatért önkéntesek száma 2018 áprilisáig
Forrás: Cook & Vale, 2018, 16.; Shtuni, 2019, 18.

A hazatért önkéntesek több lehetséges módon is veszélyeztethetik az anyaállam biztonságát. A legkézenfekvőbb, ugyanakkor a legritkábban megmutató eset, amikor a harcedzett fundamentalisták merényletet próbálnak elkövetni, ami 2015 novemberében Párizsban, valamint 2016 márciusában Brüsszelben már be is következett. A biztonsági kockázat fennállását mu-

29 A Szíriába vagy Irakba kiutazott európai önkéntesek átlagosan mintegy 30%-a 2017 közepére visszatért származási országába. A képet árnyalja, hogy bizonyos országokra vetítve ez az arány megközelítette az 50%-ot. Összevetésként: Putyin elnök bejelentése szerint a volt szovjet tagköztársaságok területéről származott körülbelül 9000 önkéntes 10%-a utazott vissza hazájába, míg Délkelet-Ázsiában mindössze néhány dzsihádistát tért vissza.

tatta a Balkánon, hogy az ISIL önjelölt kalifája a koszovói terrorellenes intézkedések bevezetését követően ígéretet tett arra, hogy dzsihádistákat küld a térségbe a hitetlenek lemészárlására. Ezt követte az ISIL médiacentrumának 2015 júniusában közzétett videófelvétele, amelyen az addigi eseti megnyilvánulásokon és kezdeményezéseken túlmutatva a térségből származó koszovói, montenegrói, albán és bosnyák hitharcosok immáron közösen szólították fel honfitársaikat az Iszlám Állam területére történő kivándorlásra, a hátramaradókat pedig terrortámadásokkal fenyegették meg. Alig egy hónappal később egy újabb videóban a nyugat-balkáni államokat az Iszlám Állam területének nyilvánították (Šutarov, 2017, 113–114.). A koszovói terrorellhárítás még ugyanebben a hónapban öt férfit tartóztatott le azzal a gyanúval, hogy az ISIL nevében meg akarták mérgezni Pristina vízhálózatát (Bytyqi & Mullins, 2019, 26.). Egy évvel később az albán és koszovói biztonsági szervek közösen megakadályoztak egy Szíriából, az ISIL balkáni vezetői által irányított és finanszírozott merényletkísérletet Shkodërben az izraeli futballválogatott ellen³⁰ (URL15; URL16). Továbbá Boszniában terrorista támadásnak nyilvánították a zvorniki rendőrőrs ellen 2015. április 27-én elkövetett magányos akciót, valamint a Szarajevó külvárosában 2015. november 18-án lezajlott incidenst, amelynek eredményeként két katonatiszt életét veszítette, a körülzárt elkövető pedig felrobbantotta magát³¹ (URL17; URL18). A koszovói hatóságok bejelentése szerint 2018 júniusában sikeresen megakadályoztak egy, az országban állomásozó NATO békefenntartó erők ellen irányuló merényletkísérletet, a macedón hatóságok pedig az ISIL 20 feltételezett támogatóját helyezték őrizetbe 2019. február 15-én (Shtuni, 2019, 23.). Mindezek mellett elgondolkodtató volt a boszniai fundamentalista Rumija lapban még 2017 júniusában megjelent cikk is, amiben a szerző egyértelműen véres megtorlással fenyegette meg a horvátokat, a szerbeket, és az általa árulónak bélyegzett muszlimokat a délszláv háború alatt játszott szerepük miatt (URL19). Legvégül hozzá kell tenni, hogy a kiutazottak közül többen kettős állampolgársággal, valamint szerteágazó kapcsolatokkal

---

30 Az akció eredményeként, ami a regionális hírszerző szervek és a nemzetközi társszervek hatékony együttműködése mellett rámutatott az addigi biztonsági résekre is, összesen 19 személyt tartóztattak le Albániában, Koszovóban és Macedóniában 2016 novemberében. A vizsgálat során az őrizetbe vett hat koszovói szimpatizánst meggyanúsították azzal is, hogy merényleteket akartak elkövetni Franciaországban és Belgiumban, valamint templomokat akartak felrobbantani Gracanicában, Mitrovicában, Pejében és Prizrenben az ortodox karácsony idején. Utóbbi végül csak azért hiúsult meg, mert nem találtak önkénteseket az öngyilkos küldetés végrehajtására. Az esetet követően a radikális irányzat több meghatározó kulcsfigurája egy éven belül életét veszítette, ami a vezetésen belül kialakult hatalmi vákuum mellett észrevehetően lecsökkentette a fundamentalisták népszerűségét a térségben.

31 Az elkövetők mindegyikéről megállapítást nyert, hogy helyi lakosok voltak, akik habár a szélsőséges nézetek hatása alá kerültek, a Közel-Keleten korábban nem jártak.

rendelkeztek Európa diaszpóra közösségeiben³² (Azinović & Jusić, 2016, 38.; Perteshi, 2018, 30.; URL20). A visszatérők ezáltal nemcsak saját hazájukra, hanem egyúttal a nyugati államokra is biztonsági kockázatot jelentenek, amelyek továbbra is az ISIL kiemelt célpontjának számítanak³³ (Šutarov, 2017, 116–117.; URL21).

A fent említett példák ellenére előfordulhat az is, hogy az egykori önkéntesek, habár erőszakos cselekményeket nem követnek el, ugyanakkor harci tapasztalatukra és karizmájukra alapozva, a már működő sejtek hálózatába beépülve újabb csoportot alakítanak és vezetnek terrorista cselekmények támogatására és finanszírozására, valamint potenciális aktivisták beszerzésére. Motivációjukat ebben a vonatkozásban fundamentalista beállítottságuk mellett növeli, hogy az Iszlám Állam összeomlása ellenére nem volt hajlandó elismerni vereségét. Az al-Bagdádinak hűséget esküdött terrorcsoportok továbbra is lojálisak maradtak vezérükhöz, illetve a kalifa 2019 október végi halálát követően annak utódához. A térség államainak szerény gazdasági és társadalmi helyzete miatt gyakrabban megmutatkozhat, hogy bár terrorista cselekményekben való részvételtől tartózkodnak, szélsőséges nézeteik motiválóan hathatnak a helyi szegénységben élő, gyakran munkanélküli, minimális iskolai végzettséggel rendelkező szimpatizánsokra, hogy csatlakozzanak valamelyik sejtéhez, vagy akár magányos farkasként terrorcselekményt kövessenek el hazájukban³⁴ (Spahiu, 2016, 60.). Utóbbi megállapítás különösen igaz azokra a személyekre, akik az elmúlt évek során megpróbálták csatlakozni a terror szervezethez, azonban útközben feltartóztatták és visszafordították őket

---

32 A 2014-ben Szíriába távozott és ott az „Iszlám Állam poszterlányai”-ként elhíresült osztrák tinédzserek, Sabina Selimovic és Samra Kesinovic szülei például a délszláv háború alatt menekültek el Boszniából, és telepedtek le Ausztriában. Mellettük a kiutazott bosnyák állampolgárok több mint 20%-áról feltételezték, hogy hasonló kötődésekkel és ismeretségekkel bírtak Európa-szerte. A koszovói önkéntesek esetében szintén 20%-ra tehető azoknak a fiataloknak az aránya, akik emigráns szülők gyermekeiként már Nyugaton születtek és nőttek fel.

33 2015 márciusában például öt személyt – köztük egy svéd állampolgárt – vettek őrizetbe Bosznia-Hercegovinában. A gyanú szerint az elkövetők megrendelésre egy házi készítésű bombát készítettek, amit azután megpróbáltak becsempészni Skandináviába, hogy ott terrorcselekményt kövessenek el azzal. 2016 decemberében egy koszovói származású testvérpárt tartóztattak le Duisburgban a német hatóságok, mivel a gyanú szerint támadásra készültek az egyik oberhauzeni bevásárlóközpontban. Ausztriában egy albán illetőt vettek őrizetbe 2017 januárjában, aki Bécsben tervezett terrorcselekményt végrehajtani. Még ugyanebben a hónapban az osztrák hatóságok Grazban és Bécsben átfogó razzsiát tartottak a balkáni diaszpóra közösségeknél, amelynek eredményeként 14 olyan illetőt fogtak el, akik bizonyítottan kapcsolatban álltak Mirsad Omerović közismerten radikális hitszónokkal, aki akkor már 20 éves börtönbüntetését töltötte külföldi önkéntesek toborzása miatt.

34 Az albán hatóságok például már 2014 márciusában egy feltételezett iszlamista toborzó hálózaton ütöttek rajta, ami a Tirana külvárosában elterülő Unaza e Re és Mézez mecsetek körül összpontosult. Az akció során terrorizmus támogatásával és vallási ellentétek szításának vádjával letartóztatott tizenhárom személy között volt a két önjelölt imám, Bujar Hysa és Genci Balla, akik a vallási doktrínákat bizonyíthatóan követőik radikalizálására és a dzsiháid népszerűsítésére használták fel.

hazájuk vagy a tranzitállamok egyikének nemzeti hatóságai. Esetükben a kudarc felett érzett frusztrációjuk nem párosul a kalifátus fennhatósága alatt megélt negatív tapasztalatokkal és a halállal történő szembesülés érzésével. Eltökélségük és a hatóságokról vallott elítélő álláspontjuk növelheti türelmetlenségüket, agresszivitásukat és felerősítheti hajlamukat a szélsőséges erőszakra. Mindez egyfelől arra ösztönözheti őket, hogy más módon váltsák valóra eredeti elképzelésüket, vagy másrésztől egy Közel-Keletről visszatért fundamentalista szélsőséges iránymutatásának követésére és szélsőséges akció elkövetésére sarkallhatja őket (Barrett, 2017, 15–16.). Mellettük nem kevésbé veszélyes csoportot alkotnak azok az illetők, akik, habár meg sem próbáltak kijutni a konfliktusövezetbe, ennek ellenére hűséget fogadtak al-Bagdádinak, és önmagukat a kalifátus katonájának tekintették. Ők azok, akik gyakorlatilag magukévá tették al-Adnáninak, az ISIL szóvivőjének 2014 szeptemberében elhangzott felhívását arra vonatkozóan, hogy amennyiben nem tudnak csatlakozni, akkor ott és akkor támadják az Iszlám Állam ellenségeit, ahol és amivel tudják, anélkül, hogy arra vonatkozóan bárminemű utasítást kapnának. Habár ezeknek a személyeknek a túlnyomó része az ideológiai elköteleződés ellenére tartózkodott az extrém cselekedetektől, ennek ellenére egy, a konfliktuszónát megjárt veterán befolyása alá kerülve könnyen feladhatják addigi habozó álláspontjukat (Barrett, 2017, 16.). Legvégül pedig a visszatérések a legáltalánosabb veszélyt abban rejthetik magukban, hogy az önkéntesek hazai jelenlétükkel tovább szíthatják a társadalmi ellentéteket (URL22). Az egyes személyek veszélyességének megítélésében segíthet, ha a hatóságok tudatában vannak annak, hogy az illető milyen indoktól vezérelve utazott vissza származási helyére. Egyeseket a csalódás, a szegénység és a megtapasztalt brutalitás miatt érzett kiábrándultság vett rá a térség elhagyására. Másokat, akiket az anyagi haszonszerzés motivált, a kalifátus kudarca után elveszítették addigi megélhetési forrásaikat. Ott vannak továbbá a koalíciós erők elől megszökött vagy azok fogságába esett fanatikusok, akik a történeteket mindössze átmeneti visszaesésnek értékelik. Ők még rendületlenül hisznek a végső győzelemben, amiért álláspontjuk szerint többet tehetnek hazájukban, mint Szíriában vagy Irakban. Legvégül meg kell említeni azokat a személyeket is, akiket az ISIL ki-mondottan azzal a céllal irányított vissza származási országukba, hogy ott helyi hálózatot hozzanak létre és terrortámadásokat kövessenek el a terrorszervezet nevében (URL23). Az egykori önkéntesek jelentette fenyegetettség felbecslésében segíthet továbbá, ha a hatóságok tisztában vannak az Iszlám Állam területének elhagyása időpontjával. Sokan ugyanis nem tudtak azonosulni az ISIL elveivel és előírásaival, emiatt rövid ott-tartózkodásukat követően már akkor maguk mögött hagyták a kalifátust, amikor annak csillaga még felívelő szakaszában volt.

Mások később, a hanyatlás periódusában tértek vissza a kalifátus vezető személyei és az általuk alkalmazott módszerek felett érzett kiábrándultságuk miatt³⁵ (URL16). A csalódott harcosok közül később többen aktívan be is kapcsolódtak a szíriai háború köré felépített imázs lerombolásába és a szimpatizánsok visszatartásába, amikor nagy közösség előtt számoltak be negatív tapasztalataikról³⁶ (Speckhard, Shajkocvi & Bodo, 2018, 6–9.). Létfonosságú volt emiatt ezeknek az együttműködésre hajlandó embereknek a megnyerése, ami megfelelő rehabilitációs és integrációs lehetőségek hiányában rendkívüli kihívásnak bizonyult. A helyi hatóságok ugyanis mindaddig az esetek túlnyomó részében válogatás nélkül megszorító és büntető intézkedéseket fogantatosítottak a visszatértek ellen, ami a társadalmi elszigetelődéssel, az oktatási és munkalehetőségek hiányával, valamint az átélt traumatikus élményekkel párosulva hatványozottan növelheti körükben a frusztrációt és az erőszakra való hajlamot (Spahiu, 2016, 77–78.). Legvégül a külföldi önkéntesek ügye szorosan összekapcsolódik a migrációs válsaggal is, mivel komoly esélye van annak, hogy a külföldi dzsihádisták a menekültek között elvegyülve próbálnak visszaszívárogni³⁷ (Shtuni, 2019, 21.). A veszély realitása kapcsán bosnyák ügyészek már felhívták a figyelmet arra, hogy katarai adományokból a szalafiták több hektár földet vásároltak fel a helyi szerbektől a horvát határ melletti Šišici és Bužim településektől nem messze elterülő Bosanska Bojna mellett, ahol a közeli határszakaszon az ellenőrzés hiánya miatt gyakorlatilag észrevétlenül át lehetett jutni³⁸ (URL3). A balkáni államok biztonsági szervei, amelyek tisztában voltak a fenyegetés komolyságával, eleinte arra hivatkoztak, hogy korlátozott erőforrásaik nem tették lehetővé, hogy egyszerre tartsák megfigyelés alatt a menekülteket, a visszatérő önkénteseket, a fundamentalista toborzókat és a radikális ideológiákra fogékony személyeket (URL13). Horvátország Schengeni-övezethez történő csatlakozásával ugyanakkor létkérdéssé válik a határok hatékony ellenőrzése a Frontex és a térség illetékes társszerveinek közreműködésével, mivel az azt kijátszó szélsőségesek immáron az Európai Unió egészére jelentenek biztonsági kockázatot.

---

35 Az Albániába visszatért 40 harcos közül a nemzeti hatóságok például csak 15 fő esetében valószínűsítették, hogy jelenlétük biztonsági kockázatot rejthet magában.

36 A Nemzetközi Központ az Erőszakos Szélsőség Tanulmányozására például számos interjút készített a visszatért és bebörtönzött ISIL aktivistákkal, illetve azok hozzátartozóival. A megszólaltatott személyek amellet, hogy beszámoltak tapasztalataikról, a videók végén egyöntetűen elítélték a terrorszervezetet, valamint figyelmeztették a potenciális szimpatizánsokat a csatlakozás veszélyeire.

37 Az ISIL egy koszovói származású toborzója például 2017 januárjában titokban visszatért Bosznia-Hercegovinába, ahol hamis útlevelekkel közel hat hónapig bujkált Szarajevóban a letartóztatásig. Egy másik esetben egy újabb dzsihádista koszovói állampolgárt vettek őrizetbe 2019 februárjában, amikor hamis macedón útlevel birtokában hajón próbált meg beutazni Olaszország területére.

38 A horvát határ dalmát szakaszán ugyancsak a biztonsági intézkedések alacsony foka vagy éppen hiánya volt megfigyelhető Jovića Mostnál, Dugopoljénél, Vaganj/Bili Brignél, illetve az Una Nemzeti Parkban.

A visszatérő önkéntesek fogadtatása

Jelen tanulmány írásának idején szakértők körülbelül 475 főre becsülték a Szíriában tartózkodó balkáni önkéntesek és családtagjainak számát (URL1). Kétharmaduk nő és gyermek volt, akiket főleg a kurd erők ellenőrzése alatt álló túlsúfolt al-Hol, al-Roj és Ain Issa menekülttáborokban őriztek. Törökország szíriai beavatkozása azonban döntő változásokat eredményezett sokuk helyzetében. A harcok ugyanis több olyan területet érintettek, amelyeken az ISIL híveit tartották fogva. Az összecsapások intenzitása miatt a kurd hatóságok kénytelenek voltak a harcoló erőket a táborok őreivel megerősíteni, aminek köszönhetően több fogvatartott meg tudott szökni. Több ezren kerültek emellett a török csapatok fennhatósága alá, akiknek a származási országukba történő visszatoloncolása jelenleg Ankara egyik legfőbb célja³⁹ (URL24). Visszatérésük ellen ugyanakkor hazájuk – az esetek többségében – tartózkodóan reagált, arra hivatkozva, hogy amíg korábban csak szórványosan bukkantak fel a terrorszervezetből kiábrándult tagok, a török igény teljesítése esetén koncentráltan és jelentős számban települnének vissza az ISIL fundamentalista ideológiájának fanatikus hívei, akiknek eltökéltsége, kapcsolatrendszere és képességei rendkívül komoly biztonsági kockázatot rejtenek magukban (Dworkin, 2019, 6–7.). Mellettük a fogságba esést elkerült férfiak egy része az Idlib tartományban harcoló Hajat Tahrir as-Sám dzsihádistá csoportot támogatja, amelyen belül az albánok külön egységet alkottak, saját parancsnoki struktúrával. Rajtuk kívül mintegy 485 főre becsülték azoknak a számát, akik az elmúlt évek során visszatértek a konfliktusövezetből származási országukba (URL1).

A balkáni államokban – összhangban a kibocsájtó országok túlnyomó többségével – a szélsőséges hitszónokokkal, toborzókkal, valamint a közel-keleti harci övezetből visszatért felnőtt férfiakkal szembeni hatósági fellépés nem képezte különösebb vita tárgyát, azt a társadalmi igazságszolgáltatás jogos büntetőigényének foganatosításaként értékelték⁴⁰ (Kelmendi, 2018, 10–16.). A bűnösök felelőssége vonását megnehezítette ugyanakkor, hogy az új,

---

39 Törökország az ISIL ellen folytatott terrorellenes hadműveletei során 3500 főt semlegesített és 5500 személyt tartóztatott le. Az elfogott külföldi önkéntesek közül mintegy 780-at toloncoltak vissza származási országukba 2019-ben.

40 Egy 2017-ben végzett közvélemény-kutatás szerint Koszovóban a megkérdezettek 74%-a tartotta fenyegetésnek a vallási szélsőségeket, valamint a válaszadók 71%-a a visszatért önkénteseket nemzetbiztonsági kockázatnak értékelte. Emellett 62%-uk nem kívánt a szomszédságukban vagy akár egy közösségben élni velük, és mindössze 11%-uk nyilatkozta azt, hogy nem tartja problémásnak a jelenlétüket.

szigorított jogszabályi változások⁴¹ az ENSZ Biztonsági Tanács 2178. számú határozatának elfogadását követően, 2014–2015-ben kerültek bevezetésre. Hivatalosan nem lehetett emiatt azokat visszamenő hatállyal alkalmazni azokra a személyekre, akik annak hatályba lépése előtt már visszatértek hazájukba. További probléma az is a megváltozott jogszabályi környezettel, hogy az megkülönböztetés nélkül terroristának tekint minden hazatérőt, annak ellenére, hogy a legtöbb esetben nem volt egyértelmű bizonyíték arra vonatkozóan, hogy az adott illető milyen tevékenységet végzett a konfliktusövezetben. Ennek megfelelően Boszniában 16 ügyben 25 főt találtak bűnösnek toborzás, felbujtás, a harcok érintette övezetbe történt kiutazás vagy annak kísérlete előkövetésében, és ezeket összesen 47 év és kettő hónap börtönbüntetésre ítélték 2019. április hónapjáig⁴² (Shutarov, 2019, 2.; URL25). Észak-Macedóniában a terrorellenes hadjárat során három jelentős akció keretében (a Sejt 1 2015 augusztusában, a Sejt 2 2016 júliusában és a török rendőrséggel együttműködve végrehajtott Sejt 3 2018. augusztusában) 25 embert tartóztattak le. Közülük (két perben) összesen 13 illetőt – közöttük egy imámot – ítélték el öttől kilenc évig terjedő szabadságvesztésre, és a gyanúsítottak közül mindössze 6 főt helyeztek szabadlábra ugyanezen időpontig (Commission Staff Working Document, 2019, 39-40.; URL26). Koszovóban ugyanezen vádak alapján 119 fő ellen emeltek vádat és további 156 személy ellen folytattak vizsgálatot 2014. szeptemberét követően (URL27). Szerbiában a rögtönítélő bíróság hét embert talált bűnösnek terrorizmus és dzsihadista csoportokkal való együttműködés vádjában, 2019 januárjában pedig letartóztattak egy terrortámadás előkészítésével gyanúsított férfit Novi Pazarban (URL28).

Az őrizetbe vett és az elítélt dzsihadisták, valamint a köztörvényes bűnözők egyszerű összezárása az amúgy is túlszűfolt börtönökben ugyanakkor további biztonsági kockázatot rejt magában, mivel a szélsőségesek könnyen radikalizálhatják rabtársaikat, akiktől egyúttal olyan bűnelkövetési módszereket tanulhatnak el, amelyeket később kidolgozottabb, látványosabb és pusztítóbb terrorcselekmények megtervezésére/végrehajtására használhatnak fel (URL29).

Legvégül meg kell említeni azt is, hogy a balkáni államok közül többek – Szerbia vagy Montenegró – esetében egyfajta kettős mérce alkalmazása

---

41 A nyugat-balkáni államok büntetőbíróságai 6 hónaptól akár 20 évig terjedő szabadságvesztéssel szankcionálhatják a terrorizmussal kapcsolatos bűncselekményeket. Koszovóban emellett mellékbüntetésként az elítéltek elveszíthetik állampolgárságukat is.

42 A 2014-ben megváltoztatott jogszabályi környezetben a legtöbb hazatért önkéntesre mintegy egyéves börtönbüntetést szabtak ki, aminek letöltését azonban egyesek pénzbürség megfizetésével kiválthatták. A legszigorúbb ítéletet – 7 éves szabadságvesztés – a korábban említett radikális hitszónok, Bilal Bosnić kapta.

figyelhető meg a külföldi önkéntesek megítélésben. Az ukrán frontról visszatért, általában szélsőjobboldali szélsőségesnek tartott oroszbarát harcosokat ugyanis jóval enyhébb szankciókkal sújtják, mint a terroristának nyilvánított közel-keleti önkénteseket, ami az igazságszolgáltatás pártatlanságába és a törvény előtti egyenlőség elvébe vetett hit megrendülése mellett ugyancsak tovább szíthatja a már megmutatkozott etnikai és vallási ellentéteket (URL8).

A dzsihadisták mellett nem szabad megfeledkezni azok családtagjaikról, azaz feleségükről és az elesettek özvegyeiről, valamint gyermekeikről sem, akik az Iszlám Állam összeomlását követően valamelyik kurd erők által ellenőrzött menekülttáborban rekedtek. A legkézenfekvőbb kérdés esetükben, hogy vissza kívánnak-e térni Európába vagy a rideg körülmények ellenére is helyben akarnak maradni a kedvező fordulatban bízva⁴³ (URL30). A hazatérés híveinek megítélésénél alapvető szempont, hogy milyen szinten kötelezték el magukat az ISIL ideológiája mellett a frontvonaltól távol, a magánélet privát szférájában, mennyire sújtotta le és sarkallja őket bosszúra a házastársuk/gyermekük elvesztése felett érzett gyász, illetve mennyire radikalizálódtak a kurdok által ellenőrzött táborokban eltöltött hónapok során vagy hazájuk lemondó hozzáállása miatt. Helyzetüket bonyolítja, hogy túlnyomó részük a jogszabályok szerint nem követett el bűncselekményt, mivel nem esküdött hűséget a terrorszervezetnek, valamint nem vett részt tevőlegesen a terrorszervezet működésében és/vagy támogatásában⁴⁴ (Speckhard & Shajkovci, 2017, 25.). Nem kell emiatt tartaniuk attól, hogy hazatérésük esetén hazájuk bírósága bűnösnek mondja ki és letöltendő szabadságvesztésre ítéli őket⁴⁵ (URL31). Ráadásul a gyermekek jelentős része a Közel-Keleten született, ezáltal a balkáni államok hontalanoknak tekintik őket. Esetükben kérdéses továbbá, hogy csak az erőszak elszenvedői vagy pedig – életkorukból adódóan – annak részesei voltak, valamint a térség (anti)szocializációs közegében eltöltött hónapok/évek során mennyire voltak meghatározók személyiségfejlődésükre a fundamentalista ideológiák, a háborús tapasztalatok és az idegen kulturális

---

43 Dora Bilić például egyike volt az ISIL hét horvát állampolgárságú – 2 férfi és 5 női – önkéntesének. Szemanuk beszámolója szerint az ideológiailag végletekig radikalizálódott hölgy 2019 februárjában a szíriai al-Hol menekülttáborban tartózkodott. A fanatikus nő megszakított minden kapcsolatot a balkáni asszonyokkal és a jelek szerint nem akarta elhagyni Szíriát annak ellenére sem, hogy Horvátországban nem tiltották meg a külföldi háborúban való részvételt, ezáltal hazatérése esetén nem kellett volna felelősségre vonásától tartania.

44 Fentiekhez hozzá kell tenni ugyanakkor, hogy egyes nők tagjai voltak a vallási rendőrség női szervezetének, a Hiszbanak, bizonyítottan közreműködtek önkéntesek interneten történő toborzásában, vagy éppenséggel tanárként, egészségügyi dolgozóként, esetleg ügyintézőként segítették a terrorszervezet működését.

45 Elgondolkodtató ugyanakkor, hogy Európa-szerte bizonyíthatóan nőtt a nők részvétele a különféle terrorcselekmények elkövetésére irányuló összeesküvésekben: 2017 első felében arányuk mintegy 23% volt a leleplezett szervezkedők között.

közeg hatásai. További sorsuk emiatt jelenleg nem tisztázott, kialakult egységes gyakorlat hiányában az döntően az egyes államok megítélésétől függ annak ellenére, hogy a kérdés gyakorlatilag több száz kiskorút érint⁴⁶ (URL32; URL33).

A balkáni államok eltérő megközelítésben próbálnak megoldást találni a jelenség kezelésére és megoldására. Habár Albániában reintegrációs és rehabilitációs program nem került bevezetésre, ennek ellenére biztató a 2017 januárjában tíz kiválasztott iskolában bevezetett új tananyag a vallási tolerancia növelésére és a szélsőséges megnyilvánulások kiszorítására a hitoktatásból. Elfogadtak emellett egy akcióttervet is 2017 októberében az Erőszakos Szélsőség Elleni Nemzeti Stratégia végrehajtására (Kursani, 2019, 22.). A helyi igazságszolgáltatás ugyanakkor kiemelkedően súlyos büntetéseket szabott ki a terrorszervezet önkénteseinek toborzásában közreműködött személyekre, amikor kilenc személyt – köztük két önjelölt imámot is – összesen 126 év szabadságvesztésre ítélt 2016 májusában (Lamallari, 2016, 5.). Emellett a központi vezetés következetesen elhatárolódott az ISIL harcosok és azok családtagjainak visszafogadásától⁴⁷ (URL34). Észak-Macedónia az első európai államok egyike volt, ami hivatalosan hozzájárult, hogy amerikai közreműködéssel 2018-ban visszaszállítsák területére a Közel-Keleten fogságába esett állampolgárait. A visszafogadás mellett a törvényhozás két kidolgozott koncepciót – az „Erőszakos Szélsőség Megelőzése” és az aktualizált „Terrorizmus Elleni Stratégia” – is elfogadott 2018. március 6-án, valamint aláírta az EU–Nyugat-Balkán Közös Terrorizmus Elleni Akciótervet a radikalizáció megelőzésére, illetve a már megmutatkozott szélsőséges irányzatok és csoportok visszaszorítására (URL35). Koszovó ezzel párhuzamosan egy olyan terrorizmus elleni stratégiát tett magáévá, ami a Közel-Keletről visszatérő ISIL harcosokat az ország egyik legnagyobb biztonsági kockázatának értékelte. Ennek ellenére Ramush Haradinaj miniszterelnök bejelentette, hogy készek teljes felelősséget vállalni állampolgáraikért, akiknek visszatérésüket követően azonban felelniük kell tettükért a törvény előtt (URL10). Utóbbi szellemében 110-en térhettek vissza amerikai segítséggel

46 A probléma súlyát jól érzékelteti, hogy mintegy 20 szerb állampolgárságú nő tartózkodott 2019 áprilisában a kurd fegyveresek által ellenőrzött táborok valamelyikében, akiknek a visszafogadására a belgrádi kormány a hozzátartozók kérései ellenére sem tett konkrét lépéseket. Továbbá a bosnyák hírszerző ügynökség, a SIPA jelentése szerint 2019 elejéig mintegy 70 gyermek született Szíriában, akiknek egyik vagy mindkét szülője bosnyák állampolgár volt. A kiskorúak közül 12-en életüket veszítették az összecsapások során. Mellettük 85 főre teszik azoknak a gyermekeknek a számát, akik az Iszlám Állam uralta területen születtek meg albán, koszovói és észak-macedóniai szülők sarjaként.

47 Mindössze egy 11 éves albán fiú térhetett vissza a kurd ellenőrzés alatt álló al-Hol táborból. Azonban őt is csak azért szállították vissza Szíriából Olaszországba (és nem Albániába!), mivel már ott született és nevelkedett mindaddig, amíg édesanyja – édesapja tudta nélkül – magával nem vitte a Közel-Keletre.

2019. április 19-én⁴⁸ (URL36). A kettős mérce és a biztonsági kockázattal kapcsolatos fenntartások természetesen éreztették hatásait, mivel a vizsgált személyek közül 32 fő nő, 74-en pedig gyermekek – utóbbiak közül kilencen árvák – voltak. A négy férfit a hatóságok megérkezésüket követően azonnal őrizetbe helyezték, míg a nőket és a gyerekeket a menekültügyi hatóság egyik központjába szállították az adminisztratív teendők és a szükséges orvosi vizsgálatok elvégzésére. Utóbbiak 72 órás megfigyelést követően hazatérhettek otthonaikba, ahol a nőket háziőrizetbe helyezték⁴⁹ (Shtuni, 2019, 19.; URL27). Közülük 11 nő esetében indítottak büntetőeljárást a koszovói igazságügyi szervek és az első elmarasztaló ítélet 2020 januárjában került kihirdetésre⁵⁰ (URL37). Koszovó ugyanekkor már tárgyalásokat folytatott Ankarával további 100 állampolgárának hazatelepítésére Szíriából (URL38). Hasonló tendencia bontakozott ki időközben Bosznia-Hercegovinában is. A bosnyák államelnökség kezdeti elzárkózó álláspontját feladva előbb 2019 áprilisában egy fő, majd pedig az év végén egy 25 fős csoport – 7 férfi, 6 nő és 12 gyermek – hazatérését tette lehetővé Szíriából, valamint lépéseket tett a közel-keleti táborokban rekedt, 235 főre becsült állampolgárainak visszatelepítésére. A koszovói eljáráshoz hasonlóan a férfiakat még a szarajevói repülőtéren őrizetbe helyezték, míg a nőket és a gyerekeket egy befogadóközpontba szállították (URL39). Legvégül meg kell jegyezni, hogy Szerbia kitarthatott korábbi elutasító álláspontja mellett és továbbra sem tett semmilyen intézkedést annak érdekében, hogy lehetővé tegye annak a 20 szerb állampolgárságú nőnek a hazatérését, akik észak-szíriai táborokban tartózkodtak 2019 végén (URL40).

A reintegrációs háttér biztosításának feltételei

A visszafogadott személyekben rejlő biztonsági kockázatok felmérésén és a potenciális fenyegetettség elhárításán túlmenően különbség figyelhető meg, hogy az egyes nemzeti hatóságok mekkora figyelmet szentelnek az átpolitizált iszlám megmutatkozásának a helyi közösségekben. Utóbbi fontosságát

---

48 A hazatérteken kívül három balkáni nemzet további 108 állampolgára – Koszovóból 10 nő és 38 gyermek, akikből 14 Szíriában született; Albániából 11 nő és 41 gyermek, akikből 13 Szíriában született; Észak-Macedóniából 2 nő és 6 gyermek – tartózkodott csak a szíriai al-Hol táborban.

49 A koszovói rendőrség adatai szerint a visszatért személyeken kívül további 30 feltételezett ISIL harcos, valamint 39 nő és 8 gyermek tartózkodott még a szíriai konfliktusövezetben. Mellettük egy állampolgárunk és egy macedóniai személy életfogytiglani börtönbüntetését töltötte Törökországban.

50 Qendresa Sfidhtát a Pristinai Bíróság terrorszervezetben való közreműködés miatt első fokon kettő év felfüggesztett szabadságvesztésre ítélte.

ugyanakkor indokolja, hogy az nemcsak az egyes államok között⁵¹, hanem az etnikailag és vallásilag rendkívül heterogén térség lakosai között is jelentősen elmélyítheti a viszályt, valamint növelheti az esélyt a szélsőséges nacionalista, neofasiszta, illetve iszlámellenes tendenciák megmutatkozására a kisebbségi csoportokkal szemben⁵² (Ćorović, 2017, 131.; Šutarov, 2017, 120–121.; URL17). Nem elhanyagolható szempont az sem, hogy a visszafogadott személyek legtöbbször olyan közegbe tértek vissza, ahol a körülmények gyakorlatilag alig javultak vagy egyáltalán nem változtak távollétük ideje alatt⁵³ (Jakupi & Kelmendi, 2017, 11–12.). A radikalizáció feltételei emiatt továbbra is adottak, különösen akkor, ha a hazatértek a honi kollektíva elutasító fogadtatása miatt inkább egymással és a hozzájuk hasonlóan vélekedő személyekkel keresték a kapcsolatot, a külvilágtól pedig megpróbálták elzárkózni. Kulcsfontosságúak emiatt a vallási gyülekezetek – azon belül is döntően az imámok –, az érintett rokonok, a helyi közösségek vezetőinek és tagjainak, orvosok és mentálhigiénés szakemberek, valamint az oktatási intézmények bevonása, amelyeknek a reintegrációs folyamatokba való részvételére már születtek előremutató kezdeményezések⁵⁴ (Bytyqi & Mullins, 2019, 27.).

Az érintett balkáni államok többsége egyre nagyobb jelentőséget tulajdonít a visszatért személyek családi hátterének monitorozására is, mivel az önkéntesek konzervatív hozzá tartozói közül többen szintén fogékonynak mutatkoztak az erőszakos szélsőségekre. Ők büszkén felvállalt hitharcos családtagjuk általuk dicsőített tetteit kötelességszerűnek tartották, az elesettekre pedig mártírként

---

51 Szerb politikusok például több alkalommal azzal gyanúsították Bosznia-Hercegovinát és Koszovót, hogy területükön al-Kaida táborokat működtetnek. A két állam vezetője ugyanakkor háborús bűnösök büjtásával és államilag szponzorált terrorizmussal vádolta Belgrádot.

52 A fentiekben már említett zvoniki támadás megtorlására a szerbek több mint 30 bosnyák nemzetiségű illetőt helyeztek őrizetbe fegyvercsempészet gyanújával, ami bosnyák részről komoly felháborodást váltott ki. A szükségtelemnek tartott, túlreagált szerb hatósági fellépést elnyomásnak tartották, mivel véleményük szerint a letartóztatások a délszláv háború után otthonaikba visszatért egykori bosnyák menekültek ellen irányultak. Továbbá, ahogy arról korábban ugyancsak említés történt, a macedóniai önkéntesek szinte mindegyike albán származású volt. A macedón hatóságok – azon belül is a rendvédelmi szervek – emiatt kiemelt figyelmet szenteltek annak, hogy fellépéseik ne keltsék azt a látszatot, hogy az az albán kisebbség egésze ellen irányul. Emellett a törvényhozás és a média kényesen ügyelt arra, hogy kerüljenek minden megnyilatkozást, ami bármelyik etnikai csoport elítélésére és/vagy megkülönböztetésére utalhat. Ezzel szemben a Szandzsák-régióban a szerbiai muszlimok elleni diszkrimináció nemhogy enyhült volna, hanem még tovább fokozódott. Utóbbi azt a veszélyt rejti magában, hogy a szerb közvélemény elítélő hozzáállása, a gyakori gyűlöletbeszéd és a társadalmi szegregáció növekedése miatt idővel radikalizálódnak azok a muszlimok is, akik addig elutasították az iszlám szélsőséges értelmezését.

53 Korábban az állami támogatás hiánya miatt például a Koszovóba visszatért, családfő nélkül maradt nők közül többen arra kényszerültek, hogy újravezényeljenek.

54 Koszovóban előremutató kezdeményezésnek tekinthető a Prevenció és Rehabilitáció Osztály létrehozása, aminek széleskörű támogatására számíthatnak a hazatért nők és gyerekek. Külön iskolai osztályt indítottak emellett a gyerekek számára a felzárkóztatásra, a nőket pedig a nemzetközi NGO-k által felajánlott élelmiszerekkel, ruhákkal és egyéb mindennapi cikkel segítik.

tekintettek. Korábban az őrizetbe helyezett/szabadságvesztésre ítélt személyek szabadon engedésüket követően emiatt tulajdonképpen ugyanabba a radikalizációs közegbe tértek vissza, ami eredetileg kibocsátotta őket. A probléma mielőbbi megoldására emiatt sürgető feladat az egyes kormányok számára, hogy a helyi közösségek és az állami hatóságok hatékony együttműködést tudjanak kialakítani ezekkel a bizalmatlan és elzárkózó, gyakran mélyszegénységben és létbizonytalanságban élő családokkal, amelyek mindeddig szinte kizárólag vallási szervezetekkel, nem hivatalos vallási csoportokkal, és hasonló elveket valló magánszemélyekkel tartottak kapcsolatot (Perteshi, 2018, 33–34.). A megtapasztalt brutalitás hatására a visszatértek közül többen a PTSD (poszttraumás stresszszindróma) tüneteit mutatták, emiatt már tettek lépéseket a mentálisan (is) sérült személyek pszichológiai kezelésére. Emellett például Koszovóban 2018-tól már születtek kezdeményezések arra vonatkozóan is, hogy szociológusok, pszichológusok, pszichoterapeuták, egyéb egészségügyi szakemberek és más, magasan képzett szakértők közreműködésével hatékony szocializációs programokat indítsanak el a szabadságvesztésüket töltő személyek számára⁵⁵ (Shutarov, 2019, 5.). A hatóságok törekvései kiterjedtek arra is, hogy lehetőség szerint hatékonyan elszigeteljék egymástól a sérülékenyebb személyeket a fegyintézetben belül őrzött fanatikusoktól és toborzóktól (Azinović & Bećirević, 2017, 37.).⁵⁶

Legvégül az egyes hírszerző és rendőri szervek a jelek szerint próbálnak hatékonyabban kommunikálni egymással az információk gyorsabb megosztása érdekében⁵⁷ (URL13). Együttműködésükbe igyekeznek a korábbiaknál szorosabb mértékben bevonni az olyan ügynökségeket, mint az Europol, a Frontex, az Interpol vagy az Egyesült Államok érintett intézményei és hivatalai.⁵⁸ A célratörő kezdeményezések realizálásához azonban az egyes államoknak stabil társadalmi háttérrel kell megteremteniük, aminek előfeltétele a szegénység, a munkanélküliség, a korrupció, a szervezett bűnözés elleni eredményesebb harc, valamint az oktatási rendszer fejlesztése.

---

55 Koszovóban a börtönök rehabilitációs programjába bekapcsolódtak a helyi Iszlám Közösség imámjai, akik előadásokat tartottak a fogva tartott szélsőségeseknek. Emellett kilenc fegyintézetben felülvizsgálták a könyvtárakat, és a megkérdőjelezhető tartalmú/eredetű vallási irodalmakat az Iszlám Közösség által lefordított/megjelentetett könyvekkel cserélték ki.

56 Koszovóban például a szigorúan őrzött Podueva fegyintézetben őrzik a terrorizmussal kapcsolatos vádak miatt elítélt fegyencek 95%-át.

57 Az információk – nemegyszer politikai nyomásra történő – visszatartása nemcsak a balkáni államok között, hanem az egyes országok rendfenntartó szervei között is komoly problémát okozott. Különösen igaz utóbbi megállapítás Bosznia-Hercegovinára, ahol az államalkotó entitások – a Bosznia-hercegovinai Föderáció és a boszniai Szerb Köztársaság – saját törvényhozó hatalommal és rendőrségi intézményrendszerrel rendelkezik, amelyek kölcsönös bizalmatlansággal viszonyulnak egymáshoz.

58 Az információmegosztás tekintetében előremutató az Europol hágai főhadiszállásán 2019. szeptember 5–8. között – 30 ország és 8 ügynökség, illetve nemzetközi szervezet részvételével – létrehozott közös koordinációs központ.

Összefoglalás

Habár a Közel-Keletre távozott balkáni harcosok többsége még nem tért vissza származási országába, ennek ellenére már most kiemelt prioritást élveznek a potenciális terrorista támadások és a dzsihádisták beszivárgásainak megelőzésére irányuló erőfeszítések. Ebben a tekintetben a legfőbb feladat az egyes balkáni államok hírszerző szerveire hárul, amelyeknek egyértelműen be kell azonosítaniuk a hazatért személyek között, hogy kik azok, akik kiábrándultak és megbánták a történeteket, illetve kik azok, akik továbbra is veszélyt jelentenek az államra és a közbiztonságra. Különösen lényeges lenne ez abból a szempontból is, hogy ezáltal nőhetne a helyi igazságszolgáltatás mérlegelési jogköre, azaz szelektívebben, ugyanakkor a jelenleginél jóval szigorúbb büntetéssel sújthatná az adott társadalomra nézve veszedelmes személyeket. Az érem másik oldalát jelenthetné és megfontolás tárgyát képezhetné egyúttal, hogy ebben az esetben nem lenne törvényszerű a hazatértek mindegyikének megkülönböztetés nélküli bebörtönzése. Ez utóbbi természetesen nem a helyi igazságszolgáltatási intézmények jogos büntetőigényének megkérdőjelezését jelentené. Mindössze a számos ázsiai és európai példa nyomán elgondolkodtató lenne, hogy a sokszor túlszűfolt börtönök, mint elretentő erő, mennyire akadályozhatják a radikalizációt, és mennyiben készítenek/kényszerítik szélsőséges cselekedetre az oda visszatérni nem akarókat. Az eddigi tapasztalatok alapján nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy megfelelő és hatékony óvintézkedések hiányában a fegyintézetek gyakran bizonyultak ideális helynek a fundamentalisták számára szélsőséges ideológiájuk terjesztésére és potenciális hívek/önkéntesek toborzására. Az egyes nemzeti kormányoknak emellett sürgetően akciótervet kell kidolgozniuk arra vonatkozóan, hogy a radikalizáció veszélyének és a diszkriminációnak leginkább kitett házastársakat és gyermekeket milyen módon tudják hatékonyan vissza-, illetve beintegrálni a helyi társadalmakba. A kihívást – különösen Bosznia esetében – növelik az etnikai ellentétek és a nacionalista indulatok, amelyek sikeres regionális együttműködési politika hiányában táptalaját képezhetik az erőszakos szélsőségek és a terrorista cselekmények megmutatkozásának a térségben. Különösen fontos lenne emiatt mindenekelőtt kiterjeszteni az államilag támogatott iszlám közösségek ellenőrzését az összes mecset felett, az iszlám hit gyakorlásának nem hivatalosan működő tereit pedig bezárni. Fenti megállapítások nemcsak a regionális stabilitás fenntartása, hanem a térség államainak uniós csatlakozási folyamata miatt is kiemelt jelentőséggel bírnak. Az Európai Unió határainak biztosítása szorosan kapcsolódik az európai integrációhoz és a bővítéshez. A csatlakozási tárgyalásokat emiatt kezdettől fogva hátráltatták azok az aggodalmak, hogy a balkáni államok belépésével olyan iszlám

többségű államok kerülnek az unió határain belül, amelyek területén virágoznak a vallási szélsőségek és magas az erőszakos cselekmények száma. Tovább növelte az unióban a kétségeket, az iszlamofób érzelmeket és a szélsőjobboldali populistá megnyilvánulásokat a balkáni önkéntesek távozásának, majd pedig hazatérésnek híre. A Koszovóban vagy Bosznia-Hercegovinában végrehajtott letartóztatások ezáltal például egyszerre szolgálták a szélsőséges lokális közösségek lefejezését, az uniós irányelvek melletti demonstratív kiállást, illetve a szélesebb muszlim világ radikális irányvonalaitól való elhatárolódást és a szekularizált iszlám jelenlétének kihangsúlyozását. A helyi fundamentalistákkal szembeni, a korábbinál hatékonyabb fellépés, a külföldről visszatért önkéntesek és azok családtagjainak eredményes reintegrálása, és az uniós biztonsági szervekkel való együttműködés további elmélyítése ebből fakadóan kulcskérdés az EU-s tagság elnyerésének szempontjából is. A közösség egyes tagjai ugyanis célravezető deradikalizáció hiányában biztonsági kockázatnak értékelhetnek több tagjelölt államot, és nem akarják kockáztatni, hogy általuk olyan radikális iszlám közösségek kerülhessenek be az unió határain belülre, amelyek egyfajta előretolt bázisként szolgálhatnának a közösségen kívüli, Nyugat-ellenes fundamentalisták számára. Tartanak attól is, hogy a nemzeti határok lebontásával, a szabad mozgás jogával élve a szélsőségesek könnyebben tudnak kapcsolatot tartani a már az unió területén élő iszlám közösségek extrémizmusra fogékony második, harmadgenerációs tagjaival. Az uniós biztonságpolitikai kritériumoknak való megfelelés mindezek alapján különösen fontos a térség két legnagyobb dzsihadista kibocsájtó állama, Koszovó és Bosznia-Hercegovina esetében. Ezt igazolja többek között az is, hogy Észak-Macedónia és Albánia 2020. március végén már megkapta a jóváhagyást a csatlakozási tárgyalások megkezdéséhez, amit uniós részről a jogállami reformok mellett többek között a szervezett bűnözés elleni hatékonyabb fellépéssel és a hírszerző szervek megújításával indokoltak.

Felhasznált irodalom

- Azinović, V. & Jusić, M. (2016). *The new Lure of the Syrian War – The Foreign Fighters’ Bosnian Contingent*. Atlantic Initiative
- Azinovic, V. (2017). The Foreign Fighter Phenomenon and the Radicalization in the Western Balkans: Understanding the Context, 2012–2016. In Azinovic, V. (Eds.). *Between Salvation and Terror: Radicalization and the Foreign Fighter Phenomenon in the Western Balkans* (pp. 9-20). The Atlantic Initiative
- Azinović, V. & Bećirević, E. (2017). *A Waiting Game: Assessing and Responding to the Threat from Returning Foreign Fighters in the Western Balkans*. Regional Cooperation Council

- Barrett, R. (2017). Beyond the caliphate: foreign fighters and the threat of returnees. Soufan Center
- Bećirević, E., Šuković, T. & Zuković, A. (2018). *Montenegro Report*. British Council: Extremism Research Forum
- Bytyqi, K. & Mullins, S. (2019). *Returnee Foreign Fighters from Syria and Iraq: The Kosovan Experience*. CTC Sentinel, August, 25–30.
- Comission Staff Working Document (2019). *North Macedonia 2019 Report*. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions 2019 Communication on EU Enlargement Policy, Brussels, May 29, 2019.
- Cook, J. & Vale, G. (2018). *From Daesh to 'Diaspora': Tracing the Women and Minors of Islamic State*. ICSR
- Cook, J. & Vale, G. (2019). From Daesh to 'Diaspora' II: The Challenges Posed by Women and Minors After the Fall of the Caliphate. *CTC Sentinel*, 12(6), 30–45.
- Ćorović, A. (2017). Radicalization in Serbia: The Youth of Sandžak between a Hammer and an Anvil. In Azinovic, V. (Eds.), *Between Salvation and Terror: Radicalization and the Foreign Fighter Phenomenon in the Western Balkans* (pp. 125-136). The Atlantic Initiative
- Dyrmishi, A. (2017). Radicalization and the Governance of Islam in Albania. In Azinovic, V. (Eds.), *Between Salvation and Terror: Radicalization and the Foreign Fighter Phenomenon in the Western Balkans* (pp. 21-30). The Atlantic Initiative
- Dworkin, A. (2019). *Beyond Good and Evil: Why Europe Should Bring ISIS Foreign Fighters Home*. European Council on Foreign Relations. https://www.ecfr.eu/publications/summary/beyond_good_and_evil_why_europe_should_bring_isis_foreign_fighters_home
- Gammer, M. (2007). *Ethno-Nationalism, Islam and the State in the Caucasus: Post-Soviet Disorder*. Routledge
- Jakupi, R. & Kelmendi, V. (2017). *Women in Violent Extremism. Lessons Learned from Kosovo*. Berghof Foundation and Kosovar Centre for Security Studies
- Jakupi, R. & Kraja, G. (2018). *Accounting for the Difference: Vulnerability and Resilience to Violent Extremism in Kosovo*. Berghof Foundation and Kosovar Centre for Security Studies (KCSS)
- Kelmendi, V. (2018). *Citizens Perception and Community Response on Returned Foreign Fighters*. Kosovar Centre for Security Studies
- Kelmendi, V. (2019). Not Just Victims: Women in Terrorism from the Western Balkans. In Alexander, A. (Eds.), *Perspectives on the Future of Women, Gender & Violent Extremism*. The George Washington University
- Kursani, S. (2015). *Report inquiring into the causes and consequences of Kosovo citizens' involvement as foreign fighters in Syria and Iraq*. Kosovar Center for Security Studies
- Kursani, S. & Feti, Arbër (2017). The Foreign Fighter Phenomenon in Kosovo: Covering a Blind Spot. In Azinovic, V. (Eds.), *Between Salvation and Terror: Radicalization and the Foreign Fighter Phenomenon in the Western Balkans* (pp. 83-102). The Atlantic Initiative

- Kursani, S. (2019). *Extremism Research Forum (ERF). Literature Review 2017–2018*. British Council. https://www.britishcouncil.al/sites/default/files/20f1n20kursani_literature20review20ii20-20erf.pdf
- Lamallari, B. (2016). *Dealing with Returning Foreign Fighters*. TRAIN Programme 2016, Stability Pact for South East Europe. https://www.osfa.al/sites/default/files/train_2016_dealing_with_returning_foreign_fighters_besfort_lamallari.pdf
- Lebl, L. S. (2014). *Islamism and Security in Bosnia-Herzegovina*. U.S. Army War College Press
- Perteshi, S. (2018). *Beyond the Triggers: New Threats of Violent Extremism in Kosovo*. Kosovar Centre for Security Studies
- Qehaja, F. (2016). Beyond Gornje Maoče and Ošve: Radicalization in the Western Balkans. In Varvelli, A. (Eds.), *Jihadist Hotbeds. Understanding Local Radicalization Processes* (pp. 75-92). ISPI
- Qehaja, F. & Perteshi, S. (2018). *The Unexplored Nexus: Issues of Radicalization and Violent Extremism in Macedonia*. Kosovar Centre for Security Studies
- Qirjazi, R. (2018). Albania. In Orosz, A. (Eds.), *Returning from Violence: How to Tackle the Foreign Fighters' Problem in the Western Balkans?* (pp. 45-55). Institute for Foreign Affairs and Trade
- Shutarov, V. (2019). *De-radicalization in prisons as a challenge for the Western Balkans countries. International Scientific Conference "Towards a Better Future: Democracy, EU Integration and Criminal Justice" Bitola, 10 – 12 May, 2019*. Conference Proceedings, Volume II Faculty of Law – Kicevo (pp. 1-10). University St. Kliment Ohridski
- Shtuni, A. (2019). Western Balkans Foreign Fighters and Homegrown Jihadis: Trends and Implications. *CTC Sentinel*, 12(5), 18–24.
- Spahiu, E. (2016). Foreign fighters, Religious Radicalism and Violent Extremism in Albania and the Western Balkans. In Ejduz, F. & Jureković, P. (Eds.), *Violent Extremism in the Western Balkans* (pp. 57-86). Federal Ministry of Defence and Sports
- Speckhard, A. & Shajkovci, A. (2017). *Drivers of Radicalization and Violent Extremism in Kosovo: Women's Roles in Supporting, Preventing & Fighting Violent Extremism*. International Center for the Study of Violent Extremism
- Speckhard, A. & Shajkovci, A. (2018). *Fighting ISIS on Facebook – Breaking the ISIS Brand Counter-Narratives Procejt*. International Center for the Study of Violent Extremism
- Speckhard, A. & Shajkovci, A. (2018). The Balkan Jihad. Recruitment to Violent Extremism and Issues Facing Returning Foreign Fighters in Kosovo and Southern Serbia. *Soundings*, 101(2), 79–109.
- Speckhard, A., Yayla, A. S. & Shajkovci, A. (2018). *Defected from ISIS or Simply Returned, and for How Long? Challenges for the West in Dealing with Returning Foreign Fighters*. ASPJ – Africa & Francophonie, 4th Quarter, 24–46.
- Šutarov, V. (2017). The Threat Posed by Foreign Terrorist Fighters to the Republic of Macedonia and the Western Balkans. In Azinovic, V. (Eds.), *Between Salvation and Terror: Radicalization and the Foreign Fighter Phenomenon in the Western Balkans* (pp. 103-124). The Atlantic Initiative

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *Returning Western Balkans Foreign Fighters: A Long-term Challenge*. <https://www.ispionline.it/en/publicazione/returning-western-balkans-foreign-fighters-long-term-challenge-24762>
- URL2: *Muslim radicals in mountain villages spark fears in Bosnia*. <https://www.telegraph.co.uk/news/2016/04/30/muslim-radicals-in-mountain-villages-spark-fears-in-bosnia/>
- URL3: *The Threat of Returning Foreign Fighters from the Balkans*. <https://www.ispionline.it/en/publicazione/threat-returning-foreign-fighters-balkans-23219>
- URL4: *Bosnia: Muslims upset by Wahhabi leaders*. <https://web.archive.org/web/20061123230849/http://www.speroforum.com/site/article.asp?id=6540>
- URL5: *At Guantanamo, Caught in a Legal Trap. 6 Algerians Languish Despite Foreign Rulings, Dropped Charges*. http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/08/20/AR2006082000660_pf.html?noredirect=on
- URL6: *Bosnian court jails Islamist for 45 years over bomb attack*. <https://www.reuters.com/article/us-bosnia-verdict-attack/bosnian-court-jails-islamist-for-45-years-over-bomb-attack-idUSBRE9BJ14L20131220>
- URL7: *Bosnia US embassy gunman Mevlid Jasarevic jailed for 18 years*. <https://www.bbc.com/news/world-europe-20629893>
- URL8: *Balkan foreign fighters: from Syria to Ukraine*. <https://www.iss.europa.eu/content/balkan-foreign-fighters-syria-ukraine>
- URL9: *Trouble is brewing in the Balkans*. <https://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2015/02/trouble-brewing-balkans-150204111930474.html>
- URL10: *Isis fighters struggle on return to Balkan states*. <https://www.ft.com/content/24835626-762a-11e9-be7d-6d846537acab>
- URL11: *Parents of Albanian ISIS 'Martyrs' Abandoned to Grief*. <https://balkaninsight.com/2018/01/15/parents-of-albanian-isis-martyrs-abandoned-to-grief-01-12-2018/>
- URL12: *Balkan Foreign Fighters Are Coming Back: What Should Be Done?* https://www.stratpol.sk/wp-content/uploads/2018/01/Metodieva_Returnees_Western_Balkans_Stratpol_FINAL.pdf
- URL13: *Balkan Jihadists the Radicalisation and Recruitment of Fighters in Syria and Iraq*. <https://wb-iisg.com/wp-content/uploads/bp-attachments/4752/Balkan-Jihadists.pdf>
- URL14: *Sarajevo: A Cosmopolitan Capital in an Ethnically Cleansed State*. https://www.independent.co.uk/news/long_reads/sarajevo-a-cosmopolitan-capital-in-an-ethnically-cleansed-state-a7907956.html
- URL15: *Indictment Reveals ISIS-Backed Plans for Kosovo Attacks*. <https://balkaninsight.com/2018/10/10/prosecution-reveals-isis-plans-to-destabilize-kosovo-10-10-2018/>
- URL16: *Returning IS Fighters in the Balkans: Beyond the Immediate Security Threat*. <https://jamestown.org/program/returning-is-fighters-in-the-balkans-beyond-the-immediate-security-threat/>

- URL17: *Srebrenica Muslims accuse Serb authorities of harassment*. <http://english.alarabiya.net/en/News/world/2015/05/08/Srebrenica-Muslims-accuse-Serb-authorities-of-harassment.html>
- URL18: *Two Soldiers Shot Dead in Bosnian Capital*. <https://balkaninsight.com/2015/11/18/two-soldiers-dead-four-wounded-in-attack-in-sarajevo-11-18-2015/>
- URL19: *ISIS Threatens Terror Campaign in the Balkans*. <http://www.balkaninsight.com/en/article/isis-wows-to-wreak-vengeance-on-balkans-in-new-threat-06-08-2017>
- URL20: *Mother of teenage ISIS 'pin-up poster girl' who died in Syria SUES the Austrian government for letting her leave the country*. <https://www.dailymail.co.uk/news/article-6468035/Mother-teenage-ISIS-poster-girl-died-Syria-SUES-Austrian-government.html>
- URL21: *Swede arrested in Bosnia over terror plot*. <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2054&artikel=6116525>
- URL22: *The Four Dimensions of the Foreign Fighter Threat: Making Sense of an Evolving Phenomenon*. <https://icct.nl/wpcontent/uploads/2017/06/ICCT-Reed-Pohl-The-Four-Dimensions-of-the-Foreign-Fighters-Threat-June2017.pdf>
- URL23: *Responses to returnees: Foreign terrorist fighters and their families*. https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/ran_br_a4_m10_en.pdf
- URL24: *Turkey deports foreign terrorists to Denmark*. <https://www.aa.com.tr/en/turkey/turkey-deports-foreign-terrorist-to-denmark/1705248>
- URL25: *Bosnia Court Jails Syria Fighter for Three Years*. <https://balkaninsight.com/2019/04/17/bosnia-court-jails-syria-fighter-for-three-years/>
- URL26: *North Macedonia jails 7 IS fighters captured in Syria*. <https://www.businessinsider.com/north-macedonia-jails-7-is-fighters-captured-in-syria-2019-3>
- URL27: *Kosovo Detains Terror Suspects Returned from Syria*. <https://balkaninsight.com/2019/04/22/kosovo-detains-terror-suspects-returned-from-syria/>
- URL28: Zivanovic, M. (2019a): *Serbian Prosecutors Await Advice Over ISIS Suspect*. Balkan Insight, January 16, 2019. <https://balkaninsight.com/2019/01/16/serbian-police-arrested-isis-connected-man-01-16-2019/>
- URL29: *The challenge of female ISIS returnees in the Balkans*. <https://globalriskinsights.com/2018/07/isis-female-returnees-worry-balkans-europe/>
- URL30: *Egy zágrábi nő, aki nem akar hazatérni az Iszlám Államból*. https://balkanimozaik.blog.hu/2019/11/26/egy_zagrabi_no_aki_nem_akar_hazatetni_az_iszlam_allambol
- URL31: *European Islamist Plots and Attacks since 2014—and how the U.S. can help prevent them*. (<http://www.heritage.org/europe/report/european-islamist-plots-and-attacks-2014-and-how-the-us-can-help-prevent-them>)
- URL32: *Bosnia Plans Captured ISIS Fighters' Return from Syria*. <https://balkaninsight.com/2019/02/20/bosnian-plans-captured-isis-fighters-return-from-syria/>
- URL33: *After ISIS Collapse, Serbian Women Trapped in Syria*. <https://balkaninsight.com/2019/04/25/after-isis-collapse-serbian-women-trapped-in-syria>

- URL34: *Boy taken by mom to join ISIS in Syria has emotional reunion with dad and sisters.* <https://www.cbsnews.com/news/albanian-boy-taken-by-mom-join-isis-syria-reunited-father-family-italy-today-2019-11-08/>
- URL35: *Working With the Youth: Countering Violent Extremism in Macedonia.* <https://www.globsec.org/2018/03/21/youth-countering-violent-extremism-macedonia/>
- URL36: *Families of Albanian ISIS Fighters Face Long Road Home.* <https://balkaninsight.com/2019/04/18/families-of-albanian-isis-fighters-face-long-road-home/>
- URL37: *Repatriated Kosovo Woman Found Guilty of Joining ISIS.* <https://balkaninsight.com/2020/01/09/another-repatriated-kosovar-pleads-guilty-to-belonging-to-isis/>
- URL38: *Turkish Threat over ISIS Fighters Poses Challenge for Balkans.* <https://balkaninsight.com/2019/11/18/turkish-threat-over-isis-fighters-poses-challenge-for-balkans/>
- URL39: *Bosnia Arrests Suspected Former ISIS Fighters on Return Home.* <https://balkaninsight.com/2019/12/20/bosnia-arrests-suspected-former-isis-fighters-on-return-home/>
- URL40: *Balkan Daesh Fighters in Numbers.* <https://thenewturkey.org/balkan-daesh-fighters-in-numbers>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Prantner Z. (2020). Az Iszlám Állam nyugat-balkáni önkéntesei és visszatérésük problematikája. *Belügyi Szemle*, 69(2), 247-282. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.2.5>

Ajánlás a Belügyi Szemle új rovata, a Nemzetközi Rendészeti Figyelő elé

A Belügyminisztérium szakmai, tudományos folyóirata a sajtó nyújtotta lehetőségek kiaknázásával teljesíti kettős küldetését:

- a belügyi igazgatás gyakorlatának gyors, pontos és hiteles tájékoztatását, valamint
- annak a szellemi fórumnak a megteremtését, amely az állam- és jogtudományok mellett egy új stúdium, a rendészettudomány számára kínál médiaműhelyt.

A tudományosság nem ismer országhatárokat, a kutatási eredmények nemzetközi megmértetést igényelnek. Lapalapító elődeink jól tudták ezt. Idézzük fel a néhai főszerkesztő-helyettes, Nyerges Lajos munkásságát, aki már a hetvenes évektől kezdődően gazdag tartalommal, a jogállami minták közvetítésével, a kriminalisztika élenjáró eredményeinek bemutatásával gondozta a Szemle mellékleteként kiadott egykori Külföldi Figyelőt.

A most jelentkező nemzetközi rovat nem csupán a régi értékek megőrzését tekinti hivatásának, hanem figyel korunk kihívásaira is. Külföldi orgánumok, mindenekelőtt a társadalomtudományok művelésében rangot szerzett szakfolyóiratok legértékesebb közleményeinek ismertetésével forrásokat nyit a Magyar Tudományos Akadémia által 2003-ban befogadott rendészettudományi Karán folyó oktatói és elméletképző munkához, támogatja a Rendészettudományi Doktori Iskola fő törekvését, a rendészettudomány jövőjének művelőinek felkészítését, nem utolsó sorban pedig világméretű kitekintés biztosít a lap valamennyi olvasója számára.

A Nemzetközi Rendészeti Figyelő műfaja megkívánja, hogy hűen tükrözze vissza a bemutatásra kerülő tanulmányok eredeti tartalmát. Kétségtelen, hogy helyes értelmezés szerint a recenzió tartalmazhat személyes benyomásokat és kritikai észrevételeket, jelen esetben azonban a hangsúlyt az idegen nyelvű szakirodalomban megfogalmazott gondolatok torzításmentes közreadására helyezzük. Amennyiben, reményeink szerint, sikerül a Figyelő eredeti programjának megvalósítása, akkor annak fő küldetése lesz az olvasók rendszeres tájékoztatása a nemzetközi szakirodalom aktuális témáiról. Célszerű az új rovat

leendő szerzőit arra készítetni, hogy az ide szánt írásaikat ezzel a gondolat-
közlő, szöveghű szemlélettel készítsék el. Ha mindenki, aki ismertetésre fog
vállalkozni, egyéni ízekkel ruházná fel írását, éppen a lényeg, a tájékoztatás
veszne el.

A tudományos élet iránt érdeklődők számára előnyt jelent, ha rendelkeznek
a szükséges kritikai készséggel, amit a Figyelő csak erősíthet, noha maga nem
vitafórum. Ugyanakkor az itt megjelenő írások színes tematikája, az elméleti
jártasság szélesedő horizontja a pályakezdő kutatók értékelő képességeit
gyarapítja, alkalmassá téve őket arra, hogy a későbbiekben maguk is sikerrel
jelenjenek meg nemzetközi fórumokon.

Reményeink szerint az új rovat felkelti majd a rendészet irányító és végrehaj-
tató szakembereinek a figyelmét is, akik tapasztalatokat gyűjthetnek arról,
miként lehetséges a praxisban felhasználni a tudományok eredményeit, és ho-
gyan lehetséges a gyakorlat támogatására partnert keresni a kutatókban.

A Nemzetközi Rendészeti Figyelő bemutatkozó száma a Rendészettudományi
Doktori Iskola hallgatóinak munkáit adja közre. A recenziók három téma köré
csoportosíthatók:

- a rendészeti igazgatás és a biztonság modern megközelítése;
- a hatékonyság és a törvényesség, mint a rendészet legitimációjának alapja;
- a rendészet feladatai világjárvány idején.

NEMZETKÖZI RENDÉSZETI FIGYELŐ

Borbély Zsuzsanna, Cieleszky Péter, Csizner Zoltán, Éberhardt Gábor, Pesti Tünde, Schmidt Laura, Veprik Zita, Vizvári Fanni

Nemzetközi Rendészeti Figyelő I.

Borbély Zsuzsanna

Rendészeti tevékenység a koronavírus-járvány idején

Kathryn Farrow kriminológus, doktorandusz, kutatási területe a rendőrségbe vetett bizalom kérdésköre. Írásában (Farrow, 2020) a koronavírus-járvány elleni küzdelem rendészeti feladatait foglalja össze az eljárási igazságosság elvének fókuszba helyezésével. Példáit az Egyesült Királyságban megvalósult gyakorlatból meríti. Farrow hangsúlyozza, hogy a rendőrség szerepvállalásának egy közegészségügyi krízishelyzet megoldásában nincsenek előzményei, ugyanakkor világszerte számos kormány élt ezzel a megoldással. Felhívja a figyelmet arra is, hogy a korlátozások és karanténintézkedések betartatása feltételezi a szűkebb és a tágabb társadalmi közösségek együttműködését a rendőrséggel. A helyzetet nehezíti, hogy az állampolgároknak nem volt módjuk közreműködni az új szabályok kialakításába, és nincs információjuk arról sem, hogy a rendkívüli körülmények meddig maradnak fenn. Emellett a szerző összegyűjti azokat a fogalmakat, kifejezéseket, amelyek értelmezése és/vagy gyakorlati alkalmazása nehézségeket okozhat és okoz a vírushelyzet kapcsán a rendészeti tevékenységben: ésszerű gyanú és indokolható kivétel, méltányosság és eljárási igazságosság. Az ésszerű gyanú fogalma azt takarja, amikor különböző tényezők okán a rendőrök gyanítják, hogy az intézkedés alá vont személy esetleg Covid19 fertőzött lehet, s ennek megfelelően intézkednek vele szemben. Ugyanakkor nehézség, hogy mely tényezők azok, amelyek alapján a gyanú jogosnak tekinthető. Ehhez kapcsolódik az indokolható kivétel fogalma, amely még homályosabb, mert arra vonatkozik, hogy a kijárási korlátozások időszakában mi számít ésszerű indoknak otthonunk elhagyására. A szerző azt is jelzi, hogy a rendőri vezetés a cikk írása idején már megfogalmazott

iránymutatásokat az említett fogalmak értelmezéséhez. Mindez arra mutat, hogy a jobbiztonság és a méltányosság követelménye a rendkívüli helyzetek kezelése során is követelmény marad.

Mindezekhez szorosan kapcsolódó fogalom a méltányosság, amely arra vonatkozik, hogy a rendőrök pártatlanul és igazságosan bánnak az emberekkel, kivételzés vagy diszkrimináció nélkül, s következetesen ebben. Az eljárási igazságosság pedig szervesen kapcsolódik ehhez, ugyanis a méltányosság ennek egy kulcsfontosságú eleme. Az eljárási igazságosság elve arra hívja fel a figyelmet, hogy a rendőri intézkedés alá vont állampolgárok jobban elfogadják annak kedvezőtlen következményeit is, ha a rendőrök eljárása részrehajlásmentes, következetes és mindenre egyformán érvényesül. Vagyis az eljárási igazságosság érvényesülése, állampolgárok és a rendőrség közötti kommunikáció megfelelő minősége megerősítheti a társadalom rendőrségbe vetett bizalmát. Farrow megemlíti egy másik kulcsfontosságú tényezőt is, ez pedig az információmegosztás. Hogy ez miért ennyire fontos? Mert a nyitottságot, hajlandóságot közvetíti az állampolgárok felé, amely képes fokozni a szabályok betartására való készséget is.

Emellett hangsúlyozza, hogy az eljárási igazságosság elve nemcsak az állampolgárokkal szemben, hanem a szervezeten belül is követelmény. Ebben a vonatkozásban az elv azt jelenti, hogy milyen mértékben lehetnek biztosak a szervezet tagjai abban, hogy mérlegelést igénylő szakszerű, elfogulatlan, következetes és transzparens döntéseik találkoznak szakmai vezetőik támogatásával. Ennek feltétele a szervezeten belüli információmegosztás, ami, ha átlátható és nyitott módon történik, segíti a rendőröket abban, hogy kompetensen, a legalitás jegyében képviseljék a szabályokat, és találják meg a legjobb megoldást még az esetlegesen adódó nehéz helyzetekben is. Farrow tanulmányának fő tanulsága, miszerint az eljárási igazságosság elvének kiemelt szerepe van a pandémia rendészetében. A szervezeten belüli megfelelő információmegosztás és eljárási igazságosság érvényesülését illetően a szerző azt is megemlíti, hogy az Egyesült Királyságban sem feltétlenül jó a helyzet, mert a rendőri állomány körében végzett Covid19 tesztek mennyisége alacsony, miközben a megfelelő védőfelszerelés megléte sem minden esetben garantált. Mondhatjuk azt is, hogy igazságos és méltányos eljárásra a rendőrök is igényt tarthatnak.

Felhasznált irodalom

Farrow, K. (2020). Policing the Pandemic in the UK Using the Principles of Procedural Justice. *Policing, Policing: A Journal of Policy and Practice*, 14(3), 587–592. <https://doi.org/10.1093/police/paaa031>

Cielezky Péter

A rendészet és a biztonság elméleti megközelítése

A 21. század harmadik évtizedéhez közelítő világ biztonság iránti igényének átalakulása, amit a természeti és a társadalmi környezet konfliktusai, a digitális korszak szülte ellentmondások és a biztonság piacosodásának veszélyei jellemeznek. A tanulmány (Holley et.al., 2020) gondolati kontextusa látszólag szinkronitási problémák nélküli kapcsolódási pontokon kínálja fel annak lehetőségét, hogy problémafelvetései értelmezését a hazai rendészetelmélet és gyakorlat történetileg meghatározott keretei között, máig tapasztalható egyes sajátosságaival azonosítva, azokkal szinoptikusan kezeljük. Az illesztési pontok közül elsőként említhetők a Hobbes-i társadalmi szerződéselméletből eredeztethető, abból levezethető azon változások is, amelyek a biztonság által és a biztonság nevében történő kormányzás keretében valósulnak meg, és amelyek eredményeképp végül a köznyugalom fokozatosan elnyeli a magánbékét. Másodsorban pedig kiemelkednek azok a veszélyek, amelyek a magánbiztonság szereplőinek piacorientált szemléletéből fakadnak – szemben a közjóba vetett hittel, amely az állam által szavatolt biztonság legitimitásának forrása.

A szerzők egy gördülékeny és elegáns szellemi kirándulással, több mértékadó kutató gondolatait is ötvözve vezetik végig az olvasót a biztonság változó értelmezésén, fogalomhasználatán, és e jelenségkör a teljesség igénye nélkül meghatározó esztörténeti íven. Ebből világosan kiderül az is, hogy míg a kapcsolódási pontokként jelzett jelenségekhez köthető problémafelvetések, továbbá az antropocénnal összefüggő és a kibetérrel jelzett kihívások a világban globálisan jelennek meg, addig az ezek kezelését célzó kormányzati akarat manifesztumai jobbra lokálisan vagy több esetben regionálisan sajátos formát öltenek és történeti meghatározottságúak. Nem szabad tehát elfelejteni, hogy a látszólagos hasonlóság mögött húzódó meghatározó eltérés egyes hazai és a tanulmányban felmutatott felfogások között a szabadság és a biztonság összeegyeztethetőségének konceptuális értelmezése történetileg meghatározott különbözőségéből fakad. És bár explicite kimondottan a gondolatmenet fókuszában nem ennek a problémának a feltárása áll, helyes értelmezését ennek felismerése segíti, különösen akkor, ha a hazai rendészeti kihívásokra adott válaszok alternatíváit az itt felvillantott értelmezések felhasználásával kívánjuk kidolgozni. A kutatók kifejtik, hogy a hon- és rendvédelmi terület szétválása történeti oldalról egy, a vesztfá-liai béke időszakától eredeztethető és a modern polgári és nemzetállami keretek között kibontakozó folyamat volt. Megjegyezhetjük, hogy hazánkban e később kibontakozó folyamat egyik szimbolikus mérföldköve az önállósuló rendészeti tevékenység (policing) demilitarizálására, decentralizálására és depolitizálására

irányuló akarat kifejezése (Horváth, 1990) volt a rendszerváltoztatás időszakában. A szerzők által vizsgált geopolitikai környezetben ugyanakkor nem meglepő, hogy a magánbiztonság huszadik század derekán tapasztalható tényerése úgy is értelmeződhetett, mint a fellazuló központi (ti. állami) rendszert egyfajta hiányosságára született társadalmi és intézményi válasz. Szélsőséges esetben pedig úgy, hogy a magánbiztonság ugyanúgy a közbiztonság megzavarásának tekinthető, mint a jogsértő cselekmények.

E felfogás mellett azonban a szerzők más megközelítések érvényességére is utalnak (vákuum teória, policentrikus rendőrség). Ezekre sokkal inkább a köz- és magánbiztonság hatásterületeinek természetszerű átfedése, az ezeket meghatározó tevékenységek egymásra utaltsága és intézményi szinten pedig a szorosabb kooperáció kialakításának szükségessége jellemző, amellyel ugyanakkor biztonsági kockázat is generálódik. Hiszen míg az állami működés elsődleges céljai a közjába vetett hitből, addig a piaci szereplőké a profit reményéből vezethetők le. Ezeket az értékeket pedig nem könnyű nivellálni vagy közös nevezőre hozni. Végezetül a tanulmány összegzése szerint a kiemelt változások – különösen a kibertérrel és az antropocénnel jelentkező újabb kihívások hatása – számos további kérdést vet fel, amelyek a rendőrség irányítására, szerepének a biztonság garantálásában történő megváltozására és a magánbiztonsági szektorral történő együttműködés módjának amúgy is gondokkal terhelt területére vonatkoznak. A kutatók a jövő egyik lehetséges útjaként a közrendszert megerősítése, megerősödése mellett a biztonság egyes elemeinek decentralizált kezelése, a technológia, az ember és környezetének szorosabb összekapcsolása, és e körben a közösségek szerepének megerősítése, önellátó képességük fejlesztése mellett foglalnak állást. A hazai rendészeti gondolkodásnak ugyanakkor egy alapvető nehézséggel kell szembesülnie a tanulmány továbbgondolása során. Ugyanis, ha a megoldás valóban a közösségek szerepének megerősítése, önellátó képességük fejlesztése irányába mutat, abban az esetben a rendészeti tevékenység újabb módozatai kidolgozását megelőzően előbb azt kell tisztázni, hogy miképpen értelmezhető egy közösség szerepe, és annak milyen jellemzői vannak egy élhetőbb és egy kevésbé élhető társadalomban a szabadság-kontroll-biztonság (Krémer, 2020) hármasságának értelmezési keretében.

Felhasznált irodalom

Holley, C., Mutongwizo, T. & Shearing, C. (2020). Conceptualizing Policing and Security: New Harmscapes, the Anthropocene, and Technology. *Annual Review of Criminology*, 3, 341-358. <https://doi.org/10.1146/annurev-criminol-011419-041330>

Csizner Zoltán

Az emberi jogok, a kormányzottak és a bűnüldözés legitimitációja

Rhodes Lynn nemzetközi független tanácsadó és tudós, 2017-től a Nemzetközi Társaság a Civilizációk Összehasonlító Kutatásáért (ISCSC, URL1), elnöke. A társadalomtudományok művelése mellett elkötelezett híve a környezetvédelemnek. Többek között vezetője volt a Kaliforniai Állami Parkok Vadőrei Egyesületének (CSPRA, URL2) és vagyonkezelője a kaliforniai sivatagban található Anza Borrego Nemzeti Park alapítványának. Rhodes Lynn elvégezte az FBI Nemzeti Akadémiáját, és részt vesz a Nemzetközi Rendőrfőkapitányok Szövetségének (IACP) Környezeti Bűncselekményekkel foglalkozó bizottságában (URL3). Hivatalos tanácsadóként szolgált Mongóliában a védett területek kezelésével kapcsolatban, és környezetvédelmi tanácsadóként a Zhongnan Egyetemen, Vuhanban, Kínában. A kínai Soochow Egyetem (URL4) tiszteletbeli professzora (URL5). Az idén tavasszal – az ISCSC hivatalos publikálási felületén, a *Comparative Civilizations Review*-ben – megjelent írása a modern rendészet egyik legaktuálisabb és legfontosabb kérdését vizsgálja: milyen hatásai lehetnek, ha egy rendőri szervezet a társadalomtól kapott felhatalmazás kereteit túllépve, törvénytelen eszközökkel tartja fenn a rendet. A tanulmány alapgondolata, hogy a társadalmi rend megköveteli a hatóságok részéről is a szabályok maximális betartását, függetlenül az intézkedéssel érintett származásától, bőrszínétől vagy társadalmi helyzetétől. Függetlenül a bűnözés szintjének mennyiségi és minőségi emelkedésétől, minden embernek alapvető joga van tisztességes eljáráshoz és bánásmóddhoz. A cikk különlegessége, (Rhodes, 2020) hogy hónapokkal George Floyd 2020. május 25-i halála előtt figyelmeztet a rendőri túlkapások és az indokolatlanul, törvénytelenül alkalmazott erőszak veszélyeire, mely az egész testület megítélését alááshatja, amely ezáltal elveszti a társadalom bizalmát. A szerző megállapításait az élet igazolta: az afroamerikai Floyd halálát eredményező, indokolatlanul alkalmazott rendőri erőszak egész Amerikában, majd később világszerte tüntetés-sorozatot és zavargásokat eredményezett. Az USA-ban tömegek követeltek szigorúbb fellépést a rasszista rendőri túlkapások ellen.

A szerző megállapítja, hogy a rendészeti szervek munkája nélkülözhetetlen, és valós kollektív társadalmi igény, azonban ez nem jelentheti azt, hogy azt

szabályok nélkül vagy azokat be nem tartva lehetne végezni. A közösségi média rohamos fejlődése a társadalmi kontroll lehetőségeit is szélesítette, melyre szintén felhívja a figyelmet a cikk. Sok esetben az egyes túlkapások részletei az interneten jelennek meg. Így történt ez George Floyd esetben is, amikor az intézkedést szemlélők által mobilt-telefonnal készített felvételek napok alatt bejárták a világot. De nem csak Amerikában, hanem más országokban – így például Németországban Düsseldorfban vagy Hamburgban – is készültek már hasonló felvételek.

Álláspontja szerint nélkülözhetetlen a belső kontroll, a jogsértések szervezeten belüli felismerése, kezelése és határozott elutasítása, mivel ezek hiányában elveszti a társadalom bizalmát. Ms. Rhodes a probléma felvetése mellett felhívja a figyelmet azokra a kiadványokra és tanulmányokra, melyek megismerése és alkalmazása jelentősen javíthatja a testületen belüli normakövetést. Ezek között szerepel többek között:

- az Interpol 2017–2020. közötti időszakra vonatkozó működési stratégiája (URL6);
- Az állampolgári jogok védelme: vezetői útmutató az állami, helyi és törzsi bűnüldözéshez (URL7);
- A 21. századi rendőrség átalakulására létrehozott elnöki munkacsoport beszámoló-jelentése, „*Végrehajtási útmutató: Áttérés a javaslatokról a cselekvésre*” címmel (URL8).

Ezek közül talán a legutóbbit érdemes a cikktől függetlenül is részletesebben megismerni. 2014 decemberében Barack Obama, az USA akkori elnöke életre hívott egy 21. századi rendészeti munkacsoportot. Ennek feladata volt olyan gyakorlatok és javaslatételek kidolgozása, melyek a rendőri gyakorlatok fejlesztésével alkalmasak a bűncselekmények hatékony csökkentésére, a közbizalom növelése mellett. A hivatkozott végrehajtási útmutató a munkacsoport 59 ajánlásának és 92 cselekvési tételének az összefoglalása. A tanulmány ugyan az amerikai viszonyokra utal elsősorban, de érvényes minden olyan társadalomra, ahol a rendészeti szervek működésében kiemelt szerepe van a törvényességnek, a közbizalomnak és a demokratikus értékek tiszteletének.

Felhasznált irodalom

Rhodes, L. (2020). Human Rights, Those Who Are Governed and the Legitimacy of Law Enforcement. *Comparative Civilizations Review*, 82(5), 5-13. <https://scholarsarchive.byu.edu/ccr/vol82/iss82/5>

A cikkben található online hivatkozások

URL1: ISCSC. <http://www.iscsc.org/>

URL2: California State Park Rangers Association. <http://www.cspra.com>

URL3: Environmental Crimes Committee. <https://www.theiacp.org/working-group/committee/environmental-crimes-committee>

URL4: Soochow University. <http://www.scu.edu.tw/>

URL5: Lynn Rhodes. <https://lynnrhodes.academia.edu/>

URL6: Strategic Framework 2017-2020. <https://www.interpol.int/Who-we-are/Strategy/Strategic-Framework-2017-2020>

URL7: Protecting Civil Rights: A Leadership Guide for State, Local, and Tribal Law Enforcement. <https://www.theiacp.org/resources/document/protecting-civil-rights-a-leadership-guide-for-state-local-and-tribal-law>

URL8: The President's Task Force on 21st Century Policing. https://cops.usdoj.gov/pdf/taskforce/taskforce_finalreport.pdf

Éberhardt Gábor

A koronavírus-járvány rendészeti kezelése:

A kollektív normasértés elemei és következményei

A tanulmányt két, az Egyesült Királyságban tevékenykedő kutató, oktató jegyzi. Stephen Reicher a St. Andrews Egyetem pszichológia professzora. Kutatómunkájának középpontjában a tömegpszichológia áll és ezen belül vizsgálja az egyén identitását az őt körülvevő tömeg viselkedésén belül, valamint a társadalmi identitás modellje szerinti hatást a tömeges konfliktusok viszonyában. Clifford Stott a Keele-i Egyetem pszichológia professzora. Munkásságának tárgya a társadalmi tömeg, azok csoportjainak és tagjainak szélsőséges viselkedési mechanizmusa, valamint az ilyen eseményekre adandó rendészeti intézkedések vizsgálata, a közösségi érdekeket szolgáló, erőszakmentességet biztosító ajánlások kidolgozása.

A publikáció az Egyesült Királyság Kormányának támogatásával (URL1) a Policing: A Journal of Policy and Practice (URL2) kiadványában jelent meg, (Reicher & Stott, 2020) amely a rendészettudományok egyik nemzetközi szinten legismertebb, Q1 folyóirata (URL3). A téma aktualitása vitathatatlan, hiszen a COVID-19 azonosítóval jelzett globális pandémia a Föld egész lakosságát érinti napjainkban és a megjelenés időszakában is. A járvány kezelésének feladatai pedig jelentős arányban hárulnak az államhatalmat képviselő rendészeti szervekre, amely témában nagy számú minősített publikáció érhető

el már a 2020 év eddig eltelt időszakában is (URL3). A szerzők a tanulmány bevezető részében felvázolják azokat a súlyozott tartalmi elemeket, amelyek vonala mentén megismerhetjük a globális humán pandémiával összefüggésben esetlegesen kialakuló társadalmi ellenállást a védekezési szabályzókkal szemben. Ismertetik azokat a rendőri, rendészeti jellegű intézkedéseket, amelyekkel a társadalmi (egyéni, csoportos, tömeges) ellenállást javasolt kezelni. A kutatók felvázolnak három olyan tipizálnak értékelhető társadalmi ellenkezést, konfliktus forrást, amelyek a járvány terjedését, megelőzését biztosító rendészeti intézkedések során egy multikulturális társadalomban nagy valószínűséggel bekövetkezhetnek. A járványügyi védekezésre visszavezethető társadalmi ellenállás okainak elemzésekor a szerzők hivatkoznak (Thompson, 1971, 76-16.) a korai tömeg konfliktusok, valamint annak általuk tovább gondolt (Reicher & Stott, 2011, 95–101.) zavargási tényezők elméletére. A tanulmányban azt a megállapításukat képviselik, amely szerint alapvetően három elem szükséges a társadalmi ellenkezéshez: kialakul, majd terjed jogszerűtlenség a sérelemérzet a normatív szabályzókkal és azoknak érvényt szerezni törekvő államhatalmi szervezettel szemben. Emiatt már megjelenik az a közös ellenség, akivel szemben fellépnek az ellenkező személyek, azok csoportjai. Felhívják annak a kutatási eredményeknek a megállapításait, amelyek szerint a három feltétel együttes fennállása sem vált ki minden esetben tényleges ellenállást. Ugyanakkor a rendészeti szerv részéről a nem kellően objektív, az aránytalan, a túlzottan erőszakosnak értékelt intézkedés kiválthat olyan szikrát, amely miatt egyenes út vezethet a konfliktusokhoz, a társadalmi ellenkezéshez.

A tanulmány külön foglalkozik a mi és az ők fogalmi körével, a kapcsolódó konfliktus alapokkal, valamint a megelőzést szolgáló rendészeti módszertannal. A közösségi konfliktusoknak, ellenállásnak nagy a bekövetkezési valószínűsége, ha a társadalom tagja úgy értékeli a helyzetüket, hogy az állam aránytalanul intézkedik, biztosít forrásokat, erőket és eszközöket valamilyen azonosítható tipológia elemek mentén. Amennyiben az ilyen intézkedéseknek a központi hatalom részéről, a társadalom valamennyi tagja és szereplője felé, objektív kommunikáció útján bemutatott indokoltsága van, azt a korábbi kutatásaik szerint elfogadóbban kezeli a kevésbé támogatott közösség is. Szintén hivatkoznak olyan eredményekre is, amelyek szerint a hiteles, objektív, teljeskörű kommunikáció kiválthatja a társadalmi tagjai között az együttérzést, ami jellemzően önszabályozó, normakövető viselkedéssel is együtt jár. Ezek a reakciók a korlátozó intézkedések, a rendészeti szervek feladatellátásának támogatását is eredményezhetik, ami a közülünk és értünk gondolati megközelítéseként jelenhet meg. A tárgyi kutatási eredmények és ajánlások

beépültek az Egyesült Királyság rendészeti szerveinek képzési, végrehajtási metodikájába is (URL4). Az úgynevezett „4E eszkalációs modell” elveinek és módszertani ajánlásainak követésével a rendőrségnek (feladatellátásba bevont katonai erőknél) úgy kell a rendfenntartást biztosítani, hogy az az őket körülvevő közösség tagjai által elfogadásra alkalmas legyen, az intézkedések alkalmazásakor az „értük” célt tudják azonosítani.

A következő cím alatt a szerzők három olyan konkrét eseménymintát mutatnak be, amelyeknek a védekezési időszakban magas arányú a bekövetkezési valószínűsége. Az egyik ilyen tipizált eseménysor, amikor az egészségügyi intézményben elkülönített, ellátás alatt álló hozzátartozóhoz a család, a társadalmi csoport tagjai nem mehetnek be, nem tartózkodhatnak a közelében. Az ilyen jellegű távolságtartást esetlegesen nehezen viselő, azt el nem fogadó csoport tagjaival szemben a rendőri szerveknek úgy kell intézkedniük, hogy az adott rassz, felekezet tagjaira jellemző viselkedési kultúra ismeretében, a szolgáltató jelleget kell fenntartani. Ennek megvalósítása érdekében javasolt a döntést hozó parancsnok, a helyszínen intézkedő rendőr támogatására a csoport tagjai közül segítőt, vagy általuk is elfogadott független mediátort bevinni a konfliktus erőszakmentes rendezésébe.

A második jellemző eseménysor, amikor valamilyen előzmények után „fel-támad a harag” adott csoport tagjaiban a rend képviselői, vagy valamely vétkesnek kinevezett csoport tagjaival szemben és ennek következtében erőszakos cselekmények súlyosbítják a védekezés feladatait. Az ilyen jellegű cselekmények megelőzése és kezelése területén szintén kiemelt szerepet jelölnek meg a szerzők a civil társadalom képviselőivel történő közvetlen együttműködésnek.

A járványmegelőzés egyik leghatásosabb módszere a szerzők által is hivatkozott humán kontaktok csökkentése (URL5). Ennek egyik lehetősége például a felekezeti összejövetelek tiltása, korlátozása, szabályozása. A multikulturális társadalmakban jellemzően a felekezeti összetétel is egyes, amelyeknek irányítói, tagjai akár maguktól is alkalmaznak távolságtartó intézkedéseket, vagy legalábbis eleget tesznek a védekezést irányító elvárásainak. A konfliktus forrása akkor jelenhet meg, amikor valamely felekezet(k) nem, vagy részben tesznek eleget a megelőző intézkedés szabályainak. A vallási alapokra épülő rendezvények rendészeti kezelése a szerzők szerint az egyik legmagasabb szintű feladat, amely csak konstruktivitással oldható meg. A többségében 2000. esztendő után publikált referencia tanulmányok hivatkozásait értelmezve, azokat is képviselve, a szerzőpáros a következtetéseikben felhívja a figyelmet arra, hogy a járvány elleni védekezés időszakában születhetnek kedvezőtlen döntések, de azoknak nem kell együtt járnia társadalmi

konfliktussal. Véleményük szerint amennyiben a védekezés és azt biztosító rendészeti intézkedések az objektív tartalmú, kölcsönös és folyamatos párbeszédre épülnek, úgy azok negatív érzelmeket generáló társadalmi hatásai legalábbis csökkenthetők. A záró gondolatok között felhívják a figyelmet az intézkedések hasznossága (célhoz kötöttsége), valamint az ők és a mi együtt állásának képviselőit.

Felhasznált irodalom

- Reicher, S. & Stott, C. (2020). Policing the Coronavirus Outbreak: Processes and Prospects for Collective Disorder. *Policing: A Journal of Policy and Practice*, 14(3), 569–573. <https://doi.org/10.1093/police/paaa014>
- Reicher, S. D. & Stott, C. (2011). *Mad Mobs and Englishmen? Myths and Realities of the 2011 Riots*. Constable & Robinson, 95-101.
- Thompson E. P. (1971). The Moral Economy of the English Crowd in the Eighteenth Century. *Oxford University Press, Past & Present*, 50(1), 76-136. <https://doi.org/10.1093/past/50.1.76>

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *Az Egyesült Királyság Kormányának támogató hozzájárulása a tanulmány terjesztéséhez (OGL)* <http://www.nationalarchives.gov.uk/doc/open-government-licence/version/3/>
- URL2: *Policing the Coronavirus Outbreak: Processes and Prospects for Collective Disorder - Volume 14, Issue 3, September 2020, Pages 569–573*, <https://doi.org/10.1093/police/paaa014>
- URL3: *Scimago Journal & Country Rank* - <https://www.scimagojr.com/journalsearch.php?q=21100388413&tip=sid&clean=0>
- URL4: *A College of Policing módszertani útmutatója a rendőröknek a COVID-19 időszakban követendő intézkedésekre* - az ún. 4E (Engage/Elkötelezettség; Explain/Magyarázat; Encourage/Ösztönzés; Enforce/Erő) eskalációs modell - Forrás: <https://www.college.police.uk/Documents/COVID-19-Police-brief-in-response-to-Coronavirus-Government-Legislation.pdf>
- URL5: *A szociális, a pszichológia távolságtartás és egyéb egyéni járványügyi megelőzési lehetőségek* – Forrás: <https://www.hopkinsmedicine.org/health/conditions-and-diseases/coronavirus/coronavirus-social-distancing-and-self-quarantine>

Pesti Tünde Brutalitás és faji előítéletek – miről szólnak az adatok

Derek Chauvin 8 perc 46 másodpercig nyomta térdét egy fegyvertelen fekete férfi, George Floyd nyakába. Ez az eset, a Minneapolis-i Rendőrség halálos erőszakhasználata, újra felélénkítette a rendőri brutalitásról és rasszizmusról folyó vitákat. Tekintve, hogy világszerte tiltakozások kezdődtek, a politikusokra és a rendőrségre – főként az Egyesült Államokban – nagy nyomás helyeződött, hogy tegyenek valamit, kezdve a bűnüldözési taktikák reformjától a rendőrségi egység finanszírozásáig vagy megszüntetéséig. Peeples ezzel kezdi cikkét, melyben igyekszik felhívni a figyelmet az eddig írt tanulmányok, összegyűjtött adatok eredményeire (Peeples, 2020). A szerző azt a kérdést veti fel, hogy van-e elegendő bizonyíték a döntések meghozatalára. Ez a kérdés nyitott marad, az olvasóra bízva. Figyelmeztet, hogy a kutatások az Egyesült Államokban csupán a 2014-es évektől kezdődtek el. Mindazonáltal hangsúlyozza azokat a kutatási eredményeket, melyekből nyugtalanító megállapítások születnek a faji megkülönböztetésből származó rendőri intézkedések tekintetében. Évente mintegy 1000 polgárt ölnek meg a bűnüldöző szervek tisztviselői az Egyesült Államokban. Egy becslés szerint a fekete férfiaknak 2,5-szer nagyobb az esélyük, hogy a rendőrség által halmak meg, mint a fehéreknek. Egy másik tanulmány szerint azok a fekete személyek, akiket halálos lövés ért a rendőrség által, kétszer nagyobb valószínűséggel voltak fegyvertelenek, mint a fehérek. Cikkében igyekszik a szakértők eredményeit és véleményét ütköztetni nyitva hagyva a fő kérdést.

Justin Nix, a Nebraska Omaha Egyetem kriminológusát idézi, aki szerint évente ezer halálesetnek nem kell normálisnak lennie és elegendő bizonyíték van a cselekvésre. A szerző kitér az Egyesült Államok bűnüldöző szerveinek 2019-ben az FBI által létrehozott adatbázisára is. Ez az adatbázis a tisztviselők mintegy 40%-át tartalmazza, melynek oka, hogy az adatszolgáltatás önkéntes alapon történik, és az ügynökségek nem szisztematikus alapon gyűjtik az adatokat. Véleménye szerint az adatok a döntéshez még mindig korlátozottan állnak csak rendelkezésre. „*Rossz alma*”: ebben a részben figyelmeztet, hogy gyakran korlátozottan állnak a kutatók rendelkezésére az adatok, és ezzel is meg kell küzdeniük. Mark Hoestra, közgazdász (A&M Egyetem Texas) eredményét ismerteti, aki a segélyhívásokra adott válaszok tükrében vizsgálta a rasszok szerepét a rendőri erőszakhasználatban.

Megemlíti Nix javaslatát, hogy a prediktív tényezőket pl. faji elfogultság, rosszindulat, bizonytalan férfiasság, már a felvételi eljárásnál meg kellene vizsgálni, de maga Nix is óv a felvételi követelmények magasabb szintre

történe emelésétől. Leírja egy másik, februárban megjelent tanulmány a Chicago-ban szolgáló rendőrök elleni panaszokat, valamint a rendőrök fegyverhasználatát vizsgáló kutatás eredményét és utal Steth Stoughton (volt rendőrtiszt, a kolumbiai Dél-Kaliforniai Egyetem jogi professzora) megállapítására, hogy Amerikában mind a fegyelmi eljárás, mind a rendőrök kirúgása nehézségekbe ütközik, valamint Lawrence Sherman (cambridge-i Bizonyítékokon Alapuló Rendészet Központjának igazgatója) javaslatára, hogy az államok alkotmányos joga legyen, hogy bármely személy jogát visszavonják vagy engedélyezzék ahhoz, hogy rendőrként szolgáljon. Robin Engelt idézi, aki az ohioi Cincinnati Rendőrségi Kutatási és Politikai Központ igazgatója és a valódi változást mind állami és mind helyi szinten tanácsolja.

Bizonyítékon alapuló rendészet (Evidence-based policing): Ebben a részben a szerző ismét Engeltre utal, aki szerint továbbra sem világos, hogy mely rendészeti gyakorlatok napjainkban a legjobbak, főként az adatok és a tudomány hiánya miatt. Felhívja a figyelmet, hogy az eddigi intézkedésekkel – testkamerák, deeszkalációs képzések, implicit elfogultsági képzések, korai beavatkozási módszerek, fojtófogások betiltása, polgári felügyelet – kapcsolatos adatgyűjtés maga is visszatartható lehet és igyekszik az ezzel – főként deeszkalációs képzés, testkamera, állampolgárok véleményére való nyitottság – kapcsolatos eddigi kutatások eredményének bemutatására. Floyd halála nyomán a változásra irányuló felhívások túlmutattak a rendőrségi reformokon egészen a finanszírozásig – állami finanszírozás csökkentése és a források átcsoportosítása más programokra – vagy a teljes feloszlásig. Egyes kutatók óvatosságra intenek a rendőrség teljes megszüntetésével kapcsolatban. Ismét Engelt idézve ettől óv, de megemlíti a jelenlegi felelősségi kör lehetséges szűkítését. Cikkét Stoughtont hangsúlyozva fejezi be, hogy figyelembe kell venni a faji előítéletek társadalomban betöltött szerepét is, ami bizonyított volt Floyd megölése előtti hónapokban – egy 25 éves fekete férfit, két fehér férfit lelőtt, mikor a Georgia államban kocogott, illetve egy fehér nő hamis bejelentést tett a 911-re miszerint egy fekete férfi New York Central Parkjában fenyegeti.

Felhasznált irodalom

Peebles, L. (2020). Brutality and Racial Bias: What the data Say. *Nature*, 583(6), 22-24. <https://doi.org/10.1038/d41586-020-01846-z>

Schmidt Laura

„Ezek az emberek kiszolgáltatottak, nem bűnözők”: Mentális egészség, erőszak alkalmazása és a halálos kimenetelű intézkedések Angliában

2020 májusában több amerikai nagyvárosban tüntetések sorozata kezdődött miután egy afroamerikai George Floyd nevű férfi egy igazoltatás után a mentőautóban meghalt. Az egyik fehér bőrű rendőrtiszt percekig az áldozat nyakán térdelt, aki hiába szólt, hogy nem kap levegőt. A nyár folyamán pedig még több olyan haláleset történt, melyek következtében a rendőri intézkedésekkel kapcsolatos súlyos mulasztások és az intézményesített rasszizmus kérdésköre is előtérbe került és nemzetközi figyelmet kapott. Jelen tanulmány szerzői (Baker, & Pillinger, 2020) olyan angol családokkal készítették interjúkat, akiknek egy családtagja valamilyen mentális egészségi problémával küzdött és rendőri intézkedés következtében vesztette életét. A kilenc család interjúja alapján több érdekes téma körvonalazódott ki, mely szerintük fontos szerepet játszott családtagjuk életének elvesztésében. Mind a kilenc esetben erőszakot alkalmazott a rendőrség az intézkedés során és a kilenc áldozatból hatan voltak valamilyen etnikai kisebbség tagjai. Valamint több esetben ismert volt a rendőrség számára, hogy az áldozat mentális problémákkal küzd, mégis ugyanúgy jártak el az intézkedés során, mintha ezt a tényt nem tudták volna.

A brit nemzeti egészségügyi szolgálat adatai alapján Angliában és Walesben egyre nagyobb igény lenne az emberek mentális problémáinak megfelelő kezelésére, azonban sokszor a pénzügyi alultámogatottság miatt nincs lehetőség mindenkinek az ellátására, aki segítségre szorul. Ennek következtében a közösségekben egyre inkább növekszik a mentális problémák miatt kialakult krízisek száma, mely a rendőrségre hárítja ezen problémák kezelését. A rendőrség így arra a feladatra van kényszerítve, hogy a bűnüldözés és egy bizonyos fokig az egészségügyi ellátás szerepét is magára vállalja.

Azonban a rendőrök nincsenek adekvát módon felkészítve arra, hogyan bánjanak a mentális problémákkal küzdő emberekkel intézkedés közben. Ebből kifolyólag előfordul, hogy egy helyzetet tévesen ítélnék meg, egy személy csak önmagára ártalmas viselkedését másokra nézve is fenyegetőnek hisznek és ezáltal az intézkedő rendőrök rögtön az erőszak alkalmazását vetik be. Sokszor ez az erőszakos hozzáállás azonban gyorsan ronthat a szituáción, hiszen az elfogott személy nem feltétlenül érti, hogy mi történik vele és körülötte. Egy fontos kérdés, ami felmerült a meginterjúvált családok részéről, hogy az elfogott személyt hogyan szállítja el a rendőrség. Az interjúk során az derült ki, hogy az áldozatokat kényszerítő eszközök alkalmazásával fogták le, majd

sokszor a rendőrségi kocsi hátsó terének lábrészéhez rakták be őket. Mindezt annak ellenére tették, hogy az iránymutatás alapján a mentális problémákkal küzdő személyeket lehetőség szerint elsősorban mentőautóban kell elszállítani, ami azonban a 2018-as adatok szerint valójában csupán az esetek felében történt meg. A tanulmány egyik fontos megállapítása, hogy a mentális problémákkal küzdő személyekkel szembeni halálos kimenetelű rendőri intézkedés során még mindig egy jelentős tényező, hogy a rendőrök alkalmaztak-e testi kényszert. Továbbá a szerzők megállapítása szerint ezen halálesetek aránytalanul nagyobb számban fordulnak elő az etnikai kisebbségek körében. Ennek a problémakörnek a megoldásaként a szerzők a rendőri képzést és a szervezetek közötti együttműködés fontosságát emelik ki. Kiemelten fontos feladat lenne a rendőrök érzékenyítése és számukra rendszeres jelleggel olyan tréningek tartása, mely során hasznos tudásra tehetnének szert a mentális problémákkal küzdő személyekkel való kommunikációról, illetve a problémás szituációk de-eszkalálásának technikáiról is. Mindazonáltal fontos megjegyezni, hogy a képzések önmagukban nem vezetnek eredményre. Egy olyan társadalmi és kulturális változásra van szükség, mely segítségével eljutunk oda, hogy nem az erőszak és a fizikai közbelépés alkalmazása az elsődleges és alapértelmezett reakció egy problémás szituáció kezelése során.

Felhasznált irodalom

Baker, D., & Pillinger, C. (2020). These people are vulnerable, they aren't criminals': Mental health, the use of force and deaths after police contact in England. *The Police Journal*, 93(1), 65-81. <https://doi.org/10.1177/0032258X19839275>

Veprik Zita

A kölni szilveszteri éjszakák 2015–2018: a csoportos erőszak kezelése a kölni rendőrség részéről

A Német Szövetségi Köztársaság legutóbbi éveinek egyik legjelentősebb, legtöbbet vitatott, változásokat hozó eseményei voltak a Köln utcáin 2015/2016. szilveszter éjjelén történtek. Jelen értekezés (Dübbers, 2020) nem elsősorban magukkal az eseményekkel, hanem sokkal inkább az ennek során felvetődő kérdésekkel, a rendőrség munkájában bekövetkező szemléletváltással foglalkozik és bemutatja, hogy a kölni rendőrség az újévkor bekövetkezett erőszak jelenségét miként kezelte, kezeli a gyakorlatban és a tudomány hogyan segítette

az új módszer kidolgozását. Abból kell kiindulni, hogy 2015/2016. szilveszter éjjelére a rendőrség az ilyenkor szokásos, alkohol fogyasztás kapcsán felbukkanó erőszakos cselekedetekre számított, mint pl. a tűzijátékkal és rakétákkal leadott célzott lövések. A bevetett erők azonban azt észlelték, hogy szokatlanul nagy létszámú csoportok jelentek meg Köln belvárosában, amelyek alapvetően észak-afrikai vagy arab térségből származó fiatalemberekből tevődtek össze. Ezek a fiatalok nyilvánvalóan alkohol és feltételezhetően drogok hatása alatt álltak. A bevetést irányító személy ekkor a rendelkezésére álló, létszámban mindenképpen kevésnek bizonyuló erőket nem elsősorban a személy-, vagyonnellenes, vagy szexuális jellegű bűncselekmények megelőzésére csoportosította, hanem egyéb, nemkívánatos jelenségek elhárítására, mint például a pánik megelőzése. Ezt a döntést később sokan kritizálták, de a parlamenti vizsgálóbizottság felmentette a parancsnokot a felelősség alól. A bevetés irányítás további erők bevetését azért nem kérte, mert az már ügyis későn érkezett volna. Tovább bonyolította a helyzetet, hogy a helyi rendőrség a nagyszámú lakossági bejelentésre sem volt felkészülve, így pl. a szexuális zaklatások tényleges számát is csak pár nappal később tudták tisztázni. A rendőrség megítélését tovább rontotta a helytelen kommunikáció, a nyilvánosság nem megfelelő tájékoztatása. A kölni rendőrséget azzal vádolták, hogy az éjszaka folyamán már a helyzetértékelésnél és a bevetés tervezésénél kudarcot vallottak.

Az első elhíresült kölni szilveszteri eseményekkel összefüggésben 2016 decemberétől a főpályaudvar és az állomás előterének területén 1624 bűncselekményt regisztráltak, ebből több mint 500 esetben szexuális jellegű bűncselekmény történt. Az események a lakosság körében nagy bizonytalanságot és heves politikai vitákat váltottak ki, amelyek többek között büntetőjogi reformhoz vezettek a szexuális bűncselekmények és a tartózkodási jog tekintetében. A rendőrségen a következő évi szilveszter éjjelre készülve személyi változásokat foganatosítottak, majd az előző évi tapasztalatokhoz igazították a rendőri jelenlétet a városban. Minden érintett fontosnak tartotta, hogy a következő kölni szilvesztert jelentős bűncselekmények nélkül ünnepelhessék. Ennek érdekében – különösen óvintézkedések és következetes intézkedések meghozatalával – egy jogilag rendezett környezetet kellett teremteni. Az erők már a kölni pályaudvar előtti téren igazoltatták, ellenőrizték az alkoholos befolyásoltság alatt lévő, – a profilalkotás alapján – elsősorban észak-afrikai vagy arab térségből származó fiatalokat, akikről feltételezték, hogy az előző évihez hasonló bűncselekményeket szándékoznak elkövetni. Az erőszakos cselekedeteket ezzel ugyan alapjaiban előzte meg a rendőrség, de az eljárás és a módszerek indulatokat szítottak. A nyilvánosság az előző évinél sokkal közvetlenebb betekintést nyerhetett a rendőrség munkájába. A törtézésnek sajnos

árnyoldalai is voltak, mint pl. a tisztán belső, rendőrségi körökben használt rövidítés, a „*Nafri*” (észak-afrikai elkövetők) félreértelmezése. Emellett pedig a faji megkülönböztetés alapján elvégzett rendőri intézkedéseket kritizálta a média (racial profiling). A tapasztalatok alapján kérdések merültek fel a jövőben tartandó nagyszabású rendezvényekkel kapcsolatban, amelyeknek megválaszolására hozták létre a „*Silvester 2016*” elnevezésű munkacsoportot. Minden eddiginél szélesebb körben vontak be intézményeket, egyesületeket és azok szakértőit az előkészítő munkálatokba, akikről feltételezték, hogy tapasztalataikkal segíteni tudják a rendőrség munkáját. A következő intézetekkel dolgoztak együtt:

- Bielefeldi Egyetem Konfliktus- és Erőszakkutató Intézete (IKG),
- Bochumi Ruhr-Egyetem Kriminológiai Tanszéke,
- Berlini Humboldt Egyetem Integráció- és Migrációkutató Intézete,
- Osnabrücker Egyetem Iszlám Teológia Tanszéke,
- „180 fokos fordulat” Egyesület.

Ezen túlmenően a rendőrség – a megkérdozettek anonimitását biztosítva – menekültszállások lakóinak a véleményét is kikérte az eseményekről. A szakértők véleménye szerint az előző évben csak kisebb csoportok, bandák tervezhették azt, hogy az ünnepséget büntettek elkövetésére használják. Bűnügyi tapasztalatok alapján valószínű, hogy ezekben az esetekben különösen észak-afrikai fiatal férfiak célzottan a tömeg által biztosított anonimitást akarták kihasználni, hogy lopást és rablást kövessenek el. Az események alapvetően spontán módon alakultak ki. Nagyobb számú bűntények elkövetése azonban csak akkor következik be, ha a láthatatlanság vagy a nem megfelelő rendőri beavatkozás ezt lehetővé teszi, és jogmentes tér keletkezik.

A szakértők hangsúlyozták, hogy Köln mint multikulturális party-város a maga „*open-society*” berendezkedésével világszerte híres. A célcsoport nagyon kevés anyagi eszközzel, gépjárművel pedig csak esetenként rendelkezik, így a városba vasúttal érkeznek. Az ideutazók többségében fiatal férfiak, akik szórakozást és party-hangulatot keresnek, és nőkkal szeretnének megismerkedni. A környező menekültszállásokon lakó fiatal férfiak élményeket szeretnének és találkozni akarnak hasonló sorsú társaikkal. Szilveszter éjjelének az észak-afrikai vagy arab térségekben nincs különösebb jelentősége. A szilveszter azon kevés ünnepek közé tartozik, amit mind a keleti, mind a nyugati világban ünnepelnek és azzal az előnnyel jár, hogy akár anyagi eszközök nélkül is (nincsenek belépők vagy kötelező minimálfogyasztás) meg lehet ünnepelni és a „*social life*” részévé lehet válni.

A tudományos szakértők kiemelték az alkoholos befolyásoltság alatti csoport-dinamikai viselkedést, amely mentén az egyén olyan cselekedeteket is megvalósít, amelyeket más körülmények között morálisan is elutasít. Kiemelték továbbá a Kölni Dóm előtti tér „arénajellegét”, amely az első ránézésre faji megkülönböztetés alapján ellenőrzés alá vont személyekben még tovább hevíti az ellenérzéseket, lenézettség érzését kelti, amely táptalaja lehet további erőszakos cselekedeteknek. A rendőrség a szakértők munkája alapján változtatásokat eszközölt. Már nem a dóm előtti téren vonták ellenőrzés alá a gyanús, vagy erősen alkoholos befolyásoltság alatt álló embereket, hanem engedték őket szabadon mozogni, azonban azonnal ellenőriztek bárkit bárhol a városban, aki szemmel láthatóan agresszívan, alkoholtól erősen befolyásoltan viselkedett. A politikai élet, a média és a kutatásba bevont intézmények munkatársai kötetlenül kísérelték figyelemmel a rendőrség munkáját ezen az estén, melynek előkészítésében is aktívan részt vehettek. Ezekkel a módszerekkel, valamint az érintett külföldiekkel nyelvi nehézségek nélkül történő kommunikációval („Respekt” projekt), a rendőrség várható reagálását ismeretve, a 2017/2018 szilveszter éjjele lett 2015 óta a legbiztonságosabb szilveszter.

Felhasznált irodalom

Dübbers, C. (2020). Die Kölner Silvesternächte 2015-2018. Ein Praxisbericht zum Umgang der Kölner Polizei mit Gewalt durch Gruppen. *SIAK-Journal*, 1, 4-14. http://dx.doi.org/10.7396/2020_1_A.

Vizvári Fanni Közalkalmazottak a COVID-19 járvány alatt: rendőri válaszok kényszerhelyzetben

A Covid19 járványra a tudományos közeg gyorsan reagált, az új típusú kihívások következtében, az annak hatásaival és kezelésével foglalkozó tanulmányok bőséggel állnak rendelkezésre. Mivel a világjárvány az élet szinte minden szegmensét érinti, számos tudományos igényű munka született rendészettudományi területen is. A tanulmány témája a brazil közrendőrök járványhelyzet alatti tevékenysége, a döntéshozatali mechanizmusaik jellemzői. Ennek alapja, hogy a rutin feladatok mellett jelentkeznek a vírushelyzet kezeléséhez kapcsolódó, új feladatok is, a rendszeresség és a korábbi tapasztalatok hiánya által a megoldásra

váro helyzetekben nő az egyéni mérlegelés lehetősége. A szerzők feltételezése szerint az egyéni mérlegelési kényszer döntéshelyzetben feszültséget generálhat az utcákon szolgálatot teljesítő rendőrökben. A magas mérlegelési jogkör mellett a hiányos elszámoltathatóság szintén hatással van az extrém körülmények között meghozott válaszreakciók hatékonyságára.

A brazil szerzők etnográfiai jellegű kutatás keretében a brazil rendőrség mindennapjait figyelték meg, valamint interjúkat készítettek nyolc magas besztású tiszttel és négy alacsonyabb rendfokozatú rendőrrel. A beszélgetések 2020. március 2. és április 16. között kerültek rögzítésre, amely időtartam alatt a vizsgálatban résztvevők maguk is jegyzeteket készítettek arról, hogy a járványhelyzet hogyan érinti egyéni és szervezeti szinten a munkavégzést. A kutatás során felhasználtak továbbá egy rendőrtiszt által összegyűjtött, PhD dolgozathoz készített etnográfiai megfigyeléseket, valamint egy másik kutató szintén etnográfiai igényű adatait. Utóbbi kettőről többet nem tud meg az olvasó, noha módszertani szempontból releváns lenne. Ezen adatgyűjtési módszerek, valamint az adatok feldolgozásának metodikája az interjú-idézetek mellett bővebb kifejtést igényelt volna az eredmények alátámasztása érdekében. Az állampolgárok rendőrökhöz való viszonyulását jellemző alapvető bizalomhiány, valamint a közrendőrök rendőri vezetéshez fűződő bizalomhiánya a szerzők és általuk hivatkozott források szerint a Covid19 előtt is jelen volt, amihez hozzáadódtak a vírushelyzet okozta kihívások. Az eredmények alapján három dimenzió rajzolódik ki, amelyek konfliktusai negatívan hatnak a rendőri munkavégzésre. A politikai dimenzió konfliktusai az azonos vezetői szinteken meghozott ellentétes tartalmú utasításokból erednek, ez nem meglepő módon zavart és bizonytalanságot eredményez, tovább mélyítve ez állampolgárok és a rendőrök közötti bizalmi szakadékot. Mindez továbbá oly módon fejt ki hatást a szervezeti kultúrára, hogy a divergens utasítások nemcsak a társadalomhoz való viszonyulásban okoznak problémát, hanem a szervezeten belül is széthúzáshoz vezetnek.

A munkakultúra dimenzió a maskulin rendőri eszméhez kapcsolódik, alapja, hogy a veszélyekkel való szembenézés és a bátorság külső tényezőktől függetlenül szilárd, kikezdehetetlen. A vírustól való félelem, az egészségügyi előírások betartása a rendőri kultúrában megvetést generál. Hanyag munkamódszerhez vezet ugyanakkor, ha az egészségügyi szempontok figyelembevétele mellőzötté válik a bátorság nevében, az eredmények tehát azt mutatják, hogy a munkakultúra feltehetően gátolja a vírussal szembeni hatékony védekezést. Az egyéni védőeszközök készletének korlátozott elérhetősége a harmadik, anyagi dimenzió. Eszerint az erőforrások hiánya felerősíti a munkahelyi kultúra negatív jellemzőit, ami ugyancsak a járvány elleni küzdelem ellen hat.

A tanulmányban leírt megállapítások szerint a magas mérlegelési jogkör elősegítheti az innovációt és a kreatív megoldásokat, ugyanakkor a protokoll hiánya bizonytalanságot eredményez a rendőri szervezetben, közvetve a társadalomban is. Megoldási lehetőségként az együttműködésen alapuló, facilitatív irányítás, ezzel együtt a csökkentett politikai kétértelműség szerepel. A munkakultúrába szilárdan beágyazott értékek változtatása nehéz és hosszadalmas folyamat, ezért alacsonyabb rendfokozatú rendőrök tanácsadói szerepkörben való alkalmazása hatásos megoldási kísérlet lehet. Összességében megállapítható, hogy a szabad mérlegelés és az elszámoltathatóság egyensúlya a cél, ahol a munkavégzéshez szükséges anyagi erőforrások biztosítottak, és azok szervezeti kultúrába ágyazottan elfogadottak, a vezetők együttműködésén alapuló döntéseken alapulnak. A tanulmány témája a Covid19 problémaköréből adódóan újszerű, az eredmények pedig – ahogy az várható – azt mutatják, hogy a pandémia hatására az egyébként is fennálló problémák és konfliktusok fokozódnak. A kutatási eredmények szerint a vírus, mint külső, váratlan tényező még inkább felszínre hozza a kezelésre szoruló területek konfliktusait, ami a megfelelő intézkedések meghozatalának kezdőpontjául szolgálhat. Mindezek alapján, némi továbbgondolással, módszertanilag megfelelően kidolgozott kutatás lefolytatásával más országok rendőrségi szervezeti kultúrájának vizsgálatában is eredményesen detektálná a kezelésre szoruló területeket. A tárgykör előnye, hogy a vírus kiterjedése miatt világszerte a rendészeti szervek kötelékében dolgozók, vagy a rendészettudománnyal foglalkozók számára érdekes lehet, az egyes államok kulturális különbségei ugyanakkor igen meghatározóak a kutatási eredmények értékelése során, ezért azok használhatósága ebben a formában leginkább a fejlődő országokra korlátozódik.

Felhasznált irodalom

Alcadipani, R., Cabral, S., Fernandes, A., & Lotta, G. (2020). Street-level bureaucrats under COVID-19: Police officers' responses in constrained settings. *Administrative Theory & Praxis*, 42(3), 1-10. <https://doi.org/10.1080/10841806.2020.1771906>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Borbély Zs., Cielešky P., Cszner Z., Éberhardt G., Pesti T., Schmidt L., Veprik Z. & Vizvári F. (2020). Nemzetközi Rendészeti Figyelő I. *Belügyi Szemle*, 69(2), 285-303. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.2.6>

RECENZIO

Éberhardt Gábor

Menekültügy és tömeges fogvatartás az Egyesült Államokban a mexikói határ mentén a COVID-19 időszakában

Asylum and Mass Detention at the U.S.–Mexico Border
during COVID-19

Absztrakt

A tanulmányt (URL1) két, az Amerikai Egyesült Államokban (USA) élő és kutató tudós jegyzi. Jeremy Slack a University of Texas, El Paso (UTEP) földrajz docense. Doktori fokozatát a University of Arizona-n szerezte, fő kutatási területe az államhatárhoz kapcsolódó bűncselekmények (ember-, kábítószerez-csempészés, személy elleni erőszakos jogsértések), valamint az államhatalmi eljárások problémái (kitoloncolás, családi kapcsolatok megszakadása). Josiah Heyman az UTEP antropológia professzora. Munkásságának főbb iránya az államhatár (jellemzően USA–Mexikó) jogellenes átlépéséhez kapcsolódó elkövetői oldal, valamint az azt kezelő államhatalmi fellépés vizsgálata, szembefordítása. Tanulmányaiban megjelenik mestere, Eric R. Wolf (URL2) értékrendje, aki a hatalomhoz kötődő erőszak intézményét bírálta publikációiban. A publikáció a „*Journal of Latin American Geography*” című folyóiratban jelent meg, amelyet a Latin-amerikai Földrajzi Konferencia (CLAG) ad ki és a University of Texas Press terjeszti 1970-ben történt alapítása óta (URL3), H-indexe 20. A téma aktualitása vitathatatlan, hiszen az ellenőrizetlen és ellenőrzött globális migráció, a COVID-19 azonosítóval jelzett globális humán pandémia a Föld egész lakosságát érinti.

Kulcsszavak: Amerikai Egyesült Államok, menekültügy, tömeges fogvatartás, COVID-19

Abstract

The study (URL1) is the work of two scholars living and researching in the United States. Jeremy Slack is a lecturer of geography at the University of Texas (UTEP) in El Paso. He got his doctoral degree at the University of Arizona, his main research area is crimes in connection with state border (human and drug trafficking, violation of rights of other persons) and the problems in connection with procedures of the state power (deportation, brake of family contacts). Josiah Heyman is professor of anthropology at UTEP. The main direction of his work is the examination of the perpetrator side of illegal border crossing (mainly between the USA and Mexico) and of the acts of the state power handling these actions and further a confrontation of both sides. In his studies is presented the value order of his master, Eric C. Wolf (URL2), who criticised violence connected to authorities. The publication appeared in the „*Journal of Latin American Geography*”, which has been published by the Latin American Geographic Conference (CLAG) and has been distributed by the University of Texas Press since its founding in 1970 (URL3). H-index: 20. Actuality of the topic is indisputable, as controlled and uncontrolled global migration and the global human pandemic of Covid-19 affect the population of the whole world.

Keywords: United States of America, asylum policy, mass detention, COVID-19

Az USA déli határán a tömeges bevándorlási hullám ugyan nem újkeletű jelenség, de annak kevésbé prognosztizálható intenzív növekedését a 2018 óta tartó – például a venezuelai – gazdasági válság érdemben befolyásolta. A humán járvány (URL4), a bevándorlási hullám kezelésének feladatai a célországoknak tekintett USA apparátusára (URL5), államhatalmi szerveire is jelentős nyomást gyakorol annak nagyságrendje, intenzitása miatt. A tanulmány bevezetőjében a szerzők felhívják a figyelmet, hogy a humán pandémia további negatív állami reakciókat váltott ki a kormányzati szervekből, s a Trump elnök nevével jelzett bevándorlásellenes politika további akadályokat állított a latin-amerikai bevándorlók elé.

Véleményük szerint az USA Belbiztonsági Minisztériuma az elmúlt években továbbra sem tett érdemi intézkedéseket az illegális határátlépők védelmére, az eljárási protokoll humánus irányban történő korrekciójára. Úgy gondolják, hogy az államhatár védelmét szolgáló állami intézkedések miatt a családok szétszakítása, a fogvatartás, a humán járványveszély súlyos helyzetet generál, amit az egészségügyi vizsgálatok, az ellátás hiánya tovább fokoz. Hivatkozott

tanulmány rámutat, hogy 38 000 fő külföldi van őrizetben, akiknek nagyobb arányát családok teszik ki, többségében menekült védelmet kérnek, kisebb arányuk egyedül érkező felnőtt, minimális közöttük az azonosított bűnözők száma (Moore & Schmidt, 2019).

A szerzők bírálják az egyre nehezebben követhető és alkalmazott migráció rendészeti protokoll jogszerűségének szürke sávjait. Hivatkoznak az állampolgársági kötvény gyakorlatára (URL6). A szerzők kifogásolható protokollként írják le azt az eljárást, amikor Mexikó területén kell várakozni az USA hatósági döntésére váró külföldinek (Migrant Protection Protocol/MPP), vagy az USA területén kijelölt helyen kell tartózkodnia és meghatározott időpont-ra önállóan kell megjelennie az USA hatósága előtt (államhatár átlépése is szükséges lehet), amely eljárás a szabad mozgási jogát biztosítja az ügyfelek számára, feltételezi az együttműködést a kérelmező oldaláról. A szerzők rámutatnak, hogy a korrigált menekültügyi politika miatt az MPP ügyfeleknek hajnali indulásukat követően hivatali időben meg kell jelenniük az amerikai ügyintéző előtt. Az eljárás időszaka alatt az ügyfél őrizet alá kerül, mozgásjogát felfüggesztik, meghallgatásuk nem történik meg mindenki esetében, s nagy többséggel a menekültügyi kérelem elutasítása a lezáró döntés. Ezt követően az ügyfélnek haladéktalanul el kell hagynia – Mexikóba visszautazva – az USA területét. Ez a protokoll megítélésük szerint potenciális lehetőséget teremt a COVID-19 határon történő áthurcolására, a pandémia terjedésére.

További kritikusként értékelt gyakorlatként róják fel a kutatók az amerikai kormánynak, hogy a kikötők területére nem engedik be azokat a vízijárműveket, amelyeken olyan külföldiek tartózkodnak, akik esetében felmerülhet, hogy az USA területén történő jogszerű tartózkodáshoz, menekültstátusz megszerzéséhez nyújtanának be kérelmet. A nemzetközi jog tiszteletben tartásának – leírásuk szerint – az amerikai hatóságok csak szimbolikusan tesznek eleget azzal, hogy eseti jelleggel, minimális számú ilyen külföldi szárazföldre lépéséhez hozzájárulnak. Úgy vélik, hogy a szárazföldön szintén alapjogsértő a hatósági joggyakorlat, mert információik szerint az intézkedés alá vont külföldieket érdemi vizsgálatok, tolmács, jogi képviselő nélkül hallgatják meg, menedékjogi kérelmet nem fogadnak be, haladéktalanul visszatoloncolják Mexikó területére. Ezzel megítélésük szerint a kormányzat által meghirdetett Humanitarian Asylum Review Process and the Prompt Asylum Claim Review HARP/PACR (Humanitárius Menekültügyi Felülvizsgálati Eljárás/Azonnali Menedékjog iránti Kérelem Felülvizsgálata) értékét veszíti és újabb alapot teremt a járvány terjedésére.

A folyamatok vizsgálatának eredményeként bemutatják azt a problémát is, amely szerint Mexikó nem fogadja azokat a visszatoloncolásra váró

külföldieket, akik nem regisztráltak a határközeli MPP-ben. Az ilyen személyeket az USA területén a felelős hatóságok addig tartják őrizetben, amíg nem tudják biztosítani a légi úton történő toloncolást. Ez a gyakorlat – képviselt leírások szerint – a kifogásolható elhelyezési, ellátási, higiénés viszonyok között további fertőzési lehetőség, és ennek következtében a vírus határon történő áthurcolásának lehetőségét teremti meg. A felnőtt kísérő nélkül érkezett gyermek- és fiatalkorúakat a módosított eljárási szabályok szerint a fenti protokollt követően visszatoloncolják. Erre csak abban az esetben nem kerül sor jelen viszonyok között, amennyiben a vizsgálat során igazolást nyer, hogy a kérelmező emberkereskedelem sértettje. A felgyorsított folyamatnak két következménye is született. Az egyik szerint érdemben csökkentek a menekültügyi kérelmek számai, valamint az NGO civil segítők támogatási szükséglete. Jelenlétük az igényekkel párhuzamosan csökkent, így elhagyták a határtértséget. A kutatók viszont felvetik annak a lehetőségét, hogy mi történik akkor, ha a hivatkozott több tízezer fogvatartott külföldi kitoloncolására sor kerül, és az amerikai határ túloldalán a semmi és létbizonytalanság fogadja csak őket, lakhelyükre pedig nem tudnak, nem akarnak visszamenni. A migrációs folyamatok ilyen típusú, adminisztratív eszközökkel történő befolyásolásának a szerzők szerint további két, másodlagos hatása is kialakulhat. Az első, hogy az anyagi források és az USA területére történő bejutások lehetőségének csökkenésével a korábban akár 10 000 USD/fő összegre növekedett embercsempész költségeket nem tudják finanszírozni az illegálisan migrálni szándékozók. A másik hatás a munkavállalók, a kétkezi dolgozók számának drasztikus csökkenése az USA-ban. A szerzők felvetik azt a krízisforgatókönyvet is, amelyet több általuk hivatkozott kutató ír le a munkájukban. Ezek a publikációk feltárják az államhatár jogellenes átlépéséhez kapcsolódó erőszakos cselekményeket, amelyeknek sértettjei a bevándorolni szándékozók, és elkövetőik a társaikon túl az őket csempésző bűnszervezetek tagjai éppúgy, mint az államhatárt őrző reguláris, valamint militáns civil szerveződések tagjai. Egyetértenek azzal a gondolattal, amely szerint az államhatárok ellenőrzési joga és kötelezettsége alkalmas a félelemkeltés kiteljesedésére (Heyman, 2012, 136–184.). Fenntartják továbbra is azt a nézetüket, hogy a humán pandémia államhatáron történő átjutását nem lehet adminisztratív és erőszakos eszközökkel sem kezelni, mivel az már mindenhol ott van.

A tanulmány záró gondolataként azt írják: „*Noha egyes korlátozó politikák eredményesek lehettek a korai elterjedés lassításában, ezen már jócskán túl vagyunk. Ezek az intézkedések drámai precedensként szolgálnak az emberi mobilitás korlátozására, a legkiszolgáltatottabbakat célozzák meg, és a jövőben drakonikus korlátozásokat vezetnek be.*”

Felhasznált irodalom

Moore, R. & Schmidt, S. (2019). *Inside the cell where a sick 16-year old boy died in Border Patrol Care*. ProPublica. <https://www.propublica.org/article/inside-the-cell-where-a-sick-16-year-old-boy-died-in-border-patrol-care>

Heyman, J. M. (2012). Constructing a “Perfect” Wall: Race, Class, and Citizenship in US-Mexico Border Policing. In Gardiner Barber, P. & Lem, W. (Eds.), *Migration in the 21st Century. Political Economy and Ethnography* (pp. 163-184). Routledge <https://doi.org/10.4324/9780203116494>

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *Asylum and Mass Detention at the U.S.-Mexico Border during Covid-19*. <https://muse.jhu.edu/article/760917>

URL2: *Eric R. Wolf antropológiai professzor munkássága*. <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199766567/obo-9780199766567-0042.xml>

URL3: *A Journal of Latin American Geography* című folyóirat bemutatása. <https://muse.jhu.edu/journal/240>

URL4: *A COVID19 humán járvány aktuális adatai*. <https://www.arcgis.com/apps/opstdashboard/index.html#/bda7594740fd40299423467b48e9ecf6>

URL5: *Az USA államhatárának kockázat elemzése*. <https://www.cbp.gov/border-security>

URL6: *Magyarországon szintén ismert, alkalmazott gyakorlat a nemzeti letelepedési engedély biztosítása*. http://www.bmbah.hu/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=45&Itemid=385&lang=hu

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Éberhardt G. (2020). Menekültügy és tömeges fogvatartás az Egyesült Államokban a mexikói határ mentén a COVID-19 időszakában. *Belügyi Szemle*, 69(2), 305-309. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.2.7>

KITEKINTÉS

Dános Valér – Szabó Csaba

A tudomány fejlődése töretlen
Interjú Karikó Katalin professzor asszonnyal,
a hírvivő RNS terápia alkalmazás kidolgozójával

The development of science is uninterrupted
Interview with Prof. Katalin Karikó,
laborator of the mRNA-mediated therapy

Absztrakt

Karikó Katalin magyar származású professzor asszonnyak, a BioNTech alelnökének, valamint a Pennsylvanai Egyetemen dolgozó kutatótársának, Drew Weissmannak a 2005-ben szabadalmaztatott hírvivő RNS (mRNS) technológiája képezi mind a Pfizer–BioNTech, mind a Moderna gyógyszercégek

koronavírus-vakcináinak alapját. Karikó Katalin eddigi, több évtizedes kutatói pályájának legfőbb eredménye az mRNS terápiás alkalmazás kidolgozása. A professzor asszony számára különleges mérföldkőnek számít az a pillanat, amikor ezzel a technológiával születhetett meg a legelső COVID-19 vakcina. Úttörő felfedezése óriási tudományos jelentőséggel bír a vakcinakutatásban, hiszen az emberek többsége világszerte a vakcinától várja a pandémia és ezzel a járványhelyzet megszűnését, bízva abban, hogy életünk visszatérhet a megszokott kerékvágásba. Ugyanakkor azt is látnunk kell, hogy sokakban számos kérdés merül fel a vakcina hatásmechanizmusával, utó- és mellékhatásával, továbbá az immunválasz tartósságával, az újrafertőződés lehetőségével kapcsolatban. A kérdések sok bizonytalansághoz vezetnek a vakcina elfogadásával összefüggésben, ezért egyértelmű válaszokra van szükség. A vírus elleni küzdelemben az egészségügyi dolgozók mellett a hon- és rendvédelmi dolgozók is a legveszélyeztetettebb kategóriába sorolhatók, így fontos, hogy az ezeken a területeken dolgozók közül minél többen oltassák be magukat valamelyik vakcinával. Ehhez azonban az is szükséges, hogy hiteles információval rendelkezzenek a vakcina természetéről, az immunválasz kialakulásának jellemzőiről. Mivel az ismeretlen mindig félelmet, bizonytalanságot szül, Karikó Katalin professzor asszonnyal készült interjúnkkal is szeretnénk eloszlatni a kétségeket, továbbá segítséget nyújtani mindazok számára, akik még bizonytalanok, és nem döntötték el, vakcináltassák-e magukat. A vakcinakutatásról, az mRNS-technológia széleskörű alkalmazhatóságáról, a vakcinatagadásról, valamint a rendőrséghez, a rendészeti tudományos kutatásokhoz való kapcsolatáról kérdeztük Karikó Katalin professzor asszonyt. Az interjút Dános Valér és Szabó Csaba készítették.

Kulcsszavak: mRNS, tudomány, vakcina, COVID-19

Abstract

Both Pfizer-BioNTech's and Moderna's corona virus vaccines have been developed on the basis of the mRNA-mediated therapy, discovered by Katalin Karikó, Hungarian-born professor and senior vice president of BioNTech and her co-discoverer Drew Weissman, a professor of the University of Pennsylvania. The greatest scientific achievement of Katalin Karikó's research work over more than two decades is the elaboration of the mRNA-mediated method for therapeutic application. For Professor Karikó was a special milestone the moment when the first vaccine for COVID-19 was created based on this technology. Her breakthrough discovery has a potent scientific importance in

vaccine research, as people are all around the world looking forward to the end of pandemic and lockdown restrictions with arrival of vaccines, hoping that life could finally return to normality. However, we have to remark that many questions emerge concerning the effect mechanism of this new type of vaccines, their side or long-term effects, as well as the duration of immunity or the risk of reinfection. These questions lead to uncertainty in connection with vaccination, therefore here are clear answers needed. In the fight against the virus, beside healthcare workers, military and police personnel belong to the category of highest risk of infection, therefore, it is crucial to achieve as high vaccination rates in their ranks as possible. To reach this goal, it is important to have authentic information about the vaccine and the indicators of the immune response. As, the unknown always creates fear and uncertainty we intend to put an end to such fears with the help of this interview with Katalin Karikó and to support hesitant colleagues' decision-making process to get themselves vaccinated. We asked Professor Katalin Karikó about vaccine research, the wide area of application of the mRNA-mediated therapy, about skepticism concerning vaccination and about her personal connections to police forces and to scientific research in the field of law enforcement. She was interviewed by Valér Dános and Csaba Szabó.

Keywords: mRNA, science, vaccine, COVID–19

Professzor asszony, Ön régóta kutatja az mRNS-t, míg mások inkább a génterápiát favorizálták. Az Ön kutatásainak eredménye – a módosított mRNS – az alapja a Pfizer–BioNTech vakcinának. Mi volt az a pillanat, amikor felismerte, hogy ez a technológia alkalmas lehet vakcinaként a koronavírussal szemben?

A folyamat megértéséhez időben egy kicsit vissza kell menni. 1990-ben kezdődött a Humán Genom Projekt (HGP) az Egyesült Államokban, amikor is a génterápiás eljárások kerültek előtérbe. A HGP egy nagyszabású, nemzetközi kutatási együttműködés volt 1990 és 2003 között, amely feltérképezte a teljes emberi genomot, azonosítva ezzel a teljes génállományunkat, feltérképezve az összes gént. A munka során, ahogy bizonyos gének funkciója egyre részletesebben ismertté vált, az azok hibájából adódó betegségek felismerése is nyilvánvalóvá lett. Ebben az időszakban minden a génterápiáról szólt. Jómagam és néhány kutató, akik ezzel a szakterülettel foglalkoztak, többször hangsúlyoztuk, hogy a legtöbb betegség megoldásához nem szükséges a génterápia. Bátran és határozottan állítottam akkor is, hogy az mRNS sokkal

hatékonyabb terápiás lehetőség. Alkalmazása során ideiglenesen megjelenő fehérvérrel lehet segíteni például a sebek gyógyulását vagy a csontok összeforrását. A génterápia azért volt domináns akkoriban, és azért nem figyelt senki az mRNS hatékonyságára, mert ez volt a humán genom évtizede.

Emellett azt is látni kell, hogy a kutatáshoz szükséges technológia a 80-as évek második felében vált elérhetővé. A Science tudományos folyóirat 1989-ben vezette be „Az év molekulája” címet, amit először a Taq-polimeráz kapott meg (Guyer & Koshland, 1989). Ezzel lehetővé vált a megfelelően szerkesztett DNS-szakaszok hatékony kialakítása. DNS-ről RNS-t már ekkor tudunk átírni. A nukleinsavak sejtekbe juttatásának terén pedig szintén jelentős előrelépés történt, 1987-ben vezették be ugyanis a liposzomális transzfekciót (lipofection). Jól érzékelhető, hogy a 80-as évek végén mennyi minden történt, szinte egy tudományos forradalom bontakozott ki.

A génterápia megtorpanása 1999-re tehető, amikor is Jesse Gelsingert, egy OTCD-betegségben szenvedő önkéntest génterápiás eljárás keretében kezelték a philadelphiai Pennsylvanai Egyetemen. Az egyetem kutatói az OTC-gén javításának lehetőségeit vizsgálták. A betegségben hiányzó enzim termelését próbálták elérni, amelynek hatására megakadályozható a tünetekért felelős ammónia felhalmozódása a szervezetben. A vizsgálatban adenovírus-vektorba épített helyes OTC-gént injekciótak a betegbe. Az ártalmatlanná változtatott vírus megfertőzte a betegek májsejtjeit, ezzel jutva be a megfelelő helyre, és az említett gént beillesztette a májsejtben található kromoszomális DNS-be. Sajnálatos módon viszont Jesse Gelsinger négy nappal a génterápiás eljárást követően elhunyt (URL1).

Vaksinálás céljából mRNS-nel először 1993-ban francia kutatók kísérleteztek, mégpedig lipidbe csomagolva, influenzafertőzés megelőzése céljából (Martinon és munkatársai, 1993). Kutatásaim során az egyik első meglepetés akkor ért, amikor a vizsgálatok rámutattak, hogy a bejuttatott RNS gyulladáshoz vezető folyamatot indít el a szervezetben. Feltehetjük a kérdést, hogyan okoz gyulladást az RNS, amikor a sejtjeinkben mindenütt jelen van. A válasz az, hogy a mi sejtjeinkben a sejtmagból kerül ki az RNS, amíg a terápia vagy vakcinálás esetén kívülről visszük be a sejtbe. Ilyen értelemben, amikor az RNS a sejtthártyán, azaz a sejten kívül található, az egy valós veszélyt üzen, mivel egy vírus jelenlétére utalhat, de származhat egy károsodott sejtől is. Ez ellen a veszély ellen a szervezet védekezni próbál.

A kutatásaim során elkezdtem tovább gondolkodni azon, hogyan lehet azt elérni, hogy ne okozzon gyulladáshoz vezető reakciót a kívülről bejuttatott RNS. Akkor jöttem rá, milyen különböző változtatások lehetnek eredményesek. Megoldásként az mRNS egyik építőkövének, egy nukleozidnak a módosítását

kellett elvégezni. Ezután kísérletekkel igazoltuk, hogy a módosítást követően már nem okoz gyulladást a szervezetben a kívülről bevitt módosított mRNS. Emellett fontos volt egy másik probléma megoldása is: az mRNS előállításánál számos, szintén gyulladást okozó folyamatot indukáló melléktermék keletkezhet, ezek vizsgálata, valamint eltávolítása tisztítási eljárással kritikus jelentőségű volt az alkalmazhatóság tekintetében. A tisztításon átesett módosított mRNS-t már úgy lehet bejuttatni a sejtbe, hogy nem lép fel nem várt, káros következmény. Az így kialakított technológiát vakcinák fejlesztésében 2017 óta különböző vírusok ellen teszteltük, köztük a Zika-vírus és az influenzavírusra is. Eredményeink rámutattak, hogy a kidolgozott módszer alkalmazásával más vírusok ellen is hatékonyan tudjuk felvenni a harcot.

Véleménye szerint miben különbözik az mRNS-alapú vakcina az eddigi vakcináktól?

Az eddig alkalmazott vakcinák előállításához legyengített vagy elölt kórokozók, illetve fertőzésért felelős törzsek egy rekombinánsan előállított fehérjerészletét használják. Az általunk kifejlesztett vakcinával a koronavírus esetén a vírus felszínén található tüskefehérjéjét kódoló mRNS-t oltjuk be. Erről a bejuttatott mRNS-ről a sejtjeinkben képződik az a fehérje, amire reagálva alakítja ki a szervezetünk a megfelelő védekezést. Ezzel specifikus ellenanyag-termelést érünk el, és ez fog bennünket megvédeni fertőzés esetén. Az mRNS vakcina esetében tehát hatásos immunológiai reakció kiemelkedő biztonsági profillal és a genetikai információ változtatásának rugalmasságával ötvöződik. Ezzel szemben például egy osztdásra is képes, legyengített kórokozót tartalmazó vakcina alkalmazásakor olyan vírusrészek ellen is képződik ellenanyag, ami a megelőzés céljából szinte felesleges. A vírus örökítőanyagának és a fertőzés módjának ismeretében kiválasztható a vírus azon része, amely a célpontja kell legyen a szervezet védekezésének és az ellenanyag-termelésnek. A kórokozó megfelelő részének mRNS-technológiával való leképezése gyorsan tervezhető, így szervezetünk specifikusan ezzel a vírusrészlettel szemben fog fellépni.

A 2005-ben szabadalmaztatott mRNS-technológia milyen egyéb területen alkalmazható eredményesen? A koronavírus mutációival szemben is bevethető marad-e a vakcina?

Embereken végzett vizsgálatokban a gyógyszergyártó vállalatok között elsőként alkalmazta az AstraZeneca az mRNS-technológiát. Első vizsgálatukat kardiológiai betegek körében végezték, amikor is érújdonképződéssel próbáltak javítani szívinfarktusos páciensek állapotán. Egy másik vizsgálatban

pedig a cukorbetegéknél fellépő fekélyes bőrsébek gyógyításában alkalmazták szöveti regeneráció céljából a módosított mRNS-t. Más gyógyszerfejlesztő és gyógyszergyártó cégeknél jelenleg is futnak klinikai vizsgálatok, amelyekben különböző kórokozók elleni vakcinák fejlesztése, valamint ritka hiánybetegségek, illetve tumoros betegségek kezelése a célkitűzés.

Fertőzések vonatkozásában az mRNS-technológia nemcsak vakcinálásra alkalmas, hanem bejuttathatjuk a termeltetni kívánt ellenanyag információját is. Ha beadunk egy ellenanyagot kódoló mRNS-t, arról 2-3 óra múlva már olyan mennyiségű fehérje, ebben az esetben tehát ellenanyag termelődhet, amivel védettség alakul ki az embereknél bizonyos kórokozókkal szemben. A kutatók célja tehát olyan mRNS kialakítása, amit azok kaphatnának, akik egy-egy fertőzés szempontjából az első vonalban dolgoznak, mint például a rendőrök, és ilyen módon pár órán belül már védetté is válhatnak az adott kórokozóval szemben. Daganatos betegségek kezelésénél is hasonló elvet alkalmazunk, miszerint ellenanyagot kódoló mRNS-t juttatunk be. Ilyen kutatásokat már a 2000-es évek eleje óta folytatunk. Nagy nehézség viszont, hogy az adott kórállapot részletes megismerése hosszú folyamat. Jelenleg is végzünk klinikai kutatást daganatos betegeknél, intratumoralisan alkalmazva az eljárást. Ez azt jelenti, hogy daganatok, például melanóma esetében egyenesen a daganatos szövetbe lehet injektálni az mRNS-t. Fontos, hogy módosított mRNS-t alkalmazunk, különben más immunválaszt, és ezzel más hatást és eredményt kapunk. Daganatok esetén nagyon sok mutációval lehet számolni, ami nehezíti a megfelelő antitest kiválasztását. Sok szakterületen és sok kutatásban lehet használni a módosított mRNS-módszert, az előbb csupán a legfőbb kutatási területeket vázoltam.

A koronavírus-mutációkkal kapcsolatban megítélésem szerint nagy valószínűséggel az új típusú koronavírus virulensebb változataival szemben is védettséget ad a Pfizer és a BioNTech közös munkájával kifejlesztett vakcina. Fontos hangsúlyozni azt is, hogy az oltóanyagot tovább lehet fejleszteni, hogy alkalmazkodni tudjunk újabb mutációhoz is, ha erre szükség lesz. Természetesen további kutatások szükségesek a kérdés tisztázása érdekében.

Miként ítéli meg a tudóstársadalom az Pfizer–BioNTech vakcina jelentőségét, hatékonyságát? Nem találkozott szakmai féltékenységgel?

A Pfizer–BioNTech vakcina jelentőségét és hatékonyságát – úgy vélem – a tudóstársadalom kellő mértékben értékeli és elfogadja az elért eredményeket, habár mindig vannak kételkedők és olyanok is, akik csalást kiáltanak. Az az igazság, hogy eléggé rezisztens vagyok a szakmai féltékenységgel kapcsolatban. Mindig azt tartottam szem előtt, hogy én mit tehetek a tudo-

mány elősegítése, haladása érdekében. Mivel az embereket nem lehet megváltoztatni, sosem foglalkoztam azzal, hogy mások mit csinálnak rosszul. Az számít, hogy én mit tudok tenni a feladat megoldása érdekében. Így végzem a munkámat továbbra is. A legfontosabb, hogy a szakmai féltékenységből eredő problémák ne fertőzzék meg a gondolatainkat. Nekem azt mondta az egyik kedves kollégám, mert ugye az ember a munkája során találkozik ilyen reakciókkal, hogy ezek csak zajok, ezeket el kell engedni a fülünk mellett. Nem kell meghallani őket. Különben nem tudnánk a munkánkra koncentrálni. El lehet képzelni, hogy nem lehet úgy előre jutni, ha örökké odafigyelünk a féltékenységből eredő, nem támogató, kritizáló hangokra.

Min dolgozik jelenleg professzor asszony?

Jelenleg a legfőbb kutatási területem ellenanyagokkal kapcsolatos, ezek között több projektet együttműködésben végzünk. Kiemelném a Bill & Melinda Gates Alapítvánnyal történő közös munkát, amelyben olyan hatékony oltásokat fejlesztünk innovatív megközelítésben, hogy azoknak tudjunk segíteni, akiknek a legnagyobb szükségük van rá (URL3). A kutatások a legnagyobb veszélyt jelentő fertőző betegségek megelőzésére és kezelésére irányulnak, eredményeink ezekre nyújthatnak majd megoldást.

Mit üzen magyar honfitársainak, hogyan viselkedjenek a vakcinával szemben? És mit üzen a vírus- és a vakcinatagadóknak?

Éveket, évtizedeket áldoztunk fel minden nap az életünkben kutatótársaimmal együtt, hogy a tudományt szolgálva hatékony válaszokat tudjunk nyújtani a felmerülő problémákra. Számos országból származó kollégákkal együtt dolgozunk a közös cél érdekében. Minden releváns információt közzétettünk annak érdekében, hogy a kételyeket és a kétkedő hangokat és gondolatokat eloszlassuk az emberekben. Hogyha ezek után valakinek még mindig valamilyen kételye marad, azzal kapcsolatban nehéz mit tenni. Sajnos vannak olyanok, akik eltökéltek, hisznek valamiben, és azt nem lehet megváltoztatni. Vannak viszont emberek, akik nyitottabbak a tudomány által adott válaszokra. Hiszem, hogy a tudományban a másik ember nézete is nagyon fontos. Tehát ugyanarra a problémára tekintünk, de más-más véleményt fogalmazunk meg a megoldással kapcsolatban. A tudományos fejlődés megkívánja, hogy a mások által megfogalmazott szakmai kritikát meg kell hallani, mert lehet, hogy neki van igaza, és rájövünk, hogy az adott kísérletek nem bizonyítják a hipotéziseinket. A kritika befogadására nyitottnak kell lenni. A tudományban az építő jellegű kritika hozza azt az eredményt, hogy a tudomány egyre krisztálytisztább lesz, és ezáltal képes a fejlődésre és az előrehaladásra. Nagyon

örülnék neki, hogyha Magyarországon is meghallanák az emberek egymás támogató kritikáit, mert aki egy vitában az egyik oldalon van, sokszor csak az adott oldal véleményét és álláspontját hallgatja és hallja meg. Fontos a nyitottság és a megfelelő párbeszéd kialakítása. Ez manapság nagyon hiányzik az emberekből. Azt üzenem magyar honfitársaimnak, hogy figyeljünk arra, hogy mit mond a másik, figyeljünk egymásra. Nagyon jellemző viselkedési forma, hogy amíg a másik beszél, sokan azon gondolkoznak, hogy majd mivel lehet megcáfolni, amit a másik mond. A tudományunkban a releváns szakmai kritika építő jellegű. Az építő kritika pedig a legfontosabb a tudomány fejlődésében, ami utat mutat a megoldások és eredmények irányába.

Össztársadalmi érdek, hogy minél többen oltassák be magukat a vakcinával. Ön szerint lehet-e, szabad-e rendészeti igazgatási eszközökkel kikényszeríteni az oltást?

Véleményem szerint senkit nem lehet rákényszeríteni a vakcina elfogadására a világban, így sem Magyarországon, sem az Egyesült Államokban. Mindazonáltal a közösségi életben való részvétel kapcsán ki lehet zárni azokat a személyeket, akik nincsenek beoltva. Gondolok itt példaként az iskolába járás fontosságára, ahol lényeges szempont és össztársadalmi érdek, hogy a gyerekek megkapják az életkori kötelező védőoltásokat. Ezeknek a védőoltásoknak a beadását megköveteli az állam. Akinek nincsenek meg a kötelező védőoltásai, azok a gyermekek nem járhatnak iskolába. Egy másik oldalról megvilágítva a kérdést, jelenleg az utazások tekintetében megkövetelik a két negatív koronavírus teszt bemutatását. Látok arra lehetőséget, hogy hatósági rendelet által csökkentsék a vakcinát megtagadók jogkörét, ami motiválja azt az elhatározást, hogy oltassák be magukat.

Van-e családi, szakmai, baráti érintettsége a rendőrséggel vagy a rendészeti kutatásokkal kapcsolatban?

Az unokatestvérem és a férje rendőrök voltak Magyarországon, de ez már régen volt, és nem sokat beszéltek a munkájukról. Annál inkább a jelenlegi kutatócsoportom egyik tagja, Jonas Reinholz, a BioNTech kutatója, aki Andreas Hellmann irányítása mellett folytatott vizsgálatokat nyomtani témakörben a Német Szövetségi Bünyügyi Hivatalnál, valamint a Német Törvényszéki Tudományos Intézetben (URL2). A bünyügyi szakterület iránti érdeklődésem pedig abból fakad, hogy lányom kriminológiából szerzett mesterdiplomát.

Felhasznált irodalom

Gaudillière, J.P. (1996). Molecular Biologists, Biochemists, and Messenger RNA: The birth of a scientific network. *Journal of the History of Biology*, 29(3), 417-445. <https://doi.org/10.1007/BF00127382>

Guyer, R. L. & Koshland, D. E. (1989). „The Molecule of the Year”. *Science*, 246(4937), 1543–1546. <https://doi.org/10.1126/science.2688087>

Martinon, F., Krishnan, S., Lenzen, G., Magné, R., Gomard, E., Guillet, J.G., Lévy, J.P. & Meullien, P. (1993). Induction of virus-specific cytotoxic T lymphocytes in vivo by liposome-entrapped mRNA. *European Journal of Immunology*, 23(7), 1719-1722. <https://doi.org/10.1002/eji.1830230749>

Az interjúban található online hivatkozások

URL1: *The Death of Jesse Gelsinger, 20 Years Later*. <https://www.sciencehistory.org/distillations/the-death-of-jesse-gelsinger-20-years-later>

URL2: *CaDNAP group*. <https://cadnap.org/cadnap-group/>

URL3: *Combat infectious diseases*. <https://www.gatesfoundation.org/>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Dános V. & Szabó Cs. (2020). A tudomány fejlődése töretlen! Interjú Karikó Katalin professzor asszonnyal, a módosított mRNS terápiás módszer kidolgozójával. *Belügyi Szemle*, 69(2), 311-319. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.2.8>

REFLEXIÓ

Dános Valér

A tökéletlen tökéletesség avagy a Rendészettudományi szaklexikonnal kapcsolatos reflexiók margójára

The unperfect perfectness,
or remarks to reflections in connection
with the Law Enforcement Lexicon

*„Ahhoz, hogy az ember valami egész újat meglásson,
ahhoz egész másképp kell gondolkodni. És ha az ember
másképp gondolkodik, azt mondják, hogy bolond.”*

Szent-Györgyi Albert

Absztrakt

Mint a Rendészettudományi szaklexikon egyik lektora, szakmai meggyőződéssel vallom, hogy a tinédzserkorába lépő rendészettudományunk területén műfaj történeti jelentőségű alkotás született e lexikon megjelentetésével. Azt is szeretném rögtön a reflexióm elején leszögezni, hogy se nem dicsérni, se nem temetni jöttem ezt a gigantikus kiadványt. Írásomban igyekszem a tárgyilagoság, az objektivitás és a semlegesség talaján maradni még azzal együtt is, hogy a bevezető mondatban határozott elismerésemnek adtam hangot. Az elismerés mögött – szándékom szerint – valójában köszönet áll. Köszönetemet kell tehát kifejeznie azért, amiért a szerzők és a szerkesztők megajándékozták a rendészettudomány művelőit, e tudomány iránt érdeklődőket, a szélesebb olvasói közvéleményt ezzel a mai rendészettudományi kultúrának megfelelő művel.

Kulcsszavak: rendészettudomány, szaklexikon, reflexió

Abstract

As one of the peer reviewers of the Law Enforcement Lexicon I state with full professional conviction that publication of this lexicon created a work of genre-historical importance for our law enforcement science reaching its teenage years. I would also like to record at the beginning of my reflection that I want neither praise nor blame this gigantic publication. In my notice I intend to stay impartial, objective and neutral even though I expressed my definitive recognition in the introducing sentence. This recognition means, according to my intention, rather thanks. So, I have to thank for the authors and editors as they gave a present to active contributors of law enforcement science, for people interested in it and for a wider reader public by this work appropriate to the present level of our law enforcement culture.

Keyword: law enforcement science, specialist lexicon, reflection

Korinek László, aki maga is elismeri, hogy a lexikon *„mérőföldkő, mely sok jószándékú szakember közös erőfeszítéseként, hosszú évek munkája után született meg”* (Korinek, 2020, 8.), az Utószó a Rendészettudományi szaklexikonhoz című cikkében lenyűgöző módon, utánozhatatlan pedagógiai érzékkel forgalmazza meg kritikai észrevételeit, tagadva azok *„hibajegyzék”* voltát (Korinek, 2020, 8.). Magam az MTA kandidátusi aspirantúrámat anno az MTA Jogtudományi Intézetében folytattam, és tudományos vezetőm az a Szabó András professzor volt, aki mesterfokon volt képes még a legzordabb intelmeit is segítő szándékú, építő jellegű kritikaként megfogalmazni a tanítványai felé, többnyire kellő díszcsomagolásba burkolva. Mert mesteremnek az ilyen zord kritikai megjegyzéseit következetesen megelőzte, majd aztán követte az elismerő buksisimogatás. De, ami a két buksisimogatás között elhangzott, az szinte egyenlőt jelentett a morzsolt kukoricára térdelés szankciójával. Nos, valami ilyesmit éreztem újra Korinek László reflektív cikkének elolvasása közben, de még inkább elolvasása után. Beregnyei József, a lexikon vezető szerkesztője azonban észre vehette ezt a pedagógiai fogást, és bátran megszabadította Korinek pakkját a díszes csomagolópapírtól, és elsősorban professzor úr kritikai megjegyzéseire reflektált a folyóirat 2021. januári számában megjelent *Egy „Előszó” utáni „Utószó” -ra történő reflexió*” című cikkében (Beregnyei, 2021, 143-149.).

De miért is ragadhatott azon nyomban Beregnyei József tollat Korinek László cikkének elolvasása után? Feltételezem azért, amiért én is igyekeztem gyorsan reagálni a két észrevételre. Mint tudjuk, elsőnek lenni jó. Jó, mert

az utána következőket az elsőként elhangzottak nagy mértékben befolyásolják, mi több orientálják véleményük és mondanivalójuk kialakításában. Be kell vallanom, engem is nagymértékben befolyásol Korinek és Beregnyei cikke, nem tudok, de nem is akarok megszabadulni a cikkek torokszorító szoros kötelékeitől. És ami a legfontosabb, nem szándékozom élni a díszes csomagolás trükkjével, ellenkezőleg, a hivatkozott két cikkel kapcsolatos realista reflexiómat kívánom megosztani az olvasókkal.

Nem csupán elfogadni tudom, sőt abszolút mértékben azonosulni is tudok Korinek szellemes hasonlatával, amikor cikkének rögtön az elején palackpostaként aposztrofálja a lexikont: „...*ezt a nagyterjedelmű munkát palackpostának neveztem*”. (Korinek 2020, 8.). Magam is palackpostának gondolom e nagyterjedelmű művet, amely komoly üzenetet cipel magával. Palackposta, de szerencsére semmi esetre sem időkapszulába zárt mű, különösen nem évekre, évtizedekre lezárt időkapszulába zárt alkotás. Néhány sorral odébb pedig Korinek írásának okaként egy churchilli idézetet használ: „...*'ugródeszkaként és ne díványként' tekintsünk a múltunkra*”. (Korinek, 2020, 8.). Paradoxonnak tűnhet, hogy e két párhuzamosan futó idézetet én már a végtelen előtt találkozássra kényszerítem. Sőt, találkozássra kényszerítem a harmadik párhuzamosan utánuk szaladó idézetet: „...*tekintsünk rá úgy, hogy elkészült a földszint, de folyamatosan munkálkodni kell, hogy a mi nemzedékünk egy olyan épületet adjon át a következő generációnak, amitől kötelességüknek érzik majd, hogy tovább magasítsák*”. (Korinek, 2020, 8.). Hogy miért hívom e három idézetet egy közös találkozásra? Mert mindegyikben van egy közös pont, ez pedig nem más, mint a jövőre való utalás. A palackpostával a jövőnek szoktunk üzeni. A dívány említése is arra utal, hogy szerzők ne pihenjenek le, mint akik már befejezték a nagy művet, hanem folytassátok a megkezdett munkát. Végül a földszint magasítása sem a mai, hanem az eljövendő idők feladatának tekinthető ebben az összefüggésben.

Miként is reagál mind erre Beregnyei József? Messze nem tekinti lezárt „ügynek” a lexikon megjelenését, sőt: „*Azt nem gondolom, hogy már most szükség volna a javasolt átdolgozásra, de azt tudom, abban biztos vagyok, hogy ezt a munkát – ahogy ő is írja (mármint Korinek – a szerző) – tovább kell végezni, a végterméket szükséges utógondozni ...*” (Beregnyei, 2021, 147.). Én is szeretném hinni, hogy ezt a palackpostát a szerzők és a szerkesztők szánt szándékkal nem zárták le véglegesen, és nem kívánnak megpihenni a churchilli díványon, legfeljebb a díványhoz tartozó fotelba ülni, és tenni majd a dolgukat. Abban is reménykedem, hogy a szerzők nem gondolják úgy, hogy csupán a földszint megépítéséig jutottak el, hanem – szándékukkal megegyezően – egy kulcsrakész épületet adtak az olvasók kezébe. Lectori munkám

során, illetve a lexikon átnézése után, én e művet – Korinekkal ellentétben – egy kulcsrakész, stabil falakkal rendelkező, többemeletes alkotásnak tekintetem, illetve tekintem, nem pedig csupán egy földszintes építménynek. Lektorai véleményemben ezért is támogattam a mielőbbi megjelentetését. Jól tudjuk, hogy egy kulcsrakész építmény átadásának általában velejárója a garanciális utómunkálatok jegyzékbe foglalása, majd a hiányosságok pótlása, az esztétikai hibák kijavítása. De ettől még lakható, mi több, élvezhető is lehet az épület. Én mindenképpen annak tekintem azzal együtt, hogy még hátravan annak a hibajegyzéknek az elkészítése is, amely hozzásegíti a szerzőket a garanciális munkálatok mielőbbi elvégzéséhez. Beregnyei maga is számít a sok jóindulatú észrevételre, építő jellegű kritikák megfogalmazására, amikor azt írja, hogy elfogadja azokat a „...kritikai és építő jellegű észrevételeit, javaslatait is, amelyeket a majdani szerkesztőség szerintem figyelembe fog venni a második kiadásban ....” (Beregnyei, 2021, 147.), amelyre „...5-10 éven belül egyébként is sort kell keríteni.” (Beregnyei, 2021, 147.). A korábbiakban általam említett „garanciális hibák” kijavítása igencsak jelentős feladatot ró a majdani szerkesztőkre, emellett azonban a fiatal rendészettudomány is újabb és újabb ismeretekkel, tudományos eredményekkel fog gazdagodni. El tudom fogadni Beregnyeinek azt a vélekedését, hogy a második kiadásra még 5-10 évet várni kell. Azt azonban már nem, hogy a „garanciális hibák” kijavításával is várjunk egy évtizedet. A megoldást maga Beregnyei szolgáltatja az új digitális világrendbe illeszkedő felvetésével: „...célszerű utólag egy online (digitális) változatot – lásd: *Magyar Néprajzi Lexikon, Magyar Katolikus Lexikon – is elkészíteni.*” (Beregnyei, 2021, 148.). Véleményem szerint a már kialakult digitális világrend nem csupán lehetővé teszi a print változat mellett az elektronikus (digitális) forma mielőbbi elkészítését, hanem egyenesen kiköveteli magának. Ez a munka lényegileg nem több, mint egy pdf formátummá történő átalakítás, és egy újratördelés. Előnye viszont óriási, könnyebben olvashatóvá, illetve kereshetővé válnak az egyes szócikkek.

Amint az érzékelhető az előző gondolatok megfogalmazásából, igazi gondom e tekintetben nekem csupán az időbeliséggel van, nevezetesen a múltidő, a jelenidő és a jövőidő fura találkozásával. Korinek a cikkében arról ír, hogy „... folyamatosan munkálkodni kell, hogy a mi nemzedékünk olyan épületet adjon át a következő generációnak .....”, majd arrébb ez olvasható: „a lexikont tanulmányozva egyre határozottabban azt érzem, hogy ez a palackposta nem a 21. század, hanem a 19. század üzenete.” (Korinek, 2020, 8.). Ugyancsak az igeidők egymásra épülése jelenik meg a következő mondatában: „... a húszéves 21. század az elkövetkezendő évtizedek polgárai, rendészeti szakemberei és a rendészetet kutató utódok számára üzen.”. (Korinek, 2020, 8.).

Én a lexikont tanulmányozva viszont azt érzem, hogy a palackpostával a rendészettudomány mai kutatói – helyesen – a jelen és a jövő tudósainak, kutatóinak, érdeklődőinek üzennek – a jelen ismeretrendszeréről. Nem gondolhatták ezt másként a szerkesztők sem, hiszen erre utal Beregnyei következő megjegyzése is: „...*nehéznek bizonyult, hogy a jelenben beszéljünk (írjunk) a jövőnek, úgy, hogy tekintettel legyünk a múltra, a történelmi észrevételekre is.*” (Beregnyei, 2021, 146.). A múltat, legalábbis véleményem szerint, ne kérjük számon egy lexikontól, azt inkább hagyjuk nyugodtan az enciklopédiákra.

Aprópó! Enciklopédia. Korinek a cikkében több helyen felrója a szerzőknek, hogy hiányoznak a nagy elődök gondolatai, elméletei, továbbá a klasszikusokból történő merítés (lásd Finszter Géza vagy Szikinger István monográfiáját). Ezzel Korinek végül is azt kéri számon a szerkesztőtől, hogy miért nem enciklopédia született, a lexikon helyett. A Finszter és Szikinger hivatkozások véleményem szerint inkább monográfiákba, tanulmányokba vagy enciklopédiákba valók, mintsem lexikonba. Hasonló módon gondolkodhattak a szerkesztők, amire a következő Beregnyei mondatok is utalnak: „*Fontosnak tartom, hogy egy szaklexikont kissé más módon kell megközelíteni, nem úgy és mint egy egyetemi jegyzetet, egy tudományos jellegű cikket vagy egy konferencián elhangzó vitaindítót. Meggyőződésem szerint egy szaklexikonban nem lehet nagyterjedelmű eszmefuttatásokat megengedni.*” (Beregnyei, 2021, 145.). Hiszem, hogy igaza van.

Jól lehet ma már a lexikonok és az enciklopédiák között nincs olyan éles határ, mint korábban volt, én azonban a műfaj történeti hűség miatt szívesen teszek különbséget a két fogalom között. Ebben az értelemben az enciklopédia címszavai inkább általános összefüggéseket, részleteket dolgoznak fel, és a címszavakat rövidebb-hosszabb magyarázatok, kifejtő szövegek is követik. A lexikon címszavai viszont egy-egy fogalom definíciója mellett esetenként csupán kisebb terjedelmű, rövid magyarázatot adnak, amelyeket a szerzők szigorú betűrendbe szerveznek. A Rendészettudományi szaklexikon címet viselő alkotás címszavai alatt megtalálható tartalmak viszont nagy többségében a klasszikus lexikoni megoldást tükrözik, és bár előfordul számos helyen összefüggéseket, magyarázatokat tartalmazó igencsak rövid eszmei futtatás, ettől még a mű nem válik enciklopédiává. Az pedig, hogy keveredik a lexikonban a két műfajbeli megoldás, az manapság már nem bűn, függetlenül attól, hogy nekem nem tetszik. E gondolatok után már okszerűen következik az, hogy nem tudom elfogadni Korineknek azt a véleményét, hogy „*A szaklexikon feladata a tudományos nézetek bemutatása, a viták felvillantása.*” (Korinek, 2020, 15.). Majd odébb: „*Ilyen szerkesztési filozófia mellett az sem baj, ha egy-egy ismertetés akár többoldalt is elfoglal a lexikonban.*” (Korinek, 2020, 15.).

Ugyanakkor szívesen látnék az elméleti szakemberek részéről elkészítendő, a klasszikus felfogás szerinti enciklopédiát, mondjuk Rendészettudományi enciklopédia címmel, amelyben helyt kaphatnak a „tudományos nézetek bemutatása, a viták felvillantása.” (Korinek. 2020, 15.). Ugyanakkor tiszteletben tartom másoknak az enyémtől eltérő véleményét a szaklexikonok és a szakenciklopédiák küldetésének értelmezéséről, így Korinekét is, amikor a Rendészettudományi szaklexikon szerzőit rendészeti enciklopédistáknak nevezi: „...a rendészeti enciklopédisták csapatát arra biztassam, legyenek büszkék elért eredményeikre...” (Korinek 2020, 16.). Azt csak halkán jegyzem meg, hogy egy lexikon esetében nem hiba, ha nem csupán az elméleti szakemberekhez, hanem a végrehajtásban dolgozó szakemberekhez, az oktatásban résztvevőkhöz is szól a lexikon. Ez különösen érvényes a rendészettudomány területére, ahol az elméleti rendészettudomány mellett már megjelent és lassan elfogadottá is vált az alkalmazott rendészettudomány. Tegyük hozzá: szerencsére! Ennek folyamányaként egy Kossuth Lajos idézet jut eszembe: „Be kell vinni az életet a tudományba, hogy a tudományt kivihessük az életbe.” (URL1).

A lexikonban találkozunk számos olyan – mind tartalmilag, mind grammatikailag – helytelen megfogalmazással, helytelen meghatározással, amire Korinek felfigyelt, és Beregnyei is el tud fogadni. Korinek reflexiójában jó néhány – élesebb kritikai – minősítést is megfogalmaz, amelyeket Beregnyei nemes önmérséklettel fogad és próbál megmagyarázni. Ilyenek a szolgálati szabályszerű megfogalmazás, a silány, a gyáva, a félrevezető, a kincstári kifejezések, az igénytelen megfogalmazás, a morális probléma kifejezések, jelzők. Amennyiben ezeket a kritikai megjegyzéseket, jelzős szerkezeteket a maguk helyén, az adott szöveggörnyezetben értelmezzük, már korántsem annyira udvariatlanság sem a tudománnyal, sem a szerzőkkel szemben. Ezek mind helytállóak, és valóban létező hiányosságai a lexikonnak. És hogy miként reagál mind erre Beregnyei a reflexiójában? Előre bocsátom, hogy a silány, a gyáva jelzőt nem tudom miért húzza magára Beregnyei, holott Korinek a tudományossággal általános összefüggésben és nem konkrét szócikkkel vagy szócikkkel kapcsolatban említi. Ezzel kapcsolatban Beregnyei megjegyzi: „... ami esetünkben a gyáva jelzőhöz kapcsolódik, igen, elismerem valószínűleg túlzottan is óvatosak voltunk.” (Beregnyei, 2021, 146.). Az pedig pláne nem mentség, hogy Beregnyei magyarázatként az említett további jelzőkkel összefüggésben így érvel: „... a munkálatokat .... eltérő képességű és szaktudású közreműködők végezték...”, „... a vállalás teljesítésének a határideje és a terjedelme is behatárolt volt.” (Beregnyei, 2021, 145.).

Korinek kifogásolja a „harcparancs” szócikk felvételét a lexikonba: „Mindenek előtt kifogásolható, hogy a címben megjelölt tudományterületen

tűlmutató definíciók is megjelennek a kötetben. ... Mivel azonban mégiscsak egy közigazgatási tevékenységhez kapcsolódó fogalomrendszeréről van szó, ezért egyenesen félrevezetőnek tartom az olyan címszavak beiktatását, mint például a harcparancs...” (Korinek, 2020, 14.). Beregnyei kellő tisztelettel ugyan ismét megmagyarázza a szócikk felvételének indítékát: „Ez is példa lehet arra, amivel korábban a rendészet kutatói – többek között Finszter Géza professzor is – rávilágítottak a rendőrség és a katonaság, illetve a rendészet és a honvédelem közötti különbségekre, és ehhez képest - nemcsak a jelenlegi veszélyhelyzetre tekintettel – mást tapasztalhatunk napjainkban a Honvédség, a honvédek igénybevételére vonatkozóan.” (Beregnyei, 2021, 147.). De az érvelése további kifejtésre, érvelésre szorulna, már csak a honvédelmi és a rendvédelmi szervek egyre szorosabb munkakapcsolatára figyelemmel.

Végezetül, nem beleesve a „buksisimogatás” csapdájába, soraimat azzal zárom: bízom benne, hogy a lexikont olvasó, forgató rendészettudományi kollégák is osztják a lexikon kulcsrakész jellegét, legalább annyira, mint a szerzők, a szerkesztők, a lektorok és természetesen jómagam. A garanciális munkák elvégzéséhez és az utógondozáshoz pedig erős hitet és kitartást kívánok e munkálatokban résztvevőknek.

PS: Bevallom őszintén, a cikk elejére írt Szent-Györgyi Albert idézettel magam gyakran szembesültem és szembesülök manapság is.

Felhasznált irodalom

- Beregnyei J. (2021): Egy „Előszó” utáni „Utószó”-ra történő reflexió. *Belügyi Szemle*, 69(1), 143-149.
- Korinek L. (2020). Utószó a Rendészettudományi szaklexikonhoz. *Belügyi Szemle*, 68(11), 7-17.

A cikkben található online hivatkozások

URL1: *CITATUM*. <https://www.citatum.hu/idezet/90790>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Dános V. (2020). A TÖKÉLETLEN TÖKÉLETESSÉG, avagy a Rendészettudományi Lexikkal kapcsolatos reflexiók margójára. *Belügyi Szemle*, 69 (2), 321-327. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.2.9>

NEKROLÓG

Kozáry Andrea 1953–2020

Életének hatvanhetedik évében elhunyt Prof. dr. Kozáry Andrea, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának egyetemi tanára, a Magyar Rendészettudományi Társaság egyik alapítója, a Magyar Tudományos Akadémia Rendészeti Albizottságának tagja, a hazai rendészettudományi kutatások meghatározó személyisége.

Kutatói pályáját történészként kezdte, módszertani tudását szociológusként gyarapította, fő stúdiumát, a rendészetet morális értékrendjére hallgatva választotta. Miként lehetséges a humánus, a szolidaritás és a tolerancia nemes eszméit a társadalom szolgálatába állított legitim fizikai erőszak monopóliumával ellentmondásmentes egységbe kovácsolni? Tudósi tevékenységében és tanári működésében ehhez a feladványhoz keresett megoldásokat. Az általa választott utak helyesnek bizonyultak, még akkor is, ha céljaihoz csak közelíteni tudott, sokszor érzékelve tévesztéseket, saját erejének végeességét és a számára fontos szellemi környezet kétkedését.

Történelmi felkészültsége segítséget jelentett a rendőrség múltjának feltárásában. Több tanulmánya és tankönyve így válhatott értékes történelmi forrássá.

Szociológus műveltsége megkönnyítette számára a rendészet társadalmi rendeltetésének sokoldalú leírását. Érdeklődése ennek hatására fordult a rendőrségi reformok felé. Nyelvtudásának köszönhetően eredeti forrásokból ismerhette meg a kilencvenes évek nyugat-európai kísérleteit, amelyek közül a legnagyobb hatást a föderális felépítésű német rendőrség útkeresései gyakoroltak reá. „*A Basdorfban, illetve 2006-tól Orenienburgban működő, Brandenburg tartomány rendőr szakfőiskoláján tanulmányozhattad az ott folyó sokoldalú munkát.*” írta Martin Siegert német rendőrségi főfelügyelő a Kozáry tanárnő hatvanadik születésnapját köszöntő, 2013-ban kiadott kötetben. Nem lehetett egyszerű feladat ezeket a tapasztalatokat harmóniába hozni a hazai rendészeti felsőoktatás szellemiségével.

A demokratikus jogállam Kozáry Andrea számára nem alkotmányjogi konstrukciót, hanem morális értékrendet jelentett. Ez a látásmód segítette abban, hogy az úgynevezett „gyűlölet bűncselekmények” értő szakértőjévé váljon. Ebben a tárgyban készült írásai meggyőző érveléssel utasítják el a szabadságot korlátozó „véleménydeliktumok” kriminalizálását és sürgetnek hatékony védelmet a rasszista indítású erőszakra való felhívás szélsőséges megnyilvánulásaival szemben.

Búcsúzni kell a társadalom kutatójától és a kiváló pedagógustól. Tanári tehetségét elsősorban a mesterképzésben tudta kibontakoztatni. Munkásságának is köszönhető, hogy a rendészeti oktatás egyetemi szintje sikeres akkreditációt nyert. Tanórái példát adtak a felsőoktatás legnemesebb feladatához, a küldetéshez, amelyben megvalósul tanárnak és diáknak a magasabb tudás megszerzésére kötött szövetsége.

Hivatását és értelmiségi létét komolyan vette, meggyőződéséért sokat kockáztatott. Korán kellett elköszönni tőle, nagyon korán.

Tisztelt Professzor Asszony! Kedves Andrea!

Nyerjen békességet az értékes életet éltek megérdemelt örök nyugalomával!
Emlékét megőrizzük!

A Magyar Rendészettudományi Társaság nevében:

Korinek László
elnök

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Korinek L. (2020): Nekrológ - Kozáry Andrea. *Belügyi Szemle*, 69(2), 329-330. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.2.10>

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A Belügyi Szemle kiemelten a Belügyminisztérium felügyeleti és szervezeti rendszeréhez illeszkedő olyan tudományos közleményeket fogad be és jelentet meg, amelyek elsősorban a rendvédelemmel, a közrenddel és a közbiztonsággal, a biztonságpolitikával, az önkormányzatisággal összefüggő kérdésekkel, a társadalmi devianciákkal, valamint a rendészet kérdéseit kriminológiai, kriminálszociológiai, büntetőjogi és rendészeti szempontból elemzi és értékeli.

A Belügyi Szemle az Open Journal System-Folyóirat Szerkesztő Rendszer alkalmazáson keresztül fogadja a szerzőktől a kéziratokat.

A beküldött közlemény visszaigazolása során a Szerkesztőség tájékoztatja a szerzőket a beküldött kézirat befogadásáról és várható megjelentetéséről. A Szerkesztőség a beérkezett kéziratokat szakmai és tudományos szempontokból lektoráltatja, és fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására, korrigálására, tipografizálására.

A Szerkesztőség másodközlést nem vállal.

A Belügyi Szemlében megjelent cikkek nem feltétlenül tükrözik a Szerkesztőség álláspontját, azok tartalmáért való felelősség minden esetben a szerzőket terheli. A lap egésze, az egyes cikkeket is beleértve, szerzői jogilag védett, ezeknek a szerzői jogi törvény keretein kívül történő bármilyen felhasználása jogellenes és büntetendő.

A cikkek a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY-NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemények, melynek szellemében a cikkek bármilyen médiumban szabadon felhasználhatók, megoszthatók és újraközölhetők, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

A folyóirat megrendelhető a Szerkesztőség e-mail címén vagy telefonon.

Telefonszám: +36 (26) 795-900 / 24-600

Email: szerkesztoseg@belugyiszemle.hu

Web: www.belugyiszemle.hu

OJS: ojs.mtak.hu/index.php/belugyiszemle/index

Ára: 530 Ft

